

แนวทางการวางแผนพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนา
ซอยสวนพลู

MASTER PLAN OF RESIDENT FOR SOI SUANPLU COMMUNITY

กฤษดา ธรรมเสรี
KRISDA THAMMASEREE

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นงานหนึ่งของกรรทักพาดตามหลักสูตรปริญญาตรี สาขาการออกแบบ
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2549

ISBN 974-15-2502-3

สำนักหอสมุดกลางพระจอมเกล้าลาดกระบัง

**แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนา
ซอยสวนพลู**

MASTER PLAN OF RESIDENT FOR SOI SUANPLU COMMUNITY

**กฤษดา ธรรมเสรี
KRISDA THAMMASEREE**

**เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 63432
วัน,เดือน,ปี.. 2.8.ส.ค..2549**

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ. 2549**

ISBN 974-15-2592-3

MASTER PLAN OF RESIDENT FOR SOI SUANPLU COMMUNITY

KRISDA THAMMASEREE

A THESIS MMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR DEGREE OF
MASTER OF INDUSTRIAL EDUCATION IN ARCHITECTURE
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG
2006
ISBN 974-15-2592-3

COPYRIGHT 2006

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชน

หมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

นักศึกษา

นายกฤษดา ธรรมเสรี

รหัสประจำตัว

44064035

ปริญญา

ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรม

พ.ศ.

2549

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.สมพล ดำรงเสถียร

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม

ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาตลอดจนศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน เพื่อเสนอแนวทาง ในการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชน โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากการสำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวที่อยู่อาศัยในชุมชน โดยใช้คำร้อยละเป็นสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผลการวิจัยจากการสำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพ พบว่าชุมชนหมู่บ้านพัฒนา ชอยสวนพลูเป็นชุมชนแออัดที่บุกรุกพื้นที่หน่วยงานของราชการ โดยพื้นที่ชุมชนปัจจุบันได้ถูก เพลิงไหม้ และสร้างความเสียหายกับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ลักษณะเดิมของชุมชนมี ขอบแคบๆ ที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าสู่ภายในชุมชนได้ การอยู่อาศัยหนาแน่นไม่เพียงพอ และทำ ให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ยาสีฟันติด การพ่นน้ำ อีกทั้งคนในชุมชนไม่มีการจัดระบบชุมชน ส่งผลเกิดการทิ้งขยะไม่เป็นที่ ไม่มีทางระบายน้ำ กลิ่นเหม็น น้ำท่วมขัง ทางเดินคับแคบ ไม่ สะดวกสบาย ระบบประปา ไฟฟ้าบางส่วนไม่มี ไฟส่องสว่างทางเดินชุมชนไม่เพียงพอ ศูนย์บริการ ชุมชน และโทรศัพท์ที่ดี ทำให้สภาพแวดล้อมชุมชนเสื่อมโทรม ภายในชุมชนมีสถานรับเลี้ยง เด็กเล็ก และร้านค้าต่างๆ ที่ไม่มีคุณภาพไม่ถูกสุขลักษณะและมีขนาดเล็ก และส่วนใหญ่คน ในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา ผู้นำชุมชนที่ไม่มีประสิทธิภาพและหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ช่วยเหลือ

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวที่อยู่อาศัยภายในชุมชนพบว่า ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา ชอยสวนพลู เป็นชุมชนแออัดที่บุกรุกพื้นที่หน่วยงานของราชการ คนในชุมชนขาดแคลนที่อยู่ อาศัย ไม่มีการจัดระบบชุมชนที่ดี สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง ชุมชน ขาดการบริการที่ดี และถูกสุขลักษณะทั้งการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ การฝึกอบรม

อาชีพ การพัฒนาการศึกษา องค์กรชุมชน ไม่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลทำให้ระบบ
สาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ไม่ดี ประกอบกับ

จากผลการวิจัยผู้วิจัย ขอเสนอแนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้าน
พัฒนาชอยสวนพลู คือการปรับสภาพพื้นที่ของชุมชนใหม่ทั้งหมด และทำการวางผังอาคาร
บนพื้นที่เดิมโดยใช้หลักสถาปัตยกรรม แต่เนื่องจากพื้นที่ชุมชนที่มีขนาดที่จำกัดการพัฒนาพื้นที่
อยู่อาศัย ก็ต้องสร้างเป็นอาคารสูง เพื่อให้เหมาะกับพื้นที่กับจำนวนผู้อยู่อาศัยในชุมชนด้วย เป็น
การจัดระบบชุมชน และเป็นการจัดแหล่งเสื่อมโทรมในชุมชน ให้กับเมืองที่กำลังพัฒนา
รวมถึงการสร้างศูนย์บริการชุมชน ได้แก่ สถานรับเลี้ยงเด็กเล็กก่อนวัยเรียน สถานฝึกอบรม
อาชีพ สหกรณ์ออมทรัพย์ ร้านค้าที่มีคุณภาพ และทำการวางระบบไฟฟ้า ประปา ดับเพลิง
และระบบบำบัดน้ำเสียเป็นระบบบำบัดรวมแต่ละอาคาร รวมทั้งจัดระบบการจัดเก็บขยะที่มี
คุณภาพทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น โดยการวางระบบไฟฟ้าตามทางเดินชุมชน การจัดวาง
กลุ่มอาคารต่างๆ ที่เหมาะสม และเกิดพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน ส่งผลทำให้ชุมชนมีการจัดระบบ
ชุมชนที่ดี การคมนาคมที่สะดวก ทางเข้า-ออกชุมชนที่ชัดเจน ทางเดินเท้าในชุมชนที่มีขนาด
เหมาะสมทั้งหมดนี้ ทำให้คนในชุมชนเกิดการร่วมมือและพัฒนาชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนรัก
ชุมชนมากขึ้น ซึ่งเป็นความต้องการของคนในชุมชนนั่นเอง

Thesis Title	Master Plan of Resident For Soi Suanplu Community
Student	Mr.Krisda Thammaseree
Student ID.	44064035
Degree	Master of Industrial Education
Programme	Architecture
Year	2006
Thesis Advisor	Assistant Professor Sompol Dumrongsatian
Thesis Co-Advisor	Assistant Professor Dr. Lertlak Klinhom

ABSTRACT

The purposes of this research were to study the physical environment, the problems and their causes and the need for accommodation in the Suanplu Community. The research results were used as guidelines for determining a suitable community plan for this neighbor. The data was collected from literature review, a checklist of the physical environment, and interviews with the family heads. They were analyzed in terms of percentage.

As for physical environment, it was found that the community was crowded and could not be expanded. Narcotic drugs, gambling, littering, sewage and floods were also problems. In addition, the narrow walkways, running water and lighting in the community were not enough. There was no community service center and the existing public telephones were not in good condition. The nursery and shops were small and did not meet appropriate standards. Most residents did not cooperate in developing the community. The community agency or the private sector hadn't offered any help in this matter.

According to the interviews, it could be concluded that this was a crowded community on public land. It could not be expanded and there was a lack of accommodation. The environment was deteriorating. Public utility were not good. Saving cooperatives, a job training center and community center had not been set up.

The research results suggested that the dilapidated houses should be torn down and the plot of land should be divided according to architectural principles. However, the area was limited so a suitable design of a house to suit the number of

the residents while preserving the old buildings would be a better approach. In addition, a good nursery, a job training center, a saving cooperatives and good quality shops should be set up. A community service center should also be established. Enough water supplies, electricity and a sewage treatment system should be provided. Assigning the appropriate location of groups of building should lead to a green area. The entrance and the exit of the community should be clearly designated. In a good environment, the residents would feel more inclined to preserve it and further cooperate in developing their community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่สำเร็จลุล่วงได้หากขาดความกรุณาอย่างยิ่งจากบุคคล
ซึ่งมีพระคุณหลายท่านดังต่อไปนี้

ผศ.สมพล ดำรงเสถียร อาจารย์ที่ปรึกษา และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม เป็นผู้ให้คำแนะนำและดูแลเอาใจใส่อย่างยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์
จนสำเร็จ

ท่านประธานหลักสูตรและคณะกรรมการทุกท่านที่ได้ให้เกียรติและเสียสละเวลา
อันมีค่าเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการตรวจทาน และ
แก้ไขแบบแบบสำรวจและสัมภาษณ์ในครั้งนี้

และขอกราบขอบพระคุณพ่อ คุณแม่ ที่ได้ให้กำเนิดและสั่งสอนให้เป็นคนดี ครู-
อาจารย์ทุกท่านที่มอบความรู้ติดตัว รวมถึงเพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ที่ให้กำลังใจตลอดมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งทางตรง และทางอ้อมผู้วิจัย
ขอมอบความดีในครั้งนี้แก่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบัน
อันทรงคุณค่า

กฤษฎา ธรรมเสวี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญตาราง.....	IX
สารบัญภาพ.....	X
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	2
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 สภาพทั่วไปของชุมชน	11
2.2 บทบาทและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	13
2.2.1 องค์การของรัฐ	13
2.2.2 องค์การของเอกชน	18
2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชน	22
2.3 ระบบการขยายตัวของชุมชน.....	23
2.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับระบบของชุมชน.....	23
2.3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบที่อยู่อาศัยภายในเมือง.....	25
2.3.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งที่พักอาศัย.....	27
2.3.4 ประเภทชุมชนแออัด.....	29
2.3.5 สาเหตุของการเกิดชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร	30
2.3.6 วิธีการปรับปรุงชุมชนแออัด.....	35
2.3.7 ลักษณะที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย	40
2.3.8 สภาพปัญหาและวิวัฒนาการแนวคิดการจัดการแหล่ง ที่อยู่อาศัยสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในเมือง.....	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.9 องค์ประกอบชุมชนเมืองที่น่าอยู่.....	49
2.3.10 การวางผังและการออกแบบกายภาพชุมชน	50
2.3.11 การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีอิทธิพลในการวางแผนและออกแบบกายภาพ	52
2.3.12 แนวความคิดเรื่องคุณภาพชีวิต.....	54
2.3.13 แนวความคิดเรื่องชุมชน.....	57
2.3.14 แนวความคิดการพัฒนาชุมชน.....	57
2.3.15 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง.....	68
2.3.16 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	72
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	77
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	77
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	77
3.2.1 การสร้างเครื่องมือ.....	78
3.2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	78
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	79
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	79
3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	79
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	81
4.1 การวิเคราะห์แบบสำรวจ.....	81
4.2 การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์.....	92
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย.....	93
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	111
5.1 การสรุปผลการวิจัยจากแบบสำรวจ	111
5.2 การสรุปผลการวิจัยจากแบบสัมภาษณ์	112
5.3 การอภิปรายผลการวิจัย	114
5.4 ข้อเสนอแนะแนวทางการวางผังพื้นที่ที่เหมาะสมกับชุมชน.....	117
5.5 แนวความคิดในการออกแบบวางผังพื้นที่.....	120
5.6 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	121

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บรรณานุกรม	139
ภาคผนวก.....	142
ภาคผนวก ก. เอกสารทางราชการที่ใช้ในการวิจัย	142
ภาคผนวก ข. แบบสำรวจที่ใช้ในการวิจัย	151
ภาคผนวก ค. แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย	157
ภาคผนวก ง. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	165
ภาคผนวก จ. อาคารตัวอย่าง	170
ประวัติผู้เขียน.....	174

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 แสดงจำนวนค่าร้อยละของหัวหน้าครอบครัวและผู้อยู่อาศัยในชุมชน.....	93
4.2 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะชุมชน	98
4.3 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านสภาพการครอบครองที่ดิน	99
4.4 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านสภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย.....	100
4.5 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านที่อยู่อาศัยเหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว..	101
4.6 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านปัญหาในชุมชน	102
4.7 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านการบริการขั้นพื้นฐาน.....	103
4.8 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะการเข้าถึงชุมชน	104
4.9 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านความสะดวกของทางเข้า-ออกชุมชน.....	105
4.10 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านสภาพทางเดินเท้าในชุมชน	106
4.11 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านทางเดินเท้าในชุมชน	107
4.12 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะทางสิ่งแวดล้อม	108
4.13 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา และความ ต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะทางสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	109

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1	แสดงพื้นที่ขอบเขตทำการศึกษา.....6
1.2	แสดงแนวถนนหลักตามประกาศของกรมโยธาธิการและผังเมือง.....6
2.1	แสดงทางเข้า-ออกของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู.....11
2.2	ผังชุมชน (ภาพถ่ายทางอากาศเมื่อปี 2544) ก่อนถูกเพลิงไหม้.....12
2.3	ภาพถ่ายชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลูหลังถูกเพลิงไหม้.....13
2.4	แสดงแบบจำลองแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบที่อยู่อาศัยภายในเมืองลักษณะต่างๆ.....26
2.5	โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่37
2.6	โครงการประสานประโยชน์ทางที่ดิน38
2.7	การปรับผังและการแบ่งแปลงในที่ดินเดิม38
2.8	การรื้อและสร้างใหม่ในที่เดิม39
3.1	แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย80
4.1	แสดงแผนที่ตั้งชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู82
4.2	ภาพถ่ายชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลูที่ถูกเพลิงไหม้83
4.3	ภาพถ่ายแสดงสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันของคนในชุมชน.....84
4.4	ภาพถ่ายแสดงสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันของคนในชุมชน.....85
4.5	สภาพที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนหลังถูกเพลิงไหม้ (บนพื้นที่เดิม)86
4.6	สภาพที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนหลังถูกเพลิงไหม้ (บนพื้นที่เดิม)86
4.7	เส้นทางเดินเข้า-ออกของคนในชุมชน (บริเวณทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้)87
4.8	เส้นทางเดินเข้า-ออกของคนในชุมชน (บริเวณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ).....87
4.9	เส้นทางเดินภายในชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู.....88
4.10	เส้นทางเดินภายในชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู.....88
4.11	สภาพร้านค้าภายในชุมชน89
4.12	สภาพร้านค้าภายในชุมชน89
5.1	แสดงการจัดพื้นที่กิจกรรมด้านหน้าอาคาร120
5.2	แสดงการจัดพื้นที่กิจกรรมจอดรถ และทางเข้า-ออกอาคาร.....120
5.3	แสดงการจัดวางตัวอาคารที่เป็นระบบ121
5.4	แสดงแนวความคิดในการออกแบบ.....123

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.5 แสดงแนวความคิดในการออกแบบทิศทางลมและแสงแดด.....	124
5.6 แสดงแนวความคิดในการออกแบบผังพื้นที่ชุมชน.....	125
5.7 แสดงขนาดความกว้างของถนนภายในผังพื้นที่ชุมชน.....	126
5.8 แสดงทัศนียภาพมุมสูงของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู.....	136
5.9 แสดงทัศนียภาพด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของชุมชนหมู่บ้าน พัฒนาชอยสวนพลู.....	136
5.10 แสดงทัศนียภาพด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของชุมชนหมู่บ้าน พัฒนาชอยสวนพลู.....	137
5.11 แสดงทัศนียภาพด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของชุมชนหมู่บ้าน พัฒนาชอยสวนพลู.....	137
5.12 แสดงหุ่นจำลองโครงการชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู.....	138

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู ตั้งอยู่ในบริเวณภายในชอยสวนพลู 8 หรือชอยประสาทคอร์ต เริ่มเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 โดยมีบ้านเรือนเพียงไม่กี่หลังคาเรือน ในสมัยนั้นที่ดินส่วนใหญ่จะมีสภาพเป็นบ่อน้ำ และป่าต้นกก การเข้า-ออกลำบากมาก ไม่มีน้ำใช้ไม่มีไฟฟ้า ต้องจุดเทียน จุดตะเกียงอยู่กันตามอัธยาศัย จนหลายปีต่อมาเริ่มมีผู้เข้ามาอาศัยมากขึ้น และชุมชนได้ขยายขนาดขึ้น ทั้งจำนวนของบ้าน และจำนวนผู้อยู่อาศัยจนเกิดความแออัด ต่อมาสำนักงานเขตยานนาวา ได้จัดให้มีการจดทะเบียนชุมชนขึ้น เพื่อที่จะได้ให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานจากหน่วยงานของรัฐ และได้เริ่มสร้างโรงเรียนขึ้นในชุมชนเป็นโรงเรียนอนุบาล สอนโดยครูของ กทม. และเริ่มพัฒนาทางเดิน ทางเท้า และชุมชนควบคู่กันไปตามลำดับ ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู มีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่เศษ มีจำนวนประมาณ 380 หลังคาเรือน 713 ครอบครัว ประชากรประมาณ 5,700 คน แบ่งเป็นชาย-หญิง 5,000 คน คนชรา 100 คน เด็กอ่อนและกำลังศึกษาอีก 600 คน นับถือศาสนาพุทธ ในชุมชนมีความเจริญพอสมควร คือ มีโรงเรียน สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน ห้องสมุดชุมชน เป็นต้น

เมื่อในวันที่ 23 เมษายน 2547 เวลา 12.30 น. ได้เกิดอัคคีภัยขึ้นอย่างรุนแรง เจ้าหน้าที่ของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู ไม่สามารถจะระงับเหตุได้ บวกกับในพื้นที่ไม่มีแหล่งน้ำ ซึ่งเจ้าหน้าที่ดับเพลิง และอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยจะมาถึง ไฟก็ไหม้ไปมากแล้ว ส่วนมากไม่สามารถจะนำทรัพย์สิน เสื้อผ้าออกมาได้เลย ความเสียหายในครั้งนี้เป็นความเสียหายอย่างแสนสาหัส ทำให้ชาวชุมชนไร่ที่อยู่อาศัย คั้นแรกต้องอาศัยนอน อยู่ 3 จุด คือ จุดที่ 1 วิทยาเขตบพิตรพิมุข จุดที่ 2 วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ และจุดที่ 3 โสตศึกษา และปัจจุบันยังไม่มีที่อยู่อาศัยที่แน่นอน ต้องอาศัยอยู่ในลานกีฬาหมู่บ้านทุ่งมหาเมฆ กับพื้นที่ชุมชนเดิมที่ถูกไฟไหม้ (คณะกรรมการชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู. 2548 : 1-2)

ชุมชนแออัดหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู เป็นชุมชนที่อาศัยที่ดินราชพัสดุ กรมธนารักษ์ มีลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพในชุมชนขาดระบบพื้นฐานที่ดี สภาพบ้านเล็กบ้านน้อยต่าง ๆ หนาแน่นปลูกติดกันทำให้การสัญจรในชุมชน มีลักษณะทางเดินแคบๆ ที่คดเคี้ยวไปมาไม่เป็นระเบียบ บ้านเหล่านี้มีสภาพทรุดโทรม สร้างขึ้นด้วยวัสดุที่ขาดคุณภาพ ก่อให้เกิดปัญหาการเกิดอัคคีภัยได้ง่าย ผู้อยู่อาศัยมีฐานะยากจน จึงเป็นแหล่งรวมปัญหาให้กับสังคมต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น เมื่อคนจนมีข้อจำกัดเรื่องที่ดินในการสร้างที่อยู่อาศัย มีที่ดินแค่ไม่ถึง 10 ตารางวา ก็ปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่กันได้แล้ว

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพของพื้นที่ชุมชนเพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชนความต้องการรูปแบบที่อยู่อาศัย และเสนอการกำหนดรูปแบบการจัดวางผังบริเวณชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู เพื่อให้มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีขึ้น รวมถึงการมีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นปัญหาต่อสังคมอีกต่อไป อันเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมกายภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

1.2.3 เพื่อเป็นแนวทางการวางผังพื้นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

1.3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

Hirsch. (1975 : 56-57) ให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายนอกอาคารที่ดีไว้ดังนี้

- 1) ความสะดวกในการเข้าถึง
- 2) คุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น ลักษณะด้านสังคมของชุมชน สภาพธรรมชาติ
- 3) บริเวณสาธารณะของชุมชน

จากข้อความดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่อง การออกแบบและการวางผังบริเวณ (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. 2537 : 208-214) ได้กล่าวถึงอิทธิพลที่มีผลต่อการออกแบบและการวางผังบริเวณ และใช้เป็นรายละเอียดของโครงการทางด้านสถาปัตยกรรม ควรคำนึงถึงหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ขนาด และรูปร่างของที่ดิน
- 2) ทิศทาง
- 3) สภาพทางภูมิทัศน์
- 4) สภาพการใช้ที่ดิน
- 5) สภาพการเข้าออก และการจราจรภายใน

หลักการที่สอดคล้องกับการศึกษาด้านกายภาพของพื้นที่ โดย James E. Russell ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อการวางผังบริเวณ ความเป็นมา การออกแบบวางผังบริเวณต้องศึกษาถึงรายละเอียดของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ รวมทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกพื้นที่ เพื่อนำมาพิจารณา

ออกแบบกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น และพื้นที่ใช้สอยภายในพื้นที่ ให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อม (มณฑกานต์ มุกตพันธุ์. 2533 : 184)

หลักการที่สอดคล้องกับการศึกษาผู้ใช้ทางด้านพฤติกรรมมนุษย์ โดย Kevin Lynch กล่าวถึงกระบวนการออกแบบวางผังบริเวณ ความว่า การวิเคราะห์ผู้ใช้เป็นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ของกลุ่มผู้ใช้พื้นที่ในอนาคตโดยต้องศึกษาเรื่องประชากร (Demographic) คือ ฐานะทางสังคม อายุ เพศ ภูมิหลัง ชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มบุคคล และปัจจัยต่างๆ เช่น การดำรงชีวิตการรับรู้ของผู้ใช้ ความเหมาะสมทางด้านพฤติกรรมของผู้ใช้ การเข้าถึง การควบคุม เป็นต้น (มณฑกานต์ มุกตพันธุ์. 2533 : 184)

หลักการออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชน (โสภาคย์ ผาสุกนิรันต์. 2537 : 2) กล่าวถึงกระบวนการออกแบบ มีข้อพิจารณาสรุปได้เป็น 3 ข้อ ดังนี้

- 1) ประโยชน์ใช้สอย คือ การสนองความต้องการประโยชน์ตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ในการออกแบบ
- 2) โครงสร้างวิศวกรรม คือ การก่อสร้างงานออกแบบนั้นให้เป็นจริงขึ้นมาได้อย่างมั่นคงถาวร โดยใช้วัสดุและเทคนิคการก่อสร้างที่เหมาะสมตามยุคสมัย
- 3) รูปลักษณ์ คือ รูปร่าง หน้าตาของงานออกแบบที่ปรากฏออกมา และสร้างความพึงพอใจให้กับบริเวณข้างเคียง และสภาพแวดล้อม

หลักการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนแออัดในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมกับความเดือดร้อนของชุมชน (การเคหะแห่งชาติ. 2534 : 5) มีข้อพิจารณาที่สรุปได้ 3 ข้อ ดังนี้

- 1) โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ คือ การย้ายไปยังที่ใหม่หรือเป็นส่วนหนึ่งของที่ดินเดิม มีระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน
- 2) โครงการปรับปรุงในที่ดินเดิม คือ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ เช่น ทางเดินเท้า ทางระบายน้ำ และการปรับปรุงด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาชุมชนเป้าหมาย

2.1) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ มีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของผู้อยู่อาศัย ขจัดปัญหาการว่างงาน เช่น การฝึกอบรมอาชีพ ส่งเสริมการผลิต การจัดหาตลาดสหกรณ์ หรือพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง เป็นต้น

2.2) การพัฒนาทางด้านสังคม โดยการส่งเสริมการศึกษา สุขภาพอนามัย ปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน การจัดระเบียบชุมชน การให้ชุมชนรู้จักสิทธิ์หรือหน้าที่ที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และรวมตัวกันเพื่อพัฒนาสังคม เป็นต้น

การปรับปรุง และพัฒนาชุมชนแออัด “โครงการบ้านมั่นคง” สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (www.chumchonhai.or.th) มีแนวทางพอสรุปได้ดังนี้ เป็นโครงการที่เน้นการแก้ปัญหาความมั่นคงในการอยู่อาศัย และสร้างโอกาสการพัฒนาในชุมชนแออัดที่มีอยู่เดิม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกับกลไกการพัฒนาในท้องถิ่น รูปแบบของที่อยู่อาศัยอาจมีได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับ

เงื่อนไขที่ดิน ลักษณะของชุมชนและความสามารถในการจ่ายของชาวบ้าน เช่น อาจปรับปรุงเฉพาะระบบสาธารณูปโภคในที่เดิม การปรับปรุงผังก่อสร้างใหม่บางส่วน การก่อสร้างใหม่ทั้งชุมชน หรือการขยับย้ายที่เพื่อสร้างใหม่ให้มั่นคง

องค์ประกอบชุมชนเมืองที่น่าอยู่ (สำนักผังเมือง กรุงเทพฯ. 2544 : 1-2) กล่าวถึงกระบวนการการออกแบบ สรุปไว้ 5 ข้อ ดังนี้

1) คุณภาพชีวิต คือ เป็นชุมชนเมืองที่เป็นระเบียบน่าอยู่อาศัย มีสวนสาธารณะ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เดินทางสะดวก ปราศจากมลภาวะ และเพียงพอไปด้วยยานการค้าและบริการ

2) การบริการ คือ เป็นชุมชนที่สมบูรณ์แบบ ที่สามารถสนองความต้องการพื้นฐานของการใช้ชีวิตประจำวัน ได้อย่างครบครัน

3) สะดวกสบาย คือ มีการกำหนดระบบชุมชนที่ดี โดยมีการกำหนดแผนการใช้ที่ดินไว้ล่วงหน้าอย่างสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

4) สิ่งแวดล้อม คือ เป็นชุมชนเมืองที่มีการวางแผน จัดการให้มีพื้นที่สีเขียว ให้กระจายอยู่อย่างเหมาะสม รวมถึงแบ่งแยกกลุ่มกิจกรรมทั้งส่วนพักอาศัย พื้นที่สีเขียว อาคารทางศาสนา และอาคารทางราชการอย่างมีประสิทธิภาพ

5) สาธารณูปโภค และ สาธารณูปการ คือ มีการจัดระบบโครงข่ายถนนมวลชน ระบบระบายน้ำ ป้องกันน้ำท่วม บำบัดน้ำเสีย ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ และการจัดเตรียมบริการขั้นพื้นฐาน คือ สถานศึกษา ลานอเนกประสงค์ สนามเด็กเล่น ศูนย์บริการชุมชน ศูนย์สาธารณสุข เป็นต้น

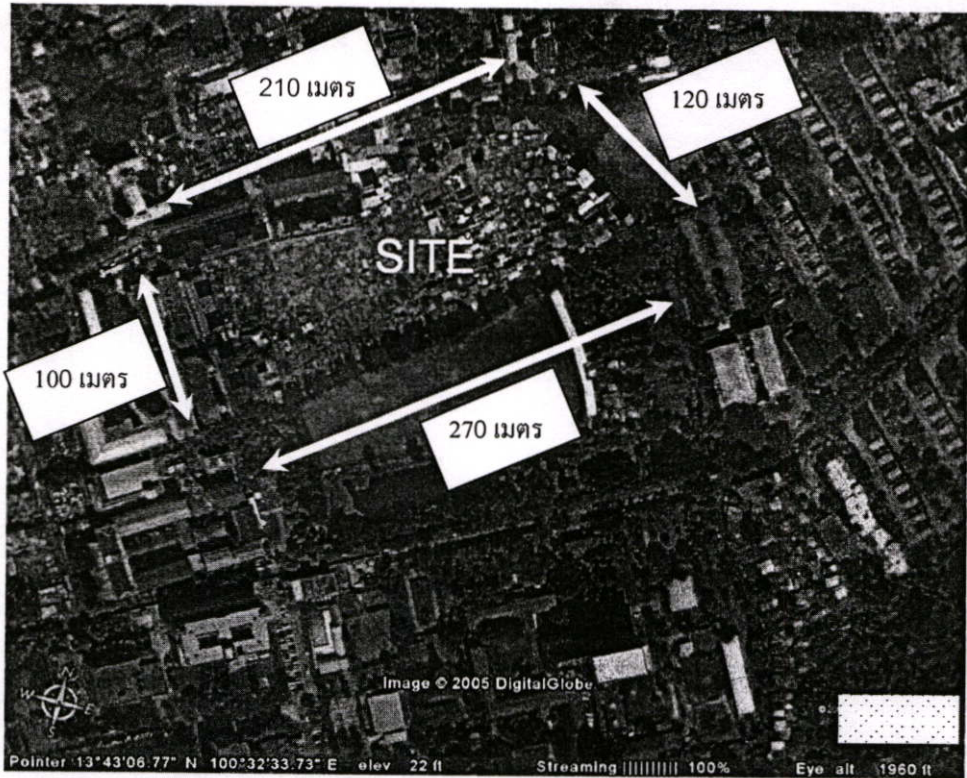
การดำเนินการฟื้นฟูเมืองต้องถือว่าผู้อยู่อาศัยเดิมที่ได้รับความเดือดร้อนต่อการดำรงชีวิตของเขาควรจะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู และพัฒนาขั้นตอน และแนวคิดขั้นพื้นฐานต้องได้รับการเห็นชอบจากชาวชุมชน ประเด็นความช่วยเหลือ หรือค่าชดเชยที่เสนอให้ผู้อยู่อาศัยเดิมนั้นการหยิบยื่นเสนอให้เขาอาจไม่ใช่สิ่งที่เหมาะสมกับเขา ต้องมีการพิจารณาให้รอบคอบถึงวัฒนธรรม ความชอบธรรม ควบคู่กับสถานะทางเศรษฐกิจของชาวชุมชน ซึ่งหากแนวคิดขั้นพื้นฐานของชาวชุมชนเห็นด้วยว่าควรดำเนินโครงการ และเขาเองก็มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบโครงการแล้ว โครงการก็จะเป็นไปได้สูง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปเป็นกรอบแนวคิด เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ปัญหาและสาเหตุของชุมชน ตลอดจนความต้องการที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชน รวมทั้งการกำหนดรูปแบบการจัดวางผังบริเวณชุมชน ในการพัฒนาโครงการในที่ดินเดิมของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลูไว้ ดังนี้

- 1) ศึกษาสภาพแวดล้อมกายภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชน ดังนี้
 - 1.1) ขนาด และรูปร่างของที่ดิน
 - 1.2) ทิศทาง
 - 1.3) สภาพการใช้ที่ดิน
 - 1.4) การเข้าออก และการจราจรภายใน
 - 1.5) สภาพทางภูมิทัศน์
- 2) ศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน ดังนี้
 - 2.1) คุณภาพชีวิต
 - 2.2) การบริการ
 - 2.3) สะดวกสบาย
 - 2.4) สิ่งแวดล้อม
 - 2.5) สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
- 3) การเสนอการจัดวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู และสนองต่อความต้องการของชาวชุมชนสูงสุด

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 พื้นที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู ตั้งอยู่บริเวณภายในชอยสวนพลู 8 (ชอยประสาทคอร์ด) ถนนสวนพลู แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร สภาพพื้นที่เป็นชุมชนแออัด เป็นชุมชนที่บุกรุกที่ดินราชพัสดุ กรมธนารักษ์ เนื้อที่ประมาณ 20 ไร่เศษ เนื้อที่ดินบางส่วนจะถูกกันเป็นแนวถนนหลักตามประกาศของกรมโยธาธิการและผังเมืองประมาณ 5 ไร่เศษ ทำให้เหลือพื้นที่ก่อสร้างที่อยู่อาศัยเพียง 15 ไร่

ภาพที่ 1.1 แสดงพื้นที่ขอบเขตทำการศึกษ

ภาพที่ 1.2 แสดงแนวถนนหลักตามประกาศของกรมโยธาธิการและผังเมือง

1.4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.4.2.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ หัวหน้าครอบครัวที่อยู่อาศัย ภายในชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลู ตั้งอยู่ ณ ซอยสวนพลู 8 หรือซอยประสาทคอรัตเขต สาทร จำนวน 380 หลังคาเรือน 713 ครอบครัว และหลังจากเกิดเหตุเพลิงไหม้ ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม ได้มาขอยื่นสิทธิ์ไว้ จำนวน 380 ครอบครัว กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามวิธีของ Krejcie & Morgan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นหัวหน้าครอบครัวของคนในชุมชน จำนวน 320 ครอบครัว

1.4.3 ตัวแปรที่จะศึกษา

1.4.3.1 สภาพแวดล้อมด้านกายภาพของพื้นที่ชุมชน

- 1) ขนาด และรูปร่างของที่ดิน
- 2) ทิศทาง
- 3) สภาพการใช้ที่ดิน
- 4) การเข้าออก และการจราจรภายใน
- 5) สภาพทางภูมิทัศน์

1.4.3.2 ปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน ได้ดังนี้

- 1) คุณภาพชีวิต
- 2) การบริการ
- 3) สะดวกสบาย
- 4) สิ่งแวดล้อม
- 5) สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลู หมายถึง ชุมชนแออัด ที่ตั้งอยู่บริเวณภายใน ซอยสวนพลู 8 (ซอยประสาทคอรัต) ถนนสวนพลู แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่บุกรุกบนที่ดินราชพัสดุ กรมธนารักษ์ เนื้อที่ประมาณ 20 ไร่เศษ

1.5.2 ที่อยู่อาศัย หมายถึง ลักษณะที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ผ่านกระบวนการออกแบบ โดยการศึกษาทางด้าน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ของชุมชน รวมถึงพฤติกรรมในชุมชน และได้นำเสนอเป็นรูปแบบชุมชน ประกอบด้วย ขนาด รูปร่าง ตำแหน่ง และความสัมพันธ์ ระหว่างพื้นที่ใช้สอย ทั้งภายในอาคารและส่วนต่อเนื่องภายนอก อาคาร ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย รายได้ อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ ความเชื่อ ค่านิยม เอกลักษณะ ทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ ประกอบด้วย อาคารข้างเคียง ประปา ไฟฟ้า ระบบระบายน้ำ การจัดเก็บขยะ ทางเข้า-ออก ทางสัญจร

1.5.3 สภาพแวดล้อมกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมของชุมชน ทางด้านพฤติกรรม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

1.5.4 ปัญหาในการอยู่อาศัยของคนในชุมชน หมายถึง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบชุมชนทางด้านพฤติกรรม เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ประกอบด้วย

1.5.4.1 คุณภาพชีวิต หมายถึง เป็นชุมชนที่บุกรุกพื้นที่ของกรมธนารักษ์ การปลูกบ้านเรือน ลักษณะที่อยู่อาศัยที่ขาดคุณภาพ รายได้ อาชีพ การศึกษา การว่างงาน รวมถึงปัญหาทางด้านอาชญากรรม สิ่งเสพติด และการพนันที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนและงานสถาปัตยกรรม

1.5.4.2 การบริการ หมายถึง เป็นชุมชนที่ขาดการบริการที่ขาดคุณภาพ ทั้งด้านการค้าและบริการรวมถึงสถานฝึกอบรมอาชีพ สหกรณ์ออมทรัพย์ สถานรับเลี้ยงเด็กเล็ก และร้านค้าต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนและงานสถาปัตยกรรม

1.5.4.3 สะดวกสบาย หมายถึง เป็นชุมชนที่มีพื้นที่การสัญจรภายในและภายนอกชุมชนที่ขาดคุณภาพ ลักษณะการเข้าถึงชุมชน ทางเข้า-ออกชุมชน ทั้งทางเดินแคบ ทางเดินเปลี่ยวและการจัดระบบบ้านพักอาศัยที่ไม่ดี บ้านเรือนแออัด การวางสิ่งของข้างๆ ทางเดินที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและงานสถาปัตยกรรม

1.5.4.4 สิ่งแวดล้อม หมายถึง เป็นชุมชนที่ขาดการวางแผนด้านสิ่งแวดล้อมทั้งบ้านเรือนแออัด แสงแดด ฝุ่น เสียง กลิ่น น้ำ และยังรวมถึงพื้นที่สีเขียว อาคารทางศาสนา อาคารราชการ และอาคารข้างเคียงที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน และงานสถาปัตยกรรม

1.5.4.5 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ หมายถึง เป็นชุมชนที่ขาดการวางแผนระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ดีทั้ง ระบบระบายน้ำ ไฟฟ้า ประปา ทางเดินชุมชน โทรศัพท์ สถานศึกษา ลานอเนกประสงค์ สนามเด็กเล่น ศูนย์บริการชุมชน สาธารณสุข ระบบกำจัดขยะ รวมถึงการดำรงชีวิตและประโยชน์ใช้สอยในชุมชนให้เหมาะสมกับคนในชุมชนทั้งขนาดรูปร่าง ตำแหน่งที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและงานสถาปัตยกรรม

1.5.5 ความต้องการที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน หมายถึง รูปแบบชุมชนทางด้านพฤติกรรม เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ประกอบด้วย

1.5.5.1 คุณภาพชีวิต หมายถึง เป็นชุมชนที่มีระเบียบสะอาดสวยงาม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทั้ง ลักษณะที่อยู่อาศัย ขนาดที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับจำนวนคนในครอบครัว สภาพการครอบครองที่ดิน ลักษณะชุมชนที่ถูกสุขลักษณะ รวมถึงรายได้ อาชีพ การศึกษา แหล่งงานที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและงานสถาปัตยกรรม

1.5.5.2 การบริการ หมายถึง เป็นชุมชนที่มีการบริการที่สมบูรณ์แบบที่สามารถตอบสนองการบริการขั้นพื้นฐานทั้งการค้าและบริการ สถานรับเลี้ยงเด็กเล็ก สหกรณ์ออมทรัพย์ สถานฝึกอบรมอาชีพ รวมถึงร้านค้าต่างๆ ที่ส่งผลต่อการบริการของคนในชุมชนและงานสถาปัตยกรรม

1.5.5.3 สะดวกสบาย หมายถึง เป็นชุมชนที่มีการจัดระบบการสัญจรภายในและภายนอกชุมชนที่ดีทั้ง ทางเดินภายในชุมชน การไม่วางสิ่งกีดขวางทางเดิน ระบบการวางแนวบ้านเรือนและการกำหนดการใช้ที่ดินไว้ล่วงหน้าเพื่อความสะดวกสบายกับวิถีชีวิตประจำวัน และงานสถาปัตยกรรม

1.5.5.4 สิ่งแวดล้อม หมายถึง เป็นชุมชนที่มีระบบสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งระบบ บ้านเรือน พื้นที่สีเขียว อาคารทางศาสนาและอาคารทางราชการ กระจายกันอยู่อย่างเหมาะสม และแบ่งแยกกลุ่มกิจกรรม ที่อาจก่อให้เกิดมลภาวะออกจากชุมชนทั้ง ฝุ่น เสียง กลิ่น น้ำ ที่ส่งผลถึง สิ่งแวดล้อมต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนและงานสถาปัตยกรรม

1.5.5.5 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ หมายถึง เป็นชุมชนที่มีการจัดระบบ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ดีทั้งระบบระบายน้ำ ไฟฟ้า ประปา ทางเดินชุมชน โทรศัพท์ สถานศึกษา ลานอเนกประสงค์ สนามเด็กเล่น ศูนย์บริการชุมชน สถานฝึกอบรมอาชีพ สาธารณสุข ระบบกำจัดขยะ รวมถึงการดำรงชีวิตและประโยชน์ใช้สอยในชุมชนให้เหมาะสมกับ คนในชุมชนทั้ง ขนาด รูปร่าง ตำแหน่ง ที่ส่งผลต่อระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่อวิถี ชีวิตของคนในชุมชนและงานสถาปัตยกรรม

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้มีการศึกษาทบทวนเอกสารตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำราต่างๆ และเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้ค้นคว้า และรวบรวมไว้ ดังต่อไปนี้

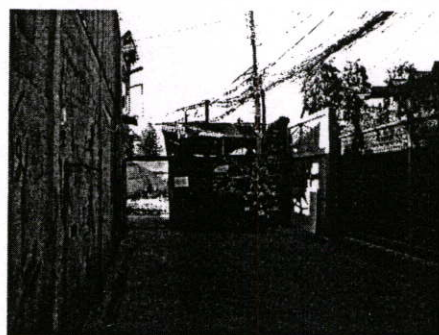
- 2.1 สภาพทั่วไปของชุมชน
- 2.2 บทบาทและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - 2.2.1 องค์กรของรัฐ
 - 2.2.2 องค์กรของเอกชน
 - 2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชน
- 2.3 ระบบการขยายตัวของชุมชน
 - 2.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับระบบของชุมชน
 - 2.3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบที่อยู่อาศัยภายในเมือง
 - 2.3.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งที่พักอาศัย
 - 2.3.4 ประเภทชุมชนแออัด
 - 2.3.5 สาเหตุของการเกิดชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร
 - 2.3.6 วิธีการปรับปรุงชุมชนแออัด
 - 2.3.7 ลักษณะที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย
 - 2.3.8 สภาพปัญหาและวิวัฒนาการแนวคิดการจัดหาแหล่งที่อยู่อาศัยสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในเมือง
 - 2.3.9 องค์กรประกอบชุมชนเมืองที่น่าอยู่
 - 2.3.10 การวางผังและการออกแบบกายภาพชุมชน
 - 2.3.11 การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีอิทธิพลในการวางแผนและออกแบบกายภาพ
 - 2.3.12 แนวความคิดเรื่องคุณภาพชีวิต
 - 2.3.13 แนวความคิดเรื่องชุมชน
 - 2.3.14 แนวความคิดการพัฒนาชุมชน
 - 2.3.15 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง
 - 2.3.16 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลูเป็นชุมชนแออัด ตั้งอยู่ในบริเวณภายในชอยสวนพลู 8 หรือชอยประสาทคอร์ด ถนนสวนพลู เริ่มเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 มีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่เศษ เนื้อที่ดินบางส่วนจะถูกกันเป็นแนวถนนหลักตามประกาศของกรมโยธาธิการและผังเมือง ประมาณ 5 ไร่เศษ ทำให้เหลือพื้นที่ก่อสร้างที่อยู่อาศัยเพียง 15 ไร่ มีจำนวนประมาณ 380 หลังคาเรือน 713 ครอบครัว ประชากรประมาณ 5,700 คน แบ่งเป็นชาย-หญิง 5,000 คน คนชรา 100 คน เด็กอ่อนและกำลังศึกษาอีก 600 คน นับถือศาสนาพุทธ

สภาพปัญหาของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู แบ่งออกเป็น ดังนี้

1. ปัญหาทางด้านที่อยู่อาศัย อันได้แก่ เรื่องของอค์คิภัย ความแออัด ถนนและทางเดินเท้า เข้า-ออกชุมชน
2. ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม อันได้แก่ เรื่องของการระบายน้ำที่ท่วมขัง และน้ำเสียขยะ ความสกปรกภายในชุมชน เสียงรบกวน ฝุ่นและอากาศเสีย
3. ปัญหาทางด้านสาธารณูปโภค อันได้แก่ เรื่องของน้ำประปา ไฟฟ้า
4. ปัญหาทางด้านสังคม อันได้แก่ เรื่องของการลักขโมย ยาเสพติดและการขาดที่นันทนาการ

ภาพที่ 2.1 แสดงทางเข้า-ออกของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู (ถ่ายเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2547)

อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ : ติดแฟลตตำรวจ และบ้านพักอาศัย
 ทิศตะวันออก : ติดสนามฟุตบอลของแฟลตทหารเรือ
 ทิศใต้ : ติดสนามกอล์ฟทุ่งมหาเมฆ
 ทิศตะวันตก : ติดสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

ภาพที่ 2.2 ผังชุมชนก่อนถูกเพลิงไหม้ (ภาพถ่ายทางอากาศเมื่อปี 2544)

ภาพที่ 2.3 ภาพถ่ายชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลูหลังถูกเพลิงไหม้
(ถ่ายเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2547)

2.2 บทบาทและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

องค์กรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปัญหาชุมชนแออัดอาจแบ่งได้เป็น 2 องค์กรใหญ่ๆ ได้แก่

2.2.1 องค์กรของรัฐ เนื่องจากรัฐจะต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการกำหนดแนวทางหรือดำเนินการปรับปรุงชุมชนแออัด ซึ่งเป็นปัญหาของชุมชนเมืองให้ดีขึ้นหรือหมดไป ดังนั้นการจัดการของรัฐ มีรายละเอียดดังนี้

การกำหนดแนวทาง จะประกอบด้วย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในระดับนี้จะเป็นการกำหนดกรอบ หรือแนวทางในการปฏิบัติงานอย่างกว้างๆ ดังนี้ (ชื่นชม จันทรสมบูรณ์. 2538 : 24)

ก. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของคนไทยและสังคมไทยไว้ ดังนี้

1. คนทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพทั้งกาย ใจ สติปัญญาและความสามารถ เพื่อเป็นคนที่มีความสุขภาพดี มีคุณภาพ มีความสุขและมีคุณธรรมตลอดจนมีความรู้ความสามารถที่จะปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าตลอดทุกช่วงวัยของชีวิต

2. คนเกิดและเติบโตในครอบครัวที่มีความพร้อมและอบอุ่นมีความสามารถในการประกอบอาชีพและมีหลักประกันในการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมอื่นๆ ที่สมเหตุสมผลรวมทั้งมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3. คนอยู่ในชุมชนที่เข้มแข็ง ที่การรวมพลังและมีการรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

4. สังคมมีเสถียรภาพ เสรีภาพ ความยุติธรรม ความเมตตา ความเคารพในสิทธิมนุษยชน และเป็นสังคมที่สันติไม่มีความขัดแย้งรุนแรงรวมทั้งมีการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจนสามารถยืนอยู่บนเวทีโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

จากเอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่องมิติใหม่ของการพัฒนาของคนจนในเมืองในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กล่าวแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนของคนจนภายในช่วงแผนฯ 9 ไว้ดังนี้

การสร้างโอกาสให้แก่ชุมชนและคนจนในเมือง เพื่อแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วที่ผ่านมา จำเป็นต้องยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในภูมิภาค โดยการพัฒนาที่อยู่อาศัยอาชีวรายได้ บริการสังคม และสุขภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชาวชุมชนและคนจนในเมืองสามารถก่อร่างสร้างตัวและช่วยเหลือตนเองต่อไปได้อย่างถาวรโดยมีแนวทางพัฒนาด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมที่องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ดังนี้

1) ด้านกายภาพ

1.1) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในที่ดินเดิมของชุมชนแออัด เพื่อให้ชาวชุมชนมีมาตรฐานการอยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยปรับปรุงทางเดินเท้า ท่อระบายน้ำ ประปา ไฟฟ้าในชุมชน

1.2) พิจารณาความเป็นไปได้ในการนำที่ดินของรัฐในเมือง โดยเฉพาะที่ดินที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์มาพัฒนาให้เป็นที่อยู่อาศัยของคนจนในเมือง รวมทั้งจัดที่ดินชานเมืองให้ชุมชนแออัดที่ถูกไล่ออกจากที่อยู่อาศัย โดยให้มีระบบขนส่งมวลชนเพื่อการเดินทางเข้าใจกลางเมืองได้สะดวก

2) ด้านเศรษฐกิจ

2.1) ให้กองทุนพัฒนาคนจนในเมืองขยายการให้เงินกู้เพื่อพัฒนาอาชีพแก่ชาวชุมชนแออัดและคนจนในเมืองอื่นๆ ให้กว้างขวางมากขึ้นในภูมิภาคต่างๆ

2.2) ให้หน่วยงานในท้องถิ่นร่วมกับองค์กรอาสาสมัครเอกชนสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มหรือสหกรณ์ออมทรัพย์ในชุมชนแออัดให้เพิ่มขึ้นและมีความเข้มแข็งเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนต่อไปได้

2.3) ให้หน่วยงานในท้องถิ่นประสานกับภาคเอกชนเพื่อส่งเสริมให้ผู้มีรายได้น้อยจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และประกอบอาชีพส่วนตัวขนาดเล็ก รวมทั้งจัดหาตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต

2.4) ให้หน่วยงานในท้องถิ่นประสานกับเจ้าของโรงงาน เพื่อส่งเสริมการฝึกอบรมและเสริมทักษะเพื่อยกระดับมาตรฐานแรงงานให้สามารถทำงานที่ใช้ลักษณะและความรู้ความสามารถในระดับกึ่งฝีมือ หรือแรงงานฝีมือได้ เพื่อจัดทำแผนการฝึกอบรมแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของโรงงานและรับเข้าทำงานต่อไป

3) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

3.1) ขยายบริการสังคมให้เข้าถึงชุมชนอย่างทั่วถึง ทั้งด้านการอนามัย สาธารณสุข การศึกษา และการดูแลเด็กก่อนวัยเรียน รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคสังคมเมือง ได้แก่ โรคเอดส์ โรคทางเดินหายใจ โรคติดต่อทางเพศ

3.2) ให้หน่วยงานในท้องถิ่นสำรวจ จัดทำแผนและดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น กลุ่มคนเร่ร่อน กลุ่มผู้สูงอายุซึ่งขาดที่พึ่ง โดยการจัดการรักษาพยาบาล และการประกอบอาชีพ

3.3) ส่งเสริมให้หน่วยงานในท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น ในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนโดยส่งเสริมให้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนให้ท้องถิ่นมีแหล่งรายได้ภายใน ท้องถิ่นมากขึ้นเพื่อดำเนินงานด้านนี้ นอกเหนือจากการสนับสนุนด้านงบประมาณแก่ท้องถิ่น

มาตรการ/แผนงานโครงการ

1. จัดตั้งคณะกรรมการประสานการพัฒนาชุมชนเมืองขึ้น ซึ่งเป็นคณะกรรมการระดับชาติ ประกอบด้วยฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยเฉพาะผู้แทนชุมชนในสัดส่วนที่มากพอสมควรเพื่อรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและคนจนในเมืองโดยตรง มีหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบายประสานและกำกับดูแลการดำเนินงาน และงบประมาณในการพัฒนาชุมชนแออัดและคนจนในเมืองให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล โดยให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

รองรับ และมีสำนักงานของคณะกรรมการเพื่อดำเนินการตามภารกิจหน้าที่ รวมทั้งมีคณะกรรมการประสานการพัฒนาชุมชนแทนชุมชนที่มากพอเช่นกัน และประสานงานกับคณะกรรมการระดับชาติอย่างใกล้ชิด

2. จัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนเมืองขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเงินสนับสนุนทั้งด้านสินเชื่อและด้านอื่นๆ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาและปรับปรุงพัฒนาชุมชนแออัดและคนจนในเมืองสามารถดำเนินการได้อย่างกว้างขวางรอบด้านครบวงจร ทันต่อสถานการณ์และยืดหยุ่น เช่น การแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสภาพแวดล้อมสุขภาพอนามัย และการรื้อย้ายชุมชน รวมทั้งเพื่อให้ความช่วยเหลือทางเทคนิควิชาการด้วย โดยมุ่งเน้นให้การสนับสนุนแก่ชุมชนที่มีการพัฒนาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งและอาจรวมถึงการสนับสนุนแก่ชุมชนที่มีการพัฒนาเอกชนด้วย ซึ่งอาจมีแหล่งที่มาของงบประมาณจากเงินอุดหนุนของรัฐ เงินอุดหนุนจาก สส. เงินช่วยเหลือจากเจ้าของที่ดิน เงินช่วยเหลือจากภาคธุรกิจเอกชน ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ เป็นต้น

3. ผลักดันให้มีกฎหมายชุมชนแออัดขึ้น เพื่อใช้อำนวยต่อการดำเนินงานแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดให้บรรลุผลสำเร็จอย่างถาวร โดยอาจพิจารณาเร่งรัดให้ พ.ร.บ. ชุมชนแออัดที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาในปัจจุบันให้มีการประกาศใช้เร็วขึ้น

4. ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนแออัดและคนจนในเมืองโดยเฉพาะระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาชุมชนแออัดในที่ดินของเอกชน รวมถึงพิธีการจัดสรรงบประมาณให้ลงสู่ชุมชนอย่างแท้จริงและอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ตลอดจนจัดระบบควบคุมการปฏิบัติงานขององค์กรรัฐให้มีประสิทธิภาพ ยืดหยุ่นและคล่องตัวยิ่งขึ้น

5. จัดทำแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินภาครัฐในเมือง โดยเฉพาะที่ดินภาครัฐที่เหมาะสมและยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างแหล่งจ้างงานและแรงงาน และเกิดประโยชน์ที่ดียิ่งขึ้นแก่รัฐ ขณะเดียวกันยังใช้อำนวยให้ชาวชุมชนแออัด และคนจนในเมืองที่มีสิทธิที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคง โดยทำความตกลงกับเจ้าของที่ดินภาครัฐ เช่น การให้เช่าระยะยาว การประสานการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Sharing) การจัดรูปที่ดิน (Land Readjustment) และการฟื้นฟูชุมชนเมือง (Urban Renewal) เป็นต้น นอกจากนี้โครงการเมืองใหม่ของรัฐ ควรมีการจัดเตรียมที่ดินและที่อยู่อาศัยสำหรับคนจนในเมืองและแรงงานในโรงงานด้วย

6. จัดทำแผนการพัฒนาและจัดหาที่อยู่ที่เหมาะสมของชุมชนแออัด แรงงานอุตสาหกรรม และคนจนในเมือง รวมทั้งแผนป้องกันการเกิดชุมชนแออัด โดยให้ชาวชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดเตรียมแผนไว้ล่วงหน้าแต่เนิ่นๆ ร่วมกับเจ้าของที่ดินและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะชุมชนบุกรุกที่มีแนวโน้มจะถูกไล่รื้อ โดยอาจมีหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ร่วมให้การสนับสนุนด้วย ซึ่งควรจะสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพเป็นที่น่าพอใจร่วมกัน และมีการปรับทัศนคติเข้าหากัน โดยจัดทำเป็นแผนระยะสั้นและระยะยาว ทั้งการแก้ไข ป้องกัน

และพัฒนา นอกจากนี้ควรพิจารณานำมาตรการสำคัญอื่นๆ มาสนับสนุนการจัดทำแผนการจัดหาที่อยู่ของชาวชุมชนให้เกิดประสิทธิผลด้วย

7. จัดระบบองค์กรและหน่วยงานที่สามารถเอื้ออำนวยในการเจรจาตกลง เพื่อแก้ไขความขัดแย้งระหว่างเจ้าของที่ดินกับชาวชุมชนให้สิ้นสุด และเป็นไปโดยราบรื่นสันติตลอดจนจัดให้มีการประมวลความรู้ฝึกอบรม และเพิ่มพูนความชำนาญเกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว

8. ส่งเสริมความรู้ทักษะในการจัดการทางการเงินของชาวชุมชน และกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนให้เข้มแข็ง และสามารถสร้างโอกาสการระดมเงินทั้งจากแหล่งงบประมาณของรัฐของภาคเอกชน และแหล่งเงินกู้ในระบบเพื่อการพัฒนาชุมชน อาชีพ และที่อยู่อาศัยได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว

9. ส่งเสริมพัฒนาสมรรถนะในการประกอบอาชีพทั้งในระบบและนอกระบบแก่คนจนในเมืองเพื่อให้มีรายได้สูงขึ้นและมั่นคง โดยสนับสนุนการฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ และทักษะการบริหารจัดการ การประกอบอาชีพอย่างครบวงจร เช่น ด้านการผลิตอย่างมีคุณภาพ ด้านการตลาด ด้านการเงิน / บัญชี เป็นต้น ซึ่งเป็นการฝึกอบรมที่เข้าถึงในชุมชนและเน้นให้ชาวชุมชนจัดการธุรกิจในชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งประสานกับเจ้าของโรงงานในการฝึกอบรมฝีมือแรงงานเพื่อเข้ารับทำงานในโรงงานต่อไปตลอดจนติดตามประเมินผลความสำเร็จในการประกอบอาชีพของผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมด้วย

10. ส่งเสริมพัฒนาชุมชนในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยพัฒนาฝึกอบรมผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มเยาวชนให้ตระหนักถึงการปรับปรุงพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การลดละอายนุข การจัดเก็บขยะ การดูแลสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน การดูแลเด็กก่อนวัยเรียน และระดมขอความร่วมมือจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนให้ดำเนินการการพัฒนาาร่วมกัน

ข. กฎหมายและข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากแผนพัฒนาฯ หรือนโยบายของรัฐบาลแต่ละสมัยแล้ว การดำเนินการเกี่ยวกับชุมชนแออัดยังมีได้กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ต้องอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่หลายฉบับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าการกำหนดความหมายและวิธีการแก้ปัญหาชุมชนแออัดหรือแหล่งเสื่อมโทรมในแต่ละยุคสมัยว่าเกี่ยวข้องกับงานด้านนี้ได้แก่

1. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทในเขตกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2502-2542)

2. พระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2535 (กฎกระทรวงฉบับที่ 44 และ 55พ.ศ. 2543)

3. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535
4. พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง พ.ศ.2535
5. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 กฎกระทรวงฉบับที่ 414 พ.ศ. 2542
6. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
7. ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 316 เรื่องการจัดตั้งการเคหะแห่งชาติ 2515 และระเบียบการเคหะแห่งชาติที่ 14/2520

และในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแออัด ย่อมต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับกฎหมายที่ใช้ดูแลรักษาคลองบางฉบับ ดังนั้นในการศึกษาประเด็นดังกล่าวคงต้องพิจารณาร่วมไปด้วย โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องอาจได้แก่ พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ. 121 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 (ฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2535 มีผลบังคับใช้เมื่อ 29 พ.ย. 2536) เป็นต้น

การดำเนินงานในองค์การของรัฐจะมีหน่วยงานต่างๆ ที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ หรือ นโยบายของรัฐ โดยมีเครื่องมือ คือ กฎหมายและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ซึ่งหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนแออัด ได้แก่ การเคหะแห่งชาติรับผิดชอบทางด้านการจัดการทางกายภาพ เช่น การปรับปรุงในที่ดินเดิมหรือย้ายไปที่ใหม่ เป็นต้น

สำนักสวัสดิการสังคม กทม. รับผิดชอบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การพัฒนาประชากร การส่งเสริมให้ชุมชนอยู่ใกล้ตัวเอง เป็นต้น (ปัจจุบันเป็นหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชน กทม.)

งานส่งเสริมและพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตต่างๆ เป็นผู้ประสานงานและรับโครงการจากการเคหะแห่งชาติและสำนักสวัสดิการสังคมมาปฏิบัติงานในพื้นที่ และเป็นผู้ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานรัฐอื่นๆ ที่ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือและประสานงานในการปรับปรุงชุมชนแออัดอีก เมื่อมีโครงการเกิดขึ้นและได้รับมอบหมายจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง หน่วยงานดังกล่าว เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมประชาสงเคราะห์ สภาสตรีแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การพัฒนาฝึกหัดฝีมือแรงงาน หรือสร้างอาชีพให้

2.2.2 องค์การของเอกชน ในระยะหลังแผนพัฒนาฉบับที่ 3 รัฐบาลเริ่มยอมรับว่าการดำเนินงานการแก้ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งเสื่อมโทรมนั้นน่าจะมีความหมายกว้างกว่าการรื้อล้างและสร้างใหม่ กล่าวคือ ควรมีการป้องกัน และแก้ไขปรับปรุงทั้งสภาพแวดล้อมด้านกายภาพและคุณภาพ

ของคนที่อยู่อาศัยในนั้นด้วย ดังนั้นในการปรับปรุงในลักษณะนี้จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ เพิ่มขึ้นทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐบาลและมิใช่รัฐบาล Kattiya, Kamasuta (อ้างใน ชื่นชม จันทรสมบุรณ์. 2538 : 27) เอกชนเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับชุมชนแออัดในระยณะนี้เอง ในปัจจุบันพบว่า บทบาทขององค์กรของเอกชนที่เข้าไปมีส่วนในการพัฒนาชุมชนแออัดอาจแบ่งได้ เป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ หนึ่ง ด้านเกี่ยวข้องกับเด็ก การศึกษา และสุขภาพอนามัย เช่น มูลนิธิ ดวงประทีป และ สอง ด้านที่เกี่ยวข้องกับ Community Organization เช่นการจัดกลุ่มสหกรณ์ ออมทรัพย์ การปรึกษาลิทธิทางด้านกฎหมาย หรือการพัฒนาที่อยู่อาศัย องค์กรที่ดูแลงานด้านนี้ ได้แก่ สมาคมร่วมกับสร้างมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เป็นต้น

การดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย

เมื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีมากขึ้นและประชาชนมีจำนวนมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ก็เพิ่มขึ้นและมีความหลากหลายซับซ้อนยิ่งขึ้น การอาศัยกลไกตามปกติของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้หมดแทบจะเป็นไปไม่ได้ องค์กรพัฒนาเอกชนจึงเกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือรัฐในการอุดช่องว่างต่างๆ เหล่านี้

องค์กรเอกชนในยุคแรกๆ เกิดขึ้นโดยได้รับแนวความคิดในการดำเนินงานมาจากองค์กรเอกชนในต่างประเทศที่สามารถดำเนินการช่วยเหลือรัฐในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างดี ประกอบกับมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นในประเทศไทยที่รัฐไม่สามารถแก้ไขได้ องค์กรเอกชนจึงถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือรัฐในการแก้ไขปัญหาสังคม

เป้าหมายการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยเท่าที่ได้ศึกษามา พบว่า สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทตามลักษณะภูมิประเทศ คือ องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเมือง และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาชนบท

ก. องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเมือง

กรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นเมืองหลวงของประเทศไทยนั้นเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ และเป็นแหล่งรวมความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ กรุงเทพฯจึงเป็นแหล่งดึงดูดให้ประชาชนจากที่ต่างๆ เข้ามาประกอบอาชีพและเข้ามาสัมผัสในรูปแบบต่างๆ ทำให้กรุงเทพฯกลายเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดปัญหาและเป็นแหล่งสะสมปัญหาต่างๆ มากที่สุดของประเทศทั้งที่รัฐบาลและกรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้สำเร็จได้ องค์กรพัฒนาเอกชนจึงเกิดขึ้นเพื่อช่วยรัฐบาลแก้ไขปัญหาต่างๆ ในกรุงเทพมหานครไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านสังคม เช่น ปัญหาเด็ก การใช้แรงงานเด็ก เด็กจรจัด ฯลฯ ปัญหาด้านการคุ้มครองแรงงาน ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านสาธารณสุข ปัญหาสตรี ปัญหาโรคเอดส์ รวมถึงสถานฝึกอาชีพต่างๆ ที่ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือบุคคลให้มีความรู้ติดตัวเพื่อใช้ในการประกอบ

อาชีพในวันข้างหน้าต่อไป นอกจากปัญหาต่างๆทางด้านสังคมเหล่านี้แล้วยังมีปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในเมืองทั้งด้านอากาศ แม่น้ำ ขยะ ที่ทวีความรุนแรงขึ้น และถือเป็นปัญหาที่สำคัญและเร่งด่วนสำหรับสังคมเมืองที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ข. องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษ

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชนบทไทยส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวชนบทเอง กล่าวคือ เป็นชนบทที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลงสภาพจากชนบทเป็นอย่างอื่นได้เนื่องจากรัฐไม่สามารถที่จะเข้าไปพัฒนา สร้างความเจริญทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับชนบทเหล่านั้น องค์กรพัฒนาเอกชนหลายๆ ประเภทจึงเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับชนบทโดยเฉพาะ เช่นปัญหาเรื่องการทำ มาหากินของชาวชนบทปัญหาเรื่องการสาธารณสุข การศึกษา รวมทั้งปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องของมหาดศาลในเชิงเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อชาวชนบทอย่างมาก

ในการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษนั้น องค์กรพัฒนาเอกชนจะทำงานร่วมกับชาวชนบทในลักษณะที่เป็นการกระตุ้นหรือเสริมสร้าง ศักยภาพของชาวชนบทโดยองค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ คิด ทำ แก้ไขปัญหา เข้าไปร่วมทำงานกับชาวชนบทในการกำหนดวิธีการต่างๆในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน รวมทั้งเน้นในเรื่องการพัฒนาชุมชนและการสร้างผู้นำชุมชนขึ้นมาด้วย

องค์กรพัฒนาเอกชนประเภทนี้มีอยู่มากมายในสังคมไทย (นันทวัฒน์ บรรณานันท์. 2542 : 3-7)

1) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านการเกษตรและชนบท ผู้ที่สนใจด้านการเกษตรและชนบทจะ รวมตัวเข้าด้วยกันเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ช่วยเหลือชาวบ้านในปัญหาเกี่ยวกับการเกษตรและ ชนบท เช่น ปัญหาเทคนิคการเกษตรอันได้แก่ การแนะนำพันธุ์ข้าวใหม่ๆ ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักรในการผลิต ฯลฯ ปัญหาหนี้สินของการเกษตร ปัญหาเรื่องที่ทำกิน รวมทั้งปัญหาที่เกิด จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาเกษตรถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

2) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านชุมชนแออัด ได้แก่ ผู้ที่สนใจปัญหาความยากจนของชาวบ้าน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนยากจน ปัญหาเด็กในชุมชนยากจนที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง และไม่ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ปัญหาเรื่องการขาดแคลนอาหารของชุมชนแออัด ปัญหายาเสพติด ปัญหาคนว่างงาน รวมทั้งปัญหาเด็กจรจัด

3) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็กและเยาวชน ในจำนวนขององค์กรพัฒนาเอกชนมี เป้าหมายที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านสังคมนั้น เรื่องของเด็กเป็นเรื่องที่สำคัญที่ได้รับการพูดถึง และมีการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนไว้รองรับมากที่สุด องค์กรพัฒนาเอกชนประเภทนี้มุ่งที่จะ แก้ไขปัญหาเด็กในด้านต่างๆ เช่นเด็กขาดสารอาหาร ขาดวิตามิน การใช้แรงงานเด็ก โสภณีนีเด็ก เด็กที่ถูกเลี้ยงดูไม่ถูกต้องในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ถูกทารุณกดขี่ เด็กที่หนีออกจากบ้าน

เป็นเด็กจรจัด ดิถยาเสพติด ขยายบริการทางเพศ รวมทั้งปัญหาเด็กยากจนในต่างจังหวัดที่ติดตามครอบครัวเข้ามาตั้งรกรากในเมืองหลวงและเป็นเด็กเร่ร่อนไม่ได้เรียนหนังสือ

4) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน ได้แก่ กลุ่มคนที่มีความสนใจในดานเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ถูกละเลยไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐ รวมทั้งกรณีนักโทษการเมืองที่ต้องสูญเสียอิสรภาพไปเนื่องจากมีความคิดเห็นทางการเมืองไม่ตรงกับผู้ปกครองประเทศ

5) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านศาสนากับการพัฒนา ได้แก่ กลุ่มคนที่นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งรวมตัวกันเพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาสังคม เช่น การจัดให้มีโรงพยาบาลเพื่อรักษาคนป่วยโดยหมอสอนศาสนาชาวคริสต์ เป็นต้น

6) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสตรี ได้แก่ กลุ่มคนที่มีความสนใจในปัญหาสตรีที่มักถูกกดขี่โดยสังคมและโดยเพศชาย ทำให้มีความรู้สึกว่สตรีนั้นมีสิทธิมีเสียงในสังคมน้อยกว่าบุรุษ รวมทั้งปัญหาความรุนแรงในครอบครัวด้วย

7) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านรณรงค์ปัญหาโรคเอดส์ ปัจจุบันโรคเอดส์เป็นโรคติดต่อที่ร้ายแรงที่ไม่สามารถค้นพบยารักษา มีผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์เป็นจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากสังคม ถูกรังเกียจและถูกกั้นออกจากสังคม จึงเกิดการรวมกลุ่มของผู้สนใจในปัญหาโรคเอดส์ขึ้นเพื่อให้ช่วยบริการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ช่วยเหลือครอบครัวผู้ป่วยรวมทั้งพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มาทำงานด้านปัญหาโรคเอดส์

8) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็กในปัจจุบันเรามีองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมจำนวนมากที่สนใจในเรื่องของต้นไม้ ป่า เขา และเขื่อนซึ่งเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมชนบทกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในเมืองทางด้านอากาศ แม่น้ำ ขณะที่กำลังเป็นปัญหาสำคัญและเร่งด่วนในปัจจุบัน

องค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ดังกล่าวมาเป็นเพียงองค์กรพัฒนากลุ่มใหญ่ๆ ที่มีความสนใจในปัญหาแต่ละด้านที่ต่างกัน ซึ่งนอกจากกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้ความสนใจในปัญหาด้านการคุ้มครองแรงงาน การฝึกอาชีพ การสาธารณสุขและการสร้างผู้นำชุมชน ฯลฯ อีกหลายกลุ่มด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์กรเอกชน ยังมักจะอยู่ในวงจำกัดตามความสามารถขององค์กรและงบประมาณที่มีอยู่ หากองค์กรเอกชนต่างๆ สามารถประสานความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนอย่างจริงจัง ก็อาจเป็นหนทางหนึ่งที่เพิ่มโอกาสขยายความสามารถในการพัฒนาชุมชนได้อย่างกว้างขวาง

2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชน สามารถแบ่งแยกได้ 3 ประเภท (นันทวัฒน์ บรมานนท์. 2542 : 9-11)

1) ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นการส่งเสริม ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีลักษณะเป็นการส่งเสริมนั้น เกิดขึ้นจากความเข้าใจอันดีของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้ร่วมงาน โดยรัฐเข้าใจถึงเป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนต้องการเข้ามาให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาต่างๆ ให้กับสังคม ซึ่งมีผลทำให้คนในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและก็ยังเป็นการประหยัดงบประมาณ และกำลังคนของรัฐในการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีลักษณะเป็นการส่งเสริมจึงเกิดขึ้นโดยรัฐให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานขององค์กรพัฒนาเอกชนเช่น กองโครงการสังคม สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นผู้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางและทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหรือหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนา และมีข้อมูลอยู่ในมือก็ได้ให้ข้อมูลเหล่านั้นแก่องค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อให้องค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินเพื่อพัฒนาสังคมต่อไป หรือกรณีที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าไปทำงานในเขตชนบทก็จะมีความสัมพันธ์และได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นโดยจะทำงานร่วมกันในการพัฒนาชนบทเป็นต้น

นอกจากนี้ รัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชนยังมีความสัมพันธ์รูปแบบอื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นการส่งเสริมการดำเนินการ เช่น มีการส่งเสริมให้มีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามามีบทบาทในด้านการวิจัยและพัฒนาร่วมคิดหานโยบายในการพัฒนา รวมทั้งช่วยเหลือองค์กรพัฒนาเอกชนด้วยการฝึกอบรมบุคลากรขององค์กรพัฒนาเอกชนที่จะเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหาในเรื่องต่างๆ ด้วย

2) ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะที่มีลักษณะเป็นการประสานงาน การประสานงานระหว่างรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชนมีหลายด้าน เช่นการทำงานร่วมกันในชนบทในการพัฒนาสังคม การให้ความรู้แก่ชาวบ้านโดยรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมกันจัดการฝึกอบรมหรือแนะแนวการประกอบอาชีพให้กับชาวบ้าน นอกจากนี้ก็ยังมี การประสานงานกันระหว่างนักวิชาการจากภาครัฐและจากมหาวิทยาลัยที่ในปัจจุบันเข้ามาให้ความสนใจกับงานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้วยการศึกษาหาแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหของสังคม

3) ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นการประสานงานระหว่างรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่เพิ่งเริ่มงานมีขึ้น และนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีหนึ่งในแง่การรับฟังความเห็นจากประชาชนโดยรัฐก็คือ การแก้ไขกฎหมาย โดยรัฐได้เปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาเอกชนและประชาชนที่สนใจในปัญหาบางเรื่องที่รัฐกำลังจัดทำกฎหมายได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเป็นต้น

4) ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นการควบคุม เนื่องจากการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องเกี่ยวข้องกับประชาชน และอาจก่อให้เกิดผลกระทบอันเกิดจากการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อประชาชนได้ รัฐจึงมีความประสงค์ที่จะเข้ามาควบคุมการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนโดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความเป็นระเบียบเป็นแบบแผน และอยู่ในระบบ

รูปแบบของการควบคุมองค์กรพัฒนาเอกชนโดยรัฐ คือ ความพยายามที่จะให้องค์กรพัฒนาเอกชนได้รับการรองรับสถานะตามกฎหมายในรูปของสมาคมหรือมูลนิธิ ซึ่งเมื่อองค์กรพัฒนาเอกชนได้จดทะเบียนเป็นสมาคมหรือมูลนิธิแล้ว การดำเนินการต่างๆ ก็จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ทั้งหมด

2.3 ระบบการขยายตัวของชุมชน

2.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับระบบของชุมชน

เป็นแนวความคิดที่จะช่วยสร้างความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ในแง่ขององค์ประกอบ (หรือส่วนต่างๆ) ลักษณะ (หรือคุณสมบัติ) และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งนั้น ซึ่งสิ่งหนึ่งในที่นี้คือ ชุมชนแออัด

แนวความคิดเกี่ยวกับระบบนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการแบบระบบ (Systems Approach) ซึ่ง ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล (อ้างใน ชมชื่น จันทรสมบุรณ์. 2538 : 10-11) วิธีการแบบระบบว่า หมายถึง วิธีการของการตั้งคำถาม วิธีการคิด ซึ่งเน้นระบบทั้งหมดแทนที่จะเน้นองค์ประกอบของระบบ ตลอดจนความพยายามที่จะหาประสิทธิภาพที่เหมาะสมที่สุดของระบบทั้งหมด หรืออาจหมายความว่า การใช้ประโยชน์จากวิธีการ เทคนิค และเครื่องมือทางสถิติปัญญาชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของการวิเคราะห์แบบระบบ (Systems Analysis) เพื่อแก้ปัญหาที่ซับซ้อน

จะเห็นได้ว่า วิธีการแบบระบบ นับเป็นขบวนการคิดวิธีหนึ่งที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่การทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบของปัญหาที่ทั้งหมดในเรื่องของลักษณะและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น วิเคราะห์ปัญหาจนถึงการเตรียมทางเลือกในการแก้ปัญหา และแสดงผลกระทบของทางเลือกนั้นๆ แต่สำหรับในที่นี้จะนำเพียงส่วนต้นของวิธีการแบบระบบหรือขบวนการคิดดังกล่าวมาใช้ในงานวิจัยนี้เท่านั้น โดยจะเป็นการทำความเข้าใจในเรื่องของ "ระบบ"

ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. (2535 : 5) ได้กล่าวว่า ระบบ (System) หมายถึง กลุ่มของส่วนต่างๆ หรือองค์ประกอบต่างๆ พร้อมด้วยความสัมพันธ์ระหว่างส่วน หรือองค์ประกอบ และระหว่างคุณสมบัติหรือลักษณะของมัน โดยระบบจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. Objects คือ ส่วนต่างๆ หรือ องค์ประกอบของระบบที่มีความแตกต่างกันเป็นหลายชนิด

2. Attributes คือ คุณสมบัติ หรือลักษณะขององค์ประกอบของระบบ

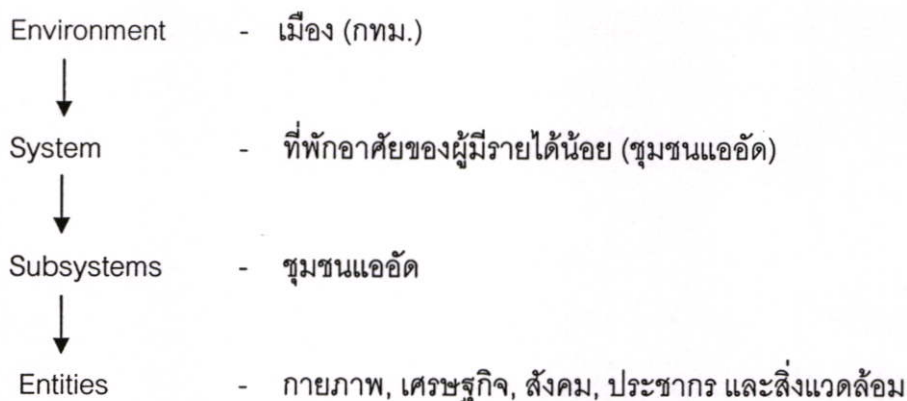
3. Relations คือ ความสัมพันธ์ที่ "เชื่อมระบบเข้าด้วยกัน"

โดยระบบจะอยู่ในสิ่งแวดล้อม (Environment) ซึ่งก็คือกลุ่มของระบบอื่นๆ ทั้งหมด นอกเหนือจากระบบที่เรากำลังพิจารณาอยู่ สิ่งที่แยกระบบออกจากสิ่งแวดล้อม คือ ขอบเขตของระบบ (System Boundary)

ภายในระบบจะประกอบด้วยระบบย่อย (Subsystem) ซึ่งก็คือส่วนต่างๆ ของระบบที่แสดงถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน อันจะทำให้เกิดความแตกต่างของส่วนต่างๆ ของระบบแต่ระบบย่อยจะไม่ใช่เป็นส่วนของระบบใหญ่กว่านี้

ในระบบย่อยจะประกอบด้วย Elements หรือ Entities ซึ่งคือส่วนที่เล็กที่สุดของระบบ เป็นระดับต่ำที่สุดของรายละเอียดที่จะนำมาพิจารณา เพราะฉะนั้นระบบย่อยก็คือ กลุ่มของ Entities นั้นเอง

เราสามารถจัดลำดับชั้นของระบบ (Hierarchy of Systems) โดยดูจากระดับความซับซ้อนของระบบ เนื่องจากระบบทุกระบบมีระบบย่อย และระบบทุกระบบเป็นส่วนหนึ่งของระบบที่ใหญ่กว่า และสำหรับงานวิจัยเรื่องเกี่ยวกับชุมชนแออัดเอาไว้ได้ มีการจัดลำดับชั้นของระบบชุมชนแออัดใน กทม. ตามความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (Vertical Relationship) ดังนี้

ดาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล. (2535 : 5) ได้กล่าวเกี่ยวกับระบบต่อไปอีกว่าโดยทั่วไป ระบบมี 3 ชนิด คือ

1. Open Systems คือ ระบบที่มีความสัมพันธ์นอกเหนือออกไปจากขอบเขต (Boundary) นั้น คือ มีการรับ Input จากสิ่งแวดล้อม และส่ง Output เข้าสู่สิ่งแวดล้อม

2. Closed Systems คือ ระบบที่แยกตัวออกจากสิ่งแวดล้อม ไม่มีการถ่ายทอด Input และ Output

ตามธรรมดาทุกระบบจะเป็น Open Systems แต่ในบางสถานการณ์เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ นักวิเคราะห์จะมองระบบที่กำลังพิจารณาเป็น Closed Systems

3. Self – adaptive Systems คือ ระบบที่มี feed back กลับสู่ระบบ (Cybernetics)

สำหรับในการศึกษาคั้งนี้ จากแนวความคิดเกี่ยวกับระบบนี้จะสร้างความเข้าใจถึงลำดับขั้นและขอบเขตของงานวิจัยที่ชัดเจนขึ้นว่าเป็นเรื่องของชุมชนแออัด โดยจะถูกพิจารณาในลักษณะของระบบเปิด นั้นหมายถึงเป็นการศึกษาชุมชนแออัดใน กทม. โดยผลของการศึกษาจะมีส่วนย้อนกลับหรือส่งผลต่อ กทม. ในท้ายสุด

2.3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบที่อยู่อาศัยภายในเมือง

ในการศึกษาเกี่ยวกับที่ตั้งของการใช้ที่ดินในเมืองแต่ละประเภท หรือ Zone การอยู่อาศัยของชุมชนในเมืองระดับต่างๆ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานในเขตเมือง โดยมีรูปแบบและทฤษฎีที่ถือเป็นแนวความคิดพื้นฐานสำคัญ คือ

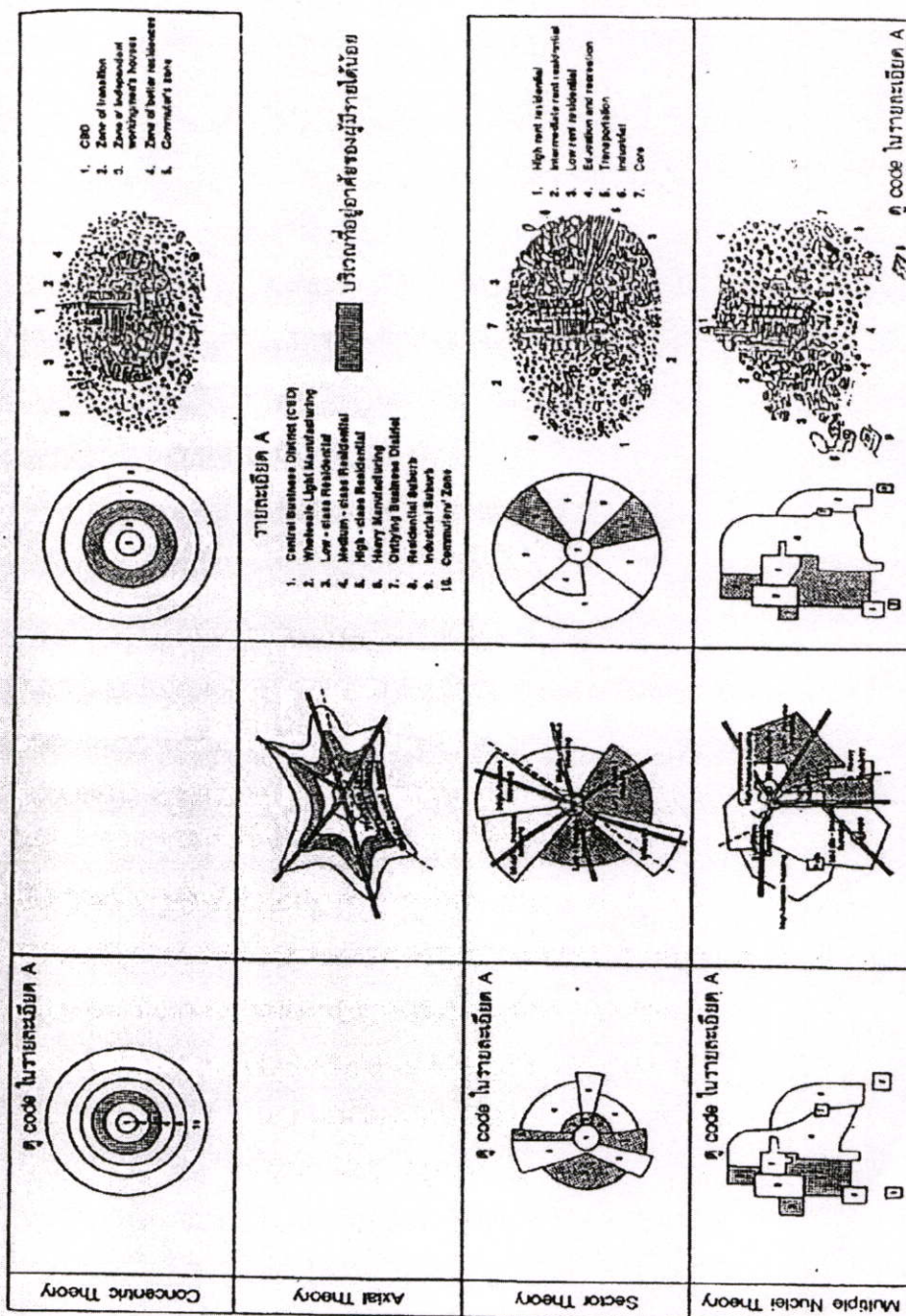
Concentric Theory

Ernest W. Burgess (อ้างใน จันทิมา ฉัตรไชยสิทธิกุล. 2528 : 18) อธิบายเกี่ยวกับการกระจายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการใช้ที่ดินในเมือง รวมถึงแนวความคิดเกี่ยวกับที่ตั้งของที่อยู่อาศัย โดยบริเวณที่อยู่อาศัยจะต้องจัดตัวเองเป็นวงกลมเรียงซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ โดยที่วงกลมแต่ละวงจะแสดงถึงที่อยู่อาศัยแต่ละประเภทที่แยกตัวออกจากกัน ซึ่งมาจากการแบ่งแยกกลุ่มประชากรออกจากกันด้วยเหตุผลในด้านความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคม

ตามแนวความคิดนี้ ที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย (Low – Income Housing) จะอยู่ใกล้กับบริเวณย่านธุรกิจของเมือง (Central Business District of CBD) ซึ่งแต่เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้สูงหรือร่ำรวยมาก่อน ส่วนที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจะกระจายตัวไปอยู่ตามชานเมือง และถ้าศึกษาถึงโครงสร้างลักษณะของตัวอาคารที่อยู่อาศัยจะพบว่า อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อการอยู่อาศัยสำหรับหลายๆ ครอบครัว จะมีตำแหน่งที่ตั้งติดกับศูนย์กลางธุรกิจการค้า ส่วนอาคารบ้านเรือนที่สร้างขึ้นเพื่ออาศัยเฉพาะครอบครัวเดียวนั้นจะอยู่ถัดออกไปจากย่านใจกลางเมืองเข้าไปในเขตชานเมือง

แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ยังไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงโดยทั่วไปพบได้จากการศึกษาของ Davie (อ้างใน ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. 2527 : 191) ได้สำรวจจลัษณะการใช้ที่ดินในเมืองต่างๆ อีกหลายเมือง พบว่าบริเวณศูนย์กลางของเมืองแทนที่จะเป็นรูปวงกลม กลับมีขนาดไม่แน่นอนและมีรูปลักษณะค่อนข้างเหลี่ยม เขตอุตสาหกรรมจะตั้งรวมกันอยู่เป็นหย่อมๆ ในบริเวณใดของเมืองก็ได้ ที่เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมขนส่ง บ้านขนาดเล็กซึ่งเป็นที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยจะอยู่ตามบริเวณที่มีการอุตสาหกรรมและการขนส่ง ส่วนบ้านขนาดกลางและขนาดใหญ่ นั้น พบเห็นได้ทั่วไปในส่วนต่างๆ ของเมือง

ตามแนวความคิดนี้ Zone การใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ยังคงเหมือนกับที่ปรากฏอยู่ใน Concentric Theory

ภาพที่ 2.4 แสดงแบบจำลองแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบที่อยู่อาศัยภายในเมืองลักษณะต่างๆ

2.3.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งที่พักอาศัย

การตั้งถิ่นฐานของประชากรบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจนมีความหนาแน่นเป็นลักษณะชุมชนจะขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของบุคคลที่จะเลือกที่ตั้งที่พักอาศัย ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมในด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญ และจากการศึกษาก็พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งที่พักอาศัย ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางสังคม (จันทิมา ไชยสิทธิกุล. 2538 และ นิรชา บัณฑิตยชาติ. 2533)

1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

Park, Burgess และ Mc Kenzie (อ้างใน ชมชื่น จันทรสมบุรณ์. 2538 : 13) เป็นนักคิดกลุ่มแรกที่ทำให้ความสนใจเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งเพื่ออยู่อาศัยในเมืองโดยเฉพาะ จากการศึกษาพบว่า การเลือกที่ตั้งเพื่ออาศัยในเมืองมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้ของผู้อยู่อาศัย กล่าวคือ ผู้มีรายได้ต่ำจะอยู่ใกล้กับใจกลางเมือง ส่วนผู้มีรายได้สูงจะอยู่บริเวณชานเมืองซึ่งที่ดินมีราคาถูก ทั้งนี้เพราะผู้มีรายได้สูง ต้องการบ้านที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ และเป็นบ้านใหม่

ปัจจัยด้านระยะทางไปยังแหล่งงานที่มีผลต่อที่ตั้งของที่อยู่อาศัยว่ามีความสัมพันธ์กับระดับรายได้ กล่าวคือ ระยะทางในการเดินทางไปทำงานจะเพิ่มขึ้นตามระดับรายได้ ผู้มีรายได้สูงที่ทำงานอยู่ในบริเวณศูนย์กลางเมืองมีแนวโน้มในการเดินทางไปทำงานในระยะทางไกลกว่า และจะอยู่อาศัยในเขตชานเมือง ส่วนผู้มีรายได้ต่ำจะเดินทางไปทำงานในระยะทางที่ใกล้กว่า และอยู่อาศัยในบริเวณแหล่งงาน โดยไม่คำนึงว่าแหล่งงานจะอยู่ที่ใด

ส่วนบริเวณใจกลางเมือง ซึ่งมีที่ดินราคาแพงนั้น จะมีที่อยู่อาศัยที่มีราคาถูกและสภาพแวดล้อมไม่ดี เพราะบริเวณดังกล่าวมีราคาสูงและเหมาะสมจะทำกิจกรรมอื่นที่มีใช้เพื่ออยู่อาศัย เจ้าของที่ดินจึงไม่เอาใจใส่บำรุงรักษาทำให้กลายเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้ต่ำ ส่วนผู้มีรายได้สูงจะอพยพไปอยู่ชานเมืองที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีสาธารณูปโภค สาธารณูปการอย่างเพียงพอ และไม่ห่างจากศูนย์ธุรกิจกลางเมืองมากเกินไป

อย่างไรก็ตามปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดการเลือกที่อยู่อาศัยมี 3 ประการตามข้อเสนอของ Brain J.L.Berry และ Frank E.Horton ได้แก่ ราคาหรือค่าเช่าที่พักอาศัย ชนิดของที่พักอาศัย และที่ตั้งของที่พักอาศัยซึ่งรวมถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนและที่ตั้งของแหล่งงานด้วยโดยปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้ จะมีความสัมพันธ์ควบคู่ไปกับเหตุผลส่วนตัวในการเลือกที่ตั้งที่พักอาศัยของแต่ละบุคคล เช่น จำนวนเงินที่บุคคลพอใจจะจ่ายสำหรับที่อยู่อาศัย ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานภาพสมรสและขนาดของครอบครัวหรือวิถีในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะมีผลต่อชนิดของชุมชนที่ต้องการจะอยู่และสถานที่ทำงานรวมทั้งระยะทางจากบ้านไปยังแหล่งงานด้วย

2) ปัจจัยทางสังคม

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งที่พักอาศัยแต่อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวก็ยังคงมีปัจจัยทางเศรษฐกิจครอบคลุมนอยู่

ด้วย และจากผลการศึกษาของ B.M. Moriarty (อ้างใน ชมชื่น จันทรสมบุรณ์. 2538 : 14) พบว่า ปัจจัยทั้ง 2 ประการ ดังกล่าวก็มีความสำคัญไม่แตกต่างกันนัก โดยได้อธิบายถึงปัจจัย 2 ประการ ในการเลือกบริเวณที่พักอาศัยไว้ดังนี้

2.1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เขาได้ให้ความสำคัญต่อความสามารถในการใช้จ่ายเงิน ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานอันดับแรกในการเลือกที่อยู่อาศัย ส่วนระยะทางไปยังแหล่งงานและราคาที่ดินเป็นปัจจัยซึ่งมีอิทธิพลสำคัญที่จะตามมาภายหลัง การตัดสินใจเลือกที่ตั้งที่แตกต่างย่อมขึ้นอยู่กับงบประมาณที่มีอยู่และระดับรายได้ของผู้อยู่อาศัย ซึ่งสิ่งนี้เป็นตัวกำหนดการกระจายตัวของกลุ่มชนที่มีฐานะทางสังคมต่างกัน

2.2) ปัจจัยด้านสังคม จะเกี่ยวข้องกับความแตกต่างด้านคุณค่าความต้องการ และความพอใจ เป็นส่วนตัว

โดยปกติแล้วผู้อาศัยจะพิจารณาคุณสมบัติของที่อยู่อาศัยจากปัจจัย 3 ประการ คือ ลักษณะของบ้าน ลักษณะของชุมชน และความสัมพันธ์ของที่ตั้งนั้นๆ กับพื้นที่โดยรอบ หากแต่ในทางปฏิบัติแล้ว Brain Goodal (อ้างใน ชมชื่น จันทรสมบุรณ์. 2538 : 14) เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งที่อยู่อาศัยควรมีคุณสมบัติดังนี้

รายได้ (Income) Brain Goodal กล่าวว่า รายได้ ความพอใจ และการเลือกที่อยู่อาศัย จะมีความสัมพันธ์กันยิ่งขึ้น เมื่อรายได้ของผู้อยู่อาศัยมากขึ้นเท่าใด โอกาสของการเลือกชนิดของบ้าน ที่ตั้งและความพอใจในสิ่งที่ชอบ ก็จะได้รับ การตอบสนองมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งความสามารถในการจ่ายเพื่อสิ่งที่ดีกว่า ใหม่กว่า และที่ตั้งของที่อยู่อาศัยที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้มากที่สุดจะเป็นตัวตัดสินใจที่สำคัญสำหรับการกระจายตัวของประชากรภายในเมือง

การเข้าถึงแหล่งงาน (Job Access) การกระจายตัวของแหล่งงาน อาจมีอิทธิพลต่อการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยของประชากรมากกว่าปัจจัยอื่นๆ ครอบครัวจะต้องพิจารณาระหว่างความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งงานของหัวหน้าครอบครัวกับความเป็นไปได้หลายๆ ด้านที่เกี่ยวข้อง ค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากบ้านไปที่ทำงาน ราคาที่ดินที่เหมาะสม ความต้องการด้านอื่นๆ ในการติดต่อกับเมืองและสิ่งที่น่าสนใจต่างๆ ที่ตั้งของที่อยู่อาศัยที่มีความได้เปรียบในเชิงเศรษฐกิจ คือ ที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งงาน เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายการเดินทางต่ำ อย่างไรก็ตาม ในที่ซึ่งการเข้าถึงแหล่งงานเป็นปัจจัยเดียวที่ถูกพิจารณา ราคาและค่าเช่าของที่อยู่อาศัยจะลดลงเมื่อระยะทางเพิ่มขึ้นจากแหล่งงาน

สภาพครอบครัว (Family Status) การมีเด็กอยู่ในครอบครัว มีผลสะท้อนสำคัญต่อการใช้พื้นที่ของครอบครัว ยิ่งมีสัดส่วนของเด็กมากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นเครื่องกระตุ้นให้ต้องการบ้านที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งอยู่ในอยู่ในชุมชนไม่หนาแน่นตามชานเมืองมากขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ บริเวณโรงเรียนที่มีมาตรฐานการศึกษาดีก็ได้รับความสนใจในการเลือกที่ตั้งที่พักอาศัย ส่วนครอบครัวที่

ไม่มีเด็กมักชอบความสะดวกสบายในการเข้าใจถึงสิ่งซึ่งน่าพอใจของเมือง และพอใจอยู่ในบ้านที่มีพื้นที่เล็กกว่า ซึ่งตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางเมือง

ปัจจัยอื่นๆ (Other Factors) นอกจาก รายได้ การเข้าถึงแหล่งงานและสภาพครอบครัวแล้ว การแบ่งแยกผิว เชื้อชาติและชนชั้น ก็มีผลต่อการเลือกที่ตั้งของที่อยู่อาศัยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ พื้นที่เมืองที่มีการให้บริการสาธารณะที่ไม่เท่าเทียมกัน ก็อาจมีอิทธิพลต่อการเลือกที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้สูง

ในเรื่องเดียวกัน Jay Siegel ได้ให้ความคิดเห็นที่ใกล้เคียงกับแนวความคิดของ Brain Goodal เกี่ยวกับการเลือกที่อยู่อาศัยว่า ต้องพิจารณาปัจจัย 3 ประการ โดยผู้อยู่อาศัยที่มีเหตุผลจะเลือกที่ตั้งของที่อยู่อาศัย ในที่ซึ่งจะได้รับประโยชน์สูงสุดจาก ปัจจัยทั้ง 3 ภายใต้เงื่อนไขด้านงบประมาณที่จะใช้จ่าย ปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้ ได้แก่

1. ความสะดวกสบายของการเข้าถึง
2. คุณภาพของสิ่งแวดล้อม เช่น ลักษณะด้านสังคมของชุมชน สภาพธรรมชาติ บริการสาธารณะสำหรับชุมชน และความพึงพอใจที่รับจากที่ตั้งนั้น เป็นต้น
3. ลักษณะที่ดินที่ใช้ปลูกบ้านร่วมกับทำเลที่ตั้ง

ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การเลือกทำเลที่ตั้งของที่พักอาศัยจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ เช่น ราคาที่ดิน ราคาหรือค่าเช่าบ้าน ระดับรายได้ของผู้อยู่อาศัยชนิดของที่พักอาศัยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งงานลักษณะชุมชน ตลอดจนความสัมพันธ์ของที่ตั้งกับพื้นที่โดยรอบและสภาพแวดล้อม

2.3.4 ประเภทชุมชนแออัด

ฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัดการเคหะแห่งชาติ ได้แบ่งประเภทชุมชนแออัดตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานได้เป็น 4 ประเภทคือ

1) ชุมชนดั้งเดิม หมายถึง ชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมานานแล้วตั้งแต่ก่อนหรือพร้อมๆ กับเมืองที่พัฒนาขึ้น การเคหะแห่งชาติถือเอาชุมชนที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 15 ปีเป็นชุมชนแออัดที่อยู่ในประเภทนี้

2) ชุมชนใหม่ หมายถึง ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ที่มีอายุการตั้งชุมชนต่ำกว่า 15 ปี และเป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งโดยไม่มีระเบียบและมีความเสื่อมโทรมหรือมีแนวโน้มที่จะมีความเสื่อมโทรมในอนาคต

3) ชุมชนประเภทบุกรุก หมายถึง ชุมชนที่ผู้อยู่อาศัยเข้าไปครอบครองปลูกสร้างอาคารโดยไม่ได้รับคำยินยอมหรือการรับรู้ใดๆ จากเจ้าของที่ดินหรืออยู่ระหว่างการไล่ที่จากเจ้าของที่ดินหรือชุมชนที่เข้าไปตั้งอยู่บริเวณที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น ชุมชนที่เข้าไปตั้งอยู่ในบริเวณเพลิงไหม้ ชุมชนริมคลอง ชุมชนที่เรี่ยรายริมทางรถไฟ เป็นต้น

4) **ชุมชนที่จะต้องรื้อร้าง** หมายถึง ชุมชนที่ถูกกำหนดว่าจะต้องรื้อร้างหรือมีแนวโน้มว่าจะพัฒนาเป็นอย่างอื่น เช่น ชุมชนที่อยู่ในเส้นทางของแผนทางกรรมทางหลวงหรือที่จะเวนคืนเพื่อไปใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือบริเวณที่มีแนวโน้มที่จะเป็นการใช้ที่ดินเป็นบริเวณพาณิชย์กรรม เนื่องจากการขยายตัวของเมืองพัฒนาเข้ามาถึงชุมชน

2.3.5 สาเหตุของการเกิดชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร

2.3.5.1 **องค์ประกอบในการเกิดชุมชนแออัด** ได้กล่าวไว้ถึงแหล่งชุมชนแออัดไว้ว่า ชุมชนแออัด หรือ สลัม หรือแหล่งเสื่อมโทรม สามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ องค์ประกอบด้านกายภาพ ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจดังนี้ (จักรชัย พงศ์ประยูร. 2533 : 201)

1) **ด้านกายภาพ** คือ เนื่องจากกรุงเทพมหานครไม่ได้วางผังที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การจัดเขตชุมชนหรือเขตเมืองให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามถูกสุขลักษณะความเป็นอยู่ไม่มีการกำหนดแผนการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ให้อย่างเหมาะสม แผนการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ทำให้ชุมชนแออัดเป็นเขตที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นสูง อาคารสร้างด้วยวัสดุก่อสร้างราคาถูก หาง่าย ตัวอาคารสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ด้วยไม้ สังกะสี หรือกระดาษแข็งในสภาพที่เรียกว่าหลังคาประชิดกัน ขาดสาธารณูปโภคโดยเฉพาะถนนเข้าสู่บริเวณและภายในบริเวณซึ่งจะใช้ไม้กระดานแคบๆปูยกทางเดิน เบื้องล่างมีน้ำขังเฉอะแฉะไม่ถ่ายเทเพราะบริเวณเดิมเป็นที่ลุ่ม ไม่ได้ปรับปรุงบริเวณก่อนสร้างอาคารที่อยู่อาศัย ห้องมีจำกัด พื้นทีโล่งมีน้อย ไม่มีพื้นที่โล่งรอบๆ บ้าน

2) **ด้านสังคม** คือ ชุมชนแออัดมักจะเป็นจุดรวมของผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากถิ่นเดิมอื่นๆ หรือ เป็นสมาชิกครอบครัวเดียวกันหรือขยายออกไป มักจะสร้างที่พักจากการเช่าที่จากเจ้าของเดิมจากการเข้ายึดพื้นที่ว่างอันเป็นที่สาธารณะหรือที่ของราชการที่ขาดการดูแลในกรณีที่เช่าที่อยู่ค่าเช่าจะขึ้นอยู่กับทำเลและการเข้าถึง

3) **ด้านเศรษฐกิจ** คือ ชุมชนแออัดมักจะเป็นครอบครัวที่มีรายได้น้อยเนื่องจากย้ายถิ่นเข้ามาหางานที่ กทม. แต่ขาดประสบการณ์และความรู้ในการทำงานด้านต่างๆที่ไม่ใช่เกษตรกรรม จึงเป็นแรงงานที่ขาดความชำนาญ มีรายได้ไม่แน่นอนหรือไม่ก็ว่างงานแต่มีความจำเป็นที่จะต้องต่อสู้กับการอยู่รอดในเมืองหลวงซึ่งต้องทนอาศัยอยู่ในสภาพดังกล่าวแทนที่จะหวนกลับไปอยู่ถิ่นเดิม

2.3.5.2 ความหมายของชุมชนแออัด

หนังสือ Encyclopedea Britanica ได้ให้ความหมายว่า ที่อยู่อาศัยที่ไม่มีที่ว่างชำระชุดโทรคมนาคมบริการที่ถูกต้องตามหลักอนามัย หรืออยู่อาศัยกันอย่างยัดเยียด อันทำให้อาจใช้เป็นที่อยู่อาศัยเพื่อดำเนินชีวิตในครอบครัวให้มีความสุขกายสบายใจได้

Longman Dictionary of Contemporary English (1978 : 10) ให้ความหมายของ Slum ไว้ว่า "A city area of poor living conditions and dirty unrepaired building"

สำนักสวัสดิการสังคม กทม. (2533 : 25) ได้ให้ความหมายว่า "ชุมชนที่ส่วนใหญ่มีอาคารหนาแน่นไร้ระเบียบ และชำรุดทรุดโทรม ประชาชนอยู่อย่างหนาแน่น มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย โดยให้ถือเกณฑ์ความหนาแน่นของบ้านเรือน 15 หลังคาเรือน ต่อพื้นที่หนึ่งไร่เป็นหนึ่งชุมชน

สุพัตรา สุภาพ (อ้างใน สิริลักษณ์ แก้วคงยศ. 2533 : 5) ให้คำจำกัดว่าแหล่งเสื่อมโทรม (Slum Area) หมายถึง สภาพของย่านเคหะสถานหรือบริเวณที่พักอาศัยในเมืองที่ประกอบด้วยอาคารชำรุดทรุดโทรม มีบริเวณที่สกปรกรกรุงรังประชาชนอยู่กันอย่างแออัดมีลักษณะต่ำกว่ามาตรฐาน จนไม่อาจอยู่อย่างครบครันตามปกติวิสัยมนุษย์ซึ่งทำให้ปลอดภัยในด้านสุขวิทยาและอนามัย

สุรศักดิ์ ศิริไพบูลย์สินธุ์. (2528 : 69) กล่าวว่า สถานที่หรือกลุ่มของสถานที่ที่อยู่อาศัยหรือบริเวณที่มีผู้อยู่อาศัยอย่างหนาแน่นเกินไป สัดส่วนจำนวนคนต่อบ้านมีอัตราสูงมีสภาพเสื่อมโทรมหรือมีสภาพไม่ถูกอนามัย หรือขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัยตลอดจนปัญหาทางศีลธรรมของผู้อยู่อาศัยหรือชุมชน

การเคหะแห่งชาติ. (2534 :12) ได้ให้ความหมาย ชุมชนแออัด ว่าหมายถึง บริเวณพื้นที่ที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขัง อับชื้นหรือสกปรก มีอาคารและผู้คนอยู่อย่างแออัด อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย หรือเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนทั้งนี้ จำนวนอาคารที่อยู่อาศัยในชุมชน อย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่า 30 หลังคาเรือน ต่อพื้นที่หนึ่งไร่ ไม่ว่าจะอยู่ในบริเวณที่ดินของเจ้าของที่ดินรายเดียวหรือไม่ก็ตาม

สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2540 : 56) ได้ให้ความหมายของชุมชนแออัดว่าหมายถึง ชุมชนที่ประกอบด้วยคนกลุ่มใหญ่ของคนจนในเมืองซึ่งเป็นผลกระทบมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันของประเทศจนเกิดการอพยพย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง และชุมชนแออัดนี้ได้ขยายตัวมากขึ้นตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา

จากการให้คำจำกัดความเกี่ยวกับชุมชนแออัดจากแหล่งต่างๆ ทำให้พอจะสรุปความหมายของชุมชนแออัดได้ว่า "หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่แออัด ไร้ระเบียบ มีสภาพบ้านเรือนและสภาพแวดล้อมต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย รวมถึงการเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมที่ดีของประชาชน" และสำหรับในงานวิจัยครั้ง

2.3.5.3 สาเหตุของการเกิดชุมชนแออัด

จากการศึกษาของจัตรชัย พงษ์ประยูร (2536 : 2), สุพัตรา จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ และคณะ (2524 : 8), พันธุดา บุญเหลือหล่อ (2521 : 10) และจันทิมา ฉัตรไทยสิทธิกุล (2529 : 25) สามารถรวบรวมถึงสาเหตุการเกิดชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครทำให้ทราบว่าสาเหตุการเกิดดังกล่าวได้มีทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงประชากรด้วย และสาเหตุดังกล่าวส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์และสอดคล้องต่อเนื่องกัน ซึ่งได้แก่

1) การอพยพย้ายถิ่นเข้า กทม. จากลักษณะการโยกย้ายเข้ามาอย่างรวดเร็วเป็นจำนวนมากและเกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น อันเนื่องเพราะแรงผลัก (push factor) จากชนบทที่แห้งแล้งหมดทางทำมาหากินและแรงดึง (pull factor) ของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญทุกด้าน ประกอบกับลักษณะของประชากรที่เข้ามาที่ส่วนใหญ่จะเป็นคนยากจนหรือชนชั้นแรงงาน ได้ทำให้ประชากรเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การให้บริการและตอบสนองความต้องการของรัฐที่มีต่อประชาชนไม่สามารถทำได้ทันทั่วถึง จึงเกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการขาดแคลนที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน สุขภาพอนามัย เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลยังไม่ได้สนใจที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระยะแรก จึงทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงขึ้นทุกที

2) การขาดแคลนที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรใน กทม. ที่มาจากการย้ายถิ่น ได้ก่อให้เกิดการขาดแคลนที่อยู่อาศัยจำนวนมาก ผู้ที่มีเข้ามาใหม่ต้องอาศัยอยู่ในที่พักอันมีสภาพต่ำกว่ามาตรฐาน ในปี 2503 จากหลักฐานการรายงานของผู้เชี่ยวชาญอเมริกันซึ่งได้ทำการวางแผนสำรวจ กทม. (Litchfield) พบว่า ประชากรประมาณ 700,000 คนต้องหาที่อยู่ใหม่หรือไม่ก็ต้องปรับปรุงที่อยู่ใหม่ ส่วนการสำรวจของสภาสังคมสงเคราะห์ ในปี พ.ศ. 2509 พบว่ามีบ้านที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมถึง 24,150 หลัง และมีประชากรรวมถึง 144,900 คน และเทศบาลนครกรุงเทพเองได้สำรวจ เพื่อหาจำนวนประชากรและขนาดของแหล่งชุมชนแออัดในปี พ.ศ. 2501 - 2503 พบว่ามีคนประมาณ 150,000 อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม มีพื้นที่รวมกันถึง 1,500 ไร่

3) ความยากจนของประชากรและลักษณะนิสัย สาเหตุหนึ่งของการเกิดของชุมชนแออัดมาจากการที่ประชากรจำนวนหนึ่งมีความยากจนไม่สามารถแสวงหามาตรฐานการดำรงชีวิตให้สูงขึ้นกว่าสภาพที่เป็นอยู่ได้ ประชากรเหล่านี้อาจจะมาจากการอพยพของชนบทที่มีรายได้น้อยมาสู่เมือง เพื่อแสวงหาหนทางที่ดีกว่า หรือจากคนยากจนในเมืองที่มาจากแหล่งไฟไหม้ต่างๆ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับลักษณะนิสัยของตัวผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดเอง ที่มักไม่ค่อยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ของตนหรือคิดปรับปรุงให้ดี ขึ้น เพราะมีความเคยชินกับสภาพไม่เป็นระเบียบ หรืออาจจะมิรายได้ไม่เพียงพอกับการดำรงชีพ มีชีวิตกระเสือกกระสนเพื่อการอยู่รอดไปวันหนึ่งๆ ทำให้ไม่สามารถปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นได้

2.3.5.4 สาเหตุทางด้านกายภาพ

จากการศึกษาพบว่าเป็นสาเหตุสำคัญในการเกิดชุมชนแออัดในเมืองโดยอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ เรื่องที่ดิน และเรื่องสภาพที่อยู่อาศัย ซึ่งประเด็นทั้ง 2 นี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดแคลนที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีรายได้น้อย

1. เรื่องที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดิน

จากการศึกษาของจักรกฤษณ์และคณะ (อ้างใน ชมชื่น จันทรสมบุรณ์. 2538 : 24-28) พบว่า ชุมชนแออัดจะเกิดขึ้นในที่ดิน 2 ประเภท คือ ที่ดินของรัฐและที่ดินของเอกชน

ที่ดินของรัฐ ได้แก่ กรณีที่ประชาชนเข้าไปครอบครองพื้นที่ในลักษณะที่หยั่งเชิงดูก่อน โดยการปลูกสร้างอาคารขึ้นมาโดยพลการ และส่วนใหญ่เมื่อแรกเริ่มจะอยู่ในลักษณะของการเข้าไปอาศัยเป็นการชั่วคราวก่อนโดยปลูกเป็นเพิง ต่อเมื่อมีบุคคลอื่นตามเข้าไปยึดครองและปลูกสร้างใกล้เคียงกันมากราย กำลังต่อรองก็มีมากขึ้น ผู้อยู่อาศัยเหล่านี้ก็ใช้วิธีดื้อแพ่งยึดเอาทำเลนั้นเป็นที่อยู่อาศัย ที่ของรัฐที่มักถูกบุกรุก ได้แก่ ที่ดินเขินริมแม่น้ำลำคลอง รวมทั้ง ที่ของวัดวาอารามและบริเวณโบราณสถานที่เก่าแก่ซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองเพียงพอ ที่ดินเหล่านี้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร กรมการศาสนา กรมธนารักษ์ หรือกรมสรรพากร เป็นต้น

ที่ดินเอกชน ได้แก่ ที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนที่มีที่ไว้แล้วยังไม่ได้ทำประโยชน์หรือตนเองอยู่ที่อื่นไม่มีเวลามาดูแลได้เพียงพอ รวมทั้งเขตติดต่อบริเวณที่ดินของแต่ละเจ้าของ ซึ่งต่างไม่สนใจว่าอยู่ในเขตของใครเพราะหลักปักเขตไม่ชัดเจนจึงมีบุคคลบุกรุกเข้าไปปลูกที่อยู่อาศัย หรือในบางกรณีก็อาจเป็นความสมัครใจของเจ้าของที่เองที่จะให้คนเหล่านั้นเข้าอยู่อาศัยเป็นการชั่วคราวโดยคิดหรือไม่คิดค่าเช่า โดยเจ้าของที่ดินแบ่งแนวที่ดินให้เขาได้ตามใจชอบเป็นแปลงเล็กแปลงน้อยโดยไม่จำเป็นต้องปรับปรุงคุณภาพหรือบริการใดๆ และรัฐบาลเองก็มิได้มีกฎหมายใดที่จะประกันสิทธิพื้นฐานให้กับผู้เช่าได้ เป็นผลให้เมื่อมีการขยายครอบครัวหรือมีคนอพยพมาขอเช่าที่อยู่เพิ่มขึ้น ได้เพิ่มความแออัดและหนาแน่นขึ้นโดยมิได้มีการปรับปรุงสภาพชุมชนให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น นอกจากนี้ลักษณะที่ดินที่เป็นบริเวณภายในบล็อกของเมือง ส่วนใหญ่เป็นที่เอกชนมีการปลูกห้องแถวเพื่อการค้าล้อมรอบที่ดินภายใน ที่ดินที่ถูกล้อมรอบจึงมักมีราคาต่ำ เป็นที่อยู่อาศัยราคาถูกเป็นที่ไม่มีทางออกสู่ถนนใหญ่โดยทางรถยนต์ ไม่มีที่ระบายน้ำเมื่อนานๆเข้าที่พักอาศัยราคาถูกไม่ได้มาตรฐานก็ปลูกขึ้นมาอย่างแออัดจนแปลสภาพเป็นชุมชนแออัดในที่สุด และเมื่อเวลาล่วงไปนานเข้าผู้ที่อาศัยอยู่จะทวีขึ้นอย่างมาก ในที่สุดเจ้าของที่ดินเองก็มักมีความลำบากในการจะให้คนเหล่านี้เคลื่อนย้ายไปอยู่ที่อื่นต่อไป

ความยากลำบากของเจ้าหน้าที่ดูแลที่ดินของรัฐและเจ้าของที่ดินเอกชนในการให้บุคคลที่เข้ามาอาศัยอยู่ในลักษณะนี้เคลื่อนย้ายออกไปจากที่นั้น เนื่องมาจากสาเหตุสำคัญที่คล้ายคลึงกันกับเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีหน้าที่รับคำฟ้องเกี่ยวกับการบุกรุกที่มักไม่ค่อยสนใจที่จะทำคดี เช่นนี้ เพราะนอกจากเป็นผลงานที่ไม่น่าสนใจแล้ว ยังเป็นเรื่องที่มักจะขัดกับความรู้สึกในแง่มนุษยธรรม

อีกด้วย อีกทั้งเมื่อเป็นคดีฟ้องร้องไปถึงศาลแล้วแม้โจทก์จะชนะคดี ศาลก็มักให้จำเลยเสียค่าปรับ ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่เล็กน้อยเท่านั้น โดยไม่คำสั่งหรือถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจึงทำให้เจ้าของที่ดินเอือมระอาเพราะเป็นการเสียเวลาเปล่า นอกจากนั้นผู้ฟ้องร้องหรือผู้ขับไล่ยังหวั่นเกรงเรื่องความปลอดภัยของตนอีกด้วย

และสำหรับในกรณีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแออัดนี้ เรื่องเกี่ยวกับที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดินนับเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดเพราะจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบุกรุกที่ดินของรัฐโดยตรงนอกจากนี้ การขยายตัวของชุมชนยังรวมไปถึงการเช่าที่หรือการบุกรุกที่ดินบริเวณใกล้เคียง ซึ่งอาจจะเป็นที่ดินของหน่วยงานอื่นหรือเอกชนก็ได้

2. เรื่องสภาพของที่อยู่อาศัย จากการศึกษาของพันธุดา บุญเหลือหล่อ (2521 : 15) พบว่าขบวนการเกิดสลัมอันเนื่องมาจากสภาพที่อยู่อาศัยมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

1) สลัมที่เกิดจากการเสื่อมสภาพของที่อยู่อาศัยซึ่งเคยมีสภาพดีมาก่อน เกิดเนื่องจากการลดความต้องการในที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้ปานกลางหรือสูง ทำให้ที่อยู่อาศัยนั้นว่างลง ผู้มีรายได้น้อยจึงย้ายเข้าไปอยู่แทน โดยสาเหตุที่ทำให้ความต้องการในที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้ปานกลางหรือสูงลดลงอาจสรุปได้ดังนี้

- ความเสื่อมโทรมทางกายภาพของอาคารจากอายุการก่อสร้างที่เก่าแก่
- ความล้าสมัยของรูปทรงอาคารแม้เจ้าของจะทำนุบำรุงอาคารให้มีสภาพดีแต่วิวัฒนาการของที่อยู่อาศัยแบบใหม่ๆ ที่สวยงามทันสมัยเป็นจำนวนมากดึงดูดให้มีผู้สนใจสร้างที่อยู่อาศัยแบบใหม่มากกว่า
- อิทธิพลจากภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในบริเวณที่อยู่อาศัย เช่น การขยายโรงงานอุตสาหกรรมรुक้าย่านที่พักอาศัยหรือ การขยายพื้นที่ของเขตพาณิชย์กรรมบนถนนสายหลัก มีผลกระทบโดยตรงต่อสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยในแง่ของมลภาวะทางเสียง ฝุ่น ความสกปรก
- ความทรุดโทรมของลักษณะกายภาพของอาคารโดยรอบ ทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นลดลง เพราะถ้าเจ้าของอาคารปรับปรุงที่อยู่อาศัยของตนให้ดีก็ทำให้มีคนต้องการบ้านของเขามากขึ้นสามารถเพิ่มค่าเช่าได้ และเมื่อคนรายได้สูง และที่อาศัยอยู่ในบ้านคุณภาพดีก็จะมีอิทธิพลต่อลักษณะภายนอกชุมชนได้ นั่นคือทำให้ชุมชนน่าอยู่ขึ้นในทางตรงกันข้ามถ้าเจ้าของบ้านมีการลงทุนในที่อยู่อาศัยอย่างจำกัดก็พอทำให้ที่อยู่อาศัยอื่นๆ ใกล้เคียงคุณภาพต่ำลงไปมีผลทำให้กลายเป็นสลัมมากขึ้น

จากสาเหตุที่ทำให้เกิดการลดลงของความต้องการที่อยู่อาศัยเหล่านี้ จะทำให้ค่าเช่าบ้านหรือราคาบ้านในบริเวณนี้ลดลงทำให้เจ้าของอาคารได้รายรับลดลง จึงลดค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงคุณภาพของที่อยู่อาศัยหรือลดการลงทุนในที่อยู่อาศัยนั้น มีผลทำให้คุณภาพบ้าน

เสื่อมลงซึ่งทำให้มีผู้ไม่ต้องการที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นมากขึ้นโดยเฉพาะผู้มีรายได้สูง ในขณะที่ราคาเช่าลดลงผู้มีรายได้น้อยที่พอมีความสามารถจ่ายค่าเช่าได้และมีความสนใจในสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมน้อยกว่าผู้มีรายได้สูงก็จะย้ายเข้ามาอยู่แทนที่และเพื่อเจ้าของอาคารจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพย์สินของตนในจำนวนเท่าเดิม จึงแบ่งพื้นที่ให้เช่าย่อยลงไปเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยเช่าได้มากกว่ารายขึ้น แต่เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยมีความสามารถในการบำรุงรักษาอาคารต่ำรวมทั้งถ้าเจ้าของอาคารไม่สนใจลงทุนในการบำรุงรักษาทำให้คุณภาพบ้านเสื่อมมากลงไปอีก และเสื่อมลงไปอีกเรื่อยๆ จนทำให้กลายเป็นสลัม สลัมเหล่านี้มักอยู่ในส่วนของเมืองที่ได้รับการพัฒนามาเป็นเวลานานแล้ว

2) สลัมที่เกิดขึ้นใหม่สร้างด้วยวัสดุไม่ถาวร เช่น เศษไม้ สังกะสี พลาสติก ยางรถยนต์ เป็นต้น ซึ่งพบว่ามียุทธศาสตร์ทางกายภาพที่ทรุดโทรมมากกว่าสลัมประเภทแรก Dwyer กล่าวว่าสลัมประเภทนี้มักพบอยู่รอบนอกของเมือง การไปตั้งอยู่รอบนอกของเมืองเพราะว่า การพัฒนาที่อยู่อาศัยในเมืองถึงจุดอิ่มตัวในความเป็นไปได้ที่จะแบ่ง Living Space ให้ย่อยลงไปอีก

สำหรับสลัมในกรุงเทพฯ พบว่ากระจายตัวอยู่ทั่วไป แต่ไม่สามารถวิเคราะห์ให้ลึกลงไปว่าตำแหน่งของสลัมที่เกิดจากการเสื่อมโทรมของตัวอาคารจะอยู่ในส่วนของเมืองที่ได้รับการพัฒนามานานจนอยู่อาศัยนั้นเก่าแก่ทรุดโทรมหรืออยู่ในย่านที่ถูกรื้อแล้วด้วยการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ

2.3.6 วิธีการปรับปรุงชุมชนแออัด

การเคหะแห่งชาติเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจรับผิดชอบโดยตรงในการจัดการแก้ไขหรือปรับปรุงชุมชนแออัดในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมกับความเดือดร้อนของชุมชน (การเคหะแห่งชาติ, 2534 : 1-5) ดังนี้

2.3.6.1 โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ เป็นโครงการที่ดำเนินการโยกย้ายประชาชนในชุมชนแออัดที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยจากที่ดินเดิมไปยังที่ใหม่ ซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของที่ดินเดิมหรือย้ายออกไปจากบริเวณเดิมหรือชุมชน โดยโครงการที่รองรับการรื้อย้ายจะจัดเป็นที่ดินแปลงโล่งมีถนน ทางระบายน้ำ ระบบประปา ไฟฟ้า การถมดินเพื่อให้พื้นน้ำท่วมในบางโครงการอาจจัดสร้างที่อยู่อาศัยซึ่งมีทั้งการให้เช่า ให้เช่าซื้อตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาชุมชนเป้าหมายโครงการจัดหาที่อยู่ใหม่เป็นการเน้นการสร้าง ความมั่นใจในสิทธิการอยู่อาศัย การมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัย เจ้าของที่ดินของภาครัฐและเอกชนนั้น มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1) การย้ายชุมชนไปอยู่ที่อยู่ใหม่ (Slum Relocation) เป็นการย้ายชุมชนแออัดออกจากพื้นที่เดิมไปอยู่ในที่ดินใหม่ โดยการเคหะฯเป็นตัวกลางในการพัฒนาที่อยู่ใหม่ให้ผู้อยู่อาศัยได้ซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์หรือได้เช่าระยะยาว ทั้งนี้เจ้าของที่ดินที่ได้ประโยชน์จากที่ดิน

เดิม นั้น จำต้องมีส่วนร่วมรับภาระด้วยและการเคหะฯ จะแบ่งแปลงพัฒนาที่ดินทางด้านสาธารณูปโภค ด้านเศรษฐกิจและสังคม และให้ผู้อยู่อาศัยผ่อนชำระค่าที่ดินให้แก่การเคหะฯหรือสถาบันการเงินต่อไป เช่น โครงการร่วมเกล้า 1-6 โครงการสุวรรณประสิทธิ์ 3 โครงการแก้วนิมิตร โครงการดวงพิทักษ์

2) การประสานประโยชน์ทางที่ดิน (Land Sharing) เป็นการแบ่งปันที่ดินกันระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้อยู่อาศัย โดยการเคหะฯจะเข้าไปเป็นตัวกลางเจรจาต่อรองกับเจ้าของที่ดินให้แบ่งปันที่ดินบางส่วนของชุมชนขายให้กับผู้อยู่อาศัยในราคาถูก หรือให้เช่าระยะยาวเพื่อเจ้าของที่ดินจะได้ใช้ที่ดินส่วนที่ต้องการไปทำประโยชน์ได้ จากนั้นการเคหะฯจะนำที่ดินมาจัดผังแบ่งแปลงให้ผู้อยู่อาศัยได้เป็นกรรมสิทธิ์ หรือเช่าในระยะยาวปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เช่าการสร้างที่อยู่อาศัย พัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม และให้ผู้อยู่อาศัยผ่อนชำระค่าที่ดินกับการเคหะฯหรือสถาบันการเงินที่สนับสนุนโครงการต่อไป เช่น โครงการคลองเตย 70 ไร่ โครงการวัดลาดบัวขาว

3) การปรับผังและแบ่งแปลงที่ดินในที่ดินเดิม (Slum Reblocking) ในชุมชนที่มีปัญหาการครอบครองที่ดินหรือต้องการปรับสภาพการใช้ที่ดินของชุมชนใหม่ การเคหะฯจะเข้าไปเป็นตัวกลางเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน โดยการซื้อจากเจ้าของที่ดิน หรือเช่าระยะยาว จากนั้นก็จะเข้าไปทำการแบ่งแปลงที่ดินและให้กรรมสิทธิ์ผู้อยู่อาศัยได้ครอบครองที่ดินโดยถือหลักใครอยู่ตรงไหนก็อยู่ตรงนั้น หรือขยับขยายเพียงบางส่วนเมื่อจำเป็นจริงๆ เพื่อเกิดความเดือดร้อนน้อยที่สุด และทำการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้ดีขึ้น ตลอดจนช่วยเหลือแนะนำเกี่ยวกับการออกแบบปรับปรุงที่อยู่อาศัยรวมทั้งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม และให้ผู้อยู่อาศัยผ่อนชำระค่าที่ดินกับการเคหะฯ หรือสถาบันการเงินที่สนับสนุนโครงการต่อไป เช่น โครงการซอยสีน้ำเงิน โครงการวัดไผ่ดิน

4) การรื้อและสร้างใหม่ในที่ดินเดิม (Reconstruction) เป็นการปรับปรุงสภาพชุมชนที่เสื่อมโทรมโดยการรื้อและพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่ขึ้นในพื้นที่เดิม โดยให้ผู้อยู่อาศัยมีกรรมสิทธิ์ในการเช่าซื้อหรือเช่าระยะยาวต่อไป เช่น โครงการสามยอด โครงการพระราม 4

2.3.6.2 โครงการปรับในที่ดินเดิม

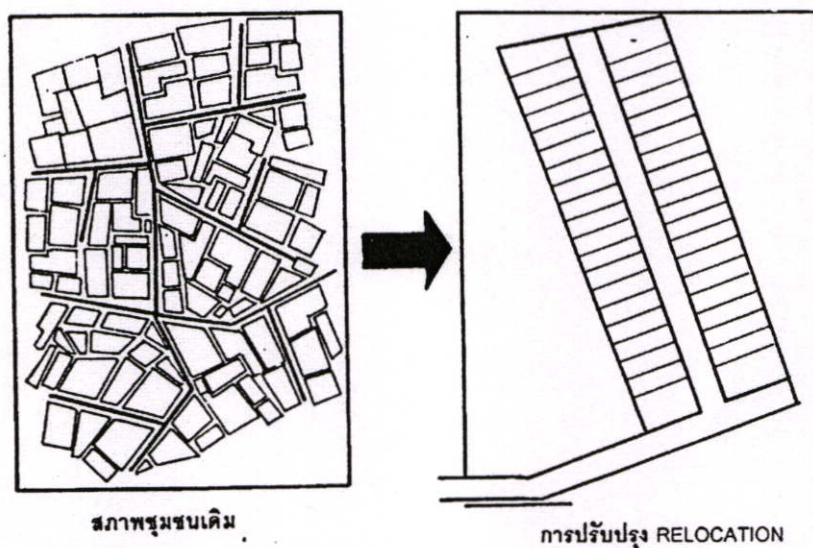
1) การจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาเมือง (Land Readjustment)

(สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. 2544 : 1-4) เป็นกระบวนการจัดการให้ชุมชนเมืองที่น่าอยู่ขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องมีการเวนคืนแม้จะเป็นการจัดการพื้นที่ในเมืองที่เป็นแหล่งเสื่อมโทรม พื้นที่ตาบอด ไม่มีทางออกสู่ถนนหรือพื้นที่ชานเมืองที่รอการพัฒนา ให้มีการพัฒนาอย่างคุ้มค่าและเป็นชุมชนเมืองที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ด้วยการที่กลุ่มเจ้าของที่ดินร่วมตัวกันปันส่วนที่ดินบางส่วนเพื่อนำไปเพิ่มบริการขั้นพื้นฐานให้ชุมชนดีขึ้น ควบคู่ไปกับการจัดรูปแปลงที่ดินใหม่ให้ที่ดินทุกแปลงสอดคล้องกับระบบผังเมืองที่ดี โดยไม่มีผู้ใดต้องย้ายออกจากชุมชนตามยถากรรมดังวิธีการเวนคืนที่ดิน และ

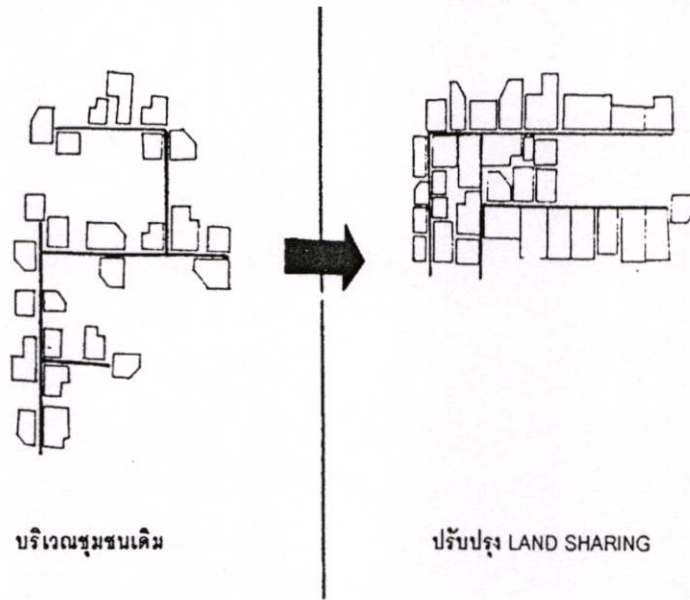
เจ้าของที่ดินทุกรายจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้วที่ดินแต่
ละแปลงแม้ว่าจะมีขนาดเล็กลงแต่ก็มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

2) การปันส่วนที่ดิน (Land Contribution) หลักสำคัญอย่างหนึ่งในวิธีการ
จัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาเมือง คือ การ "ปันส่วนที่ดิน" ซึ่งเจ้าของที่ดินในโครงการจัดรูปที่ดินยินยอม
ที่จะสละที่ดินของตนส่วนหนึ่ง สำหรับใช้เป็นพื้นที่บริการสาธารณะ ได้แก่ ถนน สวนสาธารณะ
สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และอีกส่วนหนึ่งนำมาจัดหาประโยชน์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของโครงการ
โดยเจ้าของที่ดินต้องมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์กลับคืนอย่างเป็นธรรม

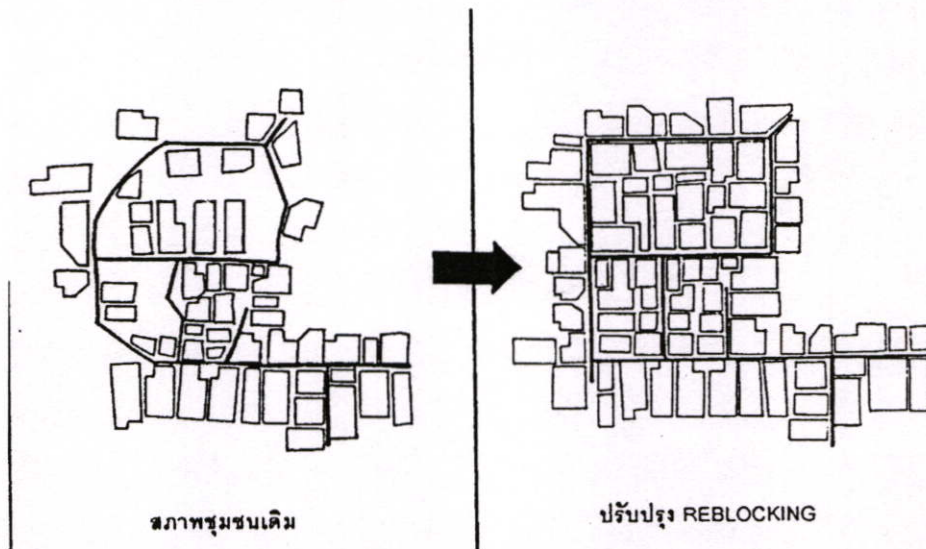
ภายหลังเจ้าของจะยังคงกรรมสิทธิ์ที่ดินในทำเลเดิมหรือบริเวณใกล้เคียง โดยมี
รูปแปลงที่ดินที่ดีขึ้นและง่ายต่อการพัฒนา

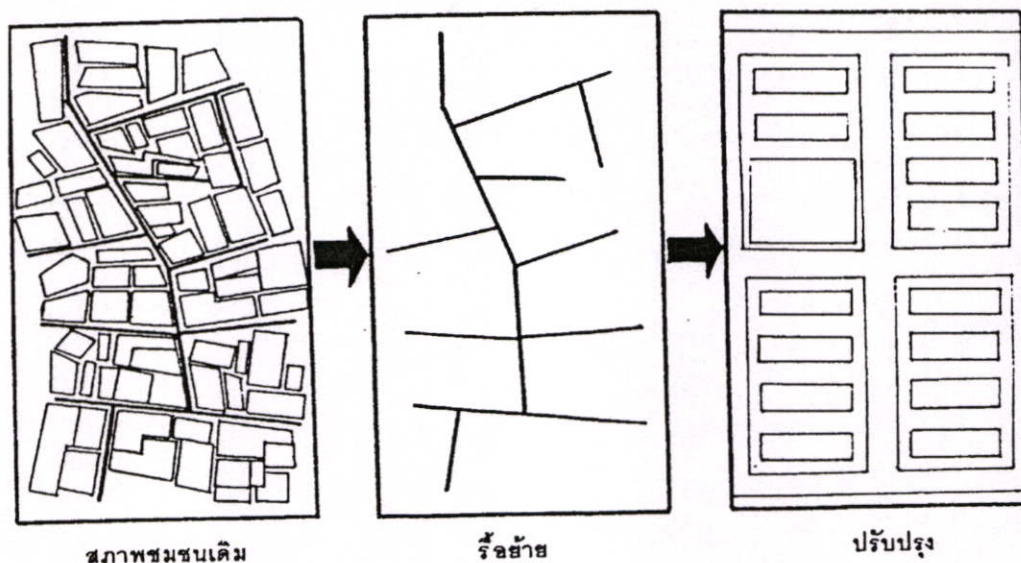
ภาพที่ 2.5 โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่

ภาพที่ 2.6 โครงการประสานประโยชน์ทางที่ดิน (Land Sharing)

ภาพที่ 2.7 การปรับผังและการแบ่งแปลงในที่ดินเดิม (Slum Re-blocking)

ภาพที่ 2.8 การรื้อและสร้างใหม่ในที่เดิม (Reconstruction)

2.3.6.3 การปรับปรุงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการที่จะพัฒนาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้อยู่อาศัยของชุมชนแออัดให้ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐบาล และเอกชนให้เข้ามาร่วมดำเนินโครงการ โดยมีนโยบายหลักให้ผู้อาศัยในชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ตลอดจนร่วมวางแผนโครงการและตัดสินใจเพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้สึกรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนของตน โดยจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อเป็นตัวแทนและผู้นำในการพัฒนา

การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ มีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของผู้อยู่อาศัย ขจัดปัญหาการว่างงาน เช่น การฝึกอบรมอาชีพ ส่งเสริมการผลิต การจัดหาตลาด จัดตั้งสหกรณ์ ตลอดจนหาแหล่งเงินทุนให้ผู้อยู่อาศัยได้กู้เงินเพื่อลงทุนประกอบธุรกิจหรือพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง เป็นต้น

การพัฒนาทางด้านสังคม โดยการส่งเสริมการศึกษา สุขภาพอนามัย ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น การจัดระเบียบชุมชน การให้ชุมชนรู้จักสิทธิหรือหน้าที่ที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และรวมตัวกันเพื่อพัฒนาสังคม เป็นต้น

2.3.7 ลักษณะที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

3.7.1 ประเภทที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (การเคหะแห่งชาติ. 2534 : 10)

จากการศึกษาของการเคหะแห่งชาติในโครงการศึกษาการพัฒนากรุงเทพฯ และปริมณฑล ได้มีการสำรวจการเปลี่ยนแปลงจำนวนที่พักอาศัย ชนิดของที่พักอาศัยและขนาดของที่พักอาศัยจากภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1 : 50,000 ปี 2517 และ 2527 โดยมีการจัดประเภทที่อยู่อาศัยในกรุงเทพฯและปริมณฑลได้เป็นแปดประเภทดังนี้

1. โครงการห้องแถวร้านค้า (Shop-house Projects) แปลนพื้นของห้องแถวแต่ละห้องโดยทั่วไปจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าห้องแถวจะเรียงติดกันไป 8-20 ห้องขนาดเฉลี่ยของแต่ละห้องคือ 4 เมตร และลึก 12 เมตร ความสูงปกติ 2-4 ชั้น โดยปกติห้องแถว 1 ห้องจัดเป็นของ 1 ครอบครัวเดี่ยว ซึ่งใช้ชั้นล่างเป็นที่ประกอบการค้าและชั้นบนขึ้นไปเป็นที่พักอาศัย ห้องแถวร้านค้าจะตั้งอยู่ริมถนนสายหลักและสายรองและส่วนใหญ่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มๆ ในลักษณะของย่านการค้าประสม

2. โครงการบ้านจัดสรรเอกชน (Private Housing Projects) โครงการเหล่านี้มีหลายรูปแบบ และหลายชนิด ส่วนใหญ่จะเป็นชนิดบ้านเดี่ยว บ้านแถว หรืออพาร์ทเมนต์หลายชั้นหรืออาจประกอบด้วยที่อยู่อาศัยแบบต่างๆ ในโครงการเดียวกันก็ได้ บ้านจัดสรรเอกชนส่วนใหญ่จะมีการออกแบบวางแผนอย่างดี และมีถนนที่มีมาตรฐานสูง แบบบ้านมักจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันในแต่ละโครงการและการก่อสร้างที่มีคุณภาพดี

3. โครงการที่ดินจัดสรร (Land Subdivision Projects) โครงการเหล่านี้จะเป็นที่ดินผืนใหญ่ ซึ่งถูกแบ่งเป็นแปลงย่อยๆ สำหรับอยู่อาศัยแต่ละครอบครัว และอาจมีหรือไม่มีบริการสาธารณูปโภคพื้นฐานให้ก็ได้ อาจสังเกตได้ง่ายจากระบบถนนที่เป็นระเบียบโดยทั่วไป และที่อยู่อาศัยในโครงการที่ดินจัดสรร จะเป็นบ้านเดี่ยวออกแบบเฉพาะสำหรับแต่ละหลัง

4. ที่อยู่อาศัยที่ปลูกสร้างโดยปัจเจกบุคคล (Individual Building) ที่อยู่อาศัยประเภทนี้คือ บ้านเดี่ยว และบ้านแถว หรือห้องแถวร้านค้ากลุ่มเล็กๆ และแทรกกระจายอยู่ทั่วไปในเมือง

5. บ้านริมคลอง (Klong Houses) บ้านริมคลองโดยทั่วไป จัดเป็นบ้านทรงไทย ตั้งอยู่ในคลอง หรือฝั่งคลองต่างๆ ลักษณะเฉพาะของบ้านเหล่านี้ คือ มีการติดต่อกับลำคลอง และทำให้เกิดชุมชนขนานเป็นแนวยาว ไปตามลำคลองเหล่านั้น

6. ชุมชนแออัด และชุมชนบุกรุก (Slum and Squatter Settelement) เราอาจจำแนกชุมชนเหล่านี้ลงไปอีก ดังต่อไปนี้

1) ชุมชนแออัด คือ ชุมชนที่มีบริเวณประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย ที่ตั้งอยู่อย่างแออัด เล็ก รูปทรงบิดเบี้ยว และสร้างในลักษณะชั่วคราว หรือ กึ่งชั่วคราว โดยมีมือของเจ้าของบ้านทางสัญจรและบริการต่างๆ คับแคบ และไม่สมบูรณ์ วัสดุก่อสร้างที่ใช้ทั่วไปมีคุณภาพต่ำ ยังผลให้เกิดสภาพการอยู่อาศัย ที่ไม่น่าพอใจ

2) ชุมชนที่มีแนวโน้มที่จะเป็นชุมชนแออัด ชุมชนเหล่านี้มีลักษณะหลายประการที่คล้ายคลึงกับชุมชนแออัด อย่างไรก็ตาม ความหนาแน่นจะยิ่งต่ำกว่า และขนาดของบ้านและยังสูงกว่า และขนาดของบ้านจะยิ่งใหญ่กว่าที่พบในชุมชนแออัด บริเวณที่ชุมชนเหล่านี้ตั้งอยู่ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในแถบชานเมือง

3) ชุมชนแออัดขนาดย่อม ชุมชนเหล่านี้มีลักษณะเหมือนชุมชนแออัด เว้นแต่มีขนาดเล็กกว่า คือ มีจำนวนบ้านพักอาศัยน้อยกว่า 30 หลัง ในแต่ละชุมชน ชุมชนแออัดขนาดย่อมจะอยู่กระจ่ายไปทั่วเมือง และแทรกอยู่ในพื้นที่ว่าง ระหว่างอาคารอื่นๆ

7. โครงการที่อยู่อาศัยจัดสรรโดยรัฐ (Public Housing Projects) โครงการเหล่านี้ประกอบด้วยโครงการที่อยู่อาศัยที่จัดสร้างโดยการเคหะแห่งชาติ และโดยหน่วยราชการอื่นๆ

1) โครงการของการเคหะแห่งชาติ (NHA Projects) การเคหะแห่งชาติมีหน้าที่ก่อสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ในการนี้การเคหะแห่งชาติ ได้ก่อสร้างที่อยู่อาศัยแบบต่างๆ รวมถึงบ้านเดี่ยว บ้านแฝด บ้านแถว แฟลตที่สูง 4 ชั้น และอาคารชุดที่สูงหลายชั้น ทั้งนี้รวมทั้งการจัดบริการพื้นฐานให้ นอกจากจัดสร้างที่อยู่อาศัยแล้ว การเคหะฯ จัดทำโครงการปรับปรุงชุมชนแออัดอีกด้วย

2) โครงการของหน่วยราชการอื่นๆ (Non - NHA Projects) นอกจากการเคหะฯ แล้ว หน่วยราชการอื่นๆ ก็จัดสร้างที่อยู่อาศัย ให้กับผู้ปฏิบัติงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้นๆ ภายใต้โครงการสงเคราะห์ต่างๆ เช่น การรถไฟฯ กรมตำรวจ และกองทัพอากาศ ได้จัดสร้างที่อยู่อาศัยแบบต่างๆ รวมถึงบ้านเดี่ยว บ้านแถว และอาคารชุดหลายชั้น

8. ที่อยู่อาศัยประเภทอื่นๆ (Others) ที่อยู่อาศัยเหล่านี้คือ ประเภทที่จัดเข้าในประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และประกอบด้วยอาคาร ซึ่งมีการเข้าพักอาศัยโดยไม่จำเป็นต้องจัดสร้างขึ้นเพื่อความมุ่งหมายให้เป็นที่อยู่อาศัย เช่น อาคารที่ต่อเติมออกมา เช่น เรือนคนรับใช้ โรงรถ เพิง และบ้านพักคนงานก่อสร้าง เป็นต้น วัดบางแห่ง และเรือนแพจัดเข้าอยู่ในกลุ่มที่อยู่อาศัยประเภทอื่นๆ นี้ด้วย

2.3.7.2 ลักษณะที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร

Paul Baross (อ้างใน โกมล ปานซี, แปล. 2530 : 74-75) ได้ให้ความหมายของระบบการจัดหาที่อยู่อาศัย (Housing delivery system) ว่าหมายถึง กลไกต่างๆ ด้านการผลิตที่อยู่อาศัยประเภทต่างๆ และวิธีต่างๆ ที่ประชาชนถือสิทธิ์เข้าอยู่ในที่อยู่อาศัยเหล่านี้ได้ ระบบดังกล่าว

ประกอบด้วย พื้นที่บางส่วน (some place) บริการชุมชนบางประการ (some community service) และสถานที่ตั้งแห่งหนึ่ง (a location) รวมไปถึงเรื่องราวการจัดระเบียบสภาพแวดล้อม ตลอดจนการดำเนินการเงินด้วยในปี ค.ศ. 1977 (พ.ศ. 2520) Shlomo Angel, Stan Benjamin และ Koos H. De Goede ได้ศึกษาถึงระบบที่อยู่อาศัยของคนมีรายได้น้อยในกรุงเทพฯ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 5 ระบบด้วยกัน คือ (ดูภาพที่ 2.4)

1. ที่อยู่อาศัยสำหรับคนงาน (The Workers Housing Subsystem) สร้างขึ้นเพื่อผู้มีรายได้น้อยและสมาชิกในครอบครัว ระบบนี้ยังแบ่งที่อยู่อาศัยออกเป็นแบบต่างๆ คือ

1) บ้านที่สร้างขึ้นในบริเวณที่ทำงาน (Workplace Site Houses) เป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้ในบริเวณที่ตั้งของโรงงาน โดยนำวัสดุที่ใช้แล้วมาสร้างเป็นบ้าน กรรมกรจะสร้างบ้านด้วยตนเองและอาศัยอยู่พร้อมด้วยครอบครัว

2) หอพักคนงานในโรงงาน (Factory Site Dormitories) ประเภทนี้จะอยู่อย่างแออัด ห้องหนึ่งจะมีคนงานโศดพักอยู่หลายคน คนเหล่านี้จะมีเนื้อที่ภายในห้องส่วนตัวเพียงเล็กน้อย

3) ห้องพักคนรับใช้ในบ้าน (Domestic and Maintenance Staff Quarters) จะอยู่ในบ้านของคนที่ฐานะปานกลางและร่ำรวย เช่น ที่สำหรับคนใช้ คนสวน ยามและครอบครัวของคนเหล่านั้น

4) ที่อยู่อาศัยที่จัดให้เจ้าพนักงานของสถาบัน และหน่วยต่างๆ (Institutional Housing for Workers) ที่อยู่อาศัยที่จัดให้กับคนงานและพนักงาน เช่น บ้านพักรถไฟ บ้านพักตำรวจ เป็นต้น

5) บ้านพักชั่วคราว ณ ที่ก่อสร้าง (Itinerant Construction Workers Housing) สร้างจากวัสดุที่หาได้จากบริเวณก่อสร้าง เมื่อเสร็จโครงการก็รื้อถอนย้ายไปในที่ก่อสร้างแห่งใหม่เรื่อยๆ ไป

2. ที่อยู่อาศัยสำหรับที่บุกรุก (The Squatters Housing Subsystem) บ้านพักพวกนี้จะเป็นบ้านที่ปลูกสร้างด้วยไม้ และจะมีลักษณะเป็นบ้านพักชั่วคราว โดยปกติจะปลูกบนพื้นที่ที่ถูกทอดทิ้งว่างเปล่า ซึ่งไม่ใช่ของตัวเอง ในระบบนี้ยังแบ่งออกเป็นชนิดต่างๆ ได้อีก

1) ผู้บุกรุกที่แท้จริง (Pure Squatter) เป็นพวกที่อาศัยอยู่ในบ้านที่สร้างบนที่ดินของหน่วยงานรัฐบาล และไม่ต้องจ่ายค่าเช่า

2) ผู้บุกรุกที่เช่า (Renting Squatter) พวกนี้สร้างบ้านบนพื้นที่เล็กๆ ที่มีเจ้าของที่ดิน และมีการตกลงทำสัญญาเช่าต่อกัน ราคาเช่าที่ดินโดยเฉลี่ย 40 ตารางเมตร ประมาณ 40 – 60 บาทต่อเดือน ประชากรที่อยู่อาศัยในระบบนี้ประมาณ 850,000 คน ซึ่งจัดอยู่ในพวกที่มีรายได้น้อย

3) ใช้เรือแทนบ้าน (Boat House) จากการสำรวจเมื่อปี 1920 ได้คาดประมาณว่ามีประชากรอาศัยอยู่ในเรือประมาณ 4,000 คน ซึ่งเรือที่เป็นบ้านนี้ ใช้สำหรับส่งสินค้าในระยะทางสั้นๆ แต่มักจะหยุดพักในคลองที่ใดที่หนึ่งนานๆ (ปัจจุบันถูกหน่วยงานรัฐขับไล่ออกไปเป็นส่วนใหญ่)

3. มีบ้านในเขตชนบทแต่มาทำงานในเมือง (Rural Commuters Subsystem) มีบ้านเป็นจำนวนมากในชนบทที่เป็นที่พักให้กับคนที่ทำงานในกรุงเทพฯ ประชาชนเหล่านี้จะเดินทางเข้ามาทำงานในเมือง โดยทางรถไฟ รถยนต์ หรือเรือยนต์ในตอนเช้า

4. ห้องแบ่งเช่า (Filtered Housing Subsystem) เป็นที่อยู่อาศัยที่เป็นขนาดใหญ่ กั้นเป็นห้องๆ เป็นสัดส่วนแบ่งให้เช่า บ้านแบบนี้ปรากฏอยู่ทั่วไปในบริเวณแถวที่เป็นศูนย์กลางที่เป็นธุรกิจสมัยเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในย่านคนจีนอาศัยอยู่มาก ห้องแถว 3 - 4 ชั้น อาจเป็นที่อยู่ของคนหลายครอบครัว

5. ที่อยู่อาศัยที่จัดสรรโดยรัฐ (Public Housing Subsystem) ที่อยู่อาศัยเหล่านี้ได้แก่ ที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดสรรให้แก่ผู้มีรายได้น้อย เช่น แฟลตที่สร้างขึ้นโดยการเคหะแห่งชาติ เป็นต้น

จากการศึกษาข้างต้นนี้ จะเป็นการสร้างความเข้าใจ ถึงระบบของที่พักอาศัยภายในเมือง และระบบของที่พักอาศัย ของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นระบบย่อยของที่พักอาศัยโดยในประเด็น ที่เกี่ยวกับชุมชนแออัดนั้นพบว่า มีความเกี่ยวพันกันหลายลักษณะด้วยกันคือ มีความเกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยประเภทชุมชนแออัดโดยตรง และอาจรวมถึงที่อยู่ประเภทบ้านริมคลองด้วย โดยในระบบชุมชนแออัด ก็จะเกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยของผู้บุกรุก และห้องแบ่งเช่าในบางส่วน

2.3.8 สภาพปัญหาและวิวัฒนาการแนวความคิดการจัดหาแหล่งที่อยู่อาศัยสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในเมือง

เอกสารบทความวิชาการประกอบการสัมมนา การประชุมวิชาการสาขาออกแบบและวางผังชุมชนเมืองและผังเมือง ครั้งที่ 1 เรื่อง "มหานคร" (ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543 : 26-37) วิวัฒนาการของแนวคิดเคหะการในฐานะเครื่องค้ำจุนชีพด้วยการช่วยตนเอง

ที่อยู่อาศัยนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีพ ซึ่งถ้าหากขาดไปมนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นจึงมีอีกแนวความคิดหนึ่งสำหรับการศึกษาด้านที่อยู่อาศัยภายในเมืองซึ่งถือว่าเป็นที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีพเพื่อการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ และราคาของที่อยู่อาศัยน่าจะเป็นไปตามคุณค่าการใช้สอย (Use Value) แทนที่จะเป็นราคาที่เป็นไปตามกลไกตลาด (Face Value) ตามหลักการของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก มีหลากหลายแนวความคิดในอดีตที่นักวิชาการยึดเป็นแนวทางในการศึกษาที่อยู่อาศัยสำหรับประชากรรายได้ต่ำในเมือง โดยมุ่งเน้นการช่วยตัวเองของผู้อยู่อาศัยบทความนี้กล่าวถึง 5 แนว ดังนี้คือ

- 1) แนวคิดการรื้อร้างสร้างใหม่
- 2) แนวคิดสนับสนุน (Accommodationist) ในรูปแบบของ Jon F.C. Turner (Self-help)
- 3) ลักษณะวิเคราะห์โครงสร้างของ Burgess
- 4) แนวคิดในลักษณะตลาดของ World Bank
- 5) แนวคิดแบบผสมผสานแบบการมีส่วนร่วม (Organization-Participation Approach)

2.3.8.1 แนวคิดการรื้อร้างสร้างใหม่

นักคิดในระหว่างทศวรรษที่ 1950 มักมีทัศนคติต่อการเกิดและการเป็นอยู่ของแหล่งสลัมในเมืองว่าเป็นเสมือน พยาธิร้าย (Parasitic) ที่บ่อนทำลายความสวยงาม ความมีสุขลักษณะที่ดีและความน่าอยู่ของเมือง นักผังเมืองในยุคดังกล่าวจึงมีทางออกแบบง่าย ๆ คือการรื้อร้างที่อยู่อาศัยที่เห็นว่าไม่เหมาะสมและต่ำกว่ามาตรฐาน เพื่อการใช้พื้นที่ที่เห็นว่าเหมาะสมและคุ้มค่าน่ามากกว่า แต่บ่อยครั้งการรื้อร้างมักประสบปัญหาด้านการต่อต้านชัดเจนเนื่องจากประชาชนไม่สามารถหาที่อยู่ได้ใหม่ในบางเมืองเช่น กรุงโซล จากอาร์ดีและประเทศอเมริกาใต้ การขับไล่มีความรุนแรงถึงขั้นการใช้กำลังและการใช้รถไถในการทำลายบ้านเรือน ในกรุงเทพฯมีการไล่รื้อถึงขั้นวางเพลิง เป็นต้น แนวคิดนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในภายหลังเป็นอย่างมาก และพบว่าเป็นการทำลายที่อยู่อาศัย (Housing Stock) ที่สำคัญสำหรับคนจนที่มีน้อยอยู่แล้วให้หายไปหมด การวิจัยในประเทศฮ่องกงพบว่าการจัดที่อยู่อาศัยโดยรัฐเป็นการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทางอ้อม และผลประโยชน์จากการลงทุนของรัฐด้านที่อยู่อาศัยจะตกอยู่กับภาคอุตสาหกรรมการผลิตในที่สุด เนื่องจากเมื่อผู้ใช้แรงงานมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงอยู่อาศัยจะตกอยู่ภาคอุตสาหกรรมผลิตในที่สุด เนื่องจากเมื่อผู้ใช้แรงงานมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงจะสามารถรับค่าจ้างแรงงานในอัตราที่ถูกลง และเป็นการผ่อนคลายปัญหาด้านความไม่สงบทางการเมืองอีกทางหนึ่ง (Kwitko, 1989 : 30) ที่อยู่อาศัยแบบนอกระบบเป็นที่อยู่อาศัยที่กลุ่มแรงงานในเมืองทำหน้าที่จัดหาเองโดยภาครัฐไม่ต้องลงทุนแต่อย่างใด และสามารถใช้ลดภาระของภาครัฐได้เป็นอย่างดี ดังนั้น รัฐบาลในประเทศโลกที่สามจึงต่างละทิ้งแนวคิดการรื้อล้างและหันกลับมายึดแนวคิดการช่วยตัวเองซึ่งจะกล่าวต่อไป

2.3.8.2 แนวคิด Supportive Approach แบบของ Jon F.C. Turner (Self-help)

ต่อมาในทศวรรษที่ 1960 O.Koeningsberger และ C. Abrams (อ้างใน Turner 1976 : 20) ได้ริเริ่มเขียนแนวคิดสนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในเมืองในการสร้างที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง และในทศวรรษที่ 1970 ถัดจากนั้น John F.C. Turner ได้ทำการศึกษาวิวัฒนาการและความเป็นอยู่ของสลัมในโลกที่สาม และเสนอแนวคิดต่อจากนักวิชาการทั้งสองในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ยากจนในเมืองโดยผสมผสานการกระจายอำนาจของรัฐกับความรับผิดชอบของผู้ที่ต้องการที่อยู่อาศัยด้วยการช่วยตนเอง อย่างไรก็ตามจุดอ่อนของแนวคิดนี้ได้แก่ การขาดกลไก

ด้านเศรษฐกิจและการเมืองในการอำนวยความสะดวกให้ที่อยู่อาศัยแบบช่วยตนเองดำเนินไปได้โดยมิได้คำนึงถึงเจตนารมณ์และแรงจูงใจของรัฐในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับกลุ่มรายได้ต่ำดังกล่าว

แนวคิดการสนับสนุน (supportive approach) มีทัศนคติต่อเคหะการสำหรับคนจนว่าเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ในประเทศแถบลาตินอเมริกาได้ร่วมกันทำการก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้กับตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ อันเป็นต้นกำเนิดแนวคิดในทัศนะของ Turner ซึ่งเห็นว่าการช่วยตนเองดังกล่าวเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันภายในสังคม และยังเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ ประเด็นของแนวคิดนี้เน้นที่ความสำคัญของประชาชน และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยให้ประชาชนมีโอกาสควบคุมการใช้ทรัพยากรที่มีข้อจำกัดเหล่านั้น (Turner, 1976 : 25) รัฐมีหน้าที่เพียงการสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถดำเนินการด้านที่อยู่อาศัยของตนได้เท่านั้น ดังนั้นประโยชน์ใช้สอยของที่อยู่อาศัยจะสามารถวัดได้จากระดับของการเสนอความต้องการของครัวเรือนที่อยู่อาศัย อันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมในการออกแบบของผู้ใช้ ด้วยวิธีนี้ประชาชนจะมีความชอบธรรมด้านการควบคุมการใช้ทรัพยากรด้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ในท้องถิ่น ในขณะที่รัฐจะทำหน้าที่ในการควบคุมด้านความปลอดภัยและความสมดุลของระบบนิเวศ ดังนั้นการช่วยตนเองไม่ได้หมายถึงการลงมือสร้างบ้านด้วยตนเองเสมอไป แต่หมายถึงการมีส่วนร่วมและอำนาจในการตัดสินใจ (Turner, 1987 : 20) และรัฐมีหน้าที่โดยตรงในการสนับสนุนความคิดริเริ่มของประชาชน (Supportive Approach) จึงมีความขัดแย้งกันกับแนวของ World Bank (อ่านแนวคิดของ World Bank) เนื่องจาก Turner เน้นการสนับสนุนชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในขณะที่แนวคิดของ World Bank สนับสนุนกลไกของตลาด โดยมีได้มุ่งเน้นการกระจายความเป็นเจ้าของที่ดิน เงินทุน และโครงสร้างพื้นฐานดังที่ Turner กล่าวเน้น อย่างไรก็ตาม การควบคุมกลไกการตลาดและการมอบอำนาจการครอบครองด้านที่ดิน เงินทุน และแรงงาน ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นตามแนวคิดของ Turner นั้นกระทำได้ยากในบริบทของประเทศด้อยพัฒนา ข้อโต้แย้งของ Turner ไม่มีพลังพอที่จะให้คำตอบด้านการแก้ไขประเด็นความขัดแย้งกับตรรกด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารจัดการในบริบทของประเทศในระบบทุนนิยมเพียงเพื่อให้สังคมมีความเป็นประชาธิปไตยมาก (Turner, 1987 : 15) ดังนั้นแนวคิดของ Turner จึงกลายเป็นข้อวิพากษ์หลักของ Burgess ที่กล่าวถึงแนวคิดนี้ว่าเป็นการเสริมแรงให้กับตรรกในระบบทุนนิยม และมองข้ามความขัดแย้งในรัฐภายใต้ระบบทุนนิยม เนื่องจากในขณะที่อยู่อาศัยแบบช่วยตัวเองจะสามารถเพิ่มค่าด้าน (Exchange Value) เมื่อเวลาผ่านไป ผู้ที่รับประโยชน์จากโครงการช่วยตัวเองกลายเป็นชนชั้นกลางและเป็นผลการถูกรับผิดชอบของนักลงทุนด้านสวัสดิการคนงานอีกด้วย ทั้งนี้ Turner ยังไม่สามารถหาวิธีการที่เหมาะสมภายใต้ความเป็นไปได้ของกฎหมาย ที่จะทำให้รัฐในประเทศด้อยพัฒนากระจายทรัพยากรไปสู่ผู้มีรายได้ต่ำและเปิดโอกาสเกิดการมีส่วนร่วมขึ้นได้

2.3.8.3 แนวคิด Burgess

Rod Burgess (Turner. 1987 : 30) ได้วิพากษ์วิจารณ์ แนวคิดของ Turner และแนวทางในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับประชากรผู้มีรายได้น้อยของภาครัฐและกลุ่ม องค์การอิสระ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเชิงวิเคราะห์โครงสร้าง (Structural approach) การจัดหาที่อยู่อาศัยแบบช่วยตนเองได้รับการมองว่าเป็นการหาความชอบธรรมของระบบทุนนิยมและการเอารัดเอาเปรียบของกลุ่มผู้มีอำนาจ ดังนั้นแนวคิดนี้จึงมองทางออกของการแก้ปัญหาโดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจ Burgess (1985) ได้แย้งว่า การสร้างที่อยู่อาศัยไม่สามารถคำนึงถึงเพียงอรรถประโยชน์ (Use Value) เท่านั้น แต่จะต้องคำนึงถึงมูลค่าเพิ่มในฐานะคุณค่าการแลกเปลี่ยน (Exchange Value) อีกด้วย เมื่อที่อยู่อาศัยเป็นอสังหาริมทรัพย์ การวิเคราะห์จะต้องกระทำในบริบทของกระบวนการผลิต และความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบในผลประโยชน์ที่ได้ระหว่างแต่ละชนชั้น โดย Burgess อ้างถึงฐานะของรัฐในระบบการผลิตแบบทุนนิยมว่า รัฐทำหน้าที่เพียงรักษาสถิตประโยชน์และให้ความมั่นใจในการผลิตภายใต้ระบบทุนนิยมเท่านั้น ดังนั้นภายใต้ระบบทุนนิยม ที่อยู่อาศัยแบบช่วยตัวเองไม่สามารถอยู่เหนือหรือขัดแย้งกับกฎหมายหรือแม้กระทั่งเปลี่ยนกฎหมายได้ หนทางที่ที่อยู่อาศัยแบบช่วยตนเองจะมีราคาถูกลงได้ก็ด้วยแรงงานได้เปล่าของผู้อยู่อาศัยเอง แต่ต้นทุนอันเนื่องมาจากปัจจัยอื่นเช่นวัสดุ ที่ดิน และสาธารณูปโภคยังอยู่ภายใต้เงื่อนไขของระบบตลาด ซึ่งไม่สามารถลดต้นทุนให้ต่ำพอที่คนจนจะสามารถซื้อได้ ต้นทุนด้านดอกเบี้ย การเก็บกำไรในที่ดิน จะถูกซ่อนเร้นไว้ด้วยการแทรกแซงจากรัฐภายใต้กฎหมายควบคุมการก่อสร้าง ผู้อยู่อาศัยซึ่งเป็นผู้สร้างจะถูกบังคับให้ใช้วัสดุในตลาดโดยทางอ้อม และเป็นการยึดเยียดค่านิยมที่ไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของผู้อาศัย ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของ Turner ในด้านความเป็นอิสระในการสร้าง (Freedom to build) ดังนั้นที่อยู่อาศัยแบบช่วยตัวเองในทัศนะของ Burgess เป็นการรวมเอากิจกรรมทั้งหมดของการสร้างให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมและโครงสร้างทางการเมืองนั้นๆ และจะทำให้การกระจายรายได้ของระบบเลวร้ายมากขึ้น (Burgess. 1985 : 12) ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์สภาพปัญหาของ Burgess จะเป็นไปอย่างเป็นเหตุเป็นผลจากทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์การเมือง อย่างไรก็ตาม Burgess มิได้เสนอวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ในบริบทของเมืองในประเทศไทยที่สามแต่อย่างใด

2.3.8.4 แนวคิด World Bank

แนวคิดของธนาคารโลกแต่การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมืองนั้นเป็นไปในรูปแบบของระบบตลาด ธนาคารโลกนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าอยู่เบื้องหลังนโยบายด้านการเงินและเศรษฐกิจของโลกที่กำลังพัฒนา และนับว่าเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินเพื่อโครงการที่อยู่อาศัยแบบช่วยตนเองตั้งแต่ ปี 1972 เป็นต้นมา ธนาคารโลกมักฉวยแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการและนำมาดัดแปลงให้เข้ากันกับแนวทางการพัฒนาแบบ Neoclassic ธนาคารโลกจึงเป็นแหล่งเงินทุน

ในการสนับสนุนที่อยู่อาศัยแบบช่วยตนเองที่ใหญ่ที่สุดของโลกในทศวรรษนั้นมาหลังจากที่นักวิชาการด้านเคหะการหลายท่านได้เสนอแนวคิดในรูปแบบของการช่วยตัวเอง ด้วยพยายามที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่า ประชากรที่มีรายได้น้อยในประเทศด้อยพัฒนาก็มีขีดความสามารถในการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยได้ตลาดบ้าน (Conventional Housing Market) โดยที่โครงการบ้านราคาถูกจะต้องสามารถคืนทุน ธนาคารโลกเห็นว่าอุปสรรคของการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนในเมืองเกิดเนื่องจากความไร้ประสิทธิภาพของกลไกในตลาดในการกำหนดอุปสงค์และอุปทาน วิธีแก้ปัญหาที่สำคัญจึงมุ่งเน้นการส่งเสริมกลไกทางตลาดให้แข็งแกร่งและขจัดอุปสรรค (Bottle Neck) อันได้แก่ความพยายามในการทำให้ต้นทุนของที่อยู่อาศัยให้ถูกลงโดยการลดมาตรฐานการก่อสร้างลง การทำให้ระดับราคาที่ดินอยู่ในภาวะที่ประชากรรายได้ต่ำสามารถซื้อได้ ธนาคารโลกยังเชื่อว่าหากผู้อาศัยร่วมสละแรงงานในการก่อสร้าง จะสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงานได้ส่วนหนึ่ง (World Bank. 1975 : 25) World Bank จึงมุ่งสนับสนุนโครงการ sites and services ในช่วงปี 1972 – 1975 แต่กลับพบว่าอุปสรรคสำคัญในประเทศด้อยพัฒนาได้แก่การเกร็งกำไรที่ดินซึ่งทำให้ที่ดินมีราคาสูงและโครงการเหล่านี้ยังมีราคาสูงเกินกว่าผู้มีรายได้ต่ำจะสามารถเข้าถึงได้ จึงได้เปลี่ยนนโยบายสนับสนุน โครงการปรับปรุงสลัม (Squatter and Slum Upgrading) แทนในระหว่างปี 1976 – 1979 แต่ก็พบว่าปัญหาด้านการคืนต้นทุนยังไม่สามารถขจัดได้อยู่ จึงหันมาสนับสนุนการกระตุ้นการจ้างงานในโครงการที่อยู่อาศัย ที่เน้นแรงงานท้องถิ่นและการให้สินเชื่อแก่ธุรกิจขนาดเล็กแทน ในระหว่างปี 1980 – 1983 เพื่อเน้นการคืนต้นทุนและเพื่อให้โครงการดำเนินต่อไปได้ (Burgess. 1987 : 15) ดังนั้นโครงการต่างๆ ของ World Bank จึงมิได้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีประสิทธิภาพโดยการให้อำนาจแก่ประชาชนในท้องถิ่น

ดังนั้น World Bank จึงร่วมมือกับ IMF หันมาเน้นนโยบายการปรับโครงสร้างแทน โดยเน้นการเพิ่มผลผลิตในระดับมหภาคแทนการจัดการให้ระดับโครงการย่อยๆ ทั้งนี้ จะต้องอาศัยกลยุทธ์ในการลดขนาดองค์กร การลดบทบาทของรัฐในการเป็นผู้ผลิตและให้บริการ ตลอดจนการเปิดเสรีทางการค้าแก่ต่างประเทศอันเป็นกลยุทธ์ใหม่ในการแก้ปัญหาการค้างชำระหนี้สินของประเทศด้อยพัฒนา (Foxley. 1983 : 12 และ Yagci. 1985 : 8) การที่ World Bank สนใจให้การสนับสนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัยก็เนื่องจาก เห็นว่าที่อยู่อาศัยเป็นสินค้าทุน ที่จะสามารถนำมาซึ่งการลดลงของค่าแรงและการเติบโตด้านเศรษฐกิจ ดังนั้น นโยบายของ World Bank จึงมิได้เน้นความต้องการที่อยู่อาศัยของคนจนในเมือง แต่เน้นความสามารถในการจ่าย (TUE. 1988 : 10)

อย่างไรก็ตามรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ที่ได้รับความช่วยเหลือด้านเงินกู้จาก World Bank อยู่ในสถานะที่จะต้องยอมรับเงื่อนไขสำหรับนโยบายเคหะการจาก World Bank ซึ่งบ่อยครั้งขัดแย้งกันเองและประสบความล้มเหลว

2.3.8.5 แนวคิดของ Governance มาผสมผสานกับ Supportive Approach เพื่อการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับคนจนในเมือง

เป็นที่ยอมรับกันว่าสภาพปัญหาอันเนื่องมาจากกระบวนการเป็นเมือง การเพิ่มของประชากรอันเนื่องจากการย้ายถิ่น และปัญหาความยากจนในเมืองเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากในประเศโลกที่สาม และเป็นที่ประจักษ์อีกว่า รัฐในประเทศเหล่านี้ขาดแรงจูงใจและไม่สามารถแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยได้ด้วยเหตุผลการขาดงบประมาณ แต่ด้วยข้อจำกัดของระบบเศรษฐกิจ สังคม และระบบราชการภายในประเทศเหล่านี้ และระบบตลาดที่สมบูรณ์ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาความขาดแคลนที่อยู่อาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อยในประเทศในโลที่สามส่วนใหญ่ (Safier. 1983 : 15) ดังนั้นการปรับเปลี่ยนวิถีทางสังคมภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่จึงเป็นสิ่งจำเป็นในความพยายามแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนถึงการนำไปปฏิบัติจึงเป็นสิ่งจำเป็น ในตอนปลายของทศวรรษที่ 1980 UNCSH ได้เปลี่ยนแนวทางของที่อยู่อาศัยแบบช่วยเหลือตนเองมาเป็น การเน้นความเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของรัฐ ตลาด องค์กรอิสระ และองค์กรชุมชน โดยรวมเรียกว่าแนวคิด การเพิ่มขีดความสามารถให้แก่ชุมชน "enablement" อันได้แก่การนำทรัพยากรมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำเพิ่มขีดความสามารถในด้านการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตด้านที่อยู่อาศัยและโครงสร้างพื้นฐาน และเพิ่มขีดความสามารถของการค้าใน และนอกระบบ โดยเน้นการเพิ่มบทบาทความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนให้ได้ผลสูงสุด (UNCSH. 1990 : 12) ถึงแม้แนวคิดนี้จะเน้นการมีส่วนร่วมในระดับรากหญ้าและตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบชุมชน ในปี 1988 UNCSH ได้พัฒนาแนวทางที่เรียกว่า กลยุทธ์ที่อยู่อาศัยสำหรับปี 2000 (Global Strategy for Shelter for the Year 2000) โดยมุ่งเน้นสัญลักษณ์ขนาดพื้นที่ที่พอเพียง และการระบายอากาศสำหรับที่อยู่อาศัยในปี 2000 และการทำให้ที่อยู่อาศัยมีผลผลิตทางเศรษฐกิจเพื่อขจัดความยากจน แต่เนื่องจาก World Bank เป็นผู้สนับสนุนหลักในโครงการนี้ แนวคิดนี้ยังเน้นการใช้ระบบตลาดเป็นกลไกอย่างมาก และจึงมีความเป็นไปได้ต่ำในด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยมากในประเทศด้อยพัฒนา ในปี 1996 ระบบนิเวศน์เริ่มเป็นที่สนใจเนื่องจากโลกประสบปัญหาด้านสภาวะแวดล้อม การประชุม Habitat II ในหัวเรื่อง City Summit ที่ Istanbul ได้ขยายความหมายของที่อยู่อาศัยแบบช่วยเหลือตนเองให้กว้างขวางต่อไปอีก เพื่อครอบคลุมการกระจายอำนาจ การสนับสนุนด้านเงินทุน การให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการเพิ่มผลผลิตด้านเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่านโยบายเหล่านี้จะเน้นการขจัดความยากจน แต่มิได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและด้านอุปสรรคด้านกฎหมายที่ขัดขวางการจัดที่อยู่อาศัยสำหรับคนจนในเมือง

2.3.8.6 การนำแนวคิดด้าน Governance มาใช้กับการแก้ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

Governance หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคม (Civic Society) กับรัฐ (Mc. Carneyet.,al.1995 : 4) โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาสังคมและปัจเจกบุคคลในการตัดสินใจด้านนโยบายต่างๆ เช่น เศรษฐกิจและการเมือง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้หมายถึง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ และการเข้าถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ในบางกรณีการปฏิสัมพันธ์อาจกระทำผ่านองค์กรอิสระ เช่น NGO ปัญหาหลักของการจัดหาที่อยู่อาศัยในเมืองบริบทของไทยนั้นได้แก่อุปสรรคของการเข้าถึงที่ดิน การให้บริการด้านสาธารณูปโภค ในกรณีชุมชนนุกรุก การบริหารจัดการด้านเงินทุนภายในชุมชนแหล่งที่มาของเงินทุนและสัญลักษณ์ของชุมชน การจัดการด้านที่อยู่อาศัยสำหรับคนจนในเมืองมักเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าดังกล่าวด้วยวิธีนอกระบบ โดยผนวกกับการให้อำนาจอิสระแก่ชุมชนในการช่วยตนเอง ดังนั้นวิธีการในแนว Governance จึงเน้นว่ามีประโยชน์ทั้งในกระบวนการวางนโยบายและกระบวนการนำไปใช้ ในขั้นตอนการวางนโยบายวิธีนี้เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารระหว่างผู้อยู่อาศัยเจ้าของที่ดินและเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อหาข้อยุติในข้อขัดแย้งต่างๆ โดยสามารถเอาชนะอุปสรรคด้านกลไกตลาดได้ และวิธีนี้จะเป็นประโยชน์มากขึ้นในกระบวนการนำแผนไปปฏิบัติ เนื่องจากมีอุปสรรคหลายประการที่ไม่สามารถแก้ไขโดยใช้วิธีการในระบบได้ เช่น การต่อรองโดยใช้วิธีการ Land Sharing เพื่อให้ได้มาซึ่งการเช่าที่ดินแลกกับการคืนที่ดินให้แก่เจ้าของที่ดินบางส่วน เพื่อการทำประโยชน์หรือการให้ได้มาซึ่งสาธารณูปโภคในชุมชนนุกรุก เป็นต้น

2.3.9 องค์ประกอบชุมชนเมืองที่น่าอยู่

- 1) **คุณภาพชีวิต** เป็นชุมชนเมืองที่มีระเบียบสวยงามน่าอยู่อาศัยมีสวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น สถานที่ออกกำลังกาย มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความสะดวกสบายในการเดินทาง ไม่มีสิ่งรบกวนจากมลภาวะขณะเดียวกันยังียบพร้อมไปด้วยย่านการค้าและการบริการ
- 2) **การบริการ** เป็นชุมชนเมืองที่สมบูรณ์แบบที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของการใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างครบครันด้วยการรวมศูนย์การบริการทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชนเช่น สำนักงานเขต โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ห้างสรรพสินค้า ร้านค้าและบริการ เป็นต้น ด้วยการเดินทางเพียงเล็กน้อยภายในชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการบริการจากภายนอก ขณะเดียวกันยังสามารถให้บริการประชาชนในพื้นที่โดยรอบเพื่อลดการเดินทางเข้าไปยังพื้นที่เมืองชั้นในได้อีกด้วย
- 3) **ความสะดวกสบาย** เป็นชุมชนเมืองที่มีความคล่องตัวในการเดินทางมีระบบขนส่งสาธารณะที่มีประสิทธิภาพสำหรับการเดินทางทั้งภายในและระหว่างชุมชน มีการวางแผนการจัดการระบบชุมชนที่ดีโดยกำหนดแผนการใช้ที่ดินไว้ล่วงหน้าอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน

4) **สิ่งแวดล้อม** เป็นชุมชนเมืองที่มีการวางแผนจัดการด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการจัดให้มีพื้นที่สีเขียวในลักษณะของสวนสาธารณะ สวนหย่อม สนามเด็กเล่น กระจายอยู่อย่างเหมาะสมและแบ่งแยกกลุ่มกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดมลภาวะออกจากชุมชน รวมทั้งระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะที่มีประสิทธิภาพ

5) **สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ** เป็นชุมชนเมืองที่มีการจัดวางระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์เช่น ระบบโครงข่ายถนนที่ได้มาตรฐานและเข้าถึงที่ดินทุกแปลง ระบบขนส่งมวลชน ระบบระบายน้ำ การป้องกันน้ำท่วม การบำบัดน้ำเสีย การบริการน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น อีกทั้งยังได้จัดเตรียมการบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชนเช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข ที่ทำการไปรษณีย์ สถานีตำรวจ ศูนย์บริการชุมชนและลานอเนกประสงค์ เป็นต้น

2.3.10 การวางผังและการออกแบบกายภาพชุมชน (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543 : 164-165)

1) **ความปลอดภัย (Safety)** ของผู้อยู่อาศัยในชุมชนและทรัพย์สิน ชุมชนจะต้องมีสภาพกายภาพที่ให้ความปลอดภัยแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือนทั้งร่างกาย และจิตใจรวมถึงทรัพย์สินด้วย ความปลอดภัยเป็นความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ อันได้แก่ อุทกภัย วาตภัย ไฟไหม้ แผ่นดินยุบตัวถล่ม แผ่นดินไหว การกัดเซาะพังทลายของน้ำหรือลม รวมถึงภัยจากความขาดแคลนทางธรรมชาติ เช่น ความแห้งแล้ง อากาศร้อน ความปลอดภัยจากการกระทำของมนุษย์อันได้แก่ อันตรายจากการก่อสร้าง อาคารถล่ม ไฟไหม้ ความปลอดภัยนี้จะทำให้ผู้คนในชุมชนรู้สึกถึงความมั่นคง (Security) ไม่วิตกกังวล ชุมชนจำเป็นต้องคำนึงถึงภัยต่างๆ เหล่านี้แล้ววางแผนกายภาพให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนในชุมชน

2) **ความสะดวก** หมายถึง ความสะดวกในการดำเนินการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การติดต่อสัญจรไปมาหาสู่ในส่วนต่างๆ ของชุมชนเป็นไปอย่างคล่องตัวไม่ติดขัด ความสะดวกนี้รวมถึงการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร โทรคมนาคม ที่ให้บริการแก่ผู้คนในชุมชนด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม ความสะดวกนี้จะทำให้ผู้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจในการเดินทางติดต่อ การพัฒนาระบบติดต่อของส่วนต่างๆ ในชุมชนอาจจะต้องพิจารณาศักยภาพเดิมของชุมชน เช่น ความสะดวกในการติดต่อทางบก ทางน้ำ ทางอากาศหรือการใช้เทคโนโลยีสื่อสาร เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการติดต่อ

3) **ความสบาย** ผู้คนในชุมชนควรอยู่ในภาวะความสบาย คือ ความไม่ร้อนจนเกินไป ไม่ความหนาวเกินไป มลพิษในอากาศไม่มากจนเกินไป ฝุ่นไม่มากจนเกินไป ไม่มีกลิ่น เสียงไม่ดังจนเกินไป มีความเป็นส่วนตัวพอสมควร ความสบายนี้จะทำให้ผู้คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุข สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชนจะเป็นข้อจำกัดตามความสบาย เช่น

อากาศร้อน อากาศหนาว แต่ในการพัฒนากายภาพสามารถแก้ไข หรือบรรเทาความไม่สบาย เหล่านี้ให้ลดลงได้ ฉะนั้นจะต้องให้ความสำคัญในการแก้ไขข้อจำกัดเหล่านี้ด้วย

4) **ความเป็นระเบียบ** หมายถึง การที่เป็นส่วนประกอบต่างๆ ของชุมชนได้รับการจัดรวมหมวดหมู่อย่างกลมกลืนกันไม่มีความแตกต่างกันที่เห็นความขัดแย้งกันอย่างชัดเจนมาอยู่ด้วยกัน ทำให้ไม่ก่อความวุ่นวาย สับสน ถ้าจำเป็นต้องมีความแตกต่างกันก็ต้องมีส่วนเชื่อมต่อกันทำให้เกิดต่อเนื่อง องค์ประกอบบางอย่างที่มีความไม่เป็นระเบียบ เช่น สิ่งก่อสร้างทรุดโทรม ปรั๊กหักพัง ไม่ได้แนว ไม่ได้แถว ต้องได้รับการแก้ไขให้เป็นระเบียบความเป็นระเบียบจะทำให้ผู้คนในชุมชนเห็นความชัดเจนของกายภาพและว่าชุมชนมีความเรียบร้อย ไม่รกรุงรัง จะเกิดสำนึกในการเอาใจใส่ต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นการป้องกัน การดำเนินการที่จะเป็นความไม่เป็นระเบียบ เช่น การทิ้งขยะ การก่อสร้างต่อเติมอาคารที่ไม่เป็นระเบียบไปในตัวเองอีกด้วย

5) **สุนทรียภาพ** หมายถึง มีลักษณะสภาพแวดล้อมกายภาพที่สวยงาม น่ามอง อาจเกิดจากการที่ได้เห็นภาพองค์ประกอบ มีความสัมพันธ์สอดคล้องซึ่งกันและกัน กลมกลืนกัน ถ้าแตกต่างกันบ้างซึ่งทำให้เกิดความตื่นตื้นสนใจ แต่ก็ต้องยังอยู่ภายในภาพรวมเดียวกันลักษณะเชิงสุนทรียภาพที่ดีจะทำให้ผู้คนรู้สึกถึงศิลปะเกิดความรื่นรมย์ การสร้างสุนทรียภาพอาจเกิดจากการจัดระเบียบขององค์ประกอบกายภาพเช่น การจัดระเบียบ ป้าย สิ่งความสะดวก (Street Furniture) หรือจากการนำเอาสุนทรียภาพทางศิลปะมาใช้ เช่น รูปทรง (Shape) สัดส่วน (Proportion) ขนาดส่วน (Scale) สี (Color) โดยให้ภาพรวมมีความสวยงาม

6) **เอกลักษณ์และสารรูป** การมีเอกลักษณ์ (Identity) และสารรูป (Image) ที่ชัดเจน เอกลักษณ์เป็นลักษณะกายภาพเฉพาะตัวของชุมชน ถ้ามีความเด่น ชัดเจนจะทำให้เกิดสารรูปของชุมชนด้วย ชุมชนแต่ละชุมชนย่อมมีเอกลักษณ์ของตนเอง เอกลักษณ์อาจเกิดจากธรรมชาติ เช่น ชุมชนภูเขา ชุมชนชายทะเล ชุมชนในหมอก หรืออาจเกิดมาจากศิลปวัฒนธรรม เช่น ชุมชนประวัติศาสตร์ ชุมชนที่มีวัฒนธรรมชัดเจน เช่น ล้านนา ชุมชน อาชีพพิเศษ เช่น เกษตรกร เอกลักษณ์และสารรูปนี้ จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจแก่ผู้คนในชุมชนซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ห่วงแหน ต้องทำนุบำรุงรักษาชุมชนซึ่งจะเป็นแรงสำคัญในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยังสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน และทำให้ผู้มาเยือนจดจำได้อย่างดีสามารถดึงดูดให้กลับมาเยือนอีกได้ เอกลักษณ์และสารรูปจึงเป็นสิ่งสำคัญของชุมชนที่จำเป็นต้องค้นหาและส่งเสริมในการพัฒนากายภาพชุมชน

ชุมชนที่มีกายภาพดีซึ่งประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ ดังกล่าว เป็นเป้าหมายในการพัฒนาทางกายภาพ การที่จะไปถึงเป้าหมายนี้จำเป็นต้องมีขั้นตอน หรือขบวนการในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งก็คือขั้นตอนการวางแผนและออกแบบกายภาพ

2.3.11 การวิเคราะห์พื้นที่ที่มีอิทธิพลในการวางแผนและออกแบบกายภาพ

จากวัตถุประสงค์และข้อมูลพื้นที่มาทำการวิเคราะห์พื้นที่โดยวิเคราะห์แยกใน

รายละเอียดแต่ละปัจจัยที่มีอิทธิพลในการวางแผน และออกแบบกายภาพซึ่งประกอบด้วย

- 1) ปัจจัยทางธรรมชาติ อันได้แก่ ธรณีวิทยา รูปทรงพื้นฐานกายภาพ ดิน อุทกวิทยา ลมฟ้าอากาศ พืชพรรณ สัตว์ สัตว์ป่าและผู้คน
- 2) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม อันได้แก่ องค์ประกอบที่มนุษย์สร้าง การใช้ที่ดินเดิม ที่เว้นว่าง ส่วนเชื่อมต่อ ซึ่งจะกล่าวถึงแต่ละปัจจัยดังต่อไปนี้

2.3.11.1 ปัจจัยทางธรรมชาติ

ปัจจัยนี้ได้พิจารณาถึงองค์ประกอบที่มีผลกับการพัฒนาทางกายภาพ ตามลักษณะศักยภาพของพื้นที่ โดยพัฒนาจาก Layer-Cake Model โดย Wallace, Mcharq, Roberts & Todd, 1974 และจาก Steiner, 1991

1) ธรณีวิทยา (Geology) พิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลทางธรณีวิทยาเป็นอย่างไร อายุประมาณเท่าใด ยังปรากฏการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ตลอดจนพิจารณาชนิดของหินที่อยู่ใต้ผิวดินเช่น หินทราย หินแกรนิต ความลึกของชั้นหินที่มีผลต่อการก่อสร้าง การตรวจสอบอาจทำได้โดยการเจาะตัวอย่างหินดินในพื้นที่ไปตรวจ

2) รูปทรงพื้นฐานกายภาพ (Physiography) เป็นพื้นฐานรูปทรงกายภาพที่สามารถสัมผัสได้รูปทรงที่มีความสูงต่ำโดดเด่นเห็นชัดเจน อันได้แก่ ภูเขา เนิน รูปทรง ที่ราบ รูปทรงที่ลึกจากระดับปกติ ได้แก่ หุบเขา ลำธารและแม่น้ำ รูปทรงพื้นฐานแผ่นดินที่มีความยิ่งใหญ่ มีความคงที่ เปลี่ยนแปลงยาก จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมีความจำเป็นต้องคำนึงถึงและได้เป็นตัวกำหนดการพัฒนา

3) ดิน (Soils) ศึกษาสำรวจลักษณะดินในบริเวณ โดยพิจารณาชนิดประเภทของดินเพื่อจะได้พัฒนาได้สอดคล้องให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม การพิจารณาดินเป็น 2 ลักษณะคือ

- ด้านวิศวกรรม พิจารณาว่าดินมีความสามารถในการรับน้ำหนัก (Bearing) ได้เพียงใดและมีความสามารถในการคงตัว (Stability) ได้เพียงใด

- ด้านการปลูกต้นไม้ (Planting) มีคุณสมบัติเหมาะกับการปลูกพืชชนิดใดและไม่เหมาะสมกับพืชชนิดใด ปลูกต้นไม้ชนิดใดแล้วเจริญงอกงามดีเพื่อจะได้เลือกชนิดต้นไม้ที่ปลูกได้ถูกต้องด้วยหรือแก้ไขปรับสภาพดินให้เหมาะสม นอกจากนี้ความเป็นต่าง (pH) หรือเป็นกลางมากของดินเป็นอย่างไรเหมาะสมแล้วหรือไม่ถ้าไม่เหมาะสมก็ต้องแก้ไข

4) อุทกวิทยา (Hydrology) ข้อมูลอุทกวิทยามีอิทธิพลต่อการพัฒนาพื้นที่ตั้งแต่การหาแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคมาใช้ จนถึงการจัดการระบบการระบายน้ำออกจากพื้นที่

นอกจากน้ำผิวดินแล้วยังต้องพิจารณาน้ำใต้ดินดูว่าระดับน้ำใต้ดินอยู่ลึกในระดับใด มีปริมาณมากน้อยเพียงใด พิจารณาจากปริมาณและอัตราการไหลของน้ำใต้ดิน โดยสามารถสำรวจศึกษาได้จากการขุดหลุมตรวจสอบน้ำใต้ดิน ดูน้ำใต้ดินมีผลต่อการพัฒนาสภาพทั้งทางด้านวิศวกรรมและการปลูกต้นไม้จึงต้องพิจารณาด้วย

5) ลมฟ้าอากาศในพื้นที่ (Climate) ลมประจำในพื้นที่ทั้งทิศทางและความเร็วเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องวิเคราะห์ นอกจากนี้พื้นที่ใกล้เคียงกัน แต่มีรูปทรงพื้นฐานกายภาพ หรือสิ่งก่อสร้างที่แตกต่างกันอาจจะ มีลมฟ้าอากาศเฉพาะแต่ละพื้นที่ (Microclimate) ที่แตกต่างกันได้เช่นในบริเวณหุบเขาและเนินเขาในพื้นที่ใกล้เคียงกัน อาจจะมีทิศทางและความเร็วลมเปลี่ยนทิศไปจากลมโดยรวมในพื้นที่

6) พืชพรรณ (Vegetation) การสำรวจและการศึกษาพืชพรรณที่มีอยู่เดิมในพื้นที่จะทำให้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของสังคมพืช และทำการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมการใช้ต้นไม้พืชพรรณเดิมที่มีอยู่แล้วย่อมเป็นการประหยัดทั้งค่าใช้จ่าย และเวลา การหาต้นไม้พืชพรรณใหม่มาปลูก นอกจากการศึกษาต้นไม้พื้นเมืองหรือต้นไม้ประจำถิ่น และการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ประจำถิ่นแล้ว การปลูกต้นไม้เพิ่มเติมก็ควรพิจารณาดำเนินการพื้นเมืองและต้นไม้ท้องถิ่นโดยเฉพาะพื้นที่ที่ดินมีปัญหา เพราะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดีและเป็นการสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีกด้วย

7) สัตว์ธรรมชาติหรือสัตว์ป่า (Wildlife) การศึกษาสัตว์ที่มีอยู่ในพื้นที่สิ่งจำเป็น เพราะจะบ่งบอกลักษณะนิเวศน์และความอุดมสมบูรณ์ สัตว์มีส่วนในการสร้างบรรยากาศสร้างชีวิตให้แก่พื้นที่เช่น นก เป็ด ปลา สัตว์ป่า ในการพัฒนาพื้นที่พิเศษเช่น อุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่นันทนาการ การเลือกบริเวณที่จะพัฒนาโดยพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับสัตว์ ชนิดของสัตว์ที่อยู่ในพื้นที่ทั้งสัตว์ที่อยู่ประจำและสัตว์ที่อพยพมาอยู่ตามฤดูกาลเช่น นกจากทางเหนือที่อพยพมาประเทศไทยในฤดูหนาว ก็เป็นสิ่งที่จะทำให้การพัฒนาสัมฤทธิ์ผลอย่างดี

8) ผู้คน (People) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะเป็นผู้สัมผัสองค์ประกอบอื่นๆ มนุษย์เป็นผู้สร้าง และเปลี่ยนแปลงสำคัญแก่องค์ประกอบอื่นๆ ตามความต้องการมนุษย์ องค์ประกอบนี้มีกิจกรรมที่สร้างสีสันให้เป็นองค์ประกอบที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอด มีกิจกรรมที่สร้างสีสันให้แก่ชุมชนและทำให้ชุมชนมีชีวิตและที่สำคัญคือ ความต้องการของมนุษย์เป็นตัวกำหนดการพัฒนาของชุมชน

2.3.11.2 ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

1) องค์ประกอบที่มนุษย์สร้าง (Built Environment) เป็นองค์ประกอบที่ถูกสร้างขึ้นหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปทรงพื้นฐาน (Physiography) โดยการกระทำของมนุษย์

ได้แก่ อาคาร สิ่งก่อสร้าง โครงสร้างต่างๆ ซึ่งอาจจะมีขนาดใหญ่เล็กแตกต่างกันมีความคงที่ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้พอสมควร

2) การใช้ที่ดิน (Land Use) การศึกษาสำรวจและสรุปการใช้ที่ดินเดิมในพื้นที่และพื้นที่ข้างเคียงเพื่อดูว่ามีการใช้ที่ดินลักษณะใด มีความสัมพันธ์กันอย่างไรขอบเขตของการใช้ที่ดินแต่ละชนิดอยู่บริเวณใด โดยแบ่งเป็นย่านได้แก่ ย่านพักอาศัย ย่านพาณิชยกรรม อุตสาหกรรมและย่านพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ จะต้องจัดรวบรวมและทำการสรุป เพื่อจะได้จัดการพัฒนาให้สอดคล้องกับการใช้ที่ดินเดิมของบริเวณ

3) ที่เว้นว่าง (Open Space) ที่องค์ประกอบที่อยู่บนรูปทรงพื้นฐานที่ถูกเว้นว่างไว้เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ซึ่งเปิดโล่งแตกต่างไปจากองค์ประกอบอื่นได้แก่ ทุ่งโล่ง ลานโล่ง ลานระหว่างอาคาร สนามกีฬา ลานอเนกประสงค์ แอ่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นบริเวณที่มีคุณค่าทางภูมิทัศน์เพราะเป็นบริเวณที่จะเปิดมุมมองหรือมีระยะมุมมอง

4) ส่วนเชื่อมต่อ (Linkage) องค์ประกอบเป็นส่วนที่ติดต่อหรือโครงข่ายที่ทำให้องค์ประกอบต่างๆ รวมกันได้ ทำให้องค์ประกอบต่างๆเกิดประโยชน์ใช้สอยได้ ส่วนเชื่อมต่อนี้ได้แก่ เส้นทางสัญจร (Path) ที่ทำให้เกิดการติดต่อเคลื่อนไหวได้ อาจหมายถึง ถนน ทางรถไฟ แม่น้ำ ลำคลองที่ใช้ติดต่อรวมถึงการติดต่อสื่อสารในระบบสารสนเทศ ส่วนร่วมก็เป็นส่วนที่สำคัญ เพราะจากองค์ประกอบที่นำเห็นองค์ประกอบอื่น ถ้ามีคุณภาพดีก็จะแลติไปด้วย เช่น เส้นทางนักท่องเที่ยว ถ้ามีคุณภาพดีจะให้ความรู้สึกที่ดีแก่นักท่องเที่ยว

2.3.12 แนวความคิดเรื่องคุณภาพชีวิต (อ้างใน คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2542 : 5-7)

คุณภาพชีวิต (Quality of life) เป็นเรื่องที่น่ามาใช้เป็นตัวชี้วัดเป้าหมายสุดท้าย (Ultimate Goal) ของการพัฒนา ตั้งแต่ราวปี ค.ศ.1970 เป็นต้นมานับแต่มีแนวคิดการพัฒนาที่เน้นตัวมนุษย์ อันเป็นแนวคิดเชิงการพัฒนาสังคม ซึ่งพิจารณาถึงองค์ประกอบอย่างรอบด้านที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในลักษณะผสมผสาน และเป็นการพึ่งพาสอดแทรก (Interdependent and Interpenetrate) และเป็นไปภายใต้กระบวนการของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) ของมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มชุมชน และสังคม

2.3.12.1 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

มีผู้ให้ความหมายและองค์ประกอบของ "คุณภาพชีวิต" ไว้จำนวนมากมาย ทั้งที่มีลักษณะแคบและกว้าง ซึ่งอาจยกเป็นตัวอย่างได้ ดังนี้

อ้างใน Cambell. (1976 : 16) เห็นว่าคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ซึ่งครอบคลุมถึงความมีอุดมสมบูรณ์ด้านวัตถุ เช่น การมีอาหาร ที่อยู่อาศัยที่

ดี และควมามีคุณค่าทางจิตใจหรือความรู้สึก เช่น ความปลอดภัย ความสำเร็จในหน้าที่การงาน และความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน เป็นต้น

Coleman and Nixon, 1978 (อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล. 2539 : 60) พิจารณาจาก

- รายได้ครอบครัวที่พอเพียงแก่การดำรงชีพ
- การมีงานทำที่พอเพียงแก่การยังชีพ
- การศึกษาและอัตราการรู้หนังสือของประชาชน
- โอกาสการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ
- การมีเอกราชของชาติที่ปราศจากการแทรกแซงจากรัฐบาล

Wegner, 1984 (อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล. 2539 : 58) กำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตจาก 9 ด้าน คือ

- ความสามารถในการกระทำภารกิจประจำวัน
- การรับรู้สภาพแวดล้อมภายนอก
- การปฏิบัติกิจกรรมด้านสังคม
- การใช้สติปัญญา
- ความรู้สึกด้านอารมณ์
- สถานภาพทางเศรษฐกิจ
- สภาพภาพทางสุขภาพ
- ความเป็นอยู่ที่ดี
- ความพึงพอใจในชีวิต

องค์ประกอบดังกล่าวนี้นับว่า ครอบคลุมแง่มุมต่างๆ ของมนุษย์และบางด้านก็ซ้ำซ้อนกัน

UNESCO. (1981 : 1) กำหนดองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ 7 ด้าน ดังนี้คือ

- 1) อาหาร 2) สุขภาพ 3) การศึกษา 4) สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร 5) ที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน
- 6) การมีงานทำ 7) ค่านิยมและศาสนา จริยธรรม กฎหมาย และปัจจัยด้านจิตวิทยา

ESCAP. (1990 : 9-12) กำหนดตัวแปรของคุณภาพชีวิตไว้ 7 ด้าน เช่นกัน ดังนี้ 1) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ 2) สุขภาพ 3) ชีวิตการทำงาน 4) ชีวิตครอบครัว 5) ชีวิตการใช้สติปัญญา 6) ชีวิตชุมชน และ 7) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งมีลักษณะครอบคลุมและกว้างขวาง

นิพนธ์ คันธเสวี. (2525 : 67) ใช้องค์ประกอบ 6 ประการ อธิบายคุณภาพชีวิตคือ 1) ร่างกาย 2) อารมณ์ 3) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 4) สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม 5) ความคิด และ 6) จิตใจ

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิธ สมัครการ. (2534 : 13-14) พิจารณาคุณภาพชีวิตจาก 13 มิติ คือ 1) ครอบครัว 2) การงานอาชีพ 3) ชีวิตสังคม 4) การพักผ่อนหย่อนใจ 5) สุขภาพ 6) การสาธารณสุข 7) การบริโภคสินค้าและบริการ 8) การครอบครองทรัพย์สิน 9) ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง 10) ความเชื่อและศาสนา 11) ความรู้สึกเกี่ยวกับท้องถิ่น 12) ความรู้สึกเกี่ยวกับรัฐบาล และ 13) ความรู้สึกเกี่ยวกับชีวิตในเมืองไทย

กรมการพัฒนาชุมชน. (2537 : 1-4) ใช้ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ในการประเมินคุณภาพชีวิตของคนในชนบทไทย จาก 8 หมวดตัวชี้วัด ดังนี้ 1) อาหารดี 2) มีบ้านอาศัย 3) ศึกษาอนามัยถ้วนทั่ว 4) ครอบครัวปลอดภัย 5) รายได้ดี 6) อยากร่วมพัฒนา 7) พาสู่คุณธรรม และ 8) บำรุงสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีตัวชี้วัดย่อยร่วม 39 ตัว

สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2541 : 236-269) ได้กำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต 7 ด้าน ดังนี้ 1) วิธีการดำเนินชีวิต 2) ความพึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ 3) ความเกื้อกูลอาหารในครอบครัว 4) ความพึงพอใจในการทำงาน 5) ความเครียด 6) สิ่งแวดล้อม 7) ความพึงพอใจบริการของรัฐ

2.3.12.2 ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับคุณภาพชีวิต

วิถีชีวิต (Ways of life) เป็นแบบแผนของการคิดและพฤติกรรมในกระบวนการใช้ชีวิตประจำวัน อันเป็นผลจากวิถีคิด (Ways of Thinking) และวิถีปฏิบัติ (Ways of Practice) วิถีชีวิตจึงมักถูกกำหนดโดย ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเคยชิน และลักษณะของงานอาชีพ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อกระบวนการใช้ชีวิตประจำวันเป็นสำคัญนั่นเอง

ปัญหาสำคัญของการประเมินคุณภาพชีวิตนอกเหนือจากความแตกต่างหลากหลายขององค์ประกอบที่ใช้แล้ว ยังมีปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง คือปัญหาความเหมาะสมของการประเมินคุณภาพชีวิตของประชาชนที่มีสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในอดีตที่ผ่านมา มีความพยายามที่จะสร้างตัวชี้วัดขึ้นมาเพื่อจะนำไปใช้วัดคุณภาพชีวิตกับทุกสังคม ทุกพื้นที่ ทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยมีได้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่มีเฉพาะและแตกต่างกันในความเป็นจริงคุณภาพชีวิตของประชาชน มีความสัมพันธ์กับ "วิถีชีวิต" ของเขาอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ วิถีชีวิตย่อมเป็นเงื่อนไขซึ่งทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ต่างกัน การศึกษาหรือประเมินคุณภาพชีวิตของคนโดยมองข้ามวิถีชีวิตของเขา จึงเป็นการยากที่จะกำหนดรูปแบบการวิเคราะห์และการหาข้อสรุปได้อย่างชัดเจน เนื่องจากโอกาสที่จะสร้าง หรือกำหนดตัวชี้วัด ให้เหมาะสมเป็นไปได้ยาก เช่น คนที่มีอาชีพ หรือ นับถือศาสนาต่างกัน ซึ่งมีวิถีชีวิตคนละแบบ การสร้างตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตให้ครอบคลุมคนทั้ง 2 กลุ่ม จะต้องใช้ตัวชี้วัดจำนวนมาก และเปรียบเทียบกันได้ยาก

2.3.13 แนวคิดเรื่องชุมชน (คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2542 : 8)

แนวคิดเรื่องชุมชน อาจพิจารณาเป็น 2 ด้าน คือ ด้านกายภาพ และด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ด้านกายภาพมักพิจารณาจากลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นสำคัญ ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน พิจารณาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นผลจากการอยู่อาศัย ทำงาน หรือมีกิจกรรมสัมพันธ์ ในลักษณะเป็นการประจำที่แน่นอนของบุคคลหรือครอบครัว ปฏิสัมพันธ์โดยส่วนรวมระหว่างคนในชุมชน ก่อให้เกิดรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งคือ

2.3.13.1 โครงสร้างแบบเครือญาติ (Kinship) ได้แก่ ลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นผลหรือ มีลักษณะเฉพาะแบบญาติพี่น้อง โดยมีการพึ่งพาอาศัย และเกื้อหนุนกันแบบใกล้ชิด โดยไม่เน้นเชิงผลประโยชน์ แลกเปลี่ยน แต่เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันตามโอกาส และสถานการณ์

2.3.13.2 โครงสร้างแบบอุปถัมภ์ (Patron – client) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 ฝ่าย ที่มีเชื้อเครือญาติ แต่จะผ่านการพึ่งพาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ โดยฝ่ายหนึ่งให้ความช่วยเหลือเชิงเศรษฐกิจ หรือสังคม แก่อีกฝ่ายหนึ่ง และฝ่ายรับความช่วยเหลือ ได้ตอบแทนฝ่ายช่วยเหลือโดยการรับใช้ยินยอม ปฏิบัติตามเงื่อนไขของฝ่ายให้ความช่วยเหลือ อันเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ในลักษณะฝ่ายมีอำนาจเหนือ (Super ordinate) และฝ่ายมีอำนาจรอง (Subordinate) ฝ่ายมีอำนาจเหนือทำหน้าที่ให้ความอุปถัมภ์ และมีฐานะเป็นนาย หรือลูกพี่ ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งมีความรู้สึก เป็นหนี้บุญคุณ และมีบทบาทเป็นลูกน้อง

2.3.13.3 โครงสร้างแบบฝักฝ่าย (Fraction) เป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบตัวใครตัวมัน ไม่แน่นอน อาจขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป มีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ความสัมพันธ์อาจเป็นการพึ่งพาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เฉพาะสถานการณ์ ความสัมพันธ์จึงอาจไม่แน่นอน แล้วแต่ปัจจัยต่างๆ จะส่งผลลัพธ์สุดท้ายเป็นอย่างไร ดังนั้นการเกิดความสัมพันธ์จึงอาจเป็นลักษณะอุดมการณ์ร่วม มีผลประโยชน์ร่วม หรือสถานการณ์ร่วม ก็โดยทั่วไปโครงสร้างของชุมชน จะส่งผลกระทบต่อรูปแบบของวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นโครงสร้างชุมชนจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ในด้านที่สุดด้วย

2.3.14 แนวความคิดการพัฒนาชุมชน (วิชัย รูปขำดี และคณะ. 2539 : 48 –68)

แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน เกิดขึ้นด้วยข้อเท็จจริงที่ว่า ประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในชนบทของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ยังยากจนข้นแค้น มีความด้อยทั้งในสุขภาพ

ร่างกาย และฐานะทางสังคม ภาระหน้าที่ของงานพัฒนาชุมชน คือ การขจัดปัดเป่าปัญหาต่างๆ ของประชาชน หรืออีกนัยหนึ่ง การปรับปรุงชุมชนชนบทให้พ้นจากความยากจน โรคภัยไข้เจ็บ และความไม่รู้ต่างๆ โดยมุ่งหวังจะให้ชาวชุมชนชนบทได้มีความสุข ดังที่ชาวเมืองกำลังได้รับ อยู่ในเวลานี้บ้าง ดังนั้นการพัฒนาชุมชน ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์ ความเจริญ ให้แก่ชุมชน โดยมีแนวความคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนดังนี้

2.3.14.1 ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน (Partnership)

แนวความคิดนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า การพัฒนาที่ได้ผลดีที่สุด และถาวรที่สุด นั้นควรจะเกิดจากพลัง และขีดความสามารถของชุมชนที่ได้ผนึกกำลังกันขึ้นมา ผลผสมผสานกับความสนับสนุนจากพลังของการปกครองแห่งรัฐ การที่จะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียว นอกจากยากที่จะประสบความสำเร็จ และผลงานไม่มั่นคงถาวรแล้ว ยังอาจนำไปสู่การขยาย ช่องว่างและความขัดแย้งระหว่างพลังทั้ง 2 ฝ่าย สังคมใดที่ปล่อยให้ชุมชนพัฒนาไปตามธรรมชาติ โดยความสามารถของชุมชนเอง สังคมนั้นก็มักจะถอยหลัง และนอกจากนั้นยังเผยให้เห็นถึงความไร้สมรรถภาพของรัฐบาลด้วย ในการกลับกันถ้าหากสังคมใด รัฐทำให้ประชาชนฝ่ายเดียว การพัฒนาจะเป็นไปอย่างล่าช้า และยังเป็นการเสริมสร้าง ทรศณะแบบคอยให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือ ตลอดเวลาในหมู่ประชาชน ผลที่ตามมาจะมีการพัฒนาแต่ทางรูปธรรมแต่ทางด้านตัวคน หรือนามธรรมนั้นจะไม่ได้รับการพัฒนาเลย

ความร่วมมือระหว่างชุมชนและรัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนนี้ จึงประกอบด้วยสาระสำคัญ 2 ประการ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Local Participation) การมีส่วนร่วมของชุมชนหมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการค้นหาปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหา การวางแผนการดำเนินกิจกรรมมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผล และการสนับสนุนของรัฐ โดยรัฐจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้าน วิชาการ วัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนก่อให้เกิดในแง่ที่ว่า สามารถสนองปัญหา และความต้องการที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความรัก และห่วงใยในกิจกรรม ช่วยประสาน ช่องว่างของรัฐบาลกับประชาชน และนอกจากนี้ยังก่อให้เกิดพลังกลุ่มอีกด้วย

2.3.14.2 การช่วยเหลือตัวเอง (Aids Self Help)

แนวความคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเองนี้ได้เป็นความเชื่อถือที่เป็นแนวทาง สำหรับการปฏิบัติงานของนักพัฒนาตลอดมา ว่าวิธีการที่จะช่วยเหลือคนอื่นนั้น วิธีที่ดีที่สุดก็คือ การช่วยให้ประชาชนมีขีดความสามารถที่จะช่วยตัวเองต่อไปได้ โดยไม่ต้องพึ่งให้คนอื่นมาช่วย อยู่ตลอดไป ซึ่งย่อมาหมายความว่า トラบใดที่รัฐบาลยังต้องค้ำจุนช่วยเหลือประชาชนแบบเลี้ยง เด็กไม่รู้จักโตแล้ว การช่วยเหลือปราศจากประสิทธิภาพ แนวความคิดการช่วยเหลือตนเองนี้ได้

เป็นหลักการสากลไม่เพียงแต่งานพัฒนาชุมชน แต่รวมถึงงานสังคมสงเคราะห์อื่นๆ หรือแม้กระทั่งคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ในระดับชุมชน หรือสังคมก็เช่นเดียวกันที่จะต้องยึดหลักการช่วยตนเองเสียก่อน แล้วถึงจะให้ผู้อื่นมาช่วยได้

การช่วยตนเอง หมายถึง ประชาชนสามารถเข้าร่วมการปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนสามารถเข้าแก้ไขข้อขัดข้องของส่วนรวมของชุมชน ฉะนั้นจึงเป็นการระดมสรรพกำลังทั้งปวงของชุมชนไม่ว่าจะเป็นกำลังคนหรือทรัพยากรธรรมชาติเข้าสู่อการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตามสรรพกำลังดังกล่าวนี้อาจมีข้อจำกัดอยู่บางประการด้านคุณวุฒิ ประสบการณ์ ความสามารถและกำลังงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงยังมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้สถานการณ์ในระยะนี้โดยมีวัตถุประสงค์ว่าช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองไปตลอดรอดฝั่ง

2.3.14.3 ความคิดริเริ่มของชุมชน (Local Initiative)

การที่ประชาชนจะสามารถช่วยตนเองได้ ประชาชนก็จะต้องได้รับการนำความคิดที่ถูกต้องจนมีทรรศนะและศรัทธาต่อการพัฒนาไปในแง่บวก จนถึงขนาดที่สามารถแสดงความคิดริเริ่มการทำงานตามโครงการพัฒนาโดยมีตั้งรอให้รัฐเป็นผู้เข้ามาชักชวนหรือกระตุ้นเตือนตลอดเวลาคิดริเริ่มที่มาจากภายนอก มักจะไม่ค่อยตรงความต้องการและปัญหาของชุมชนและมักจะไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วย อย่างไรก็ตามถ้าหากชุมชนยังลังเลและไม่เต็มใจที่จะออกความคิดริเริ่มก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ทางฝ่ายรัฐจะต้องเข้าไปนำความคิด และกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความเคลื่อนไหว ทั้งนี้โดยใช้วิธีการรวมกลุ่มและการให้การศึกษาแก่ชุมชนเป็นแนวทางให้การกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความคิดริเริ่ม

ความคิดริเริ่มของชุมชน นอกจากจะมีขึ้นได้ด้วยแรงจิตใจและความสนับสนุนจากภายนอกแล้ว ก็ยังมีโอกาสเกิดขึ้นได้ถ้าหากชุมชนนั้นตระหนักถึงปัญหาและความต้องการที่เดือดร้อนอยู่จริง ภารกิจขั้นแรกของนักพัฒนาจึงอยู่ที่การช่วยเหลือโดยการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าใจจะได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงว่ามีอะไรบ้างและจัดลำดับปัญหาและความต้องการตามความจำเป็นมากน้อยเพียงใดแต่ในการให้การศึกษาดังกล่าว นักพัฒนาจะต้องระวังอย่าให้มีการบังคับหรือยึดเยียด จากความต้องการจากภายนอกไปให้ชุมชน ดังนั้นจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องของขบวนการพัฒนาชุมชนก็คือ เริ่มจากสภาพความเป็นอยู่หรือความต้องการในขณะนั้นของชุมชน อย่างไรก็ตามเนื่องจากงานพัฒนาชุมชนระหว่างรัฐและชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงนโยบาย และวัตถุประสงค์แห่งรัฐในการสนับสนุนความต้องการของชุมชน ดังนั้นการผสมผสานระหว่างความต้องการของชุมชนและความต้องการของรัฐเป็นสิ่งที่ไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้

2.3.14.4 ความต้องการของชุมชน (Felt Needs)

ปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้นเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมชุมชนเอง ในขณะที่วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีปัญหาและเปลี่ยนแปลง ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนก็มีแนวโน้มที่จะแตกต่างจากเดิมไปในชุมชนแบบดั้งเดิมที่ไม่มีการติดต่อกับภายนอกมากนัก ความต้องการของชุมชนมักจะปรากฏออกมาเน้นหนักในเรื่องการบริโภค (Consumption Oriented) แต่ในชุมชนที่ทันสมัยและมีการติดต่อกับสังคมภายนอกตลอดเวลา ความต้องการของชุมชนจะมีลักษณะเด่นในเรื่องการพัฒนา (Development Oriented) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การพัฒนาชุมชนจะยึดมั่นว่าความต้องการของชุมชนนั้นจะต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขบางประการ นั่นคือแนวความคิดนี้จะต้องมีความยืดหยุ่นและเคลื่อนไหวปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปด้วย

2.3.14.5 ความสมดุลในการพัฒนา (Balanced Development)

ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าในการพัฒนาความต้องการของชุมชนนั้นจะต้องระลึกรถึงขีดความสามารถของรัฐในการสนองตอบ รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์แห่งรัฐด้วย เพราะเป็นธรรมดาอยู่เองที่ความต้องการของประชาชนนั้นมีอยู่มาก เกินขอบเขตและความสามารถของรัฐที่จะจัดหาทรัพยากรมาสนองตอบได้หมด จึงมีแนวความคิดที่สำคัญยิ่งกว่าความต้องการของประชาชนนั้น จะต้องได้รับการนำทรัพยากรไปในทิศทางที่ความต้องการนั้นจะต้องได้รับการบำบัดด้วยพลังความสามารถของชุมชนเองบวกกับขีดความสามารถของรัฐ

อีกทฤษฎีหนึ่งเกี่ยวกับแนวคิดของการพัฒนาที่สมดุลกันก็คือ จุดเน้นของงานพัฒนาชุมชนอยู่ที่ว่า การพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมจะต้องได้สัดส่วนกัน ถึงแม้การพัฒนาชุมชนมุ่งพัฒนาตัวคนให้มีทรัพยากร ศรัทธา และขีดความสามารถจนช่วยตัวเองได้ แต่การพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อมเป็นของคู่กัน และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ถ้าหากมุ่งพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะก็จะยังให้เกิดผลการพัฒนาชนิดผิดรูปผิดร่าง เช่น เจริญแต่วัตถุด้านวัตถุ แต่จิตใจไม่เจริญ ก็จะนำไปสู่สังคมพิการในที่สุด ตัวอย่างเช่นว่า ชุมชนเจริญขึ้นมาจนมีแหล่งโสเภณี เกิดโจรกรรม มีไนท์คลับ และมีแต่ความวุ่นวายทางวัตถุ ไม่มีการศึกษาชาติศีลธรรมอันดีงาม เป็นต้น ดังนั้นงานพัฒนาชุมชนจึงมุ่งพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไปในอัตราที่ได้สัดส่วน

2.3.14.6 การศึกษาภาคชีวิต (Long-Life Education)

การศึกษาภาคชีวิต หมายความว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยต่อเนื่อง ตลอดชีวิตที่ดำรงอยู่โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับคุณภาพของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนเสริมสร้างความรู้และทักษะในฐานะที่เป็นชาวนาเป็นช่างฝีมือ เป็นหัวหน้าครอบครัว มุ่งที่จะให้ประชาชนที่รับผิดชอบ ดำรงตนอยู่ในสังคมประชาธิปไตยอันก้าวหน้า สังคมซึ่งส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้เป็นผู้มีจิตใจรักความก้าวหน้ามีความปรารถนา

ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในระดับและรูปแบบที่ดีกว่า ทางที่จะทำเช่นนั้นได้ก็โดยความร่วมมือจากประชาชน ส่งเสริมความสนใจในกลุ่มของตนและความสนใจชุมชนที่ตนอาศัยอยู่นั้น

2.3.14.7 การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Holistic Program)

การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ หมายความว่า ปัญหาของชุมชน หรือของประเทศไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการประสานปฏิบัติ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการประสานงานของวิธีการหลายวิธีการและหลายด้าน หากเรา ศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดจะพบว่าปัญหาของชุมชนนั้นมีต้นตอเกิดจากแหล่งต่างๆ หรือมี สาเหตุหลายประการฉะนั้น จึงต้องดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆ ด้านต่างๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับการครองชีพของชาวนาจะต้องมีการพัฒนาทางด้านทักษะการพัฒนาอุตสาหกรรม ขนาดย่อม การวางแผนครอบครัว และอื่นๆ เป็นต้น การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน จึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะเกี่ยว กันหรือกระทบกระเทือนไปอีกปัญหาหนึ่งหรือหลายปัญหาอยู่เสมอ ฉะนั้นโครงการที่จะต้องสู้กับ ปัญหาจึงถูกกำหนดให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ได้หลายปัญหาหรือปัญหาหนึ่งอาจจะ ต้องมีโครงการเข้าต่อสู้หลายโครงการ

2.3.14.8 การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานริเริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมี วัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ (The Mainstream of National Development)

วัตถุประสงค์สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศมิได้หมายความว่า นโยบายของ ชาติเป็นผู้กำหนดท้องถิ่น แต่มีความหมายว่ากิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็น กำลังสำคัญในการสนับสนุนค้ำจุนนโยบายการสนับสนุนที่ได้รับนี้ก็คือ การสนับสนุนจากรัฐบาล ในด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้นการดำเนินงานของท้องถิ่นเป็นไปโดยเอกเทศ ปราศจากเป้าหมายที่ สอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมจะมิได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร

ลักษณะของการพัฒนาชุมชน 4 มิติ (พิจารณาจากความหมายและแนวคิดทฤษฎีที่ เกี่ยวข้อง)

1. การพัฒนาชุมชน หมายถึง ขบวนการ (Movement) ที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริม ความเป็นอยู่ของชุมชนส่วนร่วมให้ดีขึ้นด้วยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และ หากเป็นไปได้อาจด้วยความคิดริเริ่มเช่นว่านั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้ ก็ต้องใช้เทคนิคเข้าปลุกปั่นและ เร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งการตอบสนองอย่างจริงจังและ เสียสละต่อขบวนการนี้การพัฒนาชุมชนครอบคลุมถึงการทำให้ดีขึ้นทุกรูปแบบ

ความหมายของคำว่า "พัฒนาชุมชน" โดยนัยดังกล่าวข้างต้นได้เป็นที่ยอมรับกัน ทั่วไปแต่หลังจากนั้น ได้มีคำจำกัดความในเรื่องนี้ตามมาอีกเป็นอันมากจนกระทั่งไม่อาจทราบได้

โดยแน่ชัดหมายความว่าประการใดบ้าง ดังที่ Perter du Sautoy and Ross D.Waller ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง Community Development and Adult Education in Urban Areas ว่าปัญหาหนึ่งของการที่จะพิจารณาว่าการพัฒนาชุมชนเป็นวิชาการหนึ่งหรือไม่ก็คือ เรื่องชื่อของมันซึ่งทำให้ฉงนเพราะคำนี้ไม่อาจครอบคลุมไปถึงการพัฒนาของชุมชนทั้งหมดได้

2. Peter du Sautoy ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาชุมชนว่า หมายถึง กระบวนการ (Process) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การพัฒนาชุมชนมิใช่คำๆ เดียวกับคำว่า การพัฒนาของชุมชน แต่จะเป็นได้เพียงส่วนหนึ่งของการพัฒนาทั้งหลายทั้งปวงเท่านั้น (Community Development is not Coterminous with the development of community but is only a part)

ส่วนคำว่ากระบวนการซึ่งการพัฒนาชุมชน หมายถึง นั้นได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากหลาย แต่จะขอยกตัวอย่างมาเป็นสังเขป ดังนี้ เช่น Zahie Ahmed แห่ง UN Bureau ขององค์การสหประชาชาติ ได้กล่าวว่า กระบวนการ หมายถึงความก้าวหน้าอันเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงที่ประชาชนได้มีส่วนตัดสินใจ โดยตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเขา จากการให้ความร่วมมือบ้างในบางครั้งไปสู่การให้ความร่วมมือมากขึ้น จุดเน้นอยู่ที่ว่าอะไรบ้างเกิดขึ้นแก่ประชาชนในทางสังคมและจิตใจ หรือที่ Biddle ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งในทางสังคม ซึ่งทำให้มนุษย์เราสามารถมีชีวิตและเข้าควบคุมความขัดข้องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน และในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้

กระบวนการที่ว่านี้คืออะไร Biddle ได้กล่าวไว้ว่าหมายถึง ขั้นตอนของการกระทำ ซึ่งกำหนดขึ้นไว้โดยสมาชิกของชุมชนเพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางที่เลือกสรรแล้วขั้นตอนของการกระทำดังกล่าวไว้ถูกกำหนดจากกลุ่มและโดยบุคคลภายในกลุ่มนั่นเอง ซึ่งถือว่าเป็นความเจริญก้าวหน้าโดยการสร้างความสำนึกและความสามารถให้เกิดขึ้นแก่บุคคลในชุมชนนั้น

เพราะฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนในที่นี้เป็นกระบวนการในอันที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงภายในตัวคนก่อนออกไปสู่สิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งผู้รู้บางท่านอาจจะกล่าวว่าการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการของการพัฒนาจิตใจหรือนามธรรม มากกว่าที่จะเป็นการพัฒนาทางวัตถุหรือรูปธรรมแต่อย่างเดียว ซึ่งตรงกับความเชื่อโดยทั่วไปในปัจจุบันนี้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงและมั่นคงนั้นจะต้องเริ่มที่คนก่อนผลที่ตามมาเป็นแต่เพียงสิ่งพลอยได้ จากการนำกระบวนการพัฒนาชุมชนไปเพื่อให้คนพัฒนาก่อนเท่านั้น มิฉะนั้นแล้ว วัตถุที่เกิดขึ้นจากการที่คนยังไม่ได้รับการพัฒนาก็จะเสื่อมลงไปไม่ช้า

แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า การพัฒนาชุมชนจะพัฒนาจากคำว่า "ขบวนการ" (Movement) มาเป็นกระบวนการ (Process) เลยทีเดียวก็หาไม่ได้ ในระหว่างช่วงเวลานี้ การพัฒนาชุมชนถูกนำมาใช้ในฐานะเป็นโครงการ (Program) และวิธีการ (Method) อีกด้วยเหมือนกัน ซึ่งแต่ละความหมายก็มีจุดมุ่งหมายหรือจุดหมายปลายทางไม่เหมือนกัน ดังที่ Irwin T. Sander

ได้กล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนอาจหมายถึงกระบวนการ วิธีการ โครงการ หรือขบวนการก็ได้ สุดแต่แต่ภูมิหลังของผู้มีวิชาชีพนั้นๆ กล่าวคือ

ถ้ามองไปในแง่ที่ว่า เป็นกระบวนการ (Process) ก็จะย้าไปถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น จากภายในของตัวคนในชุมชน ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้น เปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง Sander ได้กล่าวว่า อันดับแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการที่มีคนเพียงสองสามคน หรือนักวิชาการ จำนวนหนึ่งจากภายในหรือภายนอกชุมชนตัดสินใจปัญหาาร่วมกันของชุมชนให้แก่ชุมชน ไปเป็นการตัดสินใจโดยประชาชนในท้องถิ่นนั่นเอง อันดับที่สองได้แก่การเปลี่ยนแปลงจากการร่วมมือเพียงเล็กน้อยไปสู่การร่วมมือกันเป็นจำนวนมาก อันดับที่สาม เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการที่ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมเพียงสองสามคน ไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีประชาชนเป็นจำนวนมาก เข้ามามีส่วนร่วม และอันดับที่สี่ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากที่มีทรัพยากร หรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เป็นการใช้ทรัพยากรที่ท้องถิ่นรู้จัก และประดิษฐ์คิดค้นขึ้นจากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนให้เป็นประโยชน์โดยตนเอง ซึ่งสรุปได้ว่าเป็นการย้าที่ประชาชนว่าจะไร่เกิดขึ้นบ้างหลังจากที่การพัฒนาชุมชนได้เข้าไปแล้วในหมู่บ้านนั้น

3. ส่วนการที่มองการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการอย่างหนึ่งนั้น จะเน้นไปที่จุดมุ่งหมายปลายทางว่าต้องการอะไร แล้วนำไปพัฒนาชุมชนเข้าไปใช้เพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทางนั้นให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยการนำวิธีการพัฒนาชุมชนเข้าไปเร่งรัดให้เกิดการพัฒนาเร็วขึ้น หรือโดยใช้บำเหน็จรางวัลเป็นเครื่องล่อใจหรืออาจจะเป็นการให้การศึกษอบรม เป็นต้น วิธีการนี้มักวางแผน นักเศรษฐศาสตร์หรือผู้มีวิชาชีพในสาขาอื่นๆมักจะแนะนำให้เอาไปใช้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสวัสดิการทางสังคมหรือเพื่อการสันตนาการ หรือเพื่อสาธารณะสุข เป็นต้น

4. ในฐานะที่เป็นโครงการ ความหมายนี้จะมุ่งไปที่กิจกรรมหากกิจกรรมนั้นสำเร็จ ถือว่าเป็นการพัฒนาชุมชนแล้ว เช่นโครงการ 5 ปีหรือกี่ปีก็แล้วแต่หากมีกิจกรรมอะไรสำเร็จลงไป แล้วก็เป็นที่พอใจของผู้ดำเนินการตามโครงการนั้นๆ ส่วนผู้คนที่ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างอย่างไรก็ไม่คำนึงถึง เช่น โครงการสาธารณะสุข โครงการพัฒนาการเกษตร โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมฯ โครงการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ซึ่งวัดผลกันจากรายงานที่ปรากฏเป็นระยะ

ในความหมายเริ่มแรก ซึ่งมองว่าเป็นการพัฒนาชุมชนว่าเป็นขบวนการมุ่งไปที่ปฏิรูปในทางความคิดโดยการเสียดสีของผู้ที่นิยมในความคิดนี้ ซึ่งหวังที่จะให้เกิดความเจริญก้าวหน้าขึ้นในชุมชน ซึ่งเรื่องความเจริญก้าวหน้านั้นเป็นเรื่องของค่านิยมและเป้าหมายของแต่ละชุมชน ออกไปตามระบบการเมืองและสังคมของชุมชนในที่สุด การพัฒนาชุมชนก็จะกลายเป็นสถาบันอย่างหนึ่งขึ้นมาโดยมีโครงสร้าง และกระบวนการวิธีการทำงานเป็นของตนเอง ซึ่งในที่สุดผู้มีวิชาชีพในสาขานี้ที่เกิดขึ้นส่วนผู้คนในชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยแค่ไหนหรือไม่สำคัญ

ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยอมรับกันแล้วว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการในการทำงานในกับชุมชนอย่างหนึ่งมากกว่าที่จะมองเป็นอย่างหนึ่งมากกว่ากล่าวคือมุ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในของบุคคลเป็นประการสำคัญ โดยเฉพาะว่ามีความสำนึกในปัญหาข้อขัดข้องต่างๆ หรือไม่เกิดความไม่พอใจขึ้นมาจากข้อเท็จจริงที่ประสบอยู่ทุกวัน จะเริ่มคิดค้นหาหนทางออกในการแก้ไขให้แก่ปัญหานั้น โดยการร่วมตัดสินใจจนกระทั่งคิดค้นหาหนทางออกแก้ไขปัญหานั้นโดยการร่วมตัดสินใจจนกระทั่งถึงขั้นลงมือกระทำการตามที่ได้ร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจไว้ในตอนต้นและถ้าหากกระทำต่อไปจนกลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของคนในชุมชน และในที่สุดก็จะกลายเป็นสถาบันการพัฒนาชุมชนขึ้นมา

หลักการพัฒนาชุมชน (วิชัย รูปขำดีและคณะ. 2539 : 62-68)

องค์การสหประชาชาติได้ประมวลหลักการพัฒนาชุมชนจากประสบการณ์ในประเทศต่างๆ ซึ่งปรากฏว่าโครงการการพัฒนาชุมชนที่ได้รับความสำเร็จแล้ว ได้เน้นหลักการดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่จะทำนั้นจะต้องสนองความต้องการขั้นมูลฐานของชุมชนโครงการแรกควรจะมีเริ่มขึ้นจากความต้องการที่ประชาชนแสดงออกมา
2. การปรับปรุงท้องถิ่น อาจจะทำได้โดยความพยายามของเจ้าหน้าที่วิชาการในแต่ละสาขา แต่การพัฒนาชุมชนที่จะให้ได้ผลเต็มที่ และมีความสมดุลนั้น จำต้องอาศัยการร่วมมือกันประสานงานกัน และการวางโครงการเอนกประสงค์ (Multipurpose Programmes)
3. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนมีความสำคัญพอกับความสำเร็จในทางวัตถุประสงค์ตามโครงการของชุมชนในระหว่างขั้นตอนต่างๆ ในการพัฒนา
4. การพัฒนาชุมชนจะต้องมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนให้มากขึ้นและดีขึ้น ปรับปรุงรูปของรัฐบาลท้องถิ่นที่มีอยู่ และเปลี่ยนไปสู่การปกครองท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพอย่างจริงจังในท้องถิ่นที่มีการปกครองท้องถิ่นยังไม่เข้ารูปเข้ารอย
5. การค้นหา การส่งเสริม และการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นควรจะเป็นวัตถุประสงค์สำคัญ ในโครงการใดๆ ก็ตาม
6. การจัดให้สตรีและเด็ก มีส่วนร่วมในโครงการชุมชนให้มากขึ้น จะเป็นการช่วยสนับสนุนโครงการพัฒนาให้มีพลังเข้มแข็งขึ้น และยังคงจะช่วยขยายขอบเขตของงานให้กว้างขวาง และยาวนานอีกด้วย
7. เพื่อให้ได้ผลอย่างเต็มที่ โครงการช่วยตนเองของชุมชน จำต้องอาศัยความช่วยเหลืออย่างจริงจังและกว้างขวางจากรัฐบาล
8. การนำโครงการพัฒนาชุมชนแห่งชาติออกปฏิบัติ จำต้องอาศัยการกำหนดนโยบายอันแน่นอน การวางระเบียบวิธีปฏิบัติในการบริหาร โดยเฉพาะการเลือกสรรและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่การระดมทรัพยากรของท้องถิ่นและของชาติมาใช้ และการจัดให้มีการวิจัย ทดลอง และประเมินผล

9. ทรัพยากรจากองค์การอาสาสมัคร ซึ่งไม่ใช่รัฐบาลควรจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ในโครงการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือระหว่างประเทศ

10. ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นจำเป็นต้องให้ชนานควบคู่ไปกับการพัฒนาของชาติเป็นส่วนร่วม

นอกจากนี้ Professor A. Dunham ยังได้ให้หลักการไว้ 4 ประการ คือ

1. โครงการจะต้องรวมจุดอยู่ที่ความต้องการทั้งหมดของชุมชน
2. กระตุ้นให้เกิดการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่ความสำเร็จของโครงการ
3. ความช่วยเหลือทางวิชาการจากองค์การรัฐบาล หรือองค์การอาสาสมัครทั้งในด้านบุคคล เครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ หรือเงิน
4. การฝึกกิจกรรมของวิชาการต่างๆ เช่น เกษตร สัตวบาล สาธารณสุข การศึกษา เคหศาสตร์ การทำงานกับสตรี เด็ก และเยาวชน และอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือชุมชน

องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

- คนในชุมชน (People of Community Itself)
- เทคนิคและกลุ่มบริการ (Technical or Service Group)
- การปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐบาล รวมถึงเงินทุน งบประมาณ ที่ใช้ในการช่วยเหลือพัฒนาชุมชน (Local & National Government & Their Financial Assistance)
- ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน (Community Development Worker) วิธีการพัฒนาชุมชน

การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนนั้น มีวิธีการอยู่ 2 วิธีด้วยกัน คือ

โดยวิธีปฏิบัติงานด้วยระบบกลุ่ม คือ การนำบุคคลในชุมชนเข้ามารวมกันเป็นกลุ่ม อันทำให้เกิดพลังความสามารถกลุ่มมีอิทธิพลเหนือบุคคล ถ้าหากกลุ่มมีความเข้มแข็งก็จะสามารถทำให้เกิดพลังการต่อรองสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน สร้างเสริมความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา วัฒนธรรมของบุคคลในชุมชนได้เป็นอย่างดี ความสำเร็จของการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมของกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่มว่ามีพลังความสามารถในการพัฒนาตนเองมากน้อยเพียงใด

โดยวิธีปฏิบัติงานด้วยการให้การศึกษอบรมนอกระบบโรงเรียน คือ การที่คนเราจะดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนด้วยความผาสุกนั้น การให้การศึกษอบรมนอกระบบโรงเรียนเป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิตและเป็นขบวนการตลอดชีวิต ดังนั้นบุคคลในชุมชนจึงต้องเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้ชีวิตอยู่ได้ในลักษณะพอดี ไม่ว่าจะบุคคลนั้นๆ จะมีอายุ 18 หรือ 80 ปีก็ตาม เช่น การเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพประจำวันของเขา เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ทักษะในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต

และทักษะในการรู้จักตัดสินใจด้วยเหตุผล อันที่จะทำให้บุคคลเหล่านั้น สามารถปรับตัวเข้ากับ สถานการณ์ของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างซับซ้อนได้

ข้อแตกต่างของการพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาทั่วไป

แม้ว่ามีการให้ความหมายของคำว่า "การพัฒนาชุมชน" ไว้อย่างหลากหลาย หากจะ รวมความแล้ว หรือกล่าวในภาพรวมก็คือ "การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่จะสร้างความเจริญ ด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนเป็นมีส่วนร่วม โดยชุมชนนั้นจะต้องเข้าร่วมอย่างแข็งขัน และ ปลดปล่อยให้ชุมชนได้ใช้ความคิดริเริ่มของตนเองอย่างสุดขีดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเอกสารทางวิชาการพบว่าลักษณะสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่แฝงอยู่ในความหมายนั้น สรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่จิตใจหรือตั้งใจก่อให้เกิดขึ้น
2. การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมาย (จุดหมายหรือทิศทาง)
3. การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีแผนหรือโครงการ
4. การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีสมาชิกของชุมชนเข้าร่วม หรืออาจ กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม (People Participation)
5. การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนที่มีการควบคุมการเปลี่ยนแปลง

จากลักษณะสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่กล่าวข้างต้น ทำให้พิจารณาได้ว่า การพัฒนาชุมชนที่มีความแตกต่างไปจากการพัฒนาทั่วไป กล่าวคือ การพัฒนาชุมชนเป็นการ ดำเนินงานที่หวังผลให้ทุกด้านของการปฏิบัติงาน ส่วนการพัฒนาอื่นๆ มักจะเป็นการตั้งเป้าหมาย โดยหวังผลด้านใดด้านหนึ่งความเข้าใจ และการรับรู้อาจมีผลทำให้ผู้สนใจศึกษาการพัฒนาเฉพาะด้าน นับเอาว่าเป็นการพัฒนาชุมชนเช่นกันความแตกต่างของการพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาทั่วไป ที่จะสรุปต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของ "ความเป็นพัฒนาชุมชน" ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนนั้นการดำเนินงานจะต้องคำนึงถึงชุมชนในทุกๆ ด้าน เช่น ด้าน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม ในขณะที่โครงการอื่นๆ ดำเนินงานในชุมชน เพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น จึงเรียกว่า การพัฒนาชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุม ทุกด้าน (Holistic Approach)
2. การพัฒนาชุมชนเน้นการดำเนินงานแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นหลัก
3. การพัฒนาชุมชนมุ่งหมายนำเอาบุคคล องค์กร กลุ่มในชุมชนเข้ามาใช้ในการ ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยยึดหลักการประสานงาน (Coordination)

4. การพัฒนาชุมชน เป็นการยึดหลักการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม (People's Participation) อย่างจริงจัง ในขณะที่การพัฒนาอื่นๆ อาจไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม เพราะเป็นงานของเจ้าหน้าที่และนักวิชาการ

5. การพัฒนาชุมชนเป็นการนำเอางานด้านต่างๆ มาผสมผสานกัน (Integrative Approach) เพื่อให้ชุมชนนั้นมีความเจริญก้าวหน้าทุกๆ ด้าน ในขณะเดียวกันในขณะที่การพัฒนาแบบอื่นๆ ทำเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเป็นเป้าหมาย

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นวิธีการที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างได้ผลในการพัฒนาประเทศ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สำหรับประเทศไทยถือว่า การพัฒนาชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเน้นการพัฒนาชุมชนในท้องที่ชนบท เพื่อที่จะปรับปรุงสภาพของชนบทที่ยังล้าหลังอยู่ให้มีสภาพดีขึ้น นอกจากนี้ ยังสรุปได้ว่า มีสาเหตุหลายประการแฝงอยู่ในการนำวิธีการพัฒนาชุมชนมาใช้ ได้แก่

1. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะสนับสนุนการพัฒนาประเทศด้านอื่นๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองได้ด้วยดี เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยการระดมกำลังแรงงาน ความรู้ ความสามารถของประชาชน ตลอดจนบรรดาทรัพยากรในท้องถิ่นมาช่วยสมทบในการพัฒนาประเทศให้มากขึ้น โดยการมุ่งเพิ่มผลผลิตและรายได้ต่อครอบครัว

2. การพัฒนาชุมชนมีบทบาทสำคัญในการนำบริการของรัฐไปสู่ประชาชนได้มากขึ้น เพื่อมิให้ ประชาชนเข้าใจว่ารัฐบาลทอดทิ้งหรือไม่เหลียวแล และยังช่วยสนับสนุนโครงการพัฒนาอื่นๆ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในอดีตการบริการของรัฐไปสู่ประชาชนเกิดช่องว่าง ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานส่งเสริม (Extension Worker) มีจำนวนจำกัด บริการของรัฐจึงไม่ค่อยจะถึงมือประชาชน และปัญหาของประชาชนก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กร หรือหน่วยงานที่เหมาะสม ดังนั้นจึงได้สร้างงานขึ้นมาโดยให้พัฒนาการเข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน พัฒนาการนี้จะเป็นเพื่อนคู่คิดปรึกษางานกับชาวบ้าน และทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชน

3. ความจำเป็นที่จะต้องสร้างสังคมชนบทให้เจริญทัดเทียมกับเมืองใหญ่ๆ โดยการจัดให้มีการบริการด้านสวัสดิการต่างๆ ในชนบทให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเฉลี่ยความเจริญไปสู่ชนบท เป็นการช่วยป้องกันมิให้เกิดปัญหาคนล้นเมืองหลวง และช่วยขจัดความแบ่งแยกแตกต่างที่เกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนในชนบทรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของชาติ

4. ปัญหาของประชาชนมีมากมายหลายประการ และบางครั้งก็อยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานเดียว ที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น โครงการพัฒนาชุมชนจึงดำเนินการเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ หรือเอกชน เพื่อที่จะต่อสู้กับปัญหาต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การพัฒนาชุมชนเปรียบเสมือนการลงทุนร่วมกันระหว่างรัฐบาลและประชาชนโดยการระดมกำลังความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด รัฐบาลจะให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านวิชาการ วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งอยู่นอกเหนือจากความสามารถของชาวบ้านจะหาได้ โดยวิธีการนี้จะช่วยเร่งรัดพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญขึ้น เพราะประชาชนไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาให้พวกเขา เนื่องจากปัญหาบางอย่างอาจจะแก้ไขได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก ดังนั้น ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนไม่เพียงแต่จะช่วยทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองเท่านั้น การพัฒนาชุมชนยังเป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยซึ่งมีงบประมาณจำกัด ในการที่พัฒนาประเทศและยังทำให้ตัดทอนรายจ่ายของชาติให้น้อยลง

6. ความต้องการที่จะปูพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมมีเสียงในการปกครองท้องถิ่นของตนเองและในการปกครองประเทศตามวิถีทางแบบประชาธิปไตยด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม

เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนในเมืองได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก จากการนำเอาวิธีการพัฒนาชุมชนมาใช้ในการดำเนินงานมากกว่าสามทศวรรษน่าจะเป็นตัวชี้วัดได้ดีถึงการให้ความสำคัญในเรื่องนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า งานพัฒนาชุมชนเป็นงานเสริมสร้างขีดความสามารถและความรับผิดชอบในการพัฒนาประเทศ ให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน อันเป็นการปูพื้นฐานไปสู่การปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย และการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วไม่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจการพัฒนาเข้ามาผสมผสานด้วย และที่มาของอำนาจการพัฒนานี้ ก็คือ พลังชุมชนนั่นเอง ฉะนั้นชุมชนใดควรจะมีคามก้าวหน้าเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับการสร้างสรรคให้เกิดขึ้นให้ชุมชนนั้นเป็นสำคัญ และเหตุผลของการนำวิธีการพัฒนาชุมชนมาใช้ในการพัฒนากรุงเทพมหานคร ซึ่งมีรูปแบบการปกครองท้องถิ่นน่าจะอนุโลมได้ด้วยเหตุผลเดียวกันกับที่กล่าวแล้วข้างต้น

2.3.15 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง (People Participation in Urban Development) เอกสารบทความวิชาการประกอบการสัมมนาการประชุมวิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองและผังเมือง ครั้งที่ 1 "มหานคร" (อังกาภาว ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543 : 85 -94)

2.3.15.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ เช่น กิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ แตกต่างไปตามวัตถุประสงค์ ทำให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วมต่างกันไปบ้าง เช่น

Erwin. (1976 : 35) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

Shifting กล่าวว่า โดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วม หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นเพียงผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและเข้าสู่ภาวะทันสมัย

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญองค์การสหประชาชาติ (1981) กล่าวว่า การนิยามความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจะมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบคลุมประเด็นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาส ที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย ในกรณีต่อไปนี้

- เอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา

- การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

- การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผน และการ

ดำเนินโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ดิน

4. ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจผิดแผกแตกต่างไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจ สังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

ในการประชุมเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จัดโดยศูนย์นโยบายสาธารณะสูง มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มีข้อสรุปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงว่า หมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ และควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม และได้พัฒนาการรับรู้และ

ภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่ เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อให้ เกิดความเข้าใจ และการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

2.3.15.2 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ขั้นตอนในการพัฒนาตามความเห็นของ (อ้างใน อคิน รพีพัฒน์. 2527 : 104-111)

ประชาชนอาจเข้าร่วมในขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการค้นหาปัญหา กำหนดสาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหา
2. ขั้นตอนการตัดสินใจ และวางแผนแก้ไขปัญหา
3. ขั้นตอนการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. ขั้นตอนประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา เพื่อค้นคว้าหาข้อดีและข้อบกพร่อง ซึ่งจะได้นำมาปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานต่อไป

Lowdemilk และ Loitos (1980) ได้เสนอขั้นตอนของยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมไว้ 7 ขั้นตอนคือ

1. การสำรวจขั้นต้น (Preiliminary Reconnaissance)
2. การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (Priority Problem Identification Studies)
3. การแสวงหาแนวทางแก้ไข (Search for Solution)
4. การกำหนดทางแก้ไขปัญหา (Assessment of Solution)
5. การปฏิบัติตามโครงการ (Project Implementation)
6. การประเมินผลโครงการ (Formal Project Evolution)
7. การพิจารณาทบทวนโครงการ หรือดำเนินการให้บรรลุผล (Project Reconsideration of Completion) อ้างใน ชัยยะ วิหคเหิร. (2534 : 18)

ขอบเขตการมีส่วนร่วมของนักวิชาการทุกคนที่ได้กล่าวถึงในขั้นต้นมีความคล้ายคลึงกันและมีการแบ่งขั้นตอนกิจกรรมลักษณะการบริหาร ที่คล้ายคลึงกัน มีการกำหนดปัญหา เลือกแนวทางการปฏิบัติ ดำเนินการ และประเมินผล ประชาชนอาจเข้าร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือเข้าร่วมในทุกขั้นตอนก็ได้

2.3.15.3 ระดับของการมีส่วนร่วม

Arnstein. (1995 : 358-373) แบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ออกเป็น 3 ลำดับ
ขั้น คือ

ขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความรู้แก่ประชาชนเท่านั้น

ขั้นกลาง กลุ่มคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้นในการให้ข้อมูลและคำปรึกษา แต่ยังไม่ม้อำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสุดท้าย เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและดำเนินการ

ระดับของการมีส่วนร่วมจึงอาจเริ่มจากระดับล่างสุด คือการให้ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ ซึ่งกล่าวได้ว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมเลย ขั้นต่อมาคือการมีส่วนร่วมโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด การให้คำปรึกษา ขั้นต่อจากนั้นคือการที่รัฐและประชาชนร่วมมือกันเปรียบเสมือนเป็นหุ้นส่วนกัน และในระดับสูงสุดซึ่งเป็นได้ยากที่สุด คือการกระจายอำนาจอย่างยั่งยืนการไม่ควบคุมประชาชนซึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

2.3.15.4 กระบวนการมีส่วนร่วม อาจแบ่งได้ดังนี้

1. การร่วมในการวางแผน (Participation in Planning) คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าปัญหา กำหนดแนวทางดำเนินการ ติดตาม ประเมินผลและตัดสินใจ

2. การร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากรและการประสานความร่วมมือ

3. การร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in Utilization) คือ การนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและควบคุมทางสังคม

4. การร่วมในการได้รับประโยชน์ (Participation in Benefit Sharing) คือ การแจกจ่ายผลประโยชน์การพัฒนาอย่างยุติธรรม

5. การร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) เพื่อประชาชนในชุมชนจะได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันดำเนินการแก้ไขต่อไป

2.3.15.5 รูปแบบการมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้เป็น 5 รูปแบบดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information)
2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation)
3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) แบ่งออกเป็น

- 3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting)
- 3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing)
- 3.3 การประชุมประชาวิจารณ์ (Public Hearing)
4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
5. การใช้กลไกทางกฎหมาย

2.3.16 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.16.1 การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนแออัด

ริมคลองกรุงเทพมหานคร

ชมชื่น จันทรสมบูรณ์. (2538 : 20) ได้ทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนแออัดริมคลองในกรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาว่าชุมชนแออัดริมคลองเป็นชุมชนแออัดประเภทหนึ่งที่มีสัดส่วนเกือบครึ่งหนึ่งของชุมชนแออัดที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป มีส่วนสัมพันธ์กับการเป็นชุมชนริมน้ำ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งมีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม (คลอง) ของเมือง นอกจากนี้ยังเป็นชุมชนที่แสดงถึงปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินอย่างชัดเจน (การบุกรุกที่สาธารณะริมคลอง) โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาสาเหตุและความเป็นมาของชุมชนแออัดริมคลอง เพื่อศึกษาสภาพเบื้องต้นและลักษณะการกระจายตัวของชุมชนแออัดริมคลองและศึกษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนแออัดริมคลอง

ในการศึกษาเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับสภาพเบื้องต้นของชุมชนแออัดริมคลองในกรุงเทพมหานครตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของชุมชน ที่ตั้ง จำนวนชุมชน จำนวนประชากร การถือครองที่ดิน สภาพสาธารณูปโภคในชุมชน และความสำคัญของคูคลองในกรุงเทพมหานคร ศึกษาภาพรวมของชุมชนแออัดริมคลอง จากนั้นกำหนดเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษาภาพรวมของชุมชนขั้นต้น โดยประชากรที่เป็นทั้งหมดของหน่วยที่ศึกษา คือ ชุมชนแออัดริมคลองในกรุงเทพมหานคร ทั้งหมดและตัวอย่างหรือตัวแทนของประชากรก็คือชุมชนแออัดริมคลองที่เลือกโดยใช้หลักเกณฑ์ที่กำหนด เริ่มในที่นี่ตัวอย่างทั้งหมด 24 ชุมชน จากนั้นลงภาคสนามในพื้นที่ศึกษาโดยใช้การสัมภาษณ์และออกแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดแบบสอบถามออกเป็น 6 ส่วน ด้วยกันคือ ด้านประชากร เศรษฐกิจ ด้านลักษณะที่อยู่อาศัย และครอบครองที่ดิน ด้านสาธารณูปโภค ด้านสาธารณูปการ ด้านปัญหาในชุมชน และด้านสภาพแวดล้อมในชุมชนโดยหน่วยของการวิเคราะห์ในครั้งนี้ ได้แก่ บุคคล ขนาดของพื้นที่ และชุมชน จากนั้นนำผลสรุปมาวิเคราะห์แจกแจงศักยภาพของพื้นที่ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากศักยภาพของพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันของชุมชนแออัดริมคลองส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกับสภาพของชุมชนแออัดทั่วไป โดยเฉพาะในด้านสภาพที่อยู่อาศัยและฐานะทางเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาที่ได้สามารถจำแนกได้ตามประเด็นหลักต่างๆ (กายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม) รวมทั้งแนวทางการพัฒนาในระดับต่างๆ (ระดับชุมชน ระดับเมือง ระดับชาติ) แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ซึ่งได้แก่ การมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และหน้าที่ของชุมชน ความแรงของพื้นที่ ความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่และความยากง่ายในการแก้ไขแล้วสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ทำให้เกิดแบบจำลองที่ครอบคลุมลักษณะสำคัญของชุมชนเมื่อจัดกลุ่มแบบจำลองดังกล่าวสามารถเสนอแนวทางแก้ไขได้ 4 แนวทางด้วยกัน คือ การอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน การปรับปรุงผังชุมชนใหม่ การควบคุมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน และการควบคุมการรื้อย้าย

2.3.16.2 การพัฒนาสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนบ้านกล้วยใต้ทางด่วน อาณาจักร - คลองเตย

พิทักษ์ พานแก้ว. (2546 : บทคัดย่อ) การวิจัยนี้เป็นการศึกษา เรื่อง การพัฒนาสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนบ้านกล้วยใต้ทางด่วนอาณาจักร-คลองเตย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพแวดล้อม ปัญหาและความต้องการทางด้านจิตใจและด้านกายภาพของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านกล้วยบริเวณใต้ทางด่วนอาณาจักร โดยทำการเก็บข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ และสอบถาม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจำนวน 102 หลังคาเรือน นำผลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละและสถิติแล้วนำมาสรุปผลการวิจัยเสนอแนวทางออกแบบการพัฒนาสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนบ้านกล้วยใต้ทางด่วนอาณาจักร-คลองเตย ต่อไป

จากการศึกษาวิจัยพบว่า หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 45 ปีขึ้นไป มีสถานภาพสมรส ภูมิลำเนาเดิมอยู่ต่างจังหวัด การศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง มีจำนวนครอบครัวภายในบ้านพักอาศัย 1 ครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ และมีจำนวนสมาชิกภายในบ้านพักอาศัยทุกครอบครัวซึ่งไม่รวมหัวหน้าครอบครัว จำนวน 785 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 436 คน อายุมากกว่า 15-30 ปี ส่วนใหญ่กำลังทำงาน ในส่วนระยะเวลาที่หัวหน้าครอบครัวเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน 10-15 ปี ส่วนใหญ่ก่อนที่จะย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ภูมิลำเนาเดิมอยู่ต่างจังหวัด ในการเดินทางไปทำงานส่วนใหญ่จะทำงานและค้าขายที่บ้าน ในส่วนความคิดเห็นชาวบ้านที่มีต่อคณะกรรมการชุมชน ส่วนใหญ่พบว่าต้องการให้คณะกรรมการมีการประสานงานติดต่อหน่วยงานต่างๆ และรับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

จากการศึกษาวิจัยทางด้านจิตใจที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในด้านการลักขโมย การล้วงละเมิดทางเพศ อัคคีภัยและยาเสพติด พบว่าการลักขโมยส่วนใหญ่

มีปัญหาโดยลักษณะของปัญหาไม่มีคนดูแล และบ้านพักอาศัยปลุกติดกัน ความต้องการในการปรับปรุง จัดตั้งเวรยามภายในชุมชน ปรับปรุงทางเดินภายในชุมชนให้มีแสงสว่างเพียงพอ ส่วนการละเมิดทางเพศส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา ลักษณะของปัญหาภายในชุมชนไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาตรวจตรา และภายในชุมชนเองขาดการดูแล โดยความต้องการในการปรับปรุงให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาตรวจตรา และให้ชุมชนดูแลกันเอง การป้องกันอัคคีภัยส่วนใหญ่มีปัญหา โดยลักษณะของปัญหาที่ดับเพลิงเฉพาะจุดไม่มี และดับเพลิงเสียให้การไม่ได้ โดยลักษณะของความต้องการควรจัดให้มีที่ดับเพลิงเฉพาะจุด และปรับปรุงให้มีระยะห่างของบ้านตามกฎหมายกำหนด ในส่วนยาเสพติดส่วนใหญ่มีปัญหา โดยลักษณะของความต้องการควรให้ความรู้เรื่องโทษของยาเสพติด และจัดตั้งกรรมการช่วยกันดูแลภายในชุมชน

จากการศึกษาวิจัยทางด้านกายภาพภายนอก พบว่าสภาพที่ตั้งชุมชน ทัศนียภาพโดยรวมของชุมชนความแออัดระหว่างบ้านพักอาศัย ความไม่เป็นระเบียบของบ้านพักอาศัย การระบายอากาศ ที่ว่าง แสงสว่าง เสียงรบกวน กลิ่นจากขยะและน้ำเสีย ขยะ ระบบไฟฟ้า ระบบประปา การป้องกันอัคคีภัย โทรศัพท์ การระบายน้ำเสีย ทางเดินเท้าภายในชุมชน ถนนเข้าออกชุมชน สวนสาธารณะและสนามเด็กเล่น พบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาแทบทุกด้าน ปัญหาที่พบเกิดจากสภาพที่ตั้งของชุมชนทึบโตร่ม ความแออัด และความไม่เป็นระเบียบของบ้านพักอาศัยส่งผลให้การระบายอากาศ และแสงสว่างไม่เพียงพอ ส่วนกลิ่นจากขยะและน้ำเสียส่งผลต่อชุมชนมากเพราะท่อระบายน้ำเสียไม่มี และประชาชนทิ้งขยะไม่เป็นที่ ทางเข้าออกภายในชุมชนไม่มีทางเดินเท้า และถนนคับแคบ ในส่วนของเสียงรบกวน ระบบไฟฟ้า ระบบประปา และโทรศัพท์สาธารณะภายในชุมชนไม่มีปัญหา เนื่องจากมีความเพียงพอต่อความต้องการภายในชุมชน ส่วนด้านกายภาพภายในบ้านพักอาศัยเกี่ยวกับความแออัดภายในบ้านพักอาศัย การระบายอากาศในบ้านพักอาศัย แสงสว่างภายในบ้านพักอาศัย ไฟฟ้า ประปาภายในบ้านพักอาศัย พบว่าความแออัดภายในบ้านพักอาศัยส่วนใหญ่มีปัญหา โดยลักษณะของปัญหามันคับแคบ และพื้นที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนคนภายในครอบครัว ควรปรับปรุงบ้านพักอาศัย และควบคุมดูแลผู้ที่เข้ามาอาศัยภายในชุมชน การระบายอากาศภายในบ้านพักอาศัย ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา โดยลักษณะปัญหาบ้านพักอาศัยปลุกติดกันมาก และพื้นที่ในการปลูกบ้านพักน้อยมาก ลักษณะของปัญหาลักษณะของความต้องการให้หน่วยงานราชการช่วยเหลืองบประมาณในการดูแลรักษา ไฟฟ้าภายในบ้านพักอาศัยส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา ลักษณะของปัญหาสายไฟภายในชุมชนไม่เป็นระเบียบ สายไฟเก่าและไม่มิงบประมาณในการดูแลรักษา โดยต้องการงบประมาณในการดูแลรักษาและเปลี่ยนสายไฟที่ชำรุดประปาภายในบ้านพักอาศัยส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา ลักษณะของปัญหาท่อน้ำเก่า ชำรุด และบางส่วนต่อน้ำจากบ้านข้างเคียง โดยต้องการงบประมาณในการดูแลรักษาและเปลี่ยนท่อน้ำที่ชำรุด

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นแนวทางออกแบบการพัฒนาสภาพแวดล้อม บริเวณชุมชนบ้านกล้วยใต้ทางด่วนอาจนรงค์-คลองเตย หรือนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา สภาพแวดล้อมและความต้องการของชุมชนอื่นๆ ต่อไป

2.3.16.3 แนวทางในการกำหนดรูปแบบจัดวางผังบริเวณชุมชนแออัด ริมคลองมหานาค กรณีศึกษา “ ชุมชนวัดญวน ”

ประชา อัจฉริยะบุญยงค์. (2547 : บทคัดย่อ) จากการศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ศึกษาปัญหา และสาเหตุถึงปัญหาตลอดจนศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัย เพื่อเสนอแนวทางในการกำหนดรูปแบบการวางผังบริเวณชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนวัดญวน โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวที่อยู่อาศัยในชุมชนโดยใช้คำร้อยละเป็นสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผลการวิจัยจากการสำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพพบว่า ชุมชนวัดญวนเป็นชุมชนแออัดที่บุกรุกพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ชุมชนจำกัดทำให้ไม่สามารถขยายได้ พื้นที่ชุมชนเป็นตรอกซอยแคบเกิดปัญหาสารเสพติด การพนัน และคนในชุมชนไม่มีการจัดระบบชุมชน ส่งผลเกิดการทิ้งขยะไม่เป็นที่ ไม่มีทางระบายน้ำ กลิ่นเหม็น น้ำท่วมขัง ทางเดินแคบ ไม่สะดวกสบาย ระบบประปา ไฟฟ้าบางส่วนไม่มี ไม่มีไฟทางเดินภายในชุมชน โทรศัพท์ดี ทำให้สภาพแวดล้อมชุมชนเสื่อมโทรม และส่วนใหญ่คนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา ผู้นำชุมชนที่ไม่มีประสิทธิภาพ และหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนไม่ช่วยเหลือ

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวที่อยู่อาศัยภายในชุมชน พบว่า ชุมชนวัดญวนเป็นชุมชนแออัดบุกรุกพื้นที่สาธารณะ ขาดแคลนที่อยู่อาศัย ไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง และสำนักงานเขตดุสิตยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนแออัด ชุมชนขาดการบริหารที่ดี และถูกสุขลักษณะทั้งการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ การฝึกอบรมอาชีพ การพัฒนาการศึกษา ไม่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมส่งผลทำให้ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่ไม่ดี

จากผลการวิจัยขอเสนอแนวทางในการกำหนดรูปแบบการจัดวางผังบริเวณชุมชนวัดญวน คือ การปรับปรุงสภาพพื้นที่ชุมชนโดยการรื้อถอนบ้านเรือนที่ไม่มีคุณภาพที่อยู่ในชุมชน และทำการแบ่งแปลงพื้นที่เดิมโดยใช้หลักสถาปัตยกรรม แต่เนื่องจากพื้นที่ชุมชนที่มีขนาดที่จำกัดการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยก็ต้องสร้างเป็นอาคารเพื่อให้เหมาะกับพื้นที่กับจำนวนผู้อยู่อาศัยในชุมชน และอนุรักษ์ปรับปรุงอาคารเก่าให้คงสภาพสถาปัตยกรรมเดิมไว้ เป็นการจัดระบบชุมชนและเป็นการขจัดแหล่งเสื่อมโทรมในชุมชน รวมถึงอาคารอนุรักษ์และทำระบบการจัดเก็บขยะที่มีคุณภาพทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น โดยการวางระบบไฟฟ้าตามทางเดิน การวางกลุ่มอาคารต่างๆที่เหมาะสมและเกิดพื้นที่สีเขียว ส่งผลทำให้ชุมชนมีการจัดระบบชุมชนที่ดีเกิดทางเข้า-ออกชุมชนที่

ชัดเจน ทางเดินเท้าในชุมชนที่มีขนาดเหมาะสมกับชุมชนทั้งหมดนี้ ทำให้คนในชุมชนเกิดการร่วมมือ และพัฒนาชุมชนส่งผลให้ชุมชนรักชุมชน ซึ่งเป็นความต้องการของคนในชุมชนเอง

จากการสังเคราะห์สิ่งที่เหมือนกันและแตกต่างกันในเรื่องของตัวแปรที่คล้ายคลึงกัน คือ การถือครองที่ดิน ขยะ ทางเข้า-ออกชุมชน การมีคุณค่าทางวัฒนธรรมและหน้าที่ของชุมชน และในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการออกแบบที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดหมู่บ้านพัฒนา ชอยสวนพลู เพื่อหารูปแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับชุมชนต่างกัน การศึกษาเพื่อเสนอแนวทาง ในการพัฒนาชุมชนแออัดต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลู โดยมีรายละเอียด และขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ หัวหน้าครอบครัวที่อยู่อาศัยภายในชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลู ตั้งอยู่ ณ ซอยสวนพลู 8 หรือซอยประสาทคอร์ดเขตสาทร จำนวน 380 หลังคาเรือน 713 ครอบครัว และหลังจากเกิดเหตุเพลิงไหม้ ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมได้มาขอขึ้นสิทธิไว้ จำนวน 380 ครอบครัว

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามวิธีของ Krejcie & Morgan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นหัวหน้าครอบครัวของคนในชุมชน จำนวน 320 ครอบครัว โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยที่ได้ศึกษาค้นคว้าจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหนังสือเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบชุมชน และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

2. ผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาจากการสำรวจ และสัมภาษณ์ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชน โดยการสำรวจ และสัมภาษณ์

3. ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเพื่อศึกษาถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ปัญหา สาเหตุของ ปัญหา และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนเพื่อหาแนวทางในการจัดวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัย ของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยกำหนดเนื้อหาของเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดที่ใช้โดยศึกษาการวิจัย และคำนึงถึงพฤติกรรม สภาพเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของชุมชนในกรอบแต่ละด้าน และกรอบแนวคิดที่ใช้โดยการศึกษาการวิจัยแบบเครื่องมือ เป็นแบบสำรวจ และสัมภาษณ์

3.2.1 การสร้างเครื่องมือ

3.2.1.1 กำหนดเครื่องมือที่จะศึกษาจากรายงานการวิจัย และแนวคิดทฤษฎีที่ เกี่ยวข้องผลการศึกษา สามารถจำแนกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1. แบบสำรวจ โดยตอบสนองของวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนหมู่บ้าน พัฒนาชอยสวนพลู
- 2) เพื่อศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยของ ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

2. แบบสัมภาษณ์ โดยการตอบสนองของวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยของ ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
- 2) เพื่อศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนา ชอยสวนพลู

3.2.1.2 นำเครื่องมือที่สร้างปรึกษากับอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วมเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ และนำไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของแบบสำรวจ และสัมภาษณ์ ในด้านความเที่ยงตรง (Content Validity) ความถูกต้องของเนื้อหา และภาษาที่ใช้ จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 ท่าน ดังนี้

1. อาจารย์ภรพัทธ์ สร้อยระย้า อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
2. นายพิทักษ์ คุณโณ นักผังเมือง 4 กองอนุรักษ์กรมโยธาธิการและผังเมือง
3. นางสาวขวัญชนก ศักดิ์โฆษิต นักผังเมือง 4 กองวางผังและพัฒนาพื้นที่ กรุงเทพมหานคร
4. ดร.อรพิมพ์ พิมพ์เจริญ นักผังเมือง กองวางผังเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ขออนุญาตเก็บข้อมูลจากงานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เพื่อออกหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ถึงประธานชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จากผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวภายในชุมชนเป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.3.2 แบบสำรวจการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่ และคนในชุมชนโดยเป็นแบบสำรวจถึงสภาพพฤติกรรม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยใช้เวลาในการสำรวจ 5 วัน

3.3.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวภายในชุมชนถึงสภาพพฤติกรรม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในชุมชน ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 1 เดือน

3.3.4 ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลในชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลูด้วยตัวเอง ทั้งการใช้แบบสำรวจ และสัมภาษณ์ เพื่อที่ผู้วิจัยได้คอยตอบข้อสงสัย เพื่อให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์และถูกต้องมากที่สุด

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

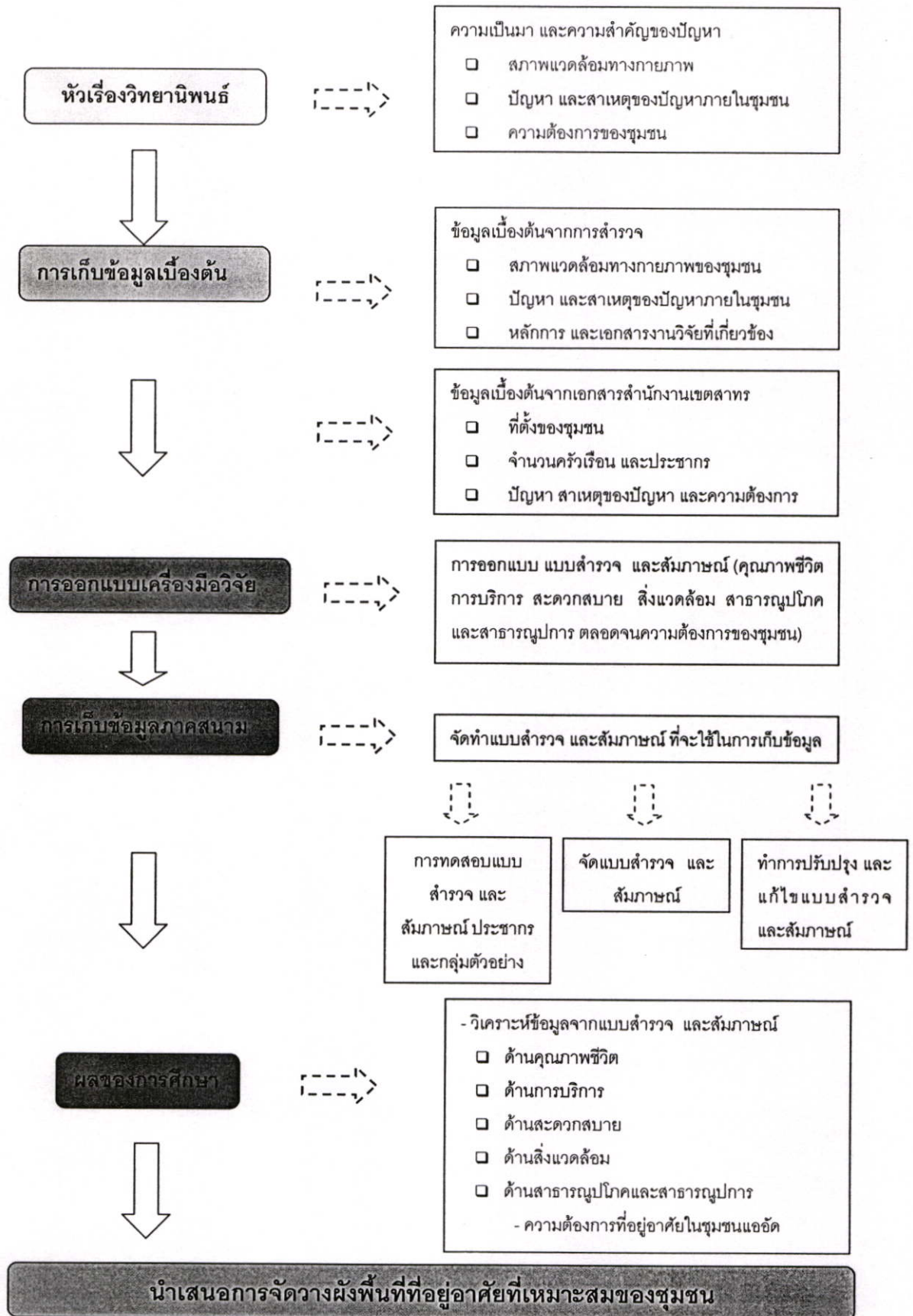
3.4.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ และสัมภาษณ์แต่ละฉบับ

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติดังนี้

3.5.1 ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อนำผลวิเคราะห์ที่ได้มาทั้งหมดมาใช้เป็นแนวคิดในการวางแผนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมต่อไป

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 3.1 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เรื่อง แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยมีกรอบแนวคิด 5 ด้านคือ คุณภาพชีวิต การบริการ ความสะดวกสบาย สิ่งแวดล้อม สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมกายภาพของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
2. เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
3. เพื่อเป็นแนวทางการวางผังพื้นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

ผลของการวิจัยในครั้งนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมกายภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยใช้แบบสำรวจ

ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน โดยใช้แบบสำรวจ และสัมภาษณ์

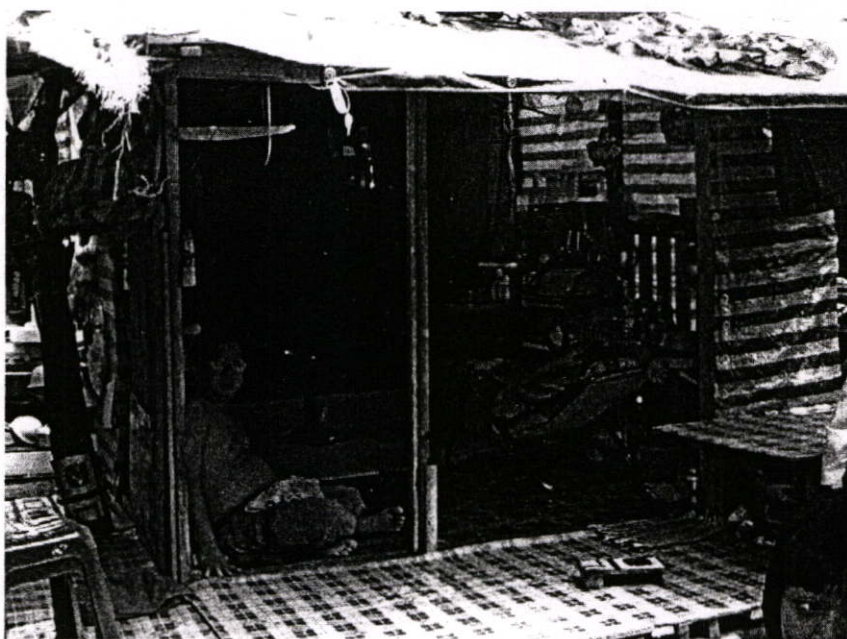
ตอนที่ 3 เพื่อศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยใช้แบบสัมภาษณ์

4.1 การวิเคราะห์แบบสำรวจ

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมกายภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยใช้แบบสำรวจพบว่า

ภาพที่ 4.2 ภาพถ่ายชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลูที่ถูกเพลิงไหม้
(ถ่ายเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2547)

ภาพที่ 4.3 ภาพถ่ายแสดงสภาพอยู่อาศัยในปัจจุบันของคนในชุมชน
(ถ่ายเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2547)

ภาพที่ 4.4 ภาพถ่ายแสดงสภาพอยู่อาศัยในปัจจุบันของคนในชุมชน
(ถ่ายเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2547)

ภาพที่ 4.5 สภาพที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนหลังถูกเพลิงไหม้ (บนพื้นที่เดิม)

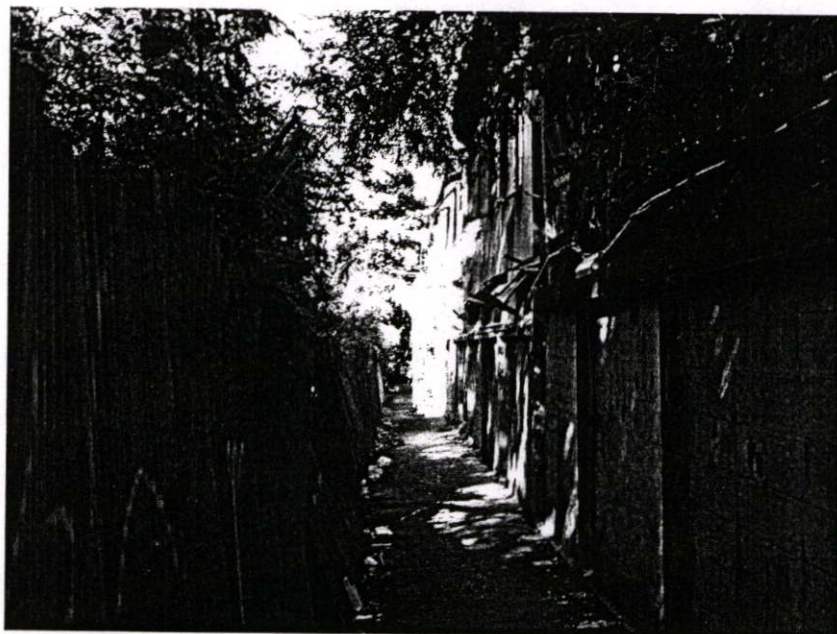
ภาพที่ 4.6 สภาพที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนหลังถูกเพลิงไหม้ (บนพื้นที่เดิม)

ภาพที่ 4.7 เส้นทางเดินเข้า-ออกของคนในชุมชน (บริเวณทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้)

ภาพที่ 4.8 เส้นทางเดินเข้า-ออกของคนในชุมชน (บริเวณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ)

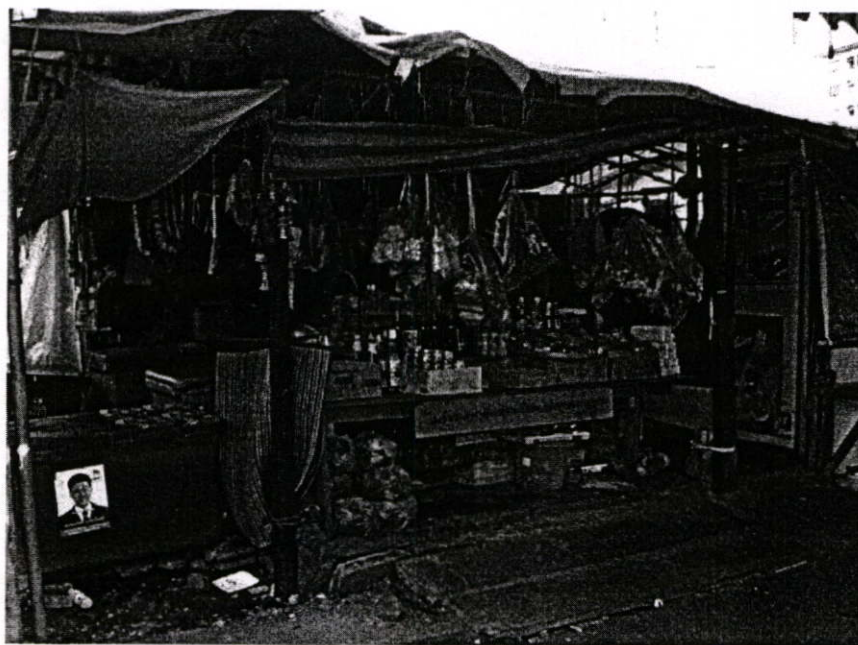
ภาพที่ 4.9 เส้นทางเดินภายในชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลู

ภาพที่ 4.10 เส้นทางเดินภายในชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลู

ภาพที่ 4.11 สภาพร้านค้าภายในชุมชน

ภาพที่ 4.12 สภาพร้านค้าภายในชุมชน

4.1.1 **คุณภาพชีวิต** สภาพชุมชนเป็นชุมชนแออัดปัญหาเกิดจากการเป็นชุมชนบุกรุกพื้นที่หน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนค่อนข้างหนาแน่นและไม่สามารถขยายขยายได้ ทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนขาดแคลนที่อยู่อาศัย เพราะจำนวนผู้อยู่อาศัยมีหลายครอบครัวต่อบ้านหนึ่งหลังสภาพแวดล้อมในชุมชนมีความเสื่อมโทรม วัสดุในการปลูกสร้างบ้านเรือนที่ขาดคุณภาพลักษณะการวางบ้านเรือนที่ไม่เป็นระเบียบ คนในชุมชนไม่มีการรณรงค์การจัดระบบที่อยู่อาศัยในชุมชนทำให้การปลูกบ้านเรือนชิดติดกัน บางส่วนซ้อนทับกัน ทำให้ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและมีพื้นที่บางส่วนล่อแหลมต่ออาชญากรรม การพนันและสิ่งเสพติด

4.1.2 **การบริการ** สภาพภายในชุมชนเป็นชุมชนแออัดและมีพื้นที่จำกัด คนในชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการให้บริการภายในชุมชนที่มีความสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐาน แต่การบริการที่มีอยู่นั้นขาดคุณภาพทั้งร้านค้าและสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กที่ขาดสุขลักษณะที่ดี และมีขนาดเล็กและไม่สามารถรองรับต่อจำนวนเด็กภายในชุมชนได้ ปลอมโยให้เด็กที่รับเลี้ยงเดินไปมาตามทางเดินชุมชนและไม่มีสถานฝึกอบรมอาชีพเพื่อพัฒนาอาชีพแก่คนในชุมชน

4.1.3 **ความสะดวกสบาย** เนื่องจากสภาพชุมชนติดกับแหล่งการค้าที่สำคัญ ทำให้ลักษณะการเข้าถึงชุมชนค่อนข้างสะดวกมาก แต่ทางเข้า-ออกชุมชนนั้นค่อนข้างแคบและทางเดินในชุมชนคับแคบและมีการวางสิ่งกีดขวางทางเดินชุมชน ไม่มีการจัดระบบการใช้พื้นที่ในชุมชน ทำให้การสัญจรภายในชุมชนนั้นไม่มีความคล่องตัว

4.1.4 **สิ่งแวดล้อม** สภาพชุมชนนั้นเป็นชุมชนแออัดไม่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนทำให้เป็นแหล่งเสื่อมโทรมในพื้นที่ทั้งมีกลิ่นอับชื้น เหม็น แสงสว่างส่องไม่ถึง เสียงดัง น้ำท่วมขัง ไม่มีพื้นที่ว่างภายในชุมชนต้องอาศัยพื้นที่ใกล้เคียง และส่งผลต่อพื้นที่ใกล้เคียงทั้งอาคารทางราชการ และพื้นที่เอกชนในบริเวณใกล้เคียง

4.1.5 **สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ** เป็นชุมชนที่ขาดการวางระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เพราะสภาพในปัจจุบันระบบไฟฟ้ามีการวางระบบสายไฟที่ไม่เป็นระเบียบระบบน้ำประปามีการวางท่อลอยทำให้เกะกะทางเดินชุมชนบางครั้งเรือนในชุมชนไม่มีระบบไฟฟ้าและประปาในบ้านต้องต่อบ้านใกล้เคียง ระบบระบายน้ำไม่มีบางส่วน ท่อน้ำอุดตัน น้ำท่วมขังกลิ่นเหม็น ทางเดินชุมชนที่สภาพไม่ดี การทิ้งขยะไม่เป็นที่ โทรศัพท์ภายในชุมชนไม่มี ส่วนระบบสาธารณูปการขั้นพื้นฐานนั้นไม่มี ลานอเนกประสงค์และลานกีฬาต้องอาศัยพื้นที่ใกล้เคียง ศูนย์บริการชุมชนภายในชุมชนที่มีขนาดเล็กไม่สามารถรองรับความต้องการของคนในชุมชนได้และสาธารณะสุขที่สามารถรองรับคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงได้ ส่วนสถานศึกษานั้นเด็กนักเรียนจะศึกษาที่โรงเรียนวัดใกล้บ้านแต่โรงเรียนมีขนาดเล็กเพราะพื้นที่ที่ติดกับชุมชนไม่สามารถขยายได้

ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน ผลจากการวิจัยแบบสำรวจและสัมภาษณ์

แบบสำรวจ

4.1.6 **คุณภาพชีวิต** เนื่องจากสภาพชุมชนเป็นชุมชนแออัดหนาแน่นมากและเป็นชุมชนบุกรุกพื้นที่หน่วยงานราชการ การปลูกบ้านเรือนใช้วัสดุที่ขาดคุณภาพมาใช้และปรับปรุงหรือซ่อมแซมบ้านเรือน ในอดีตประธานชุมชนเคยมีการสนับสนุน รายได้ อาชีพ เพื่อลดปัญหาการว่างงานโดยมีการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนมีการกู้ยืมเงินจากองค์กรเอกชนและรัฐบาล โดยทางประธานชุมชนจัดการซื้อรถเข็นขายผลไม้และรถเข็นผักโดยมีสมาชิกจากคนในชุมชน ได้นำรถไปใช้และมีการผ่อนจ่ายรายวันแต่สมาชิกบางคนได้นำรถเข็นไปขายต่อคนอื่นและไม่นำเงินไปให้ประธานชุมชน ทำให้ประธานชุมชนต้องขอใช้หนี้แทนสมาชิกและในปัจจุบันประธานชุมชนคนใหม่ไม่มีการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนขึ้นอีก และพื้นที่ในชุมชนบางส่วนได้ใช้เป็นที่สำหรับการเล่นการพนันและการเสพยาเสพติดติดตามตรอก หลังบ้าน ช่างบ้านและในบ้านบางหลังในชุมชน

4.1.7 **การบริการ** เป็นชุมชนที่ขาดการบริการขั้นพื้นฐานและการบริการที่มีอยู่ก็ขาดคุณภาพทั้งการที่ประธานชุมชนได้จัดตั้งสหกรณ์ และเป็นการสนับสนุนให้คนในชุมชนมีอาชีพและทำให้คนในชุมชนมีการออมทรัพย์ในชุมชน แต่คนในชุมชนก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ ทำให้ในปัจจุบันไม่มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นอีก ส่วนการบริการที่มีอยู่ในชุมชนนั้นสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กก็มีขนาดเล็กไม่เพียงพอและสามารถรองรับปริมาณเด็กในชุมชนได้ และไม่มียงบประมาณที่จะมาปรับปรุงได้ บางครั้งปล่อยให้เด็กเดินไปเดินมาตามทางเดินภายในชุมชน และพี่เลี้ยงก็คอยดูแลและขาดสุขลักษณะที่ดี ส่วนศูนย์บริการชุมชนก็มีขนาดเล็กไม่ค่อยมีใครไปใช้บริการนอกจากกรรมการชุมชน สถานศึกษาเล็กๆ ในชุมชนจะใช้บริการสถานศึกษาใกล้บ้าน ส่วนร้านค้าที่อยู่ภายในชุมชนก็ไม่มีคุณภาพเรื่องความสะดวกและคนที่ใช้บริการก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าไรนัก

4.1.8 **ความสะดวกสบาย** เนื่องจากสภาพชุมชนติดกับแหล่งการค้าและติดกับถนนสายหลักทำให้ลักษณะการเข้าถึงชุมชนนั้นสะดวกมาก แต่ทางเข้า-ออกชุมชนทางหลักค่อนข้างแคบมากและทางเดินภายในชุมชนก็แคบมาก เพราะคนในชุมชนได้วางสิ่งของขวางทางเดินชุมชนทั้งรถเข็น รถจักรยานยนต์ ถังขยะ การตากผ้า การปลูกต้นไม้ การปลูกบ้านเลื่อมล้ำทางเดินและมีน้ำท่วมขังบริเวณทางเดิน ปัญหาทั้งหมดนี้เกิดจากคนในชุมชนทั้งสิ้นและไม่มีการแก้ไข

4.1.9 **สิ่งแวดล้อม** เป็นชุมชนที่ขาดการวางแผนด้านสิ่งแวดล้อมมาโดยตลอดและพื้นที่ชุมชนติดกับพื้นที่ของรัฐและเอกชน ทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชนเพราะกำแพงที่ค่อนข้างสูงทำให้การระบายอากาศไม่ดี เกิดการอับชื้น กลิ่นเหม็น แสงสว่างไม่เพียงพอพื้นที่บางส่วนมีตเพราะการปลูกบ้านเรือนไม่เป็นระเบียบ น้ำท่วมขังเกิดจากการใช้น้ำของคนในชุมชนทำให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงและไม่มีพื้นที่สีเขียวในชุมชนต้องอาศัยพื้นที่

ใกล้เคียงเป็นที่พักผ่อนของคนในชุมชน และที่สำคัญไม่มีการพัฒนาสภาพบ้านเรือนเท่าที่ควรทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชน ทั้งอาคารทางราชการ และพื้นที่เอกชนในบริเวณใกล้เคียง

4.1.10 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ภายในชุมชนมีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพอสมควร แต่ปัญหาเกิดจากชุมชนเกิดก่อนแล้วสาธารณูปโภคและสาธารณูปการค่อยตามมาทีหลังทั้งระบบไฟฟ้าที่เสาไฟฟ้าอยู่กลางทางเดินชุมชนทำให้การสัญจรภายในชุมชนค่อนข้างลำบาก สายไฟห้อยเกะกะพันกันเสี่ยงต่อการเกิดไฟฟ้าช็อตอาจเกิดเพลิงไหม้ได้ ระบบประปาเดินลอยทำให้เกะกะและบางครั้งครวครวไม่มีทั้งระบบไฟฟ้าและประปาต้องต่อจากบ้านเรือนใกล้เคียง น้ำท่วมขังทางเดินเกิดจากคนในชุมชนและพื้นที่ชุมชนที่ต่ำกว่าพื้นที่ใกล้เคียง ทางระบายน้ำไม่เพียงพอ ท่อน้ำอุดตันและทางระบายน้ำที่มีความลาดเอียงไม่ดี สภาพทางเดินที่ไม่ดีไม่มีการบูรณะซ่อมแซมต้องรองบจากบุคคลที่ลงสมัครรับเลือกตั้งเลือกตั้ง เมื่อมีการมาหาเสียงแต่ละครั้ง การทิ้งขยะไม่เป็นที่ กลิ่นเหม็น ถึงขยะชุมชนไม่เพียงพอ ไม่มีโทรศัพท์ชุมชน ภายในชุมชนไม่มีพื้นที่ว่างต้องอาศัยพื้นที่วัดญวนในการเดินอราบิก และลานกีฬาสำหรับคนในชุมชน ส่วนสถานศึกษานั้นคนในชุมชนอาศัยโรงเรียนใกล้ชุมชนแต่มีขนาดเล็กต้องรองรับทั้งคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนทำให้ประสิทธิภาพน้อยลง

4.2 การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชนและเพื่อศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยใช้แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัยแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้ได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 6 ตอน ตามลำดับนี้ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครอบครัวและผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ตอนที่ 2 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชนและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านคุณภาพชีวิต)

ตอนที่ 3 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชนและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านการบริการ)

ตอนที่ 4 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชนและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านความสะดวกสบาย)

ตอนที่ 5 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชนและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านสิ่งแวดล้อม)

ตอนที่ 6 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ)

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัยเสนอในรูปแบบของตารางดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครอบครัว และผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนของร้อยละของหัวหน้าครอบครัวและผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ข้อมูลทั่วไป	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
1. หัวหน้าครอบครัวและผู้อยู่อาศัยในชุมชน	320	100.00
ชาย	162	50.62
หญิง	158	49.38
2. สถานภาพการสมรส	320	100.00
สมรส	184	57.50
โสด	92	28.75
หย่าร้าง	44	13.75
3. การนับถือศาสนา	320	100.00
พุทธ	278	86.87
อิสลาม	42	13.13
4. จำนวนบุตร	320	100.00
1 คน	84	26.25
2 คน	94	29.37
3 คน	20	6.25
มากกว่า 3 คนขึ้นไป	20	6.25
ไม่มีบุตร	102	31.88
5. จำนวนผู้อยู่อาศัยแต่ละครอบครัว	320	100.00
1 คน	24	7.50
2 คน	32	10.00
3 คน	58	18.12
มากกว่า 3 คนขึ้นไป	206	64.38
6. จำนวนครอบครัว	320	100.00
1 ครอบครัว	186	58.12
2 ครอบครัว	84	26.25
3 ครอบครัว	28	8.75
มากกว่า 3 ครอบครัว	22	6.88

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
7. จำนวนสมาชิกในที่อยู่อาศัยของท่าน	1,564	100.00
ผู้สูงอายุ (มากกว่า 60 ปี)	60	3.84
ผู้สูงอายุ	928	59.34
วัยรุ่น (13-16 ปี)	324	20.71
วัยเด็ก (น้อยกว่า 13 ปี)	252	16.11
8. ระดับการศึกษา	320	100.00
ไม่ได้เรียน	72	22.50
ต่ำกว่า ป.4	38	11.88
มัธยมต้น	66	20.62
มัธยมปลาย	50	15.63
สายอาชีพ	48	15.00
ปริญญาตรี	42	13.12
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
ประถมศึกษาปีที่ 6	4	1.25
9. อาชีพ	320	100.00
รับจ้าง	196	61.25
ค้าขาย	72	22.50
รับราชการ	4	1.25
รัฐวิสาหกิจ	-	-
บริษัท	34	10.63
ไม่มีงานทำ	14	4.37
10. ในที่อยู่อาศัยทำงานแล้วกี่คน	320	100.00
1 คน	58	18.13
2 คน	128	40.00
3 คน	28	8.75
มากกว่า 3 คนขึ้นไป	84	26.25
อื่นๆ ไม่ได้ทำงาน	22	6.87
11. งานพิเศษ	320	100.00
มี	64	20.00
ไม่มี	256	80.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
12. รายได้เฉลี่ย/คน/เดือน	320	100.00
4,000 หรือ ต่ำกว่า	112	35.00
4,000-6,000 บาท	100	31.25
6,000-8,000 บาท	54	16.87
มากกว่า 8,000 บาท	52	16.25
อื่นๆ ไม่แน่นอน	2	0.63
13. รายได้เฉลี่ย/ครอบครัว/เดือน	320	100.00
4,000 หรือ ต่ำกว่า	40	12.50
4,000-6,000 บาท	40	12.50
6,000-8,000 บาท	74	23.13
มากกว่า 8,000 บาท	164	51.25
อื่นๆ ไม่แน่นอน	2	0.63
14. เงินสะสม	320	100.00
มี	164	51.30
ไม่มี	156	48.70
15. สถานภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย	320	100.00
เจ้าของ	150	46.90
ผู้เช่า	170	53.10
16. การปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัย	320	100.00
เคย	112	35.00
ไม่เคย	208	65.00
17. สิ่งที่แสดงถึงความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	320	100.00
มี	18	5.62
ไม่มี	302	94.38
18. ปัญหาการไล่ที่อยู่อาศัย	320	100.00
เคย	216	67.50
ไม่เคย	104	32.50
19. การเสียค่าเช่าห้อง/เดือน	112	100.00
1,000 - 1,500 บาท	14	12.50
1,500 - 2,000 บาท	86	76.80
มากกว่า 2,000 บาท	12	10.70

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
20. การเสียค่าเช่าบ้าน/เดือน	54	100.00
1,000 - 1,500 บาท	2	3.70
1,500 - 2,000 บาท	30	55.60
มากกว่า 2,000 บาท	22	40.70

จากตารางที่ 4.1 พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นชาย 162 คน คิดเป็นร้อยละ 50.62 และเป็นหญิง 158 คน คิดเป็นร้อยละ 49.38 สถานภาพการสมรสส่วนใหญ่สมรส 184 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 มีการนับถือศาสนาพุทธ 278 คน คิดเป็นร้อยละ 86.87 และนับถือศาสนาอิสลามเพียง 42 คน คิดเป็นร้อยละ 13.13

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนไม่มีบุตรถึง 102 คน คิดเป็นร้อยละ 31.88 และมีบุตร 2 คน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 29.37 จำนวนผู้อยู่อาศัยแต่ละครอบครัวมีมากกว่า 3 คนขึ้นไปถึง 206 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 64.38 จำนวนครอบครัวในหนึ่งครัวเรือนมี 1 ครอบครัว 186 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 58.12 รองลงมา 2 ครอบครัว 84 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 26.25 และมากกว่า 3 ครอบครัวถึง 22 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 6.88

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชน มีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในที่อยู่อาศัยเป็นผู้สูงอายุ 928 คน คิดเป็นร้อยละ 59.34 รองลงมาวัยรุ่น (13-19 ปี) 324 คน คิดเป็นร้อยละ 20.71 และผู้สูงอายุ (มากกว่า 60 ปี) ถึง 60 คน คิดเป็น 3.84

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนไม่มีการศึกษาถึง 72 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 รองลงมา มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมต้น 66 คน คิดเป็นร้อยละ 20.62 และมีผู้จบ ป.6 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.25

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีอาชีพรับจ้าง 196 คน คิดเป็นร้อยละ 61.25 รองลงมาอาชีพค้าขาย 72 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 และรับราชการ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.25 ทำให้ในที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีผู้ทำงานแล้ว 2 คนทั้งหมด 128 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมา มากกว่า 3 คนทั้งหมด 84 คน คิดเป็นร้อยละ 26.25 และไม่มีการทำงาน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 6.87 ทำให้มีงานพิเศษทำ 64 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 และไม่มีการทำงานพิเศษทำสูงถึง 256 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีรายได้เฉลี่ย/คน/เดือน 4,000 หรือต่ำกว่าถึง 112 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 รองลงมา รายได้ 4,000-6,000 บาทถึง 100 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25 และมีรายได้ไม่แน่นอน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.63

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีรายได้เฉลี่ย/ครอบครัว/เดือนมากกว่า 8,000 บาทถึง 164 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 51.25 รองลงมารายได้ 6,000-8,000 บาทถึง 74 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 23.13 และมีรายได้ไม่แน่นอน 2 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 0.63

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีเงินสะสม 82 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 51.30 และไม่มีเงินสะสม 78 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 48.70

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นผู้เช่าที่อยู่อาศัย 170 คน คิดเป็นร้อยละ 53.10 และเป็นเจ้าของ 150 คน คิดเป็นร้อยละ 46.90

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนไม่เคยปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเลย 208 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 65.00 และเคยปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเพียง 112 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 35.00

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนเคยเจอปัญหาการไล่ที่ 216 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 67.50 และไม่เคย 104 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 32.50

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีการเสียค่าเช่าห้อง/เดือน 1,500-2,000 บาทถึง 86 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 76.80 รองลงมา 1,000-1,500 บาท ถึง 14 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 12.50 และมากกว่า 2,000 บาทถึง 12 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 10.70

พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีการเสียค่าเช่าบ้าน/เดือน 1,500-2,000 บาทถึง 30 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 55.60 รองลงมา มากกว่า 2,000 บาท 22 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 40.70 และ 1,000-1,500 บาท 2 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 3.70

ตอนที่ 2 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านคุณภาพชีวิต) ประกอบด้วยลักษณะชุมชน, สภาพการครอบครองที่ดิน, สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย, ที่อยู่อาศัยเหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว, ปัญหาในชุมชน

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะชุมชน

คุณภาพชีวิต	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ลักษณะชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลู	320	100.00
แออัด	312	97.50
ไม่แออัด	8	2.50
1.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	278	86.88
ไม่มี	42	13.12
1.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	526	100.00
การขาดแคลนที่อยู่อาศัย	156	29.65
การไม่จัดระบบการใช้พื้นที่ในชุมชน	188	35.75
ขนาดพื้นที่ชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัด	122	23.20
การใช้พื้นที่อย่างไม่คุ้มค่า	60	11.40
1.3 ลักษณะชุมชนที่ดี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	656	100.00
มีการปรับปรุงคุณภาพของบ้านพักอาศัย	222	33.84
การใช้พื้นที่ชุมชนอย่างคุ้มค่า	272	41.46
มีการขจัดแหล่งเสื่อมโทรม	68	10.37
มีการจัดระบบการใช้พื้นที่ชุมชน	94	14.33

จากตารางที่ 4.2 พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชน 312 เห็นว่าชุมชนมีลักษณะแออัด คิดเป็นร้อยละ 97.50 สำหรับจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.50 เห็นว่าไม่แออัด โดยส่วนใหญ่ 278 คน คิดเป็นร้อยละ 86.88 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการไม่จัดระบบการใช้พื้นที่ในชุมชนจำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 35.75 รองลงมาคือ การขาดแคลนที่อยู่อาศัยจำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 29.65 และขนาดพื้นที่ชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัดจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 23.20 ทำให้เกิดความต้องการของผู้อยู่อาศัยคือการ

ใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า 272 คน คิดเป็นร้อยละ 41.46 รองลงมาให้มีการปรับปรุงคุณภาพบ้านพักอาศัย 222 คน คิดเป็นร้อยละ 33.84 และมีการขจัดแหล่งเสื่อมโทรม 68 คน คิดเป็นร้อยละ 10.37

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านสภาพการครอบครองที่ดิน

คุณภาพชีวิต	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
2. สภาพการครอบครองที่ดิน	320	100.00
เป็นเจ้าของ	-	-
บุกรุก	320	100.00
เช่าที่เอกชน	-	-
เช่าที่วัด	-	-
เช่าที่รัฐบาล	-	-
2.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	290	90.62
ไม่มี	30	9.38
2.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	572	100.00
ความยากจน	250	43.70
ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	210	36.71
ใกล้แหล่งทำมาหากิน	90	15.74
ต้องการลดค่าใช้จ่าย	22	3.85
2.3 ความต้องการสภาพการครอบครองที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	320	100.00
เป็นเจ้าของ	280	87.50
เช่าที่รัฐบาล	40	12.50

จากตารางที่ 4.3 พบว่าผู้สัมภาษณ์ให้ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีการบุกรุกพื้นที่ทางราชการทั้งสิ้น คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหา 290 คนคิดเป็นร้อยละ 90.62 ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากความยากจน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 43.70 รองลงมาไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง 210 คน คิดเป็นร้อยละ 36.71 และใกล้แหล่งทำมาหากิน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 15.74 ทำให้เกิดความต้องการเป็นเจ้าของที่ดิน 280 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านสภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย

คุณภาพชีวิต	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
3. สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย	320	100.00
ห้องเช่า	112	35.00
บ้านเช่า	54	16.87
บ้านชั้นเดียว	44	13.75
บ้าน 2 ชั้น	110	34.38
อาคารพาณิชย์	-	-
3.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	232	72.50
ไม่มี	88	27.50
3.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	320	100.00
รายได้น้อย	188	58.75
ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	102	31.88
พื้นที่ชุมชนจำกัด	30	9.37
3.3 ความต้องการที่อยู่อาศัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	320	100.00
บ้านชั้นเดียว	15	4.68
บ้าน 2 ชั้น	95	29.69
ห้องชุดพักอาศัย	210	65.63

จากตารางที่ 4.4 พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นห้องเช่า 112 คนคิดเป็นร้อยละ 35.00 รองลงมาเป็นบ้าน 2 ชั้น 110 คน คิดเป็นร้อยละ 34.38 และเป็นบ้านเช่า 54 คนคิดเป็นร้อยละ 16.87 โดยส่วนใหญ่ 232 คน คิดเป็นร้อยละ 72.50 เห็นว่ามีปัญหาทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากรายได้น้อย 188 คน คิดเป็นร้อยละ 58.75 รองลงมาไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง 102 คนคิดเป็นร้อยละ 31.88 และพื้นที่ชุมชนจำกัด 30 คน คิดเป็นร้อยละ 9.37 ทำให้มีความต้องการที่อยู่อาศัยเป็นห้องชุดพักอาศัย 210 คน คิดเป็นร้อยละ 65.63 และบ้าน 2 ชั้น 95 คน คิดเป็นร้อยละ 29.69

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านที่อยู่อาศัยเหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว

คุณภาพชีวิต	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
4. ที่อยู่อาศัยเหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว	320	100.00
เหมาะสม	124	38.75
ไม่เหมาะสม	196	61.25
4.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	202	63.13
ไม่มี	118	36.87
4.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	328	100
รายได้น้อย	172	52.44
ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	94	28.66
พื้นที่ชุมชนจำกัด	36	10.98
การไม่วางแผนครอบครัว	26	7.92
4.3 ความต้องการขนาดที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	444	100.00
การช่วยเหลือจากภาครัฐ	118	26.58
การช่วยเหลือจากภาคเอกชน	34	7.65
การจัดที่อยู่ให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิก	210	47.30
การไม่วางแผนครอบครัว	82	18.47

จากตารางที่ 4.5 พบว่าผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีขนาดที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว 196 คน คิดเป็นร้อยละ 61.25 และเหมาะสม 124 คน คิดเป็นร้อยละ 38.75 โดยส่วนใหญ่ 202 คนคิดเป็นร้อยละ 63.13 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากรายได้น้อย 172 คน คิดเป็นร้อยละ 52.44 รองลงมาคือการไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง 94 คน คิดเป็นร้อยละ 28.66 และพื้นที่ชุมชนจำกัด 36 คน คิดเป็นร้อยละ 10.98 ทำให้เกิดความต้องการการจัดที่อยู่ให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิก 210 คน คิดเป็นร้อยละ 47.30 รองลงมาการช่วยเหลือจากภาครัฐ 118 คน คิดเป็นร้อยละ 26.58 และการไม่วางแผนครอบครัว 82 คน คิดเป็นร้อยละ 18.47

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านปัญหาในชุมชน

คุณภาพชีวิต	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
5. ชุมชนมีปัญหาด้านใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	632	100.00
อาชญากรรม	68	10.76
ยาเสพติด	300	47.47
การพนัน	264	41.77
5.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	320	100
ไม่มี	-	-
5.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	792	100.00
การขาดความรู้ความเข้าใจ	212	26.77
การไม่มีงานทำ	172	21.71
ต้องการรายได้เสริม	146	18.43
การขาดความอบอุ่น	94	11.87
ไม่มีการรณรงค์ในชุมชน	168	21.22
5.3 ความต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	792	100.00
ต้องการให้ตำรวจดูแลกวาดขัน	270	34.09
การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ	124	15.66
การให้ความรู้แก่คนในครอบครัว	174	21.97
การทำให้ชุมชนเข้มแข็ง	102	12.88
การร่วมมือดูแลกันเอง	122	15.40

จากตารางที่ 4.6 พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีปัญหาด้านยาเสพติด 300 คน คิดเป็นร้อยละ 47.47 รองลงมาการพนัน 264 คนคิดเป็นร้อยละ 41.77 โดยส่วนใหญ่ 320 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 เห็นว่ามีปัญหาทั้งชุมชน ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจ 212 คน คิดเป็นร้อยละ 26.77 รองลงมาคือการไม่มีงานทำ 172 คน คิดเป็นร้อยละ 21.71 และไม่มีการรณรงค์ในชุมชน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 21.22 ทำให้เกิดความ ต้องการให้ตำรวจดูแลกวาดขัน 270 คน คิดเป็นร้อยละ 34.09 รองลงมาการให้ความรู้แก่คนในครอบครัว 174 คน คิดเป็นร้อยละ 21.97 และการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง 102 คนคิดเป็นร้อยละ 12.88

ตอนที่ 3 หาค่า/ร้อยละเกี่ยวกับปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านการบริการ) ประกอบด้วย การบริการขั้นพื้นฐาน

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านการบริการขั้นพื้นฐาน

การบริการ	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
6. ชุมชนมีการบริการขั้นพื้นฐานด้านใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	740	100.00
สหกรณ์ออมทรัพย์	66	8.92
สถานศึกษา	152	20.54
สถานดูแลเด็กเล็ก	260	35.14
สถานฝึกอบรมอาชีพ	94	12.70
ร้านค้าต่างๆ	158	21.35
ศูนย์บริการชุมชน	10	1.35
6.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	248	77.50
ไม่มี	72	22.50
6.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	508	100.00
พื้นที่ชุมชนจำกัด	178	35.04
การไม่จัดระบบชุมชน	118	23.23
บ้านเรือนแออัด	148	29.13
ภาครัฐไม่ช่วยเหลือ	54	10.64
ภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือ	10	1.96
6.3 ความต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	896	100.00
สหกรณ์ออมทรัพย์	210	23.43
สถานศึกษา	130	14.50
สถานดูแลเด็กเล็ก	172	19.20
สถานฝึกอบรมอาชีพ	252	28.13
ร้านค้าต่างๆ	112	12.50
ศูนย์บริการชุมชน	20	2.24

จากตารางที่ 4.7 พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีสถานดูแลเด็กเล็ก 260 คน คิดเป็นร้อยละ 35.14 และสถานศึกษา 152 คน คิดเป็นร้อยละ 20.54 โดยส่วนใหญ่ 248 คน คิดเป็นร้อยละ 77.50 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากพื้นที่ชุมชนจำกัด 178 คน คิดเป็นร้อยละ 35.04 รองลงมาบ้านเรือนแออัด 148 คน คิดเป็นร้อยละ 29.13 และการไม่จัดระบบชุมชน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 23.23 ทำให้เกิดความต้องการสถานฝึกอบรมอาชีพ 252 คน คิดเป็นร้อยละ 28.13 รองลงมาสหกรณ์ออมทรัพย์ 210 คน คิดเป็นร้อยละ 23.43 สถานดูแลเด็กเล็ก 172 คนคิดเป็นร้อยละ 19.20 และศูนย์บริการชุมชน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 2.24

ตอนที่ 4 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ความสะดวกสบาย) ประกอบด้วยลักษณะการเข้าถึงชุมชน, ทางเข้า-ออกชุมชน, สภาพทางเดินเท้าในชุมชน และทางเดินเท้าภายในชุมชน

ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะการเข้าถึงชุมชน

ความสะดวกสบาย	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
7. ลักษณะการเข้าถึงชุมชน	320	100.00
มีทางเดียว	-	-
มีหลายทาง	320	100.00
ทางภาระจำยอม	-	-
7.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	210	65.63
ไม่มี	110	34.37
7.2 สาเหตุปัญหา	320	100.00
ชุมชนมีพื้นที่ติดต่อกันหลายทาง	100	31.25
ชุมชนมีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่เอกชน	220	68.75
พื้นที่ชุมชนติดลำคลอง	-	-
7.3 ความต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	346	100.00
ต้องการรถยนต์เข้าถึง	240	69.36
ต้องการรถมอเตอร์ไซด์เข้าถึง	40	11.56
ต้องการทางเดินสะดวก	66	19.08

จากตารางที่ 4.8 พบว่าผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีลักษณะการเข้าถึงชุมชนหลายทาง 320 คนคิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยส่วนใหญ่ 210 คนคิดเป็นร้อยละ 65.63 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุเกิดจากชุมชนมีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่เอกชน 220 คนคิดเป็นร้อยละ 68.75 และมีพื้นที่ติดต่อกันหลายทาง 100 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25 ทำให้เกิดความต้องการรถยนต์เข้าถึง 240 คน คิดเป็นร้อยละ 69.36 รองลงมาต้องการทางเดินสะดวก 66 คน คิดเป็นร้อยละ 19.08 และต้องการรถมอเตอร์ไซด์เข้าถึง 40 คน คิดเป็นร้อยละ 11.56

ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านความสะดวกของทางเข้า-ออกชุมชน

ความสะดวกสบาย	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
8. ความสะดวกทางเข้า-ออกชุมชน	320	100.00
สะดวก	38	11.88
ไม่สะดวก	282	88.12
8.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	290	90.63
ไม่มี	30	9.37
8.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	536	100.00
ทางเข้า-ออกคับแคบ	288	53.73
ทางเข้า-ออกไม่เพียงพอ	58	10.82
การวางสิ่งของขวางทางเข้า-ออก	122	22.76
พื้นที่ชุมชนมีพื้นที่ติดกับที่เอกชน	68	12.69
8.3 ความต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	480	100.00
ให้ขยายทางเข้า-ออก	232	48.33
มีการจัดระบบชุมชน	228	47.50
เพิ่มจำนวนเส้นทางเข้า-ออกให้เพียงพอ	20	4.17

จากตารางที่ 4.9 พบว่าผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนไม่มีความสะดวกในการเข้า-ออกชุมชน 282 คน คิดเป็นร้อยละ 88.12 โดยส่วนใหญ่ 290 คน คิดเป็นร้อยละ 90.63 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากทางเข้า-ออกคับแคบ 288 คนคิดเป็นร้อยละ 53.73 รองลงมาการวางสิ่งของขวางทางเข้า-ออก 122 คน คิดเป็นร้อยละ 22.76 และชุมชนมีพื้นที่ติดกับที่เอกชน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 12.69 ทำให้เกิดความต้องการให้ขยายทางเข้า-ออก

ชุมชน 232 คนคิดเป็นร้อยละ 48.33 รองลงมาการจัดระบบชุมชน 228 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 และการเพิ่มจำนวนเส้นทางเข้า-ออกให้เพียงพอ 20 คน คิดเป็นร้อยละ 4.17

ตารางที่ 4.10 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านสภาพทางเดินเท้าในชุมชน

ความสะดวกสบาย	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
9. สภาพทางเดินเท้าในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	400	100.00
ทางเดินไม้สภาพไม่ดี	18	4.50
ทางเดินไม้ใช้การได้	6	1.50
ทางเดินคอนกรีตสภาพไม่ดี	96	24.00
ทางเดินคอนกรีตใช้การได้	280	70.00
ทางเดินดินใช้การได้	-	-
9.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	304	95.00
ไม่มี	16	5.00
9.2 สาเหตุปัญหา(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	474	100.00
คนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา	212	44.73
คนในชุมชนไม่มีทุนพัฒนา	186	39.24
ภาครัฐไม่ช่วยเหลือ	64	13.50
ภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือ	12	2.53
9.3 ความต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	320	100.00
ต้องการทางเท้าคอนกรีต	320	100.00
ต้องการทางเดินเลียบบคลอง	-	-

จากตารางที่ 4.10 พบว่าผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีทางคอนกรีตใช้การได้ดี 280 คน คิดเป็นร้อยละ 70.00 และทางเดินคอนกรีตสภาพไม่ดี 96 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 โดยส่วนใหญ่ 304 คน คิดเป็นร้อยละ 95.00 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดคนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา 212 คน คิดเป็นร้อยละ 44.73 รองลงมาคนในชุมชนไม่มีทุนพัฒนา 186 คนคิดเป็นร้อยละ 39.24 และหน่วยงานภาครัฐไม่ช่วยเหลือ 64 คน คิดเป็นร้อยละ 13.50 ทำให้เกิดความต้องการทางเท้าคอนกรีต 320 คนคิดเป็นร้อยละ 100.00

ตารางที่ 4.11 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการ
ที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะทางเดินเท้าในชุมชน

ความสะดวกสบาย	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
10. ลักษณะทางเดินเท้าในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	730	100.00
ทางเดินคับแคบ	282	38.63
ทางเดินเปลี่ยว	40	5.50
น้ำท่วมขังทางเดิน	124	16.98
มีการวางสิ่งของขวางทางเดิน	246	33.69
ทางเดินในชุมชนไม่ต่อเนื่อง	38	5.20
10.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	320	100.00
ไม่มี	-	-
10.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	768	100.00
พื้นที่ชุมชนจำกัด	210	27.34
คนในชุมชนขาดระเบียบ	202	26.30
การวางบ้านเรือนไม่เป็นระเบียบ	190	24.75
ไม่มีทางระบายน้ำสาธารณะ	166	21.61
10.3 ความต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	808	100.00
ขยายพื้นที่สัญจรในชุมชน	206	25.50
ต้องการแสงสว่างระหว่างทางเดิน	158	19.55
ต้องการทางระบายน้ำ	252	31.19
จัดระเบียบภายในชุมชน	192	23.76

จากตารางที่ 4.11 พบว่าผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีทางเดินคับแคบ 282 คน คิดเป็นร้อยละ 38.63 รองลงมา มีการวางสิ่งของขวางทางเดิน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 33.69 และน้ำท่วมขังทางเดิน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 16.98 โดยส่วนใหญ่ 320 คนคิดเป็นร้อยละ 100.00 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากพื้นที่ชุมชนจำกัด 210 คน คิดเป็นร้อยละ 27.34 รองลงมาคนในชุมชนขาดระเบียบ 202 คน คิดเป็นร้อยละ 26.30 การวางบ้านเรือนไม่เป็นระเบียบ 190 คน คิดเป็นร้อยละ 24.75 และการไม่มีทางระบายน้ำสาธารณะ 166 คน คิดเป็นร้อยละ 21.61 ทำให้เกิดความต้องการทางระบายน้ำ 252 คน คิดเป็นร้อยละ 31.19 รองลงมา

การขยายพื้นที่สัญจรภายในชุมชน 206 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50 และการจัดระเบียบภายในชุมชน 158 คนคิดเป็นร้อยละ 19.55

ตอนที่ 5 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (สิ่งแวดล้อม)

ตารางที่ 4.12 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะทางสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
11. สิ่งแวดล้อมในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	910	100.00
มีกลิ่นเหม็น	280	30.78
น้ำท่วมขัง	304	33.40
แสงสว่าง	144	15.82
เสียงรบกวน	182	20.00
11.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	320	100.00
ไม่มี	-	-
11.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	1,092	100.00
การทิ้งขยะ	298	27.29
ไม่มีทางระบายน้ำ	294	26.92
การปลุกบ้านเรือน	228	20.88
ไม่มีไฟทางเดินชุมชน	178	16.30
อยู่ใกล้แหล่งการค้า	48	4.40
อยู่ใกล้ถนนสายหลัก	46	4.21
11.3 ความต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	1,052	100.00
เก็บขยะ	292	27.76
ระบายน้ำ	300	28.51
ระบบบ้านเรือน	246	23.38
ไฟทางเดินชุมชน	52	4.94
พื้นที่สีเขียว	162	15.41

จากตารางที่ 4.12 พบว่าผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีน้ำท่วมขัง 304 คน คิดเป็นร้อยละ 33.40 รองลงมามีกลิ่นเหม็น 280 คน คิดเป็นร้อยละ 30.78 และมีเสียงรบกวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 โดยส่วนใหญ่ 320 คนคิดเป็นร้อยละ 100.00 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากการทิ้งขยะ 298 คน คิดเป็นร้อยละ 27.29 รองลงมาไม่มีทางระบายน้ำ 294 คน คิดเป็นร้อยละ 26.92 และการอยู่ใกล้แหล่งการค้าเพียง 48 คน คิดเป็นร้อยละ 4.40 ทำให้เกิดความต้องการทางระบายน้ำ 300 คน คิดเป็นร้อยละ 28.51 รองลงมาการเก็บขยะ 292 คน คิดเป็นร้อยละ 27.76 วางระบบบ้านเรือน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 23.38 และพื้นที่สีเขียว 162 คน คิดเป็นร้อยละ 15.41

ตอนที่ 6 หาค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ)

ตารางที่ 4.13 แสดงจำนวนและร้อยละเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนด้านลักษณะทางสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
12. สาธารณูปโภคและสาธารณูปการในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	1,330	100.00
ไฟฟ้า	44	3.30
ประปา	82	6.17
ทางระบายน้ำ	290	21.80
ขยะ	304	22.86
โทรศัพท์	130	9.77
อุปกรณ์ดับเพลิง	88	6.61
สาธารณสุข	96	7.21
ศูนย์บริการชุมชน	86	6.47
ลานอเนกประสงค์	110	8.30
สนามเด็กเล่น	100	7.51
12.1 สภาพปัญหา	320	100.00
มี	320	100.00
ไม่มี	-	-

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

สาธรรณูปโภคและสาธรรณูปการ	n=320	
	จำนวน	ร้อยละ
12.2 สาเหตุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	694	100.00
ภาครัฐไม่ช่วยเหลือ	124	17.12
ภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือ	34	4.70
คนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา	282	38.95
ผู้นำไม่มีประสิทธิภาพ	170	23.48
พื้นที่ชุมชนจำกัด	114	15.75
12.3 ความต้องการ (ตอบได้มากกว่าข้อ)	826	100.00
การช่วยเหลือภาครัฐ	108	13.07
การช่วยเหลือภาคเอกชน	54	6.54
คนในชุมชนร่วมมือกันพัฒนา	282	34.15
ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ	208	25.18
จัดระบบการใช้พื้นที่ชุมชน	174	21.06

จากตารางที่ 4.13 พบว่าผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีปัญหาด้านขยะ 304 คน คิดเป็นร้อยละ 22.86 รองลงมาทางระบายน้ำ 290 คน คิดเป็นร้อยละ 21.80 ลานอเนกประสงค์ 110 คน คิดเป็นร้อยละ 8.30 สนามเด็กเล่น 100 คน คิดเป็นร้อยละ 7.51 สาธรรณสุข 96 คน คิดเป็นร้อยละ 7.21 ศูนย์บริการชุมชน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 6.47 ระบบประปา 82 คน คิดเป็นร้อยละ 6.17 และระบบไฟฟ้า 44 คน คิดเป็นร้อยละ 3.30 โดยส่วนใหญ่ 320 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 เห็นว่ามีปัญหา ทั้งนี้สาเหตุของปัญหาเกิดจากคนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา 282 คน คิดเป็นร้อยละ 38.95 รองลงมาการมีผู้นำไม่มีประสิทธิภาพ 170 คน คิดเป็นร้อยละ 23.48 หน่วยงานภาครัฐไม่ช่วยเหลือ 124 คน คิดเป็นร้อยละ 17.12 และพื้นที่ชุมชนจำกัด 114 คน คิดเป็นร้อยละ 15.75 ทำให้เกิดความต้องการให้คนในชุมชนร่วมมือกันพัฒนา 282 คนคิดเป็นร้อยละ 34.15 รองลงมาต้องการผู้นำที่มีประสิทธิภาพ 208 คนคิดเป็นร้อยละ 25.18 การจัดระบบการใช้พื้นที่ชุมชน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 21.06 และการช่วยเหลือภาครัฐ 108 คนคิดเป็นร้อยละ 13.07

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เรื่อง “แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู” โดยมีกรอบแนวคิด 5 ด้าน คือ คุณภาพชีวิต การบริการ ความสะอาดสวยงาม สิ่งแวดล้อม สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมกายภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
2. เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
3. เพื่อเป็นแนวทางการวางผังพื้นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยการสรุปผลการวิจัยแบบสำรวจและสัมภาษณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน

- ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยสรุปผลการวิจัยแบบสำรวจ
- ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน โดยสรุปผลการวิจัยแบบสำรวจและสัมภาษณ์
- ตอนที่ 3 เพื่อศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยสรุปแบบสัมภาษณ์

5.1 การสรุปผลการวิจัยจากแบบสำรวจ

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน และตอนที่ 2 ศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน โดยสรุปแบบสำรวจพบว่า

5.1.1 **คุณภาพชีวิต** เป็นชุมชนแออัดที่บุกรุกพื้นที่ทางราชการ พื้นที่ชุมชนมีจำกัดทำให้ไม่สามารถขยายได้ ขาดแคลนที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม โดยใช้วัสดุในการปลูกสร้างบ้านเรือนที่ไม่มีคุณภาพ การปลูกบ้านเรือนที่ติดติดกันไม่เป็นระเบียบ ชุมชนไม่มีการสนับสนุนทั้งรายได้และอาชีพ ทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน ไม่มีการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน เพราะผู้อยู่อาศัยไม่ได้ให้ความสำคัญและบริเวณภายในชุมชนมีการเล่นการพนัน การเสพยาเสพติด ตามบริเวณภายในชุมชนและไม่มีการกวดขันจากตำรวจ

5.1.2 **การบริการ** ในชุมชนขาดการบริการขั้นพื้นฐานพอสมควร และไม่มีคุณภาพ ทั้งสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กก่อนวัยเรียนที่ขาดสุขลักษณะที่ดี และมีขนาดเล็กไม่สามารถรองรับปริมาณเด็กในชุมชนได้ทำให้ไม่มีงบประมาณที่จะมาปรับปรุงและพัฒนา ภายในชุมชนยังไม่มีสถานฝึกอบรบอาชีพ เพื่อพัฒนาอาชีพแก่คนในชุมชน

5.1.3 ความสะดวกสบาย การเข้าถึงชุมชนนั้นค่อนข้างสะดวก แต่ทางเข้า-ออกและบริเวณทางเดินภายในคับแคบมาก โดยมีการวางสิ่งของบนทางเดินตลอดทางเดินชุมชน เพราะพื้นที่ชุมชนมีขนาดจำกัดและมีการปลูกบ้านเรือนกันทางเดินชุมชนทำให้ทางเดินชุมชนไม่ต่อเนื่องกัน

5.1.4 สิ่งแวดล้อม สภาพชุมชนไม่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมทำให้เป็นแหล่งเสื่อมโทรม และบริเวณโดยรอบชุมชนมีกำแพงสูงล้อมรอบชุมชนทำให้การระบายอากาศไม่ดี มีกลิ่นอับชื้น มีกลิ่นเหม็น แสงสว่างไม่เพียงพอ เสียงดัง มีน้ำท่วมขัง ไม่มีทางระบายน้ำที่ดี ทำให้สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชน

5.1.5 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ชุมชนไม่มีการวางระบบที่ถูกต้องลักษณะ ทั้งสายไฟฟ้าและประปาที่ไม่เป็นระเบียบเสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัย บางครัวเรือนไม่มีระบบไฟฟ้าและประปาใช้ต้องต่อจากครัวเรือนใกล้เคียง ระบบระบายน้ำไม่มี บางส่วนภายในชุมชนมีท่อน้ำอุดตัน น้ำท่วมขังมีกลิ่นเหม็น ทางเดินชุมชนมีสภาพไม่ดี ไม่มีระบบจำกัดขยะที่ดี ไม่มีโทรศัพท์ภายในชุมชน อุปกรณ์ดับเพลิงไม่เพียงพอ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพภายในชุมชน ไม่มีที่นันทนาการและไม่สามารถรองรับต่อความต้องการของคนในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง

5.2 การสรุปผลการวิจัยแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และตอนที่ 3 ศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนวัดญวน โดยสรุปแบบสัมภาษณ์พบว่า

5.2.1 ข้อมูลทั่วไป ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นชายและเป็นหญิงมีจำนวนเท่าๆ กัน มีสถานภาพการสมรสเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาสถานภาพโสดและมีการนับถือศาสนาพุทธ จำนวนผู้ที่อยู่อาศัยแต่ละครอบครัวมีมากกว่า 3 คนขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เป็นครอบครัวขนาดใหญ่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุมากที่สุด รองลงมาเป็นวัยรุ่นและมีผู้สูงอายุ (มากกว่า 60 ปี) น้อยที่สุด ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการศึกษาทำให้ต้องประกอบอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลกระทบต่อรายได้/คน/เดือนที่ต่ำกว่า 4,000 บาทเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ทำให้รายได้/ครอบครัว/เดือนมากกว่า 8,000 บาท ทั้งนี้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีการเก็บสะสมเงินกันพอสมควร ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่เคยเจอปัญหาการไล่ที่อยู่อาศัย และส่วนที่อยู่อาศัยส่วนมากจะเป็นบ้านเช่าและห้องเช่าทำให้ไม่มีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยกันมากนัก เพราะมีรายได้น้อยและไม่ได้เป็นที่อยู่อาศัยของตนเอง

5.2.2 คุณภาพชีวิต ลักษณะชุมชนเป็นชุมชนแออัด และเป็นชุมชนบุกรุกพื้นที่ทางราชการ มีบ้านเช่าและห้องเช่าเป็นส่วนใหญ่ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย การไม่จัดระบบชุมชน การไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ความยากจน ใกล้เคียงท่ามาหากินและความไม่เหมาะสม

กับจำนวนผู้อยู่อาศัยกับขนาดที่อยู่อาศัยทำให้ต้องมีการปรับปรุงคุณภาพบ้านพักอาศัย การขจัดแหล่งเสื่อมโทรม การจัดระบบชุมชน การจัดที่อยู่ให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิก การวางแผนครอบครัวแต่ปัญหาที่สำคัญคือ ยาเสพติดและการพนันที่มีมากในชุมชน ทำให้ต้องมีการกวดขันดูแลจากตำรวจ การให้ความรู้แก่คนในชุมชน การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และทำให้ชุมชนเข้มแข็งและการร่วมมือดูแลกันเอง

5.2.3 การบริการ ภายในชุมชนจะมีสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กและร้านค้าต่างๆ แต่ไม่มีคุณภาพไม่ถูกสุขลักษณะและมีขนาดเล็ก บ้านเรือนแออัด การไม่จัดระบบชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ช่วยเหลือทำให้ต้องการการบริการขั้นพื้นฐานเป็นจำนวนมาก ทั้งสถานฝึกอบรมอาชีพ สถานศึกษา สหกรณ์ออมทรัพย์ สถานดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ร้านค้าต่างๆ ตลอดจนศูนย์บริการชุมชน เป็นต้น

5.2.4 ความสะดวกสบาย การเข้าถึงชุมชนนั้นมีหลายทางแต่ทางเข้า-ออกของชุมชนนั้นไม่สะดวก สภาพทางเดินเท้าในชุมชนนั้นก็มียาเสพติดลักษณะทางเดินเท้าก็คับแคบ มีบริเวณน้ำท่วมขัง การวางสิ่งของขวางทางเดินและทางเดินที่ไม่ต่อเนื่องกันทำให้เกิดปัญหาเป็นส่วนใหญ่ สาเหตุเกิดจากชุมชนมีพื้นที่ติดต่อกันหลายทาง ทางเข้า-ออกคับแคบ การวางสิ่งของขวางทางเข้า-ออกชุมชน คนในชุมชนขาดระเบียบ พื้นที่ชุมชนจำกัด ไม่มีทางระบายน้ำสาธารณะ ไม่รวมมือกันพัฒนา ไม่มีทุนพัฒนาและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ช่วยเหลือทำให้ต้องการขยายทางเข้า-ออกชุมชน ทางเท้าคอนกรีตเดินที่สะดวก การจัดระบบชุมชน ขยายพื้นที่สัญจรภายในชุมชนและทางระบายน้ำสาธารณะ

5.2.5 สิ่งแวดล้อม เนื่องจากสภาพภายในชุมชนเสื่อมโทรมทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมทั้งมีกลิ่นเหม็น มีน้ำท่วมขัง เสียงดังและแสงสว่างไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรงทั้งนี้สาเหตุเกิดจากการทิ้งขยะไม่เป็นที่ ไม่มีทางระบายน้ำ ไม่มีไฟทางเดินชุมชนที่สว่างเพียงพอ การอยู่ใกล้แหล่งการค้า ทำให้ต้องการที่จะพัฒนาระบบการกำจัดขยะ ระบบระบายน้ำ ระบบบ้านเรือน ไฟทางเดินชุมชน และพื้นที่สีเขียว

5.2.6 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เนื่องจากเป็นชุมชนแออัดการวางระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ นั้นไม่มีคุณภาพทั้งทางระบายน้ำ ขยะ โทรศัพท์ ลานอเนกประสงค์ สนามเด็กเล่น ศูนย์บริการชุมชน สาธารณะสุข ระบบไฟฟ้าและระบบประปา ทำให้มีปัญหาสาเหตุส่วนใหญ่คนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา ผู้นำไม่มีประสิทธิภาพ พื้นที่ชุมชนจำกัด หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือทำให้เกิดความต้องการให้คนในชุมชนร่วมมือกันพัฒนา ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ การจัดระบบพื้นที่ภายในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้าช่วยเหลือ

5.3 การอภิปรายผลการวิจัย

5.3.1 คุณภาพชีวิต

ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลูเป็นชุมชนแออัดที่บุกรุกพื้นที่ทางราชการ พื้นที่ชุมชนมีจำกัดไม่สามารถขยายได้ ขาดแคลนที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ใช้วัสดุในการปลูกสร้างบ้านเรือนที่ไม่มีคุณภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชุมชนไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง บริเวณโดยรอบชุมชนติดกับพื้นที่ของเอกชนและสถานที่ราชการหลายหน่วยงานจึงไม่สามารถขยายได้ จำนวนผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีจำนวนมากกว่าที่พักอาศัยทำให้การปลูกสร้างบ้านเรือนติดติดกัน การใช้วัสดุอุปกรณ์ปลูกสร้างบ้านเรือนที่ไม่มีคุณภาพ เพราะผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีรายได้น้อย และเป็นบ้านเช่าเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ไม่มีการปรับปรุงและซ่อมแซมบ้านเรือนทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนเสื่อมโทรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริลักษณ์ แก้วคงยศ. (2535 :16) ชุมชนแออัดตะกอนบางกอก ชุมชนที่ผู้อยู่อาศัยเข้าไปครอบครองพื้นที่ปลูกสร้างอาคารโดยไม่ได้รับคำยินยอมหรือการรับรู้ใดๆ จากเจ้าของที่ดินหรือการไล่ที่จากเจ้าของที่ดินหรือชุมชนที่เข้าไปตั้งอยู่บริเวณที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น ชุมชนที่เข้าไปตั้งอยู่บริเวณเพลิงไหม้ ชุมชนริมคลองและชุมชนริมทางรถไฟเป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริลักษณ์ แก้วคงยศ. (2538 : 35) ชุมชนแออัดตะกอนบางกอก ชุมชนแออัดจะเป็นเขตที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นสูง อาคารสร้างด้วยวัสดุก่อสร้างราคาถูก ง่าย ทั่วอาคารสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ ด้วยไม้ สังกะสีหรือกระดาดแข็งในสภาพที่เรียกว่าหลังคาประชิดกัน ขาดสาธารณูปโภคโดยเฉพาะถนนเข้าสู่บริเวณและภายในบริเวณ ซึ่งจะใช้ไม้กระดานแคบๆ ปูยกทางเดิน เบื้องล่างมีน้ำขังแฉะแฉะไม่ถ่ายเท เพราะบริเวณเดิมเป็นที่ลุ่ม ไม่ได้ปรับปรุงบริเวณก่อนสร้างอาคารที่อยู่อาศัย ภายในตัวอาคารห้องมีจำกัด พื้นที่โล่งมีน้อย ไม่มีพื้นที่โล่งรอบๆ บ้านผู้อยู่อาศัยในชุมชนส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้าง และค้าขายเป็นส่วนใหญ่ เพราะอยู่ใกล้แหล่งการค้า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้อยู่อาศัยในชุมชนไม่มีการศึกษา หรือประสบปัญหาการว่างงานทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขายเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้สอดคล้องกับแหล่งการค้าที่อยู่ใกล้ชุมชนและเป็นแหล่งการค้าขนาดใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเยี่ยม เหลาสะอาด. (2542 : 21) ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแออัดกับการพัฒนาเมืองในเขตพื้นที่ชั้นกลางกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเขตยานนาวา สาทรและบางคอแหลม ชุมชนแออัดมักจะถูกไล่ชิดกับแหล่งงานซึ่งได้แก่ ศูนย์กลางธุรกิจการค้าเมืองหรือย่านอุตสาหกรรม ฉะนั้นพบว่าตามขอบเขตศูนย์กลางธุรกิจจะมีที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยมาอยู่กันหนาแน่น และเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางเข้าถึงศูนย์กลางธุรกิจและการค้าของเมือง และสอดคล้องกับทฤษฎีของ Brain Gooddallin (1974) พบในบุญเยี่ยม เหลาสะอาดม. (2542 : 12) ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแออัดกับการพัฒนาเมืองในเขตพื้นที่ชั้นกลางกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเขตยานนาวา สาทรและบางคอแหลม ปัจจัยที่มีอิทธิพล

ต่อการเลือกที่ตั้งที่อยู่อาศัยได้แก่ รายได้ การเข้าถึงแหล่งงาน โดยผู้มีรายได้ขั้นต่ำจะพยายามมีที่อยู่อาศัยใกล้กับที่ทำงานโดยเฉพาะกรณีทำงานในเขตอุตสาหกรรม เพราะประหยัดค่าเดินทาง ซึ่งอาจจะเสียค่าเช่าบ้านเป็นต้นและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2537 : 207) การจัดทำรายละเอียดของโครงการเพื่อการออกแบบงานสถาปัตยกรรม โดยทั่วไปสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในย่านที่ตั้งเป็นตัวแปรบริบทนี้ ผู้ออกแบบไม่อาจแก้ไขได้ แต่จำเป็นต้องกำหนดไว้ในรายละเอียดโครงการเพื่อใช้พิจารณาในการออกแบบ แม้ว่าได้มีการพิจารณาแล้วในการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ อาจจำเป็นต้องกำหนดไว้ในรายละเอียดโครงการ ทำนองเดียวกัน สำหรับสภาพทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น เช่น ความเชื่อถือ ค่านิยม เอกลักษณ์ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของย่านที่ตั้ง เป็นสิ่งที่มีผลกระทบต่องานออกแบบโดยตรง และจะต้องกำหนดไว้ในรายละเอียดโครงการ

การจัดระบบชุมชน และความไม่เหมาะสมกับจำนวนผู้อยู่อาศัยกับขนาดที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีจำนวนมากจำนวนที่พักอาศัยทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชน ไม่มีการกำหนดพื้นที่ในชุมชนทำให้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเต็มพื้นที่ชุมชน และไม่มีการจัดระบบชุมชนเลย ซึ่งสอดคล้องรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ใช้สอย วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2537 : 232) การจัดทำรายละเอียดของโครงการเพื่อการออกแบบงานสถาปัตยกรรม ในรายละเอียดโครงการเพื่อการออกแบบ ควรกำหนดประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับพื้นที่ใช้สอย ได้แก่ ขนาด รูปร่าง ตำแหน่ง หรือความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ใช้สอย การจัดภายใน การขยายตัวในอนาคต ฯลฯ ของพื้นที่ใช้สอยต่างๆ รายละเอียดความต้องการเกี่ยวกับพื้นที่ใช้สอยเหล่านี้ จะสะท้อนมาจากความต้องการตอบสนองกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในโครงการ ในรายละเอียดโครงการ หากไม่ได้กำหนดรายละเอียดกิจกรรมไว้โดยเฉพาะก็จำเป็นต้องกำหนดไว้ในส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ใช้สอย ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของอาคาร

5.3.2 การบริการ

ชุมชนขาดการบริการขั้นพื้นฐานพอสมควร และขาดคุณภาพ ทั้งสถานรับเลี้ยงเด็กเล็ก สถานฝึกอบรมอาชีพ สหกรณ์ออมทรัพย์และร้านค้าต่างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริการขั้นพื้นฐานที่ไม่มีคุณภาพทั้งสถานรับเลี้ยงเด็กที่มีขนาดเล็กและไม่มีคุณภาพไม่ถูกสุขลักษณะที่ดี ไม่มีงบประมาณที่จะมาพัฒนา ไม่มีสถานฝึกอบรมอาชีพ สหกรณ์ออมทรัพย์ ศูนย์บริการชุมชน และคนในชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญ ไม่มีงบประมาณที่จะมาพัฒนาจัดตั้งขึ้น และร้านค้าต่างๆ ที่บริการในชุมชนที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีองค์ประกอบชุมชนเมืองที่น่าอยู่สำนักผังเมือง.(2542 : 2) ชุมชนเมืองที่สมบูรณ์แบบที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของการใช้ชีวิตประจำวันโดยครบครันการรวมศูนย์บริการทั้งในส่วนภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งสำนักงานเขต

โรงพยาบาล สถานศึกษา ร้านค้าและการบริการต่างๆ ด้วยการเดินทางเพียงเล็กน้อยภายในชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการบริการจากภายนอกขณะเดียวกันยังสามารถให้บริการในพื้นที่โดยรอบ เพื่อลดปัญหาการเดินทางเข้าไปยังพื้นที่เมืองชั้นในอีกด้วย และสอดคล้องกับทฤษฎีของการเคหะแห่งชาติพบใน ชมชื่น จันทรสมบูรณ์. (2538 : 104) การศึกษาเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนแออัดริมคลองในกรุงเทพมหานคร แนวทางการพัฒนาระดับชุมชน

- การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นเงินทุนสงเคราะห์หรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในการที่จะพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยของตนหรือการเลี้ยงชีพ
- มีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นเพื่อเพิ่มความระมัดระวังในการทำงานของผู้มีรายได้น้อยซึ่งจะส่งผลการยกฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัวได้
- ส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาภายในชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น มีความคิดและมุมมองที่กว้างขึ้นอีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพที่มีรายได้สูงขึ้น
- ผลักดันให้องค์กรประชาชนในรูปคณะกรรมการชุมชนในทุกๆ ชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนของคนในชุมชนที่จะประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดการให้ความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอกอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ดีขึ้น

5.3.3 ความสะดวกสบาย

สภาพทางเข้า-ออกชุมชนนั้นไม่สะดวกเกิดจากการไม่วางระบบชุมชน ทั้งทางเดินคับแคบ การวางสิ่งของขวางทางเดิน ชุมชนขาดระเบียบและพื้นที่ชุมชนจำกัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพทางเข้า-ออกชุมชนที่มีขนาดเล็ก และติดกับทางเท้าสาธารณะการเข้าถึงชุมชนนั้นสะดวกสบายภายในชุมชนไม่มีการจัดระบบบ้านเรือน การวางสิ่งของขวางทางเดินชุมชน และการจัดระบบชุมชนที่ไม่ดีเลยปล่อยปะละเลย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีองค์ประกอบชุมชนเมืองที่น่าอยู่สำนักงานผังเมือง. (2545 : 3) เป็นชุมชนเมืองที่มีความคล่องตัวในการเดินทางมีระบบขนส่งสาธารณะที่มีประสิทธิภาพสำหรับการเดินทางทั้งภายในและระหว่างชุมชน มีการวางแผนการจัดระบบชุมชนที่ดี โดยกำหนดแผนการใช้ที่ดินไว้ล่วงหน้าอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน

5.3.4 สิ่งแวดล้อม

ชุมชนไม่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้เป็นแหล่งเสื่อมโทรม ทั้งกลิ่นเหม็น น้ำท่วมขัง เสียงดัง แสงสว่างไม่เพียงพอและไม่มีพื้นที่สีเขียว ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนและสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพแวดล้อมในชุมชนไม่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมทำให้เป็นแหล่งเสื่อมโทรม เพราะบริเวณโดยรอบชุมชนติดกับพื้นที่เอกชนและสถานที่หน่วยงาน

ราชการต่างๆ ทำให้พื้นที่ข้างเคียงสร้างกำแพงคอนกรีตสูงทำให้การระบายอากาศในชุมชนไม่ดี มีกลิ่นอับชื้น เหม็น แสงสว่างส่องไม่ถึง ชุมชนเกิดเสียงดัง น้ำท่วมขังภายในชุมชน ไม่มีทางระบายน้ำ บางส่วนมีท่อน้ำอุดตัน และไม่มีพื้นที่ว่างภายในชุมชน ทำให้สภาพแวดล้อมภายในชุมชนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2535 : 1) คุณภาพของธรรมชาติอันได้แก่ สัตว์ พืช และทรัพยากรธรรมชาติฯ และสิ่งที่มนุษย์กระทำขึ้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชน และความสมบูรณ์สืบไปต่อมนุษยชาติ และสอดคล้องกับทฤษฎีองค์ประกอบชุมชนเมืองที่น่าอยู่. (2545 : 3) เป็นชุมชนเมืองที่มีการวางแผนจัดการด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการจัดพื้นที่สีเขียวในลักษณะสวนสาธารณะ สวนหย่อม สนามเด็กเล่น การกระจายที่อยู่อย่างเหมาะสม และแบ่งกลุ่มกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดมลภาวะออกจากชุมชน รวมทั้งมีระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบการจัดเก็บขยะที่มีประสิทธิภาพ

5.3.5 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ชุมชนนั้นไม่มีการวางระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมทั้งระบบไฟฟ้า ประปา การระบายน้ำ ท่อน้ำอุดตัน น้ำท่วมขัง ดับเพลิง ขยะ ยาสามัญประจำชุมชน ลานอเนกประสงค์ สนามเด็กเล่น ศูนย์บริการชุมชนและสาธารณสุข คนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาครัฐไม่รับผิดชอบและผู้อยู่อาศัยไม่มีงบประมาณที่จะพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ทั้งระบบไฟฟ้าและประปาที่มี และบางพื้นที่ยังไม่มีเป็นของตนเองต้องต่อจากบ้านข้างเคียง น้ำท่วมขังภายในชุมชนเกิดจากพื้นที่อยู่ต่ำกว่าถนนสาธารณะ การทิ้งขยะที่ไม่เป็นที่และเกิดกลิ่นเหม็น ไม่มีถังขยะชุมชน ไม่มีการตรวจคุณภาพยาสามัญประจำชุมชน และระบบดับเพลิงชุมชน ไม่มีศูนย์บริการชุมชนและให้บริการสาธารณสุขใกล้เคียง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีองค์ประกอบชุมชนเมืองที่น่าอยู่. (2545 : 3) การเป็นชุมชนเมืองที่มีการจัดระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์ทั้งระบบโครงข่ายถนนที่เข้าถึงที่ดินทุกแปลง ระบบขนส่งมวลชน ระบบระบายน้ำ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เป็นต้น อีกทั้งยังได้จัดเตรียมการบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข ที่ทำการไปรษณีย์ สถานีตำรวจ ศูนย์บริการชุมชน และลานอเนกประสงค์ เป็นต้น

5.4 ข้อเสนอแนะแนวทางการวางผังพื้นที่ที่เหมาะสมกับชุมชน

ข้อเสนอแนะแนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจุบัน ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน เพื่อเสนอแนะในการจัดวางผังพื้นที่ของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยเนื้อหาทั้งหมดได้สอดคล้องเนื้อหาทางด้านพฤติกรรม เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน

5.4.1 การวางผังพื้นที่ชุมชน

ได้มีการสำรวจสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนทั้งหมด พบว่าพื้นที่มีระดับต่ำกว่าถนนสาธารณะ จึงต้องมีการปรับพื้นที่ก่อน ต่อจากนั้นได้ทำการจัดวางผังใหม่ทั้งหมดในที่ดินเดิมให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน และพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ในชุมชนและได้ศึกษาประเภท ขนาดของครอบครัวตามกลุ่มที่ได้อาศัยอยู่จริงตามพื้นที่ของชุมชนได้เป็น 3 กลุ่มตัวอย่าง รวมถึงได้มีการศึกษาอาคารตัวอย่างจากโครงการของการเคหะแห่งชาติ จึงได้กำหนดรูปแบบการจัดวางผังพื้นที่ของชุมชนเป็นอาคารชุดพักอาศัยสูง 5 ชั้น เป็นจำนวน 6 อาคาร เพราะพื้นที่ชุมชนได้อยู่ในบริเวณพื้นที่ที่มีราคาสูง ใกล้แหล่งธุรกิจการค้าที่สำคัญ รวมถึงได้มีการเว้นที่ว่าง ทางสัญจรที่สะดวก การคมนาคม สิ่งแวดล้อม สาธารณูปโภคและสาธารณูปการสำหรับคนในชุมชน

5.4.2 คุณภาพชีวิต (รูปแบบอาคาร)

อาคารชุดพักอาศัย ได้มีการศึกษาอาคารตัวอย่างที่เหมาะสมกับชุมชนและได้มีการแบ่งประเภทผู้ที่พักอาศัยในชุมชนเป็น 3 กลุ่มตัวอย่างตามความจริงที่ได้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ คือ 1. ครอบครัวขนาดเล็ก 2. ครอบครัวขนาดกลาง และ 3. ครอบครัวขนาดใหญ่ โดยขนาดพื้นที่ของห้องชุด ได้ศึกษาจากอาคารตัวอย่างและทำการออกแบบให้เหมาะสมกับบริเวณพื้นที่ที่ได้กำหนดเป็น 3 กลุ่มอาคารกับชุมชน ดังนี้

ลำดับ	ขนาดครอบครัว	รายละเอียดภายในห้อง			
		เอนกประสงค์	ห้องนอน	ห้องน้ำ	ระเบียง
1.	ขนาดเล็ก	1	-	1	1
2.	ขนาดกลาง	1	1	1	1
3.	ขนาดใหญ่	1	2	1	1

ส่วนรูปแบบอาคารภายนอกได้ออกแบบอาคารเป็นอาคารสูง 5 ชั้น มีบันไดหลัก และบันไดหนีไฟ รวมถึงระบบป้องกันอัคคีภัยทุกชั้น และมียามรักษาความปลอดภัยทุกจุด บริเวณทางขึ้น-ลงอาคาร เพื่อป้องกันคนที่อาศัยอยู่ในอาคารเพื่อป้องกันชีวิตและทรัพย์สิน สำหรับการคัดเลือกผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน เป็นใช้วิธีการจับฉลากเลือกห้องพักอาศัยตามขนาดครอบครัว

5.4.3 การบริการ มีการพัฒนารูปแบบโดยให้ส่วนบริการทั้งหมดอยู่ในอาคารเดียวกันทั้งหมดเพื่อสะดวกต่อการติดต่อสื่อสารสำหรับคนในชุมชน โดยเป็นอาคาร 2 ชั้นโดยชั้นล่างแบ่งเป็นสถานรับเลี้ยงเด็กเล็ก สถานฝึกอบรมอาชีพและศูนย์บริการชุมชน ส่วนบริเวณชั้นบนมีส่วนของสหกรณ์ออมทรัพย์โดยทั้งหมดนี้เป็นบรรทัดฐานสำหรับชุมชนในปัจจุบัน

5.4.4 ความสะดวกสบาย

1. **ป้ายทางเข้า-ออกชุมชน** มีลักษณะการออกแบบที่อยู่ตามจุดทางเข้า-ออกชุมชนทั้ง 3 ทาง เพราะเป็นการสื่อความหมายของชุมชนที่ชัดเจน
2. **ป้ายสื่อความหมายชุมชน** มีลักษณะอยู่ตามจุดบริเวณทางขึ้นอาคารทุกอาคาร และบริเวณพื้นที่ว่างของชุมชนเพื่อเป็นการคอยบอกข่าวสารของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. **ทางเดินชุมชน** มีลักษณะทางเดินชุมชนเป็นทางเดินภายนอกอาคาร และพื้นที่ว่างระหว่างอาคารได้มีการออกแบบทางเชื่อมสำหรับการสัญจร และมีทางเชื่อมสำหรับผู้สูงอายุที่มีราวเหล็กสำหรับผู้สูงอายุอีกทางหนึ่งด้วย ส่วนทางเดินภายนอกอาคารนั้นได้มีการพัฒนารูปแบบให้เรียบร้อย

5.4.5 **สิ่งแวดล้อม** ได้มีการกำหนดพื้นที่เว้นว่างสำหรับชุมชนโดยมีพื้นที่เว้นว่างระหว่างอาคารชุดทุกจุด โดยพื้นที่เว้นว่างระหว่างอาคารชุดจะเป็นลานกว้างและมีต้นไม้ขนาดเล็กขนาดพื้นที่ชุมชน และจัดเตรียมพื้นที่สีเขียวหลักไว้ โดยพื้นที่สีเขียวหลักนี้มีรูปแบบที่เหมาะสมกับคนในชุมชนเพราะใกล้กับส่วนบริการชุมชน และส่วนบริการชุมชนสามารถใช้พื้นที่สำหรับเป็นห้องเรียนสำหรับคนในชุมชนได้ด้วย

5.4.6 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

1. **ระบบกำจัดขยะ** มีการออกแบบให้เหมาะสมกับขยะในปัจจุบันโดยมีการแบ่งแยกชนิดขยะออกเป็น 4 ชนิด ทั้งขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะอันตราย และขยะรีไซเคิล (Recycle) และถังขยะส่วนใหญ่จะเป็นของรัฐบาล แบบที่มีล้อไว้สำหรับเข็นได้สะดวกในการเคลื่อนย้ายขยะออกจากชุมชนได้โดยเร็ว
2. **ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง** มีการออกแบบให้เหมาะสมโดยใช้หลอดฟลูออเรสเซนต์ชนิดแบบประหยัดไฟวางระบบไฟฟ้าติดกับอาคารทุกระยะ 8 เมตร และมีระบบไฟฟ้าตามทางเดินชุมชนที่เป็นไฟสนามวางตามจุดที่เหมาะสม
3. **ระบบบำบัดน้ำเสีย** มีการออกแบบให้เหมาะสมกับอาคารโดยอาคารชุดนั้นใช้ระบบอาคารขนาดใหญ่ คือมีถังกรองและบ่อกรองอากาศ ส่วนระบบอาคารขนาดเล็กเป็นระบบถังกรองแบบแพคเกจจ (Package Filter System)
4. **ระบบน้ำใช้และถังเก็บน้ำ** มีการออกแบบให้เหมาะสมกับอาคารโดยอาคารชุดนั้นได้มีถังเก็บน้ำใต้ดินและถังเก็บน้ำบนอาคารโดยมีปั๊มเป็นตัวควบคุมดูแลระบบบนอาคารทั้งหมด ส่วนระบบน้ำส่วนอื่นก็มีถังเก็บน้ำสำหรับชุมชนเพื่อเอาไว้สำหรับรดต้นไม้ และทำความสะอาดพื้นที่ชุมชน
5. **ระบบโทรศัพท์** มีการใช้ระบบของทางรัฐบาล แต่มีการกำหนดรูปแบบและความเหมาะสมสำหรับการใช้งาน เช่น ตู้โทรศัพท์ขององค์การฯ หรือ เทเลคอม
6. **ระบบดับเพลิง** มีการใช้ระบบดับเพลิงทั้งระบบเปียกและระบบแห้ง และมีระบบตรวจจับควัน ระบบสปริงเกอร์ และมีระบบท่อดับเพลิงไว้ด้านหน้าอาคารทุกอาคาร

7. ระบบรักษาความปลอดภัย มีการวางตู้ยามไว้ตามจุดทางเข้า-ออกของชุมชน โดยจะมีเวรยามคอยเดินตรวจตราเป็นระยะๆ ทุก 30 นาที เพื่อความปลอดภัยของคนในชุมชน

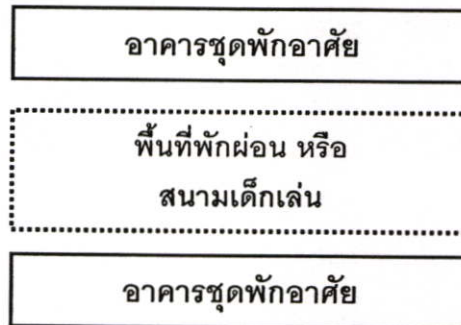
8. ระบบท่อระบายน้ำชุมชน มีการวางบ่อบำบัดทุกๆ ระยะ 4 เมตร และสามารถเปิดซ่อมบำรุงได้ระบบการไหลของน้ำใช้เป็นระบบน้ำล้นระหว่างบ่อบำบัดหนึ่งไปอีกบ่อบำบัดหนึ่งระบบนี้เป็นระบบที่เหมาะสมกับชุมชน และไม่กินพื้นที่สักเท่าไหร่ รวมถึงสามารถป้องกันน้ำที่ไหลกลับสู่ชุมชนได้อีกวิธีหนึ่งด้วย

ส่วนระบบอื่นๆ นั้นทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล สาธารณสุข สถานีตำรวจ ได้มีอยู่ใกล้เคียงกับบริเวณชุมชนสามารถให้บริการได้

5.5 แนวความคิดในการออกแบบวางผังพื้นที่

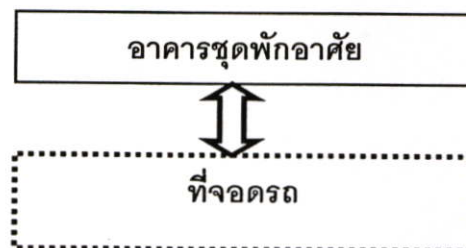
จากการศึกษาวิจัย เรื่องแนวความคิดในการออกแบบวางผังพื้นที่ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูล และสรุปแนวความคิดในการออกแบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.5.1 การกำหนดพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร (Open Space) เพื่อให้เกิดกิจกรรม อีกทั้งยังช่วยให้ผู้พักอาศัยเกิดสังคม และความสามัคคีในหมู่คณะ เช่น พื้นที่พักผ่อน, สนามเด็กเล่น เป็นต้น

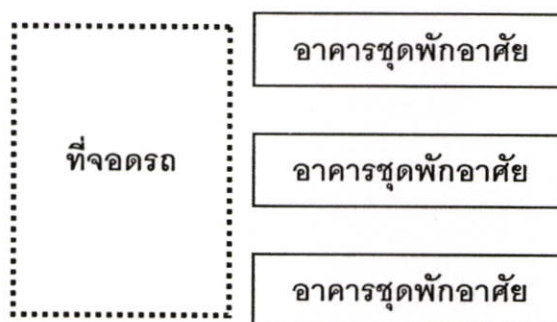
ภาพที่ 5.1 แสดงการจัดพื้นที่กิจกรรมด้านหน้าอาคาร

5.5.2 การจัดพื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคาร เพื่อการเข้า-ออกที่สะดวก และกำหนดทางเข้าหลัก (Main Entrance) เพียงจุดเดียว เพื่อการควบคุมที่ดี

ภาพที่ 5.2 แสดงการจัดพื้นที่กิจกรรมจอดรถ และทางเข้า-ออกอาคาร

5.5.3 การจัดวางตัวอาคารให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อความสวยงาม และยังทำให้ แสงแดดส่องถึงตัวอาคารได้อีกทางหนึ่งด้วย ช่วยป้องกันการอัปเดตขึ้นแก่ตัวอาคาร

ภาพที่ 5.3 แสดงการจัดวางตัวอาคารที่เป็นระบบ

5.5.4 การแบ่งแยกทางเดินระหว่างคนกับรถ เพื่อความปลอดภัย รวมถึงมีสิ่งปกคลุม และสามารถปกคลุมแดดและฝนได้อีกด้วย

5.5.5 การกำจัดขยะออกจากตัวอาคาร โดยมีถังขยะรวม เพื่อรอการจัดเก็บอยู่ภายนอกอาคาร โดยกำหนดตำแหน่งพื้นที่ไว้ห่างจากอาคาร

5.5.6 ระบบการเดินสายไฟฟ้า โทรศัพท์ ระบบระบายน้ำ และอื่นๆ ลงใต้ดิน เพื่อความเป็นระเบียบ สวยงาม โดยสามารถเปิดทำการซ่อมบำรุงได้

5.5.7 ระบบประปาภายในอาคารจะมีถังเก็บน้ำสำรองฝังไว้ใต้ดิน และบนพื้นชั้นดาดฟ้า รวมถึงติดตั้งเครื่องสูบน้ำไว้ควบคุม

5.6 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพปัจจุบัน ศึกษา ปัญหาและสาเหตุของปัญหา ศึกษาความต้องการที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน เพื่อเสนอแนะในการจัดวางผังพื้นที่ที่เหมาะสมกับชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู โดยเนื้อหาทั้งหมดได้สอดแทรก เนื้อหาทางด้านพฤติกรรม เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน

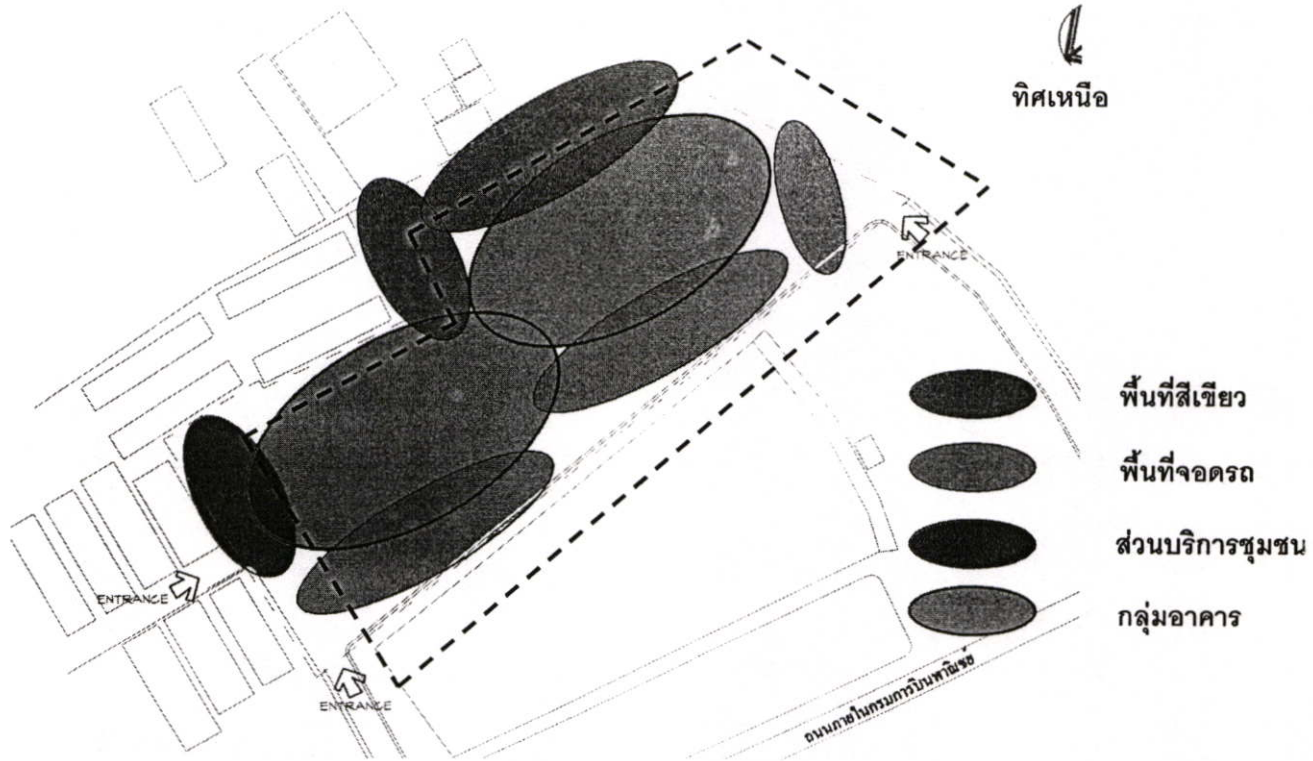
5.6.1 เสนอแนวทางในการจัดให้ชุมชนได้ขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนแออัดและขึ้นอยู่กับการเคหะแห่งชาติต่อไป

5.6.2 เสนอแนวทางและเทคนิคการก่อสร้างที่เหมาะสมกับชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู ในอนาคตต่อไป

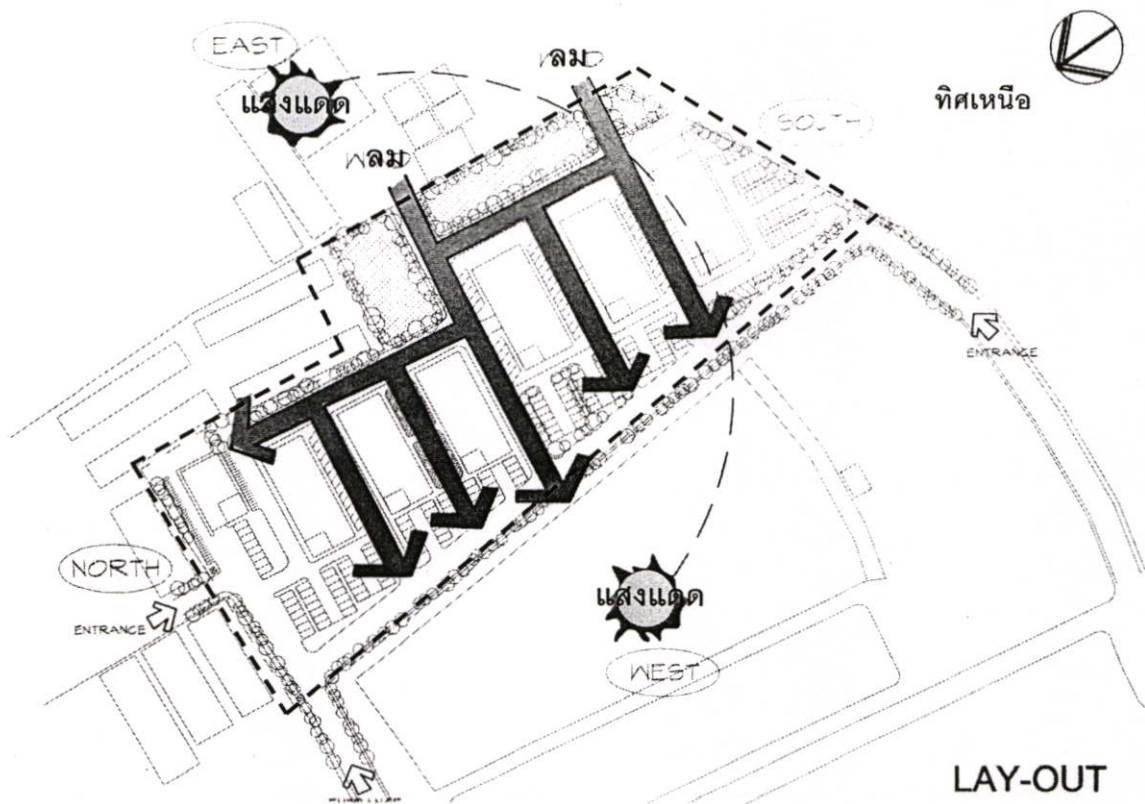
5.6.3 เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์มากขึ้น ควรทำการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับเฟอร์นิเจอร์ หรือ เครื่องเรือนที่สามารถใช้ประโยชน์ได้สูงสุด และยืดหยุ่นต่อการใช้งานได้อีกด้วย

นำเสนอภาคผลงานออกแบบทางสถาปัตยกรรม

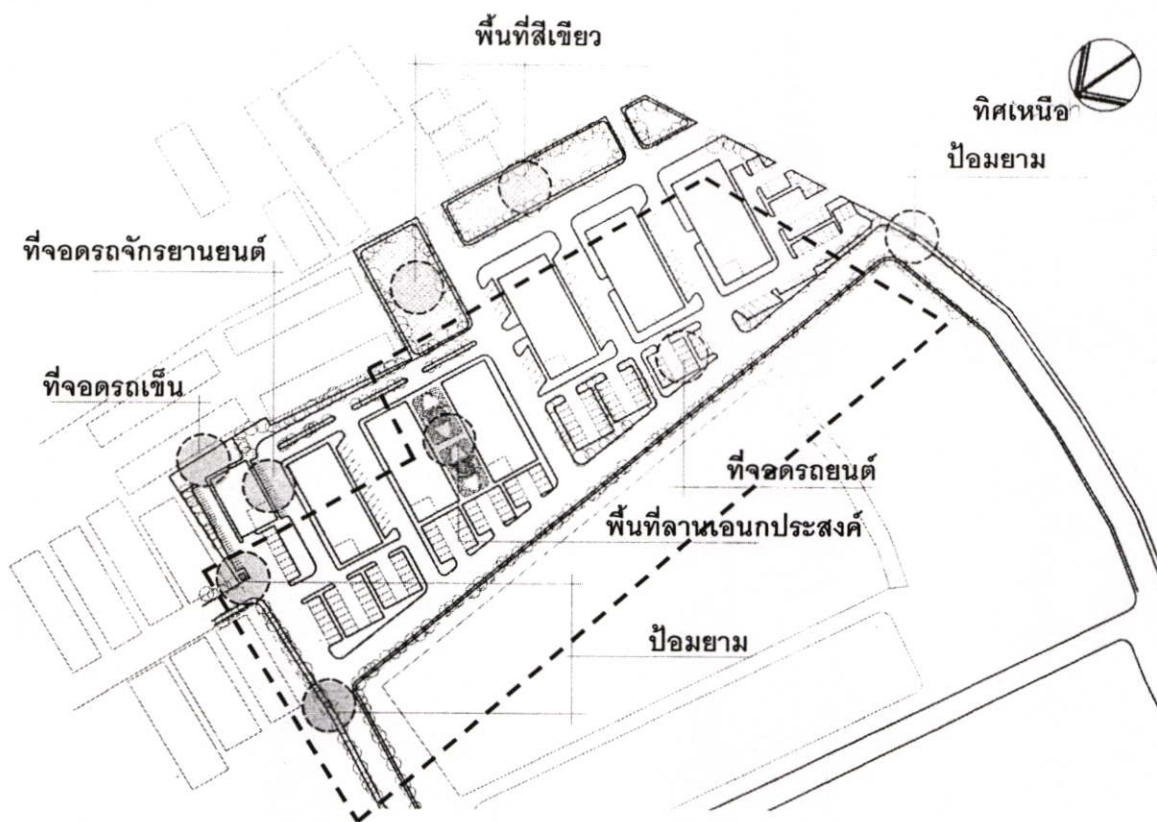
การวิเคราะห์ผังพื้นที่ชุมชน

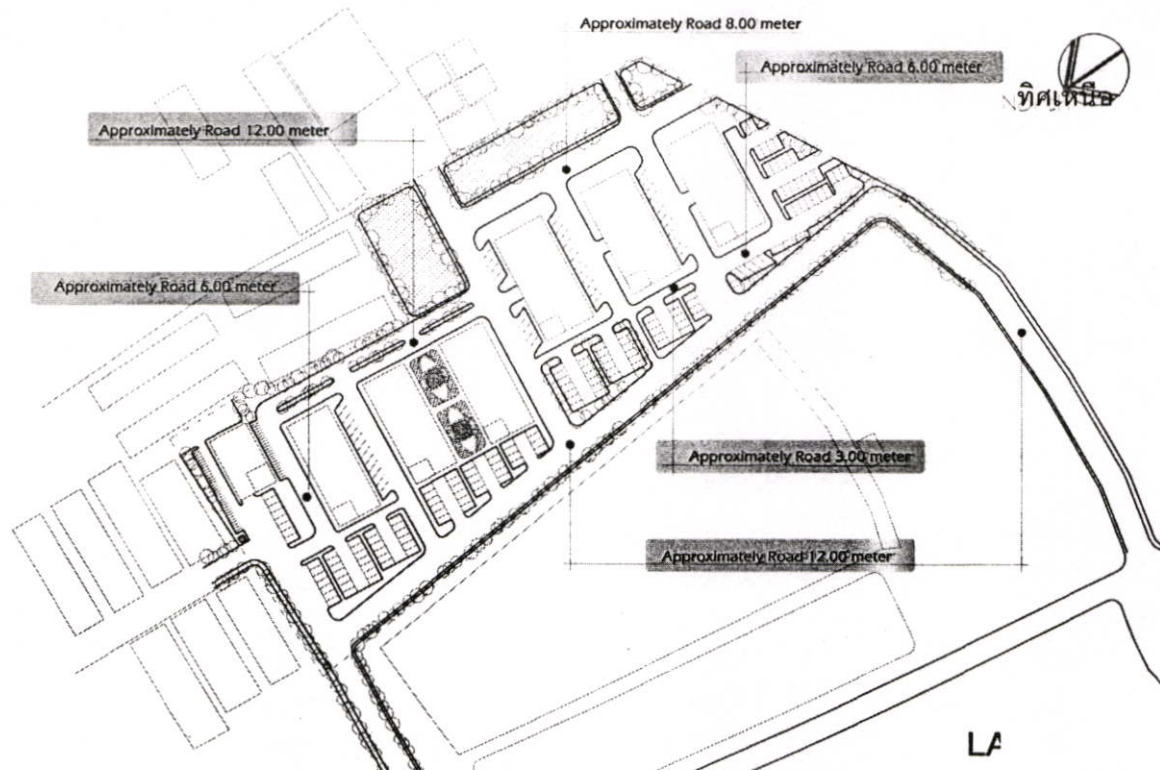
ภาพที่ 5.4 แสดงแนวความคิดในการออกแบบ

ภาพที่ 5.5 แสดงแนวความคิดในการออกแบบทิศทางลม และแดด

ภาพที่ 5.6 แสดงแนวความคิดในการออกแบบผังพื้นที่ชุมชน

ภาพที่ 5.7 แสดงขนาดความกว้างของถนนภายในผังพื้นที่ชุมชน

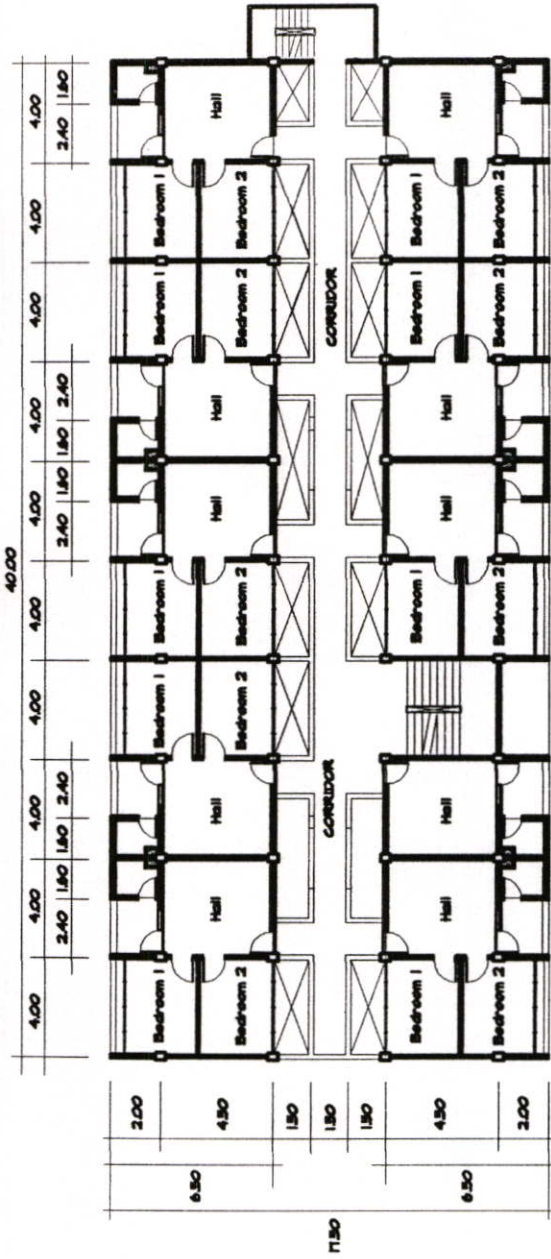

2nd - 5th FLOOR PLAN

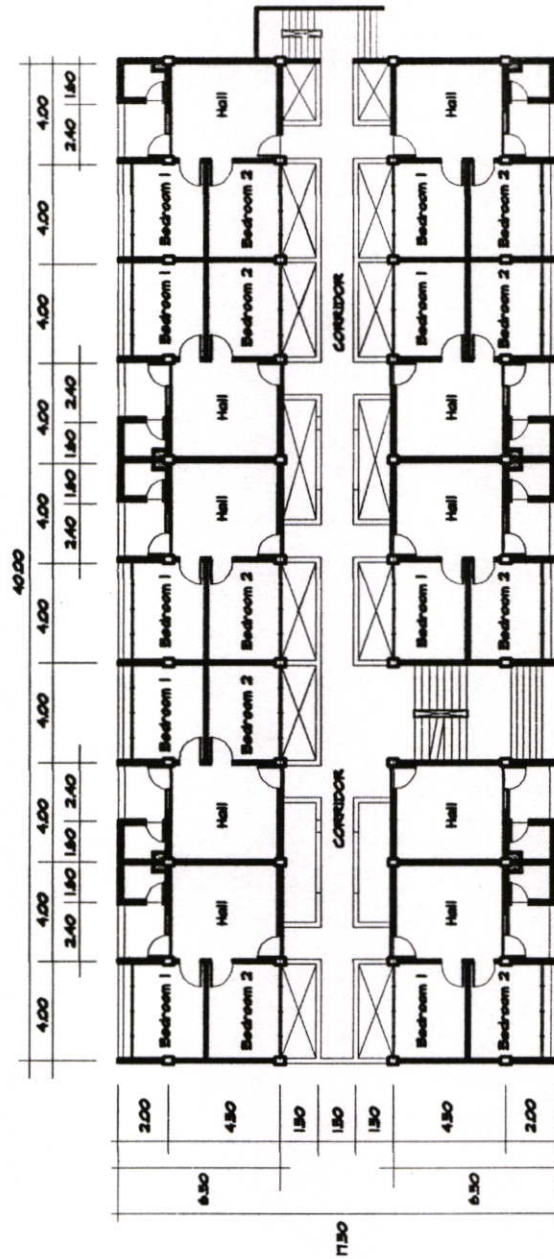

1st FLOOR PLAN

TYPE B

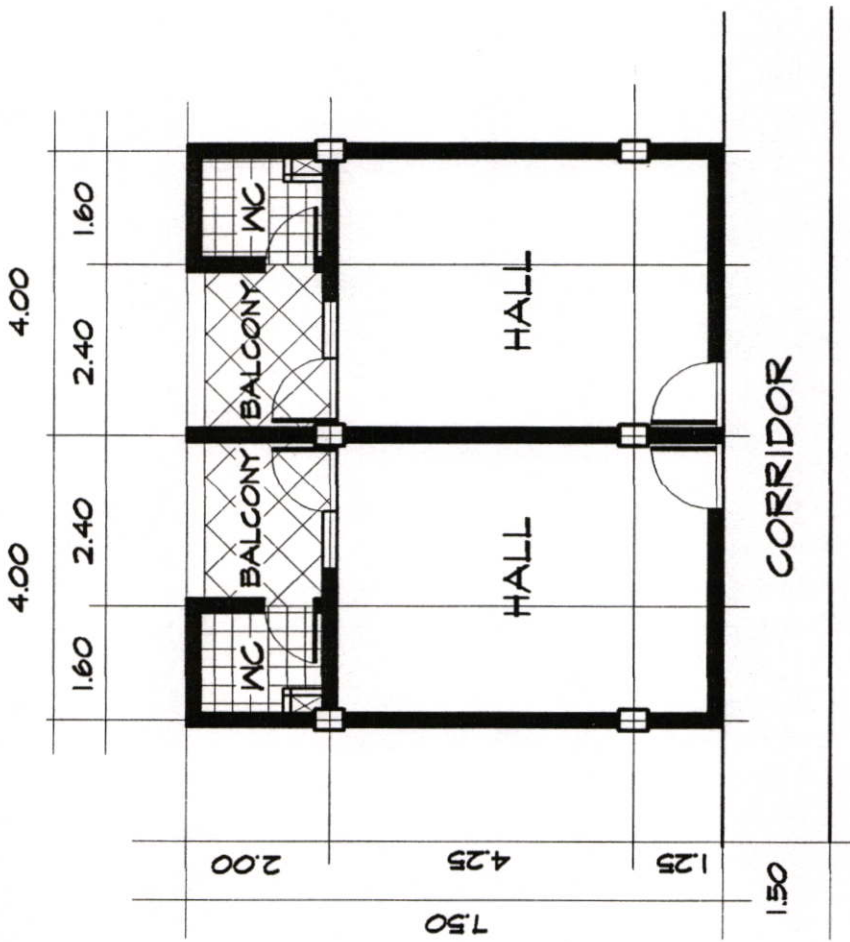

2nd - 5th FLOOR PLAN

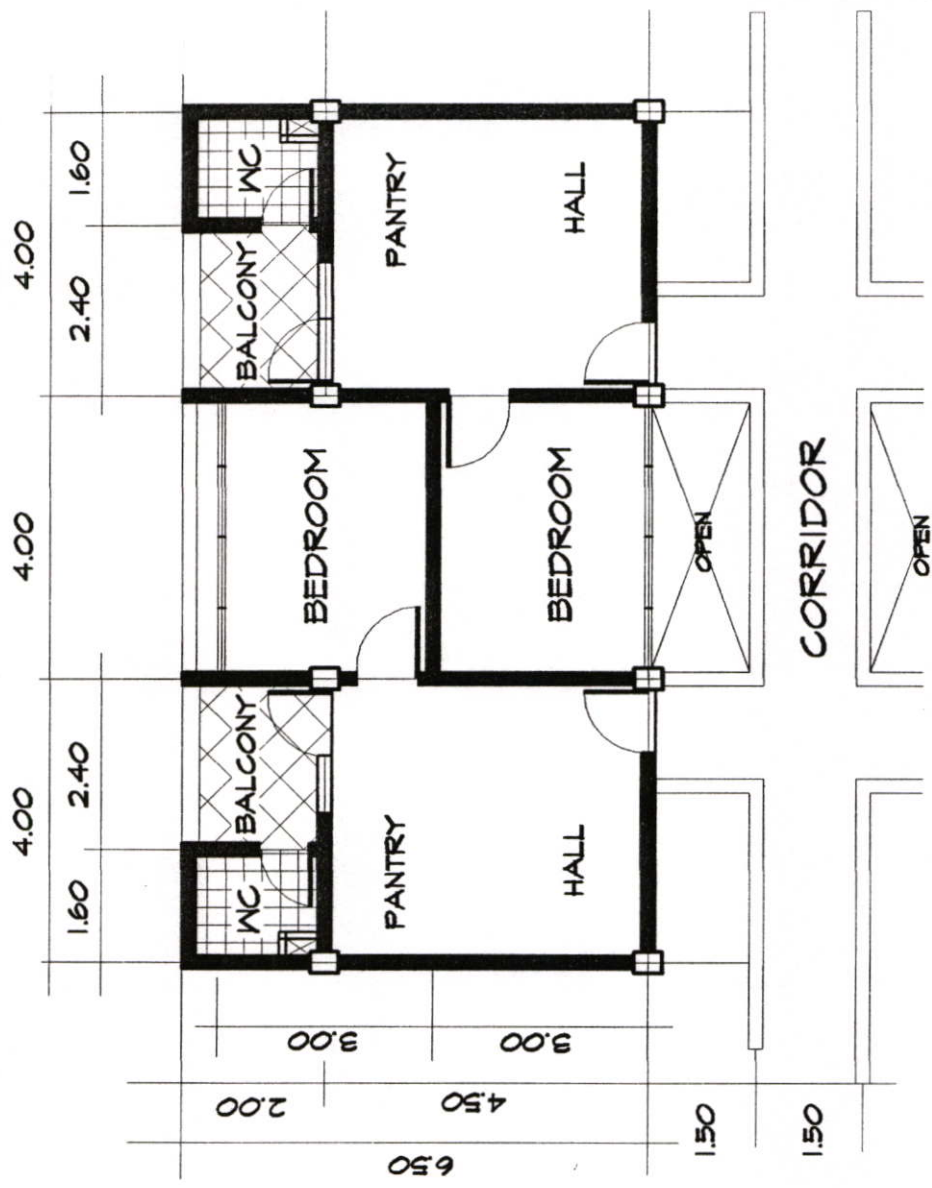
1st FLOOR PLAN

TYPE C

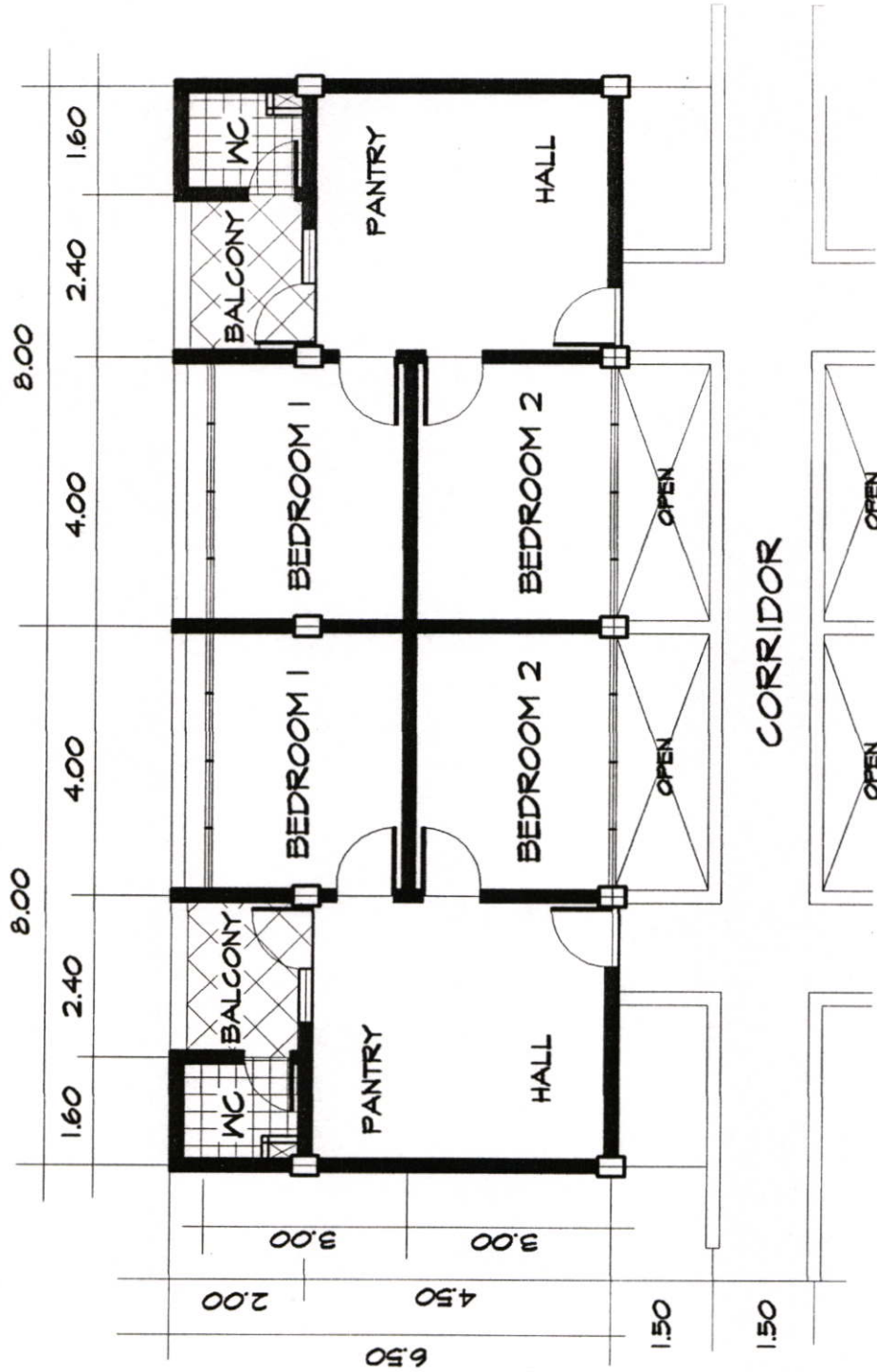
TYPE A (STUDIO)

@30 Sq. meter

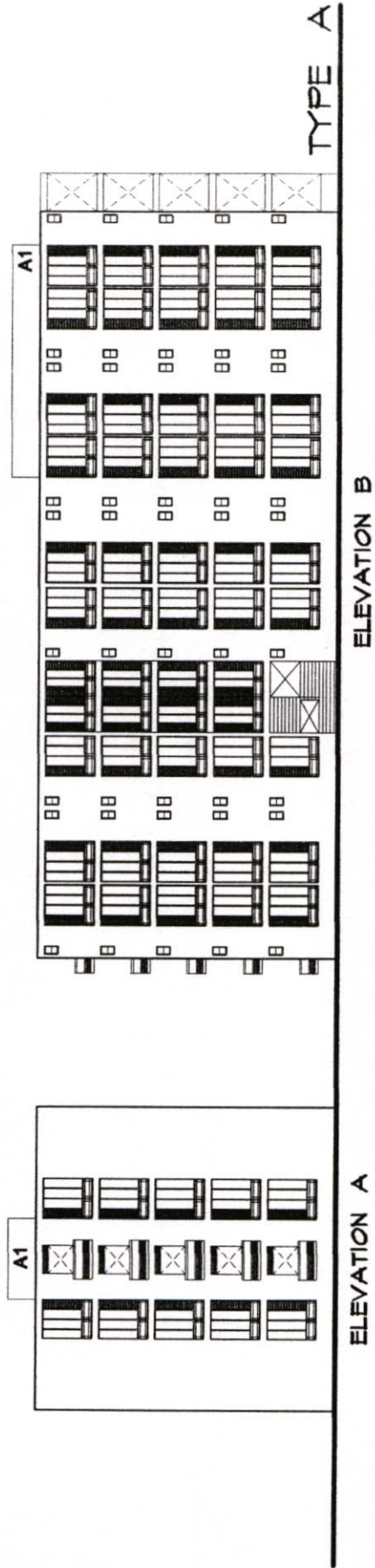
TYPE B

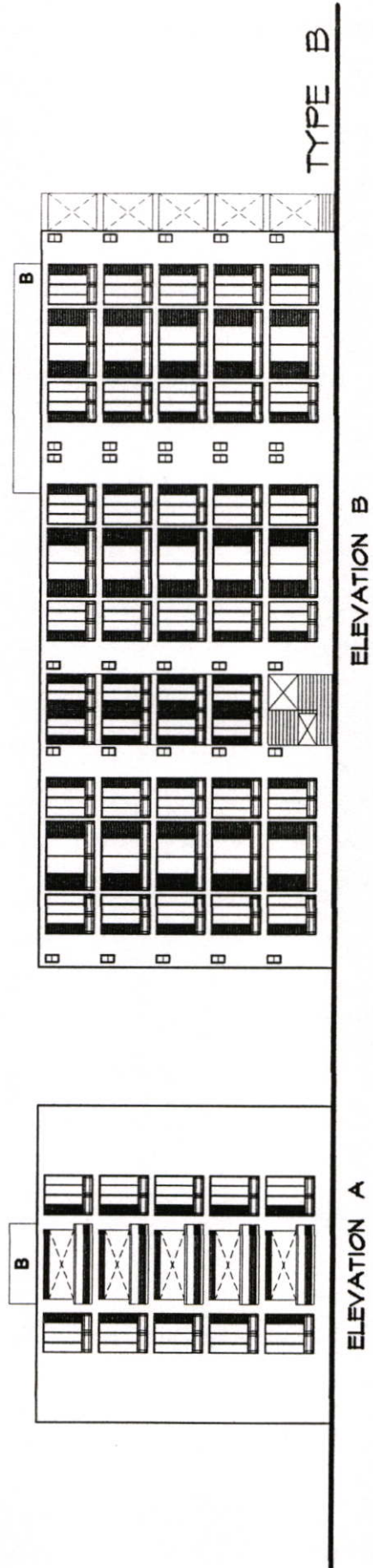
@38 Sq.meter

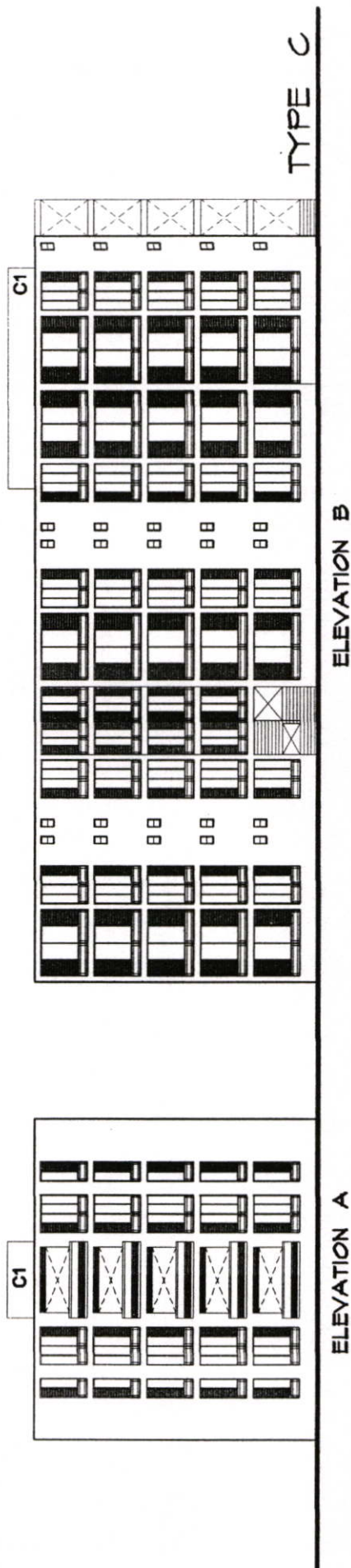

TYPE C

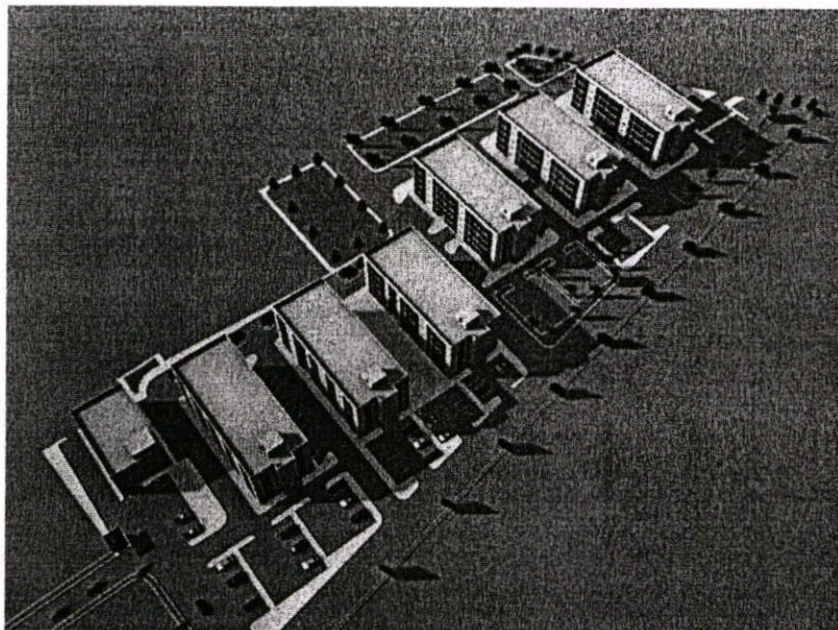
@52 Sq.meter

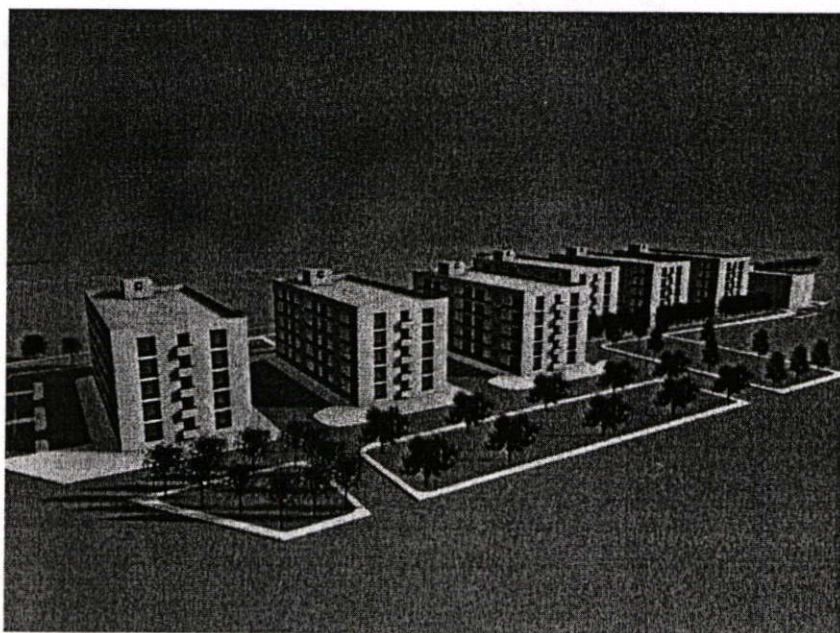

ทัศนียภาพของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

ภาพที่ 5.8 แสดงทัศนียภาพมุมมองสูงของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

ภาพที่ 5.9 แสดงทัศนียภาพด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

ภาพที่ 5.10 แสดงทัศนียภาพด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

ภาพที่ 5.11 แสดงทัศนียภาพด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

ภาพที่ 5.12 แสดงหุ่นจำลองโครงการชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู

บรรณานุกรม

- กรมศิลปกรร่วมกับมูลนิธิซีเมนต์ไทย. 2539. กรุงเทพฯ 2489-2539. จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชสยามินทราธิราช ในวโรกาสทรงครองราช
สิริราชสมบัติครบ 50 ปี.
- กรุงเทพฯ. 200 ปี รัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : ดี แอนด์ เอส. (มปป.).
- การเคหะแห่งชาติ. 2534. การปรับปรุงชุมชนแออัด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประมวลศิลป์.
- ชวอน พลตรี. 2529. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. สกลนคร : สำนักส่งเสริมวิชาการ
วิทยาลัยครูสกลนคร
- คณะกรรมการจัดทำเอกสารพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร. 2539. เอกสารการพัฒนาชุมชน
ของกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. 2543. วารสารวิชาการ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จันทิมา ฉัตรไชยสิทธิกุล. 2529. การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัดในกทม..
วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต การวางแผนภาคและเมือง บัณฑิต
วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. 2520. ทฤษฎีเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ
- ชมชื่น จันทรมบูรณ์. 2538. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนแออัด
ริมคลองในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต
การวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. 2538. เศรษฐศาสตร์สำหรับนักวางแผนภาค. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. 2539. กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงสังคมในประเทศไทย
กำลังพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรชา บัณฑิตชาติ. 2533. การศึกษาลักษณะที่ตั้งชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง
กรณีศึกษาเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต การวางแผน
ภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. 2541. รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินการ
ขององค์กรพัฒนาเอกชน : ศึกษาเฉพาะกรณีกฎหมายและระเบียบต่างๆ ที่เป็น
อุปสรรคต่อการพัฒนา. จัดพิมพ์บริษัท พี. เพรส จำกัด. กรุงเทพฯ
- บุญเยี่ยม เหลาสะอาด. 2533. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแออัดกับการพัฒนาเมืองใน
เขตพื้นที่ชั้นกลางกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเขตยานนาวา สาทรและบางคอแหลม.
วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต การวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ประชา อัจฉริยะบุญยงค์. 2547. การกำหนดรูปแบบการจัดวางผังบริเวณชุมชนวัดญวน. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- ประภาภัทร สุวรรณมาศ. 2527. การขยายตัวของกรุงเทพมหานครที่มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตชุมชนแออัด. ใน สมพงษ์ พัดปุย. สภาพสิทธิของสลัม. หน้า 91-114.
- ผังเมืองรวม. ทฤษฎีและความรู้ทางด้านผังเมือง. กรุงเทพฯ : กรมการผังเมือง. (มปป.)
- พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์. 2543. การวางผังและการออกแบบกายภาพชุมชน. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 163-178.
- พิทักษ์ พานแก้ว. 2546. การพัฒนาสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนบ้านกล้วยใต้ทางด่วน อางณรงค์-คลองเตย. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- รายงานการวิจัย. 2541. คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. 2537. การจัดทำรายละเอียดของโครงการเพื่อการออกแบบงานสถาปัตยกรรม. คณะสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 4.
- สมพงษ์ พัดปุยและคณะ. 2527. สภาพสิทธิของสลัมมองแง่เศรษฐกิจสังคมและการพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- สิริลักษณ์ แก้ววงยศ. 2533. ชุมชนแออัดตะกอนบางกอก. จัดพิมพ์ศิลปะบรรณสาร. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- สุพร เลิศสกุลจินดา. 2535. บทบาทและหน้าที่ของประชาชนและองค์กรประชาชนในการพัฒนาชุมชนแออัด วิเคราะห์เชิงพฤติกรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์. 2537. การออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชน. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. พิมพ์ครั้งที่ 2
- โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์. 2535. เศรษฐกิจ สังคมของชุมชน. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- โสภณ พรโชคชัย. 2528. 1020 สำนักวิจัยและปฏิบัติการชุมชนเมือง (วป.ชม.). จัดพิมพ์โดยศูนย์อาสาสมัครญี่ปุ่นในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1
- สำนักงานเขตสาทร. 2548. เอกสารชุมชนเขตสาทร. ฝ่ายพัฒนาชุมชน.
- สำนักผังเมือง. 2544. การจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาเมือง. กองจัดรูปที่ดินและฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

- สำนักผังเมือง. 2544. **วิธีการพัฒนาเมือง**. กองจัดรูปที่ดินและฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร.
- สำนักผังเมือง. 2544. **ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ในเขตกรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2502-2542)**. กองจัดรูปที่ดินและฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร.
- หทัย น้อยนิยม. 2530. **การเปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง และที่ไม่ได้รับการปรับปรุง เขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ มหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- อรวรรณ สุทธางกูร. 2540. **คุณภาพชีวิตและความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดใน กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อคิน รพีพัฒน์. 2537. **ชีวิตและจุดจบของสลัมกรุงเทพฯ แห่งหนึ่ง**. จัดพิมพ์เผยแพร่ โดยมูลนิธิภูมิปัญญา. พิมพ์ที่บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- อคิน รพีพัฒน์. 2537. **ชุมชนแออัดองค์ความรู้กับความเป็นจริง**. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จำหน่ายโดยลายสงศ์กษิต บริษัท คลัดไทย จำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- อคิน รพีพัฒน์และคณะ. 2527. **รายงานการประเมินผลการปรับปรุงชุมชนแออัดของการเคหะแห่งชาติ**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ.
- เอกสารบทความวิชาการประกอบการสัมมนา. 2543. **การประชุมวิชาการ สาขาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองและผังเมือง ครั้งที่ 1 เรื่อง "มหานคร"**. จัดทำโดยกรุงเทพมหานคร ร่วมกับภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Mill,D.B.(2000). The role of the middle manager. In M. Bass,M.Desler & associates (Eds). The handbook of student affairs administration (pp.135-153). San Francisco:Jossey-Bass.
- Brown,Karen G.(1993,October)."The Development of Student Expectation of a Career in Science,Mathematic, or Engineering:An Analysis of differenee by gender and related Contextual Variables."Dissertation Abstracts International.54 : 1237-A.

ภาคผนวก ก.
เอกสารทางราชการที่ใช้ในการวิจัย

ที่ ศษ 0524.04/ 3115

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๒๖ กรกฎาคม 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้กับนักศึกษา

เรียน ผู้อำนวยการเขตสาทร

ด้วย นายกฤษดา ธรรมเสรี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง มีความประสงค์จะขอข้อมูลกายภาพทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนทุ่งมหาเมฆ และเอกสารผังบริเวณชุมชน
ทุ่งมหาเมฆ เพื่อประกอบการจัดเตรียมหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การวางผังชุมชนทุ่งมหาเมฆ”

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ให้กับนักศึกษาดังกล่าว และหวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 0-2326-4325

โทรสาร. 0-2326-4325

ที่ ศธ 0524.04/ 3421

คณะกรรมการอำนวยการ

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๙ สิงหาคม 2547

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้แก่นักศึกษา

เรียน อธิบดีกรมธนารักษ์

ด้วย นายกฤษดา ธรรมเสรี นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มีความประสงค์จะขอหนังสือสนับสนุนการจัดเตรียมหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนสวนพลูและชุมชนทุ่งมหาเมฆ (หน้าสมาคมธรรมศาสตร์)”

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ให้แก่นักศึกษาดังกล่าว และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

lnw

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 0-2326-4325

โทรสาร. 0-2326-4325

ที่ ศธ 0524.04/ 3421

คณะกรรมการอุดมศึกษา

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

สิงหาคม 2547

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้กับนักศึกษา

เรียน ผู้อำนวยการเขตสาทร (ฝ่ายปกครอง)

ด้วย นายกฤษดา ธรรมเสรี นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะครุศาสตรอุดมศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มีความประสงค์จะขอข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากร เขตสาทร เพื่อประกอบการจัดเตรียม หัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนสวนพลูและชุมชนทุ่งมหาเมฆ (หน้าสมาคมธรรมศาสตร์)”

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ให้กับนักศึกษาดังกล่าว และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 0-2326-4325

โทรสาร. 0-2326-4325

ที่ กค 0313/ 2028

กรมชนารักษ์

ถนนพระราม 6 กรุงเทพฯ 10400

- 2 ก. ย. 2547

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้กับนักศึกษา

เรียน คณบดี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

อ้างถึง หนังสือสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่ ศช 0524.04/3421
ลงวันที่ 9 สิงหาคม 2547

ตามหนังสือที่อ้างถึง แจ้งขอให้กรมชนารักษ์ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลให้แก่นายกฤษฎา
ธรรมเสรี นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต ในการจัดเตรียมหัวข้อและ
เค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนสวนพุดและชุมชนทุ่งมกม (หน้าสมาคม
ธรรมศาสตร์)” นั้น

กรมชนารักษ์ขอเรียนว่า ยินดีให้การสนับสนุนข้อมูล เพื่อประกอบการศึกษาของนักศึกษา
ดังกล่าวตามสมควร

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายอำนาจ ปรีมนวงศ์)

ผู้อำนวยการสำนักบริหารที่ราชพัสดุกรุงเทพมหานคร ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมชนารักษ์

สำนักบริหารที่ราชพัสดุกรุงเทพมหานคร

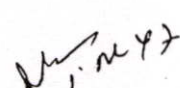
โทร. 0 2278 2426

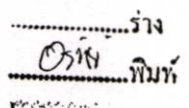
โทรสาร 0 2279 8410

ส่ง ไปรษณีย์ธรรมดาแล้ว

- 2 ก. ย. 2547

(นางสาวอมรรัตน์ กล้าพลบ)
เจ้าหน้าที่จัดผลประโยชน์

ร่าง
พิมพ์

ที่ สท 0524.04/ 0992

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๕ มีนาคม 2549

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์ภรพัศ สุร้อยระย้า

สิ่งที่ส่งมาด้วย

1. แบบสำรวจเพื่อการวิจัย
2. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ด้วย นายกฤษดา ธรรมเสรี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู” โดยมี ผศ.สมพล ดำรงเสถียร เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ดังที่แนบมาพร้อมนี้ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่านจะช่วยให้งานวิจัยของนายกฤษดา ธรรมเสรี มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 02-737-3000 ต่อ 3692

โทรสาร. 02- 326-4325

ที่ ศธ 0524.04/ 0992

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

6 มีนาคม 2549

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายพิทักษ์ คุณไฉน

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. แบบสำรวจเพื่อการวิจัย
 2. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ด้วย นายกฤษดา ธรรมเสรี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู” โดยมี ผศ.สมพล คำรังเสถียร เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ดังที่แนบมาพร้อมนี้ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่านจะช่วยให้งานวิจัยของนายกฤษดา ธรรมเสรี มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)
รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา
ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 02-737-3000 ต่อ 3692

โทรสาร. 02- 326-4325

ที่ ศธ 0524.04/ 0992

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ถนนจลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10510

6 มีนาคม 2549

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางสาวขวัญชนก ศักดิ์โฆษิต

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. แบบสำรวจเพื่อการวิจัย
2. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ด้วย นายกฤษดา ธรรมเสรี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหา
บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาซอยสวนพลู” โดยมี
ผศ.สมพล ดำรงเสถียร เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม
เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่อง
ดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ดังที่แนบมาพร้อม
นี้ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่านจะช่วยให้งานวิจัยของ
นายกฤษดา ธรรมเสรี มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็น
อย่างย่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 02-737-3000 ต่อ 3692

โทรสาร. 02- 326-4325

ที่ ศธ 0524.04/ 1379

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

27 มีนาคม 2549

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.อรพิมพ์ พิมพ์เจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ด้วย นายกฤษดา ธรรมเสรี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนา ซอยสวนพลู” โดยมี ผศ.สมพล ดำรงเสถียร เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามดังที่แนบมาพร้อมนี้ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่านจะช่วยให้งานวิจัยของ นายกฤษดา ธรรมเสรี มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 02-737-3000 ต่อ 3692

โทรสาร. 02- 326-4325

ภาคผนวก ข.
แบบสำรวจที่ใช้ในการวิจัย

ชุดที่

วันที่สำรวจ.....

เวลาที่สำรวจ.....

ผู้สำรวจ.....

แบบสำรวจชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
แบบสำรวจชุดนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย
เรื่อง แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
ของภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ส่วนที่ 1 ด้านคุณภาพชีวิต

1. สภาพชุมชนที่ท่านอาศัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() แออัด () ไม่แออัด () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() การขาดแคลนที่อยู่อาศัย () พื้นที่ชุมชนมีจำกัด

() การไม่จัดระบบการใช้พื้นที่ชุมชน () การใช้พื้นที่ไม่คุ้มค่า

() อื่นๆ โปรดระบุ.....

2. ลักษณะการครอบครองที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() เป็นเจ้าของ () บุกรุก () เช่าพื้นที่เอกชน () เช่าที่วัด

() เช่าที่รัฐ () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() ความยากจน () ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง () ใกล้เคียงท่ามาหากิน

() การลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง () อื่นๆ โปรดระบุ.....

3. สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() เหมาะสม () ไม่เหมาะสม () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() การไม่จัดระบบการใช้พื้นที่ชุมชน () ขนาดพื้นที่ชุมชนมีจำกัด

() ทางเดินชุมชนไม่เป็นระเบียบ () ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการไม่ดี

() ไม่มีการร่วมมือกันในชุมชน () อื่นๆ โปรดระบุ.....

4. ลักษณะการวางแนวบ้านเรือนมีลักษณะใด

() ปลูกบ้านเรือนเป็นระเบียบ () ปลูกบ้านเรือนไม่เป็นระเบียบ

() อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () การไม่จัดระบบการใช้พื้นที่ชุมชน () ขนาดพื้นที่ชุมชนมีจำกัด
 () ทางเดินชุมชนไม่เป็นระเบียบ () คนในชุมชนมีจำนวนมาก
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

5. ลักษณะการปลูกบ้านเรือนของคนในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () กระจัดกระจาย () ซ้อนทับกัน () ติดกัน () ไม่ติดกัน
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () การไม่จัดระบบการใช้พื้นที่ชุมชน () ขนาดพื้นที่ชุมชนมีจำกัด
 () การปลูกบ้านเรือนตามทางเดินชุมชน () การปลูกบ้านเรือนในน้ำ
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

6. ลักษณะที่อยู่อาศัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () ห้องเดี่ยว () ห้องรวม () บ้านชั้นเดียว () บ้าน 2 ชั้น
 () อาคารพาณิชย์ () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () รายได้น้อย () ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง () พื้นที่ชุมชนมีจำกัด
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

7. วัสดุที่ใช้สร้างบ้านเรือนในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () คอนกรีตเสริมเหล็ก () คอนกรีตผสมไม้ () ไม้ () ไม้ผสมสังกะสี
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () รายได้น้อย () ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน () เป็นห้องเช่า
 () เป็นบ้านเช่า () อื่นๆ โปรดระบุ.....

8. คนที่อยู่อาศัยในชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือไม่

- () ปลอดภัย () ไม่ปลอดภัย () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () สภาพแวดล้อมในชุมชน () พฤติกรรมของคนในชุมชน
 () ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ตำรวจ () คนในชุมชนไม่มีงานทำ
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

9. ภายในชุมชนมีสภาพล่อแหลมต่อสิ่งเสพติด อาชญากรรมและการพนัน

() มี () ไม่มี () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() สภาพแวดล้อมในชุมชน () พฤติกรรมในชุมชน () ไม่มีการศึกษา

() ไม่มีงานทำ () ไม่มีการรณรงค์ในชุมชน () การขาดความอบอุ่นในครอบครัว

() อื่นๆ โปรดระบุ.....

ด้านการบริการ

10. ในชุมชนมีสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กก่อนวัยเข้าเรียนหรือไม่

() มี () ไม่มี () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() พื้นที่ชุมชนมีจำกัด () ไม่มีการจัดระบบพื้นที่ชุมชนรองรับ

() คนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญ () หน่วยงานรัฐไม่ให้ความช่วยเหลือ

() หน่วยงานเอกชนไม่ให้ความช่วยเหลือ () อื่นๆ โปรดระบุ.....

11. ในชุมชนมีสหกรณ์ออมทรัพย์หรือไม่

() มี () ไม่มี () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() พื้นที่ชุมชนมีจำกัด () ไม่มีการจัดระบบพื้นที่ชุมชนรองรับ

() คนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญ () หน่วยงานรัฐไม่ให้ความช่วยเหลือ

() หน่วยงานเอกชนไม่ให้ความช่วยเหลือ () อื่นๆ โปรดระบุ.....

12. ในชุมชนมีสถานฝึกอบรมอาชีพหรือไม่

() มี () ไม่มี () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() พื้นที่ชุมชนจำกัด () ไม่มีการจัดระบบพื้นที่ชุมชนรองรับ

() คนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญ () หน่วยงานรัฐไม่ให้ความช่วยเหลือ

() หน่วยงานเอกชนไม่ให้ความช่วยเหลือ () อื่นๆ โปรดระบุ.....

13. ในชุมชนมีร้านค้าที่บริการในชุมชนหรือไม่

() มี () ไม่มี () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() พื้นที่ชุมชนมีจำกัด () ไม่มีการจัดระบบพื้นที่ชุมชนรองรับ

() คนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญ () อื่นๆ โปรดระบุ.....

ด้านสะดวกสบาย

14. ลักษณะการเข้าถึงชุมชน

() สะดวก () ไม่สะดวก () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() ชุมชนมีพื้นที่ติดต่อหลายทาง () ชุมชนมีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่เอกชน

() ชุมชนมีพื้นที่ติดลำคลอง () อื่นๆ โปรดระบุ.....

15. สภาพทางเข้า-ออกชุมชน

() สะดวก () ไม่สะดวก () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() ทางเข้า-ออกคับแคบ () ทางเข้า-ออกไม่เพียงพอต่อจำนวนคนในชุมชน

() การวางสิ่งของขวางทางเข้า-ออกชุมชน () พื้นที่ชุมชนมีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่เอกชน

() อื่นๆ โปรดระบุ.....

16. ลักษณะทางเดินเท้าในชุมชนสะดวกต่อคนในชุมชนหรือไม่

() สะดวก () ไม่สะดวก () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() ทางเดินคับแคบ () การวางสิ่งของขวางทางเดิน

() ทางเดินไม่ต่อเนื่องกัน () น้ำท่วมขังทางเดิน

() อื่นๆ โปรดระบุ.....

17. การสัญจรภายในชุมชนมีปัญหาหรือไม่

() มี () ไม่มี () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

() การไม่เป็นระเบียบของคนในชุมชน () การวางแนวบ้านเรือนที่ไม่เป็นระเบียบ

() การวางสิ่งของขวางทางเดิน () ทางเดินไม่ต่อเนื่องกัน

() อื่นๆ โปรดระบุ.....

ด้านสิ่งแวดล้อม

18. ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีลักษณะเป็นอย่างไร

() อากาศไม่ถ่ายเท () มีกลิ่นเหม็น () น้ำท่วมขัง () แสงสว่างไม่เพียงพอ

() มีเสียงดัง () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () การปลูกบ้านเรือนชิดติดกัน () ไม่มีไฟทางเดินชุมชน
 () ไม่มีทางระบายน้ำสาธารณะ () การทิ้งขยะไม่เป็นที่
 () อยู่ใกล้แหล่งการค้า () อยู่ใกล้ถนนสายหลัก
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

19. สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชนใดบ้าง

- () อาคารทางศาสนา () อาคารทางราชการ () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () การเสื่อมโทรมของบ้านเรือน () การใช้วัสดุปลูกบ้านเรือนที่ขาดคุณภาพ
 () ความแออัดในชุมชน () ไม่มีงบประมาณชุมชน
 () คนในชุมชนไม่มีการพัฒนาตนเองหรือสภาพชุมชน
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

(ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ)

20. ชุมชนมีปัญหาทางด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานใดดังต่อไปนี้

- () ไฟฟ้า () ประปา () ทางระบายน้ำ () ขยะ () โทรศัพท์
 () อุปกรณ์ดับเพลิง () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () พื้นที่ชุมชนมีจำกัด () การขาดผู้นำที่มีประสิทธิภาพ
 () คนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน
 () หน่วยงานภาครัฐไม่รับผิดชอบในการให้บริการหรือซ่อมแซมปรับปรุง
 () หน่วยงานภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

22. ชุมชนมีปัญหาทางด้านสาธารณูปการขั้นพื้นฐานใดดังต่อไปนี้

- () สาธารณสุข () ศูนย์บริการชุมชน () ลานอเนกประสงค์
 () สนามเด็กเล่น () อื่นๆ โปรดระบุ.....

- ปัญหาเกิดจากอะไร

- () พื้นที่ชุมชนจำกัด () การขาดผู้นำที่มีประสิทธิภาพ
 () คนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนาสาธารณูปการขั้นพื้นฐาน
 () หน่วยงานภาครัฐไม่รับผิดชอบในการให้บริการหรือการซ่อมแซมปรับปรุง
 () หน่วยงานภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือสาธารณูปการขั้นพื้นฐาน
 () อื่นๆ โปรดระบุ.....

ภาคผนวก ค.
แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ชุดที่

วันที่สัมภาษณ์.....

เวลาที่สัมภาษณ์.....

ผู้สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์ชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย
เรื่อง แนวทางการวางผังพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
ของภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นหัวหน้าครอบครัวเพศ () ชาย () หญิง
2. สถานภาพการสมรส () สมรส () โสด () หย่าร้าง
3. การนับถือศาสนา () พุทธ () คริสต์ () อิสลาม
() อื่นๆ โปรดระบุ.....
4. ท่านมีบุตรกี่คน.....คน
5. ระดับการศึกษา () ไม่ได้เรียน () ต่ำกว่าป.4 () มัธยมต้น () มัธยมปลาย
() สายอาชีพ () ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี
6. ท่านมีอาชีพ () รับจ้าง () ค้าขาย () รับราชการ () รัฐวิสาหกิจ
() ทำงานบริษัท () อื่นๆ โปรดระบุ.....
7. ท่านมีงานพิเศษทำหรือไม่ () มี () ไม่มี
เพราะอะไร.....
8. รายได้ของท่านเฉลี่ยต่อเดือน () 4,000 หรือต่ำกว่า () 4,000-6,000
() 6,000-8,000 () มากกว่า 8,000 () อื่นๆ โปรดระบุ.....
9. ท่านมีเงินสะสมหรือไม่ () มี () ไม่มี
10. สถานภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย
() เจ้าของ () ผู้เช่า () อื่นๆ โปรดระบุ.....
11. ในกรณีที่เป็นห้องเช่า เสียค่าเช่าห้องต่อเดือน.....บาทต่อเดือน
12. ในกรณีที่เป็นบ้านเช่า เสียค่าเช่าบ้านต่อเดือน.....บาทต่อเดือน
13. ท่านเคยพบปัญหาการไล่ที่อยู่อาศัยที่ท่านอาศัยในปัจจุบันหรือไม่
() เคย () ไม่เคย
เพราะอะไร.....

14. ท่านเคยปรับปรุงหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของท่านหรือไม่ () เคย () ไม่เคย
เพราะอะไร.....
15. ภายในที่อยู่อาศัยของท่านมีผู้อาศัยร่วมด้วยกี่ครอบครัว.....ครอบครัว แต่ละ
ครอบครัวมีจำนวนสมาชิกกี่คน.....คน
16. ภายในที่อยู่อาศัยของท่านมีสมาชิกทั้งหมดกี่คน.....คน
17. สมาชิกที่อยู่ในที่อยู่อาศัยของท่าน () ผู้สูงอายุ(มากกว่า 60ปี).....คน
() ผู้ใหญ่.....คน () วัยรุ่น (13-19ปี).....คน () วัยเด็ก(น้อยกว่า13ปี).....คน
18. ในที่อยู่อาศัยของท่านมีคนที่ทำงานแล้วกี่คน.....คน
19. รายได้เฉลี่ยทั้งครอบครัวต่อเดือน.....บาทต่อเดือน

**ส่วนที่ 2 ปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชนและความต้องการที่อยู่
อาศัยในชุมชน (ด้านคุณภาพชีวิต)**

20. ลักษณะชุมชนแออัดหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

แออัด

ไม่แออัด

20.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

การขาดแคลนที่อยู่อาศัย

ขนาดพื้นที่ชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัด

การไม่จัดระบบการใช้พื้นที่ในชุมชน

การใช้พื้นที่ชุมชนอย่างไม่คุ้มค่า

อื่นๆ โปรดระบุ.....

20.2 ลักษณะชุมชนที่ดีตามความต้องการของท่าน

มีการปรับปรุงคุณภาพของบ้านพักอาศัย

มีการขจัดแหล่งเสื่อมโทรม

ใช้พื้นที่ชุมชนอย่างคุ้มค่า

มีการจัดระบบการใช้พื้นที่ในชุมชน

อื่นๆ โปรดระบุ.....

21. สภาพการครอบครองที่ดินของท่าน

เป็นเจ้าของ

นุกรุก (ที่ดินเอกชน / ที่ดินรัฐ)

อื่นๆ โปรดระบุ.....

21.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

ความยากจน

ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

โกล้แหล่งทำมาหากิน

ต้องการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

อื่นๆ โปรดระบุ.....

21.2 ความต้องการของท่านกับสภาพการครอบครองที่ดิน

- เป็นเจ้าของที่ดิน เช่าที่เอกชน
 เช่าที่รัฐบาล อื่นๆ โปรดระบุ.....

22. ลักษณะที่อยู่อาศัยของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ห้องเช่า บ้านเช่า ห้องเดี่ยว ห้องรวม
 บ้านชั้นเดียว บ้าน 2 ชั้น อาคารพาณิชย์
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

22.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

- รายได้น้อย ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง
 พื้นที่ชุมชนมีจำกัด อื่นๆ โปรดระบุ.....

22.2 ความต้องการของท่านกับลักษณะที่อยู่อาศัย

- บ้านชั้นเดียว บ้าน 2 ชั้น
 อาคารพาณิชย์ ห้องชุดพักอาศัย
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

23. ปัจจุบันที่อยู่อาศัยของท่านมีขนาดพอเหมาะกับจำนวนคนในครอบครัวหรือไม่

- เหมาะสม ไม่เหมาะสม

23.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

- รายได้น้อย ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง
 พื้นที่ชุมชนมีจำกัด การไม่วางแผนครอบครัว
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

23.2 ความต้องการของท่านเกี่ยวกับขนาดที่อยู่อาศัยกับจำนวนคนในครอบครัว

- การช่วยเหลือของภาครัฐ การช่วยเหลือของภาคเอกชน
 การจัดที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว
 การวางแผนครอบครัว อื่นๆ โปรดระบุ.....

24. ชุมชนของท่านมีปัญหาเกี่ยวกับ

- อาชญากรรม ยาเสพติด
 การพนัน อื่นๆ โปรดระบุ.....

24.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

- การขาดความรู้ความเข้าใจ การไม่มีงานทำ
 ความต้องการหารายได้เสริม การขาดความอบอุ่นในครอบครัว
 ไม่มีการรณรงค์ในชุมชน อื่นๆ โปรดระบุ.....

24.2 ความต้องการของท่านการเกี่ยวปัญหาในชุมชน

☐ ต้องการให้ตำรวจดูแลกวาดขัน	☐ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติคนในชุมชน
☐ การให้ความรู้แก่คนในชุมชน	☐ การทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
☐ การร่วมมือดูแลกันเอง	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

ปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านการบริการ)

25. ชุมชนของท่านมีการบริการขั้นพื้นฐานใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ สหกรณ์ออมทรัพย์	☐ สถานศึกษา	☐ สถานดูแลเด็กเล็ก
☐ สถานีฝักอบรมอาชีพ	☐ ร้านค้าต่างๆ	☐ ศูนย์พิธีกรรมทางศาสนา
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....		

25.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

☐ พื้นที่ชุมชนมีจำกัด	☐ การไม่จัดระบบชุมชน
☐ บ้านเรือนแออัด	☐ หน่วยงานภาครัฐไม่ช่วยเหลือ
☐ หน่วยงานภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือ	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

25.2 ความต้องการของท่านเกี่ยวกับการบริการขั้นพื้นฐานของชุมชน

☐ สหกรณ์ออมทรัพย์	☐ สถานศึกษา
☐ สถานดูแลเด็กเล็ก	☐ สถานีฝักอบรมอาชีพ
☐ ศูนย์พิธีกรรมทางศาสนา	☐ ร้านค้าต่างๆ
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	

ปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านความสะดวกสบาย)

26. ลักษณะการเข้าถึงชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ มีทางเดียว	☐ มีหลายทาง	☐ ทางจำยอม
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....		

26.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

☐ ชุมชนมีพื้นที่ติดต่อกับหลายทาง	☐ ชุมชนมีพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่เอกชน
☐ พื้นที่ชุมชนติดลำคลอง	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

26.2 ความต้องการของท่านเกี่ยวกับลักษณะการเข้าถึงชุมชน

☐ ต้องการรถยนต์เข้าถึง	☐ ต้องการรถมอเตอร์ไซด์เข้าถึง
☐ ต้องการทางเดินที่สะดวก	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

27. ความสะดวกทางเข้า-ออกชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- สะดวก ไม่สะดวก

27.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

- ทางเข้า-ออกคับแคบ ทางเข้า-ออกไม่เพียงพอต่อจำนวนคน
 การวางสิ่งของขวางทางเข้า-ออกชุมชน พื้นที่ชุมชนมีพื้นที่ติดกับพื้นที่เอกชน
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

27.2 ความต้องการของท่านเกี่ยวกับทางเข้า-ออกชุมชน

- ให้ขยายทางเข้า-ออกชุมชน มีการจัดระเบียบชุมชน
 เพิ่มจำนวนเส้นทางเข้า-ออกให้เพียงพอ อื่นๆ โปรดระบุ.....

28. สภาพทางเดินเท้าในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ทางเดินไม่สภาพไม่ดี ทางเดินไม่ใช้การได้
 ทางเดินคอนกรีตสภาพไม่ดี ทางเดินคอนกรีตใช้การได้
 ทางเดินดินใช้การได้ อื่นๆ โปรดระบุ.....

28.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

- คนในชุมชนไม่ร่วมกันพัฒนา คนในชุมชนไม่มีทุนพัฒนา
 หน่วยงานภาครัฐไม่ช่วยเหลือ หน่วยงานภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือ
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

28.2 ความต้องการของท่านเกี่ยวกับสภาพทางเดินในชุมชน

- ต้องการทางเดินเท้าคอนกรีต ต้องการทางเดินเท้าเสียบคล่อง
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

29. ลักษณะทางเดินเท้าในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ทางเดินคับแคบ ทางเดินเปลี่ยว น้ำท่วมขังทางเดิน
 มีการวางสิ่งของขวางทางเดิน ทางเดินชุมชนไม่ต่อเนื่องกัน
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

29.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

- พื้นที่ชุมชนจำกัด คนในชุมชนขาดระเบียบ
 การวางแนวบ้านเรือนที่ไม่เป็นระเบียบ ไม่มีทางระบายน้ำสาธารณะ
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

29.2 ความต้องการของท่านเกี่ยวกับลักษณะทางเดินในชุมชน

☐ ขยายพื้นที่สัญจรภายในชุมชน	☐ ต้องการแสงสว่างระหว่างทางเดิน
☐ ต้องการทางระบายน้ำสาธารณะ	☐ จัดระเบียบภายในชุมชน
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	

ปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านสิ่งแวดล้อม)

30. สิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่านมีลักษณะเป็นอย่างไร (ตอบได้มากกว่าข้อ)

☐ มีกลิ่นเหม็น	☐ น้ำท่วมขัง	☐ แสงสว่างไม่เพียงพอ
☐ มีเสียงดังรบกวน ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....		

30.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

☐ การทิ้งขยะไม่เป็นที่	☐ ไม่มีทางระบายน้ำสาธารณะ
☐ การปลูกบ้านเรือนชิดติดกัน	☐ ไม่มีไฟทางเดินชุมชน
☐ อยู่ใกล้แหล่งการค้า	☐ อยู่ใกล้ถนนสายหลัก
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	

30.2 ความต้องการของท่านเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน

☐ ต้องการการจัดเก็บขยะที่มีประสิทธิภาพ	☐ ต้องการทางระบายน้ำสาธารณะ
☐ ต้องการการจัดระบบบ้านเรือนในชุมชน	☐ ต้องการไฟทางเดินชุมชน
☐ ต้องการพื้นที่สีเขียวในชุมชน	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

ปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอยู่อาศัยในชุมชน และความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชน (ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ)

31. ชุมชนมีปัญหาทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขั้นพื้นฐานใดดังต่อไปนี้

☐ ไฟฟ้า	☐ ประปา	☐ ทางระบายน้ำ	☐ ขยะ
☐ โทรศัพท์	☐ อุปกรณ์ดับเพลิง	☐ สาธารณสุข	
☐ ศูนย์บริการชุมชน	☐ ลานอเนกประสงค์	☐ สนามเด็กเล่น	
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....			

31.1 สาเหตุเกิดจากอะไร

☐ หน่วยงานภาครัฐไม่รับผิดชอบ	☐ หน่วยงานภาคเอกชนไม่ช่วยเหลือ
☐ คนในชุมชนไม่ร่วมมือกันพัฒนา	☐ การขาดผู้นำที่มีประสิทธิภาพ
☐ พื้นที่ชุมชนมีจำกัด	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

31.2 ความต้องการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขั้นพื้นฐาน

☐ ต้องการหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือ	☐ ต้องการให้หน่วยงานเอกชนช่วยเหลือ
☐ ต้องการการร่วมมือกันพัฒนาชุมชน	☐ ต้องการผู้นำที่มีประสิทธิภาพ
☐ ต้องการการจัดระบบการใช้พื้นที่ในชุมชน	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

**ส่วนที่ 3 จงเรียงลำดับความต้องการในการปรับปรุงและการแก้ไขปัญหาชุมชนของท่าน
(ตามลำดับก่อนหลัง)**

- คุณภาพชีวิต
- การบริการ
- ความสะอาดสวยงาม
- สิ่งแวดล้อม
- สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ภาคผนวก ง.
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สรุปกฎหมายและข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรแก้ไขปัญหามลพิษ

1. พระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2535

ตามพระราชบัญญัตินี้ บุคคลจะปลูกสร้างอาคารใดๆ มิได้ หากไม่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ในข้อเท็จจริง ส่วนใหญ่ของอาคารในแหล่งเสื่อมโทรมจะปลูกสร้างโดยมิได้ขออนุญาตหรือผิดแผกไปจากแผนผังแบบก่อสร้างและรายการที่ได้อนุญาต เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจึงมีอำนาจที่จะดำเนินการได้ตามกฎหมายนี้หากประสงค์แต่ก็เป็นเรื่องยากที่จะปฏิบัติ

2. พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัตินี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งเสื่อมโทรมในส่วนที่ 3 สถานที่ที่ผิดสุขลักษณะซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานสาธารณสุขที่จะแนะนำ อาคารหรือส่วนของอาคาร หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งต่อเนื่องกับอาคารที่ใช้เป็นที่พำนักไม่ต้องด้วยสุขลักษณะอันควรจะเป็นที่คนอาศัย และเห็นจำเป็นต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือ แนะนำให้จัดสิ่งของสัมภาระในอาคารเสียใหม่ให้ต้องด้วยสุขลักษณะ รวมทั้งการห้ามมิให้บุคคลยอมหรือจัดให้อาคารใดมีคนอยู่มากเกินไปจนเป็นเหตุเสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายแก่สุขภาพของผู้ผู้นั้น โดยถือว่าอาคารที่มีคนอยู่เกินกว่าหนึ่งคนต่อที่ว่าง 9 ลูกบาศก์เมตรนั้น ถือว่ามากเกินไป และให้นับคนที่มีอายุต่ำกว่าสิบปี สองคนเท่ากับหนึ่งคน

นอกจากนั้นในส่วนที่ 5 เหตุรำคาญ ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีเจ้าหน้าที่จัดการ กำจัดห้ามและระงับเหตุรำคาญในที่สาธารณะหรือที่เอกชน ซึ่งก่อให้เกิดเสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพปลอดภัยหรือสิทธิเสรีภาพของประชาชน กับให้ดูแลรักษาถนนทางบก ทางน้ำ รางระบายน้ำ คู คลอง และที่ต่างๆ เช่น การละเลยสถานที่อันตรายต่อสุขภาพหรือความปลอดภัย หรือจากการสะสมซึ่งเนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ เช่น การละเลยสถานที่หรือสิ่งของรกรุงรัง หรือการที่อาคาร กระถอม โรงใดๆ อันเป็นที่อยู่ของคนหรือสัตว์เลี้ยง รวมอยู่ชิดกัน หรือปราศจากการระบายน้ำ หรือขัดข้องแก่การกำจัดขยะมูลฝอย หรือสิ่งปฏิกูล หรือโดยเหตุอื่นใด จนเป็นเหตุเสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือแหล่งน้ำ คูหรือคลองซึ่งเกิดหรือน่าจะเกิดสกปรกขึ้น จนเป็นเหตุเสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เป็นต้น

3. พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเรือน พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัตินี้ นอกจากจะให้ความหมายของคำว่า "อาคาร" และให้ผู้ที่ครอบครองอาคารมีหน้าที่ช่วยเจ้าพนักงานท้องถิ่นดูแลรักษาความสะอาดของทางเท้าถาวรหน้าอาคาร ทั้งให้ดูแลไม่ติดตั้ง ตาก วางแขวน สิ่งใดๆ อันทำให้เห็นเป็นที่ไม่เรียบร้อย น่ารังเกียจ รวมทั้งดูแลมิให้

พืช ต้นไม้ หรือหญ้าขึ้นรกรุงแล้ว ยังมีมาตรา 12 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องแหล่งเสื่อมโทรม อยู่บ้าง โดยให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นดำเนินการให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารที่ตั้งอยู่ริม ถนนที่มีขนาดกว้าง ไม่ต่ำกว่าแปดเมตรที่ชำรุดทรุดโทรมหรืออยู่ในสภาพอันเป็นที่น่ารังเกียจหรือ ถอนอาคารนั้น และหากไม่ปฏิบัติตาม ก็ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นดำเนินการรื้อถอนอาคารดังกล่าว ได้ตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในรายละเอียดตามมาตรา 12 และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นที่ให้รื้อถอนอาคารตามมาตรา 12

4. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติฉบับนี้ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทาง ราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวข้องกับมั่นคงแห่งชาติหรือเป็นความลับส่วนบุคคลที่ได้รับคุ้มครอง ตามกฎหมาย โดยบทกฎหมายส่งเสริมให้ประชาชนและพนักงานมีส่วนร่วมในการรักษา สิ่งแวดล้อมในพื้นที่หรือกิจกรรมเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมละอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น

5. พระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2511

ตามพระราชบัญญัติเทศบาลฉบับนี้ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเทศบาลตำบล เทศบาล เมือง และเทศบาลนครไว้ โดยแบ่งอำนาจหน้าที่ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ หน้าที่ที่ต้องกระทำ และ หน้าที่ที่อาจจัดทำ ซึ่งหน้าที่ประเภทหลังนี้ เทศบาลอาจจะจัดทำหรือไม่ก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับรายได้ ทรัพย์สินเจ้าหน้าที่และความสามารถของเทศบาลแต่ละแห่งเป็นเกณฑ์ แต่ทั้งนี้จะจัดทำได้อีก ต่อเมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่ประเภทแรกครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว

สำหรับเรื่องเกี่ยวกับแหล่งเสื่อมโทรมนั้น ถือเป็นเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองและเทศบาลนคร อาจจะจัดทำได้ถ้ามีความสามารถ

6. พระราชบัญญัติระเบียบราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518

พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้กรุงเทพมหานครดำเนินการในเรื่องการปรับปรุงแหล่งเสื่อม โทรมและจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร และอาจจะขยายออกไปนอกเขตได้ หากเห็นว่าจำเป็นต้องทำและเป็นการเกี่ยวเนื่องหรือเป็นประโยชน์ต่อประชาชนใน กรุงเทพมหานคร แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากสภากรุงเทพมหานคร และได้รับความยินยอมจาก สภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในท้องที่ซึ่งจะต้องเข้าไปดำเนินการ และได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี มหาดไทย นอกจากนี้ยังมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เช่น การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ การรักษาความสะอาดและความเป็น ระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ตลอดจนการสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว เป็นต้น

7. ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 316 เรื่องการจัดตั้งการเคหะแห่งชาติ 2515 และระเบียบการเคหะแห่งชาติที่ 14/2520 ว่าด้วยการแบ่งส่วนงานและการกำหนดหน้าที่หลักของส่วนงานในการเคหะแห่งชาติ พ.ศ. 2520

ประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้วัตถุประสงค์ที่จะจัดระบบงานเกี่ยวกับการจัดให้มีอาคารสงเคราะห์เสียใหม่ โดยรวมหน่วยงานที่เกี่ยวกับการเคหะหรืออาคารสงเคราะห์ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในรูปต่างๆ ให้เป็นหน่วยงานเดียวกัน เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านนี้ จึงได้จัดตั้งการเคหะแห่งชาติขึ้นในรูปรัฐวิสาหกิจ โดยให้โอนงานที่เกี่ยวข้องในด้านนี้ ได้แก่ กิจการอาคารสงเคราะห์ในกรมประชาสงเคราะห์ สำนักงานอาคารสงเคราะห์ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และสำนักงานปรับปรุงแหล่งชุมชน ในเทศบาลนครหลวง เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับการจัดสรรที่ดิน และการปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม

ต่อมาในปี 2520 ได้มีระเบียบการเคหะแห่งชาติที่ 14/2520 ว่าด้วยการแบ่งส่วนงานและหน้าที่หลักของส่วนงานในการเคหะแห่งชาติออกมาปรับปรุงส่วนราชการในการเคหะแห่งชาติใหม่ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในอำนาจหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านแหล่งเสื่อมโทรม ได้มีการตั้งสำนักงานปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมขึ้นใหม่ สังกัดอยู่ในฝ่ายการวิจัยและก่อสร้างให้มีเจ้าหน้าที่ดำเนินการปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมตามนโยบายที่อยู่อาศัย และนโยบายหลักของการเคหะแห่งชาติหลายประการ เช่น วางแผนโครงการปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมในเขตกรุงเทพมหานครและภูมิภาค สำรวจและรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการออกแบบด้านกายภาพและประมาณราคา ทำการตรวจและควบคุมการก่อสร้าง สำรวจสภาพแวดล้อม ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในบริเวณแหล่งเสื่อมโทรม เพื่อจัดระบบชุมชนใหม่ เป็นต้น

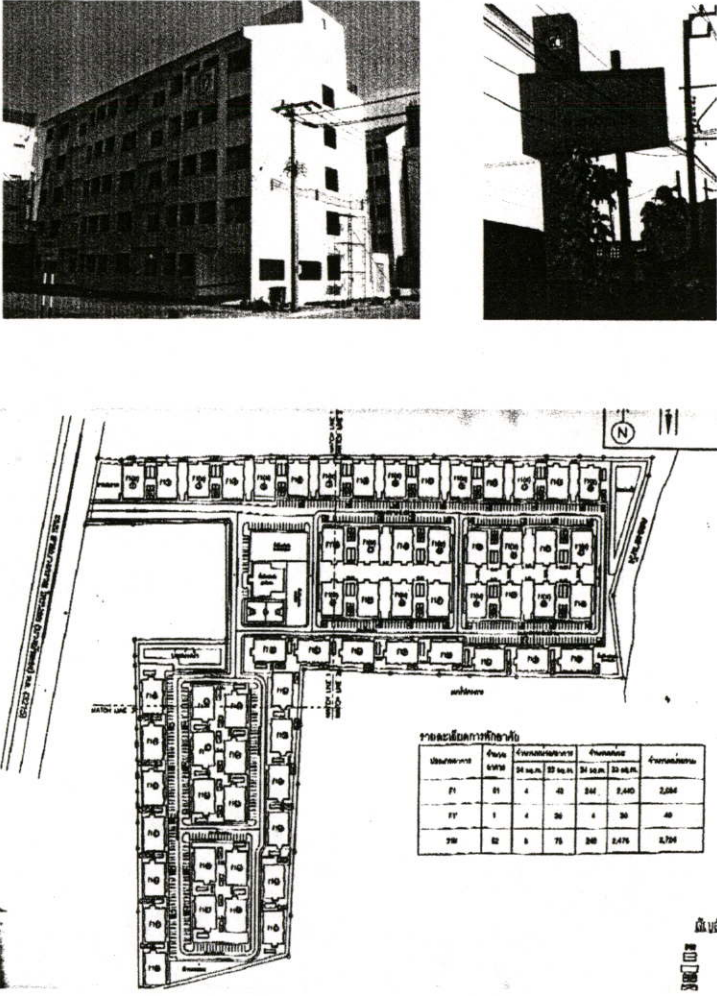
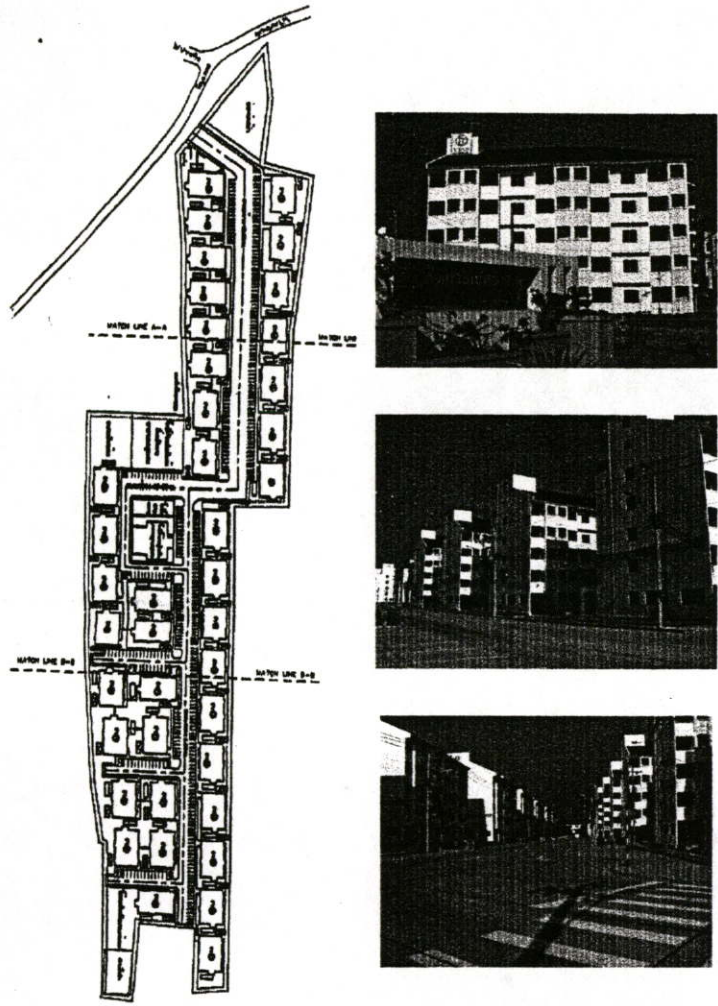
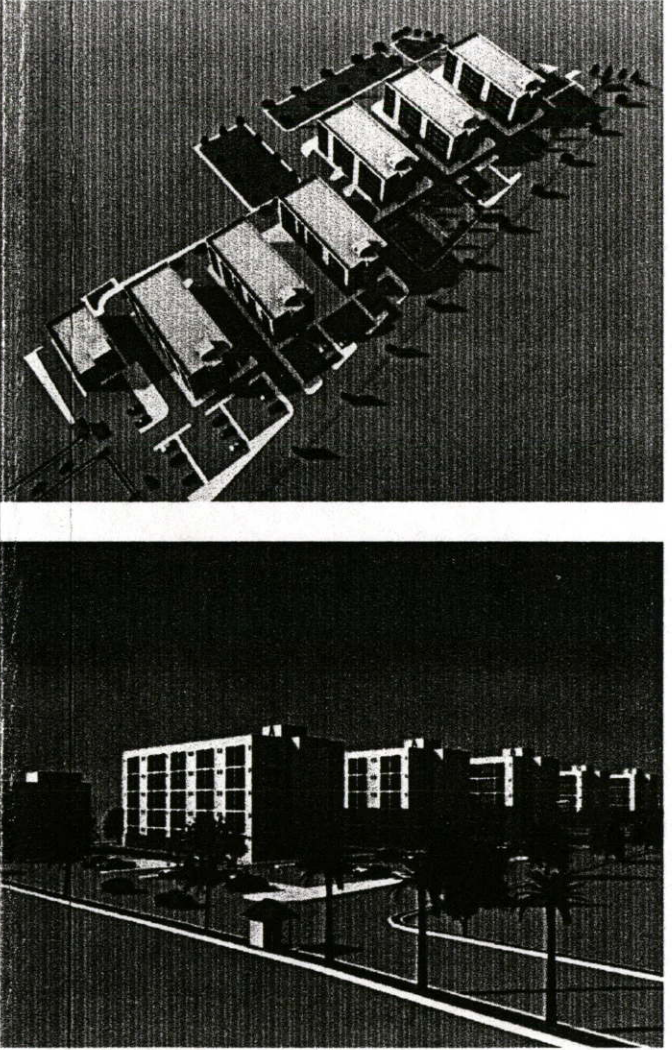
องค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทยที่ทำงานเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาชุมชนในเมือง

จากข้อมูลในทำเนียบองค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทย (2529) ทำให้ทราบว่าองค์การพัฒนาเอกชน (อพช.) เป็นกิจกรรมพัฒนาสังคมของภาคเอกชนซึ่งพยายามจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมาเป็นเวลานานนับสิบปี โดยอาจแยกกิจกรรมที่ อพช. ทำทั้งหมดได้ 10 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาชุมชนในชนบท กิจกรรมพัฒนาชุมชนในเมือง กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน กิจกรรมพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานกิจกรรมด้านคุ้มครองผู้บริโภคกิจกรรมด้านการศึกษา กิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชน กิจกรรมสนับสนุนทางด้านเทคนิคกิจกรรมประสานงานและบริการองค์การพัฒนา และกิจกรรมด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

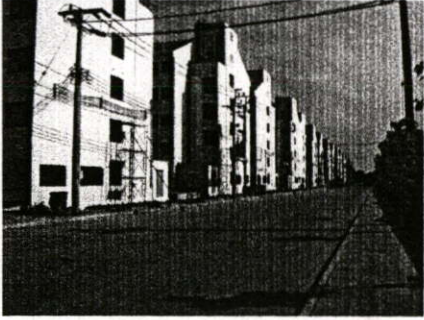

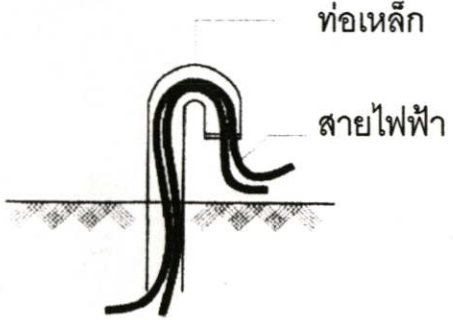
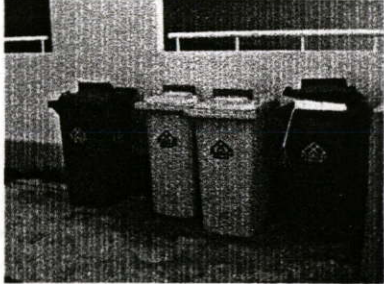
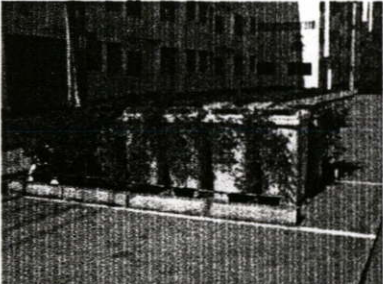

แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ จะมุ่งเน้นถือ อพช. ที่ทำงานเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาชุมชนในเมืองเท่านั้น โดยพบว่าทั้งหมด 29 องค์กร ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อพช. ดังกล่าว ได้แก่

1. กลุ่มชุมชนสัมพันธ์
2. กลุ่มเพื่อนหญิง
3. กลุ่มศึกษาปัญหาสังคม
4. กลุ่มสาธารณสุขเพื่อชุมชน
5. โครงการพัฒนาชุมชนร่วมกันในเมือง
6. ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทยจำกัด
7. มูลนิธิเด็ก
8. มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม
9. มูลนิธิดวงประทีป
10. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
11. มูลนิธิมิตรมวลเด็ก
12. มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
13. มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย
14. ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล
15. ศูนย์อาสาสมัครญี่ปุ่น/กรุงเทพ
16. สำนักวิจัยและปฏิบัติการชุมชนเมือง
17. สภาเยาวชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย
18. สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
19. สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
20. สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์
21. สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
22. สมาคมร่วมกันสร้าง
23. สมาคมไวเอเอ็มซีเอ กรุงเทพฯ
24. สมาคมศุนย์กลางเทวา
25. สมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
26. สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทยฯ
27. สหทัยมูลนิธิ
28. องค์กรนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา กทม.
29. องค์กรอนุเคราะห์เด็ก

ภาคผนวก จ.
อาคารตัวอย่าง

<div style="text-align: right;">โครงการ</div> <div style="text-align: left;">หัวข้อการศึกษา</div>	โครงการบ้านเอื้ออาทร (บางบัวทอง)	โครงการบ้านเอื้ออาทรรัตนาธิเบศร์ (ท่าอิฐ)	โครงการชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู																				
<p>1. รูปแบบทางสถาปัตยกรรม</p>	 <table border="1" data-bbox="1038 1092 1320 1218"> <caption>รายละเอียดการพิจารณา</caption> <thead> <tr> <th>ประเภทอาคาร</th> <th>จำนวน</th> <th>ขนาดพื้นที่ (ตร.ม.)</th> <th>พื้นที่รวม (ตร.ม.)</th> <th>จำนวนคน</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>71</td> <td>31</td> <td>4</td> <td>341</td> <td>2,840</td> </tr> <tr> <td>77</td> <td>1</td> <td>4</td> <td>36</td> <td>30</td> </tr> <tr> <td>78</td> <td>32</td> <td>5</td> <td>75</td> <td>300</td> </tr> </tbody> </table>	ประเภทอาคาร	จำนวน	ขนาดพื้นที่ (ตร.ม.)	พื้นที่รวม (ตร.ม.)	จำนวนคน	71	31	4	341	2,840	77	1	4	36	30	78	32	5	75	300		
ประเภทอาคาร	จำนวน	ขนาดพื้นที่ (ตร.ม.)	พื้นที่รวม (ตร.ม.)	จำนวนคน																			
71	31	4	341	2,840																			
77	1	4	36	30																			
78	32	5	75	300																			
<p>2. โครงสร้างอาคาร</p>	<p>ระบบ - ระบบ POSTENSION ฐานราก - เข็ม คสล. รับน้ำหนักไม่น้อยกว่า 50 ตัน/ต้น เสา - คสล. หล่อกับที่ พื้นทั้งหมด - ระบบ POSTENSION ผนังทั้งหมด - ผนังสำเร็จรูป หลังคา - หลังคากระเบื้องลอนคู่</p>	<p>ระบบ - ระบบ POSTENSION ฐานราก - เข็ม คสล. รับน้ำหนักไม่น้อยกว่า 50 ตัน/ต้น เสา - คสล. หล่อกับที่ พื้นทั้งหมด - ระบบ POSTENSION ผนังทั้งหมด - ผนังสำเร็จรูป หลังคา - หลังคากระเบื้องลอนคู่</p>	<p>ระบบ - ระบบ POSTENSION ฐานราก - เข็ม คสล. รับน้ำหนักไม่น้อยกว่า 50 ตัน/ต้น เสา - คสล. หล่อกับที่ พื้นทั้งหมด - ระบบ POSTENSION ผนังทั้งหมด - ผนังสำเร็จรูป หลังคา - คอนกรีตหล่อกับที่</p>																				

หัวข้อการศึกษา	โครงการ	โครงการบ้านเอื้ออาทร (บางบัวทอง)	โครงการบ้านเอื้ออาทรรัตนานิเบศร์ (ท่าอิฐ)	โครงการชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
3. วัตถุประสงค์โครงการ	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เน้นผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมืองสำหรับผู้มีรายได้น้อย - รายได้ครัวเรือนต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เน้นผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมืองสำหรับผู้มีรายได้น้อย - รายได้ครัวเรือนต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เน้นผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมืองสำหรับผู้มีรายได้น้อย - รายได้ครัวเรือนต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน 	
4. ขนาดเนื้อที่ / สถานที่ตั้งโครงการ / การถือกรรมสิทธิ์	<ul style="list-style-type: none"> - ขนาดเนื้อที่ประมาณ 52 ไร่ อยู่บริเวณถนนบางกรวย-ไทรน้อย ตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี อยู่ระหว่างการโอนกรรมสิทธิ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขนาดเนื้อที่ประมาณ 34 ไร่ อยู่บริเวณถนนท่าอิฐ ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เป็นกรรมสิทธิ์ของการเคหะแห่งชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขนาดเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่เศษ อยู่บริเวณชอยงามดูพลี และชอยสวนพลู แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์ 	
5. ลักษณะชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาคารสูง 5 ชั้น (แฟลต) ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นการเช่าซื้อ โดยมีขนาดความสูงแต่ละอาคารสูงเท่าๆ กัน และเป็นอาคารแบบเดียวกันทั้งหมด จำนวน 62 อาคาร 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาคารสูง 5 ชั้น (แฟลต) ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นการเช่าซื้อ โดยมีขนาดความสูงแต่ละอาคารสูงเท่าๆ กัน และเป็นอาคารแบบเดียวกันทั้งหมด จำนวน 40 อาคาร 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาคารสูง 5 ชั้น (แฟลต) ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นการเช่าซื้อ โดยมีขนาดความสูงแต่ละอาคารสูงเท่าๆ กัน และเป็นอาคารแบบเดียวกันทั้งหมด จำนวน 6 อาคาร 	
6. รูปแบบการจัดวางกลุ่มอาคาร	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาคารสูง 5 ชั้น (แฟลต) การจัดวางอาคารเป็นกลุ่มอาคาร และมีพื้นที่ว่างระหว่างอาคาร เป็นการสัญจรทั้งหมด เช่น ที่จอดรถ และทางเดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาคารสูง 5 ชั้น (แฟลต) การจัดวางอาคารเป็นกลุ่มอาคาร และมีพื้นที่ว่างระหว่างอาคาร เป็นการสัญจรทั้งหมด เช่น ที่จอดรถ และทางเดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาคารสูง 5 ชั้น (แฟลต) การจัดวางอาคารเป็นกลุ่มอาคาร และมีพื้นที่ว่างระหว่างอาคาร เป็นการสัญจรทั้งหมด เช่น ที่จอดรถ และทางเดิน 	
7. ระบบการสัญจร	<ul style="list-style-type: none"> - มีถนนบางกรวย-ไทรน้อย เป็นถนนสายหลัก สามารถเข้าถึงโครงการได้สะดวก 	<ul style="list-style-type: none"> - มีถนนรัตนานิเบศร์ ซึ่งเป็นถนนสายหลัก และถนนท่าอิฐ เป็นถนนเข้าสู่โครงการ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีถนนพระรามที่ 4 ซึ่งเป็นถนนสายหลัก และชอยงามดูพลี เป็นชอยเข้าสู่โครงการ และยังสามารถเข้าได้ทางชอยสวนพลูอีกด้วย 	
8. การใช้ที่ดิน	<ul style="list-style-type: none"> - แบ่งเป็น 8 ส่วน ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. ส่วนที่อยู่อาศัย 2. โรงเรียน 3. ส่วนนันทนาการ 4. การคมนาคม 5. ส่วนพื้นที่สีเขียว และลานเอนกประสงค์ 6. พื้นที่จอดรถ 7. ศูนย์ชุมชน 8. บ่อน้ำและบ่อดักขยะ 	<ul style="list-style-type: none"> - แบ่งเป็น 8 ส่วน ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. ส่วนที่อยู่อาศัย 2. ส่วนพื้นที่สีเขียว 3. ส่วนนันทนาการ 4. การคมนาคม 5. พาณิชยกรรม และพื้นที่บริการสาธารณะชุมชน 6. พื้นที่จอดรถ 7. ศูนย์ชุมชน 8. บ่อน้ำและบ่อดักขยะ 	<ul style="list-style-type: none"> - แบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านคุณภาพชีวิต 2. ด้านคุณภาพชีวิต 3. ด้านสะดวกสบาย 4. ด้านสิ่งแวดล้อม 5. ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ 	

โครงการ หัวข้อการศึกษา	โครงการบ้านเอื้ออาทร (บางบัวทอง)	โครงการบ้านเอื้ออาทรรัตนาธิเบศร์ (ท่าอิฐ)	โครงการชุมชนหมู่บ้านพัฒนาชอยสวนพลู
9. ระบบไฟฟ้า	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบสายไฟฟ้าพาดเสา 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบสายไฟฟ้าพาดเสา 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบวางท่อสายไฟฟ้าใต้ดิน <p>ท่อเหล็ก สายไฟฟ้า</p>
10. ระบบประปา	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบการประปานครหลวง เขตบางบัวทอง สำหรับประปาภายในอาคาร มีถังเก็บน้ำสำรองฝังไว้ใต้ดิน และบนพื้นที่ชั้นดาดฟ้า 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบการประปานครหลวง เขตบางบัวทอง สำหรับประปาภายในอาคาร มีถังเก็บน้ำสำรองฝังไว้ใต้ดิน และบนพื้นที่ชั้นดาดฟ้า 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบการประปานครหลวง เขตยานนาวา สำหรับประปาภายในอาคาร มีถังเก็บน้ำสำรองฝังไว้ใต้ดิน และบนพื้นที่ชั้นดาดฟ้า
11. ระบบโทรศัพท์	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบโทรศัพท์ แบบตู้รวมสาย (MDF) และ (TC) โดยการวางท่อใต้ดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบโทรศัพท์ แบบตู้รวมสาย (MDF) และ (TC) โดยการวางท่อใต้ดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบโทรศัพท์ แบบตู้รวมสาย (MDF) และ (TC) โดยการวางท่อใต้ดิน
12. ระบบการจัดเก็บขยะ	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้พนักงาน อบต. ในการจัดเก็บ 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้พนักงาน อบต. ในการจัดเก็บ 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้พนักงาน กทม. ในการจัดเก็บ
13. ระบบรักษาความปลอดภัย	<ul style="list-style-type: none"> - มีพนักงานรักษาความปลอดภัยประจำตามป้อมยาม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีพนักงานรักษาความปลอดภัยประจำตามป้อมยาม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีพนักงานรักษาความปลอดภัยประจำตามป้อมยาม
14. ระบบท่อระบายน้ำ	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบเดินท่อใต้ดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบเดินท่อใต้ดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้ระบบเดินท่อใต้ดิน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ -สกุล	นายกฤษดา ธรรมเสรี
วัน/เดือน/ปี	25 มีนาคม 2519
สถานที่เกิด	ซอยเย็นอากาศ 1 แยก 1 ถนนเย็นอากาศ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ
การศึกษา	ปริญญาตรี ปีการศึกษา 2541 สำเร็จการศึกษาวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม จากมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
การทำงาน	ปัจจุบันทำงาน บริษัท วิคเตอร์ มอริส จำกัด ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ประเมินราคาทรัพย์สิน